

MARTELAREN IN HET ROMEINSE RIJK, II

Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Want om uwentwil worden wij den gansen dag gedood; wij zijn geacht als schapen ter slachting. Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars door Hem, Die ons heeft lief gehad. Romeinen 8:35-37.

VANAF DE TIJD VAN DE TIENDE VERVOLGING 283 TOT 213

Overgenomen uit: Historie der martelaren die, om de getuigenis der evangelische waarheid hun bloed gestort hebben, van Christus onze Zaligmaker af tot het jaar 1655

Door

ADRIAAN VAN HAAMSTEDE

Predikant te

ANTWERPEN

En aangevuld met gegevens van:

Eusebius, Mollinus, Van Braght, en anderen

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

Tweede versie 2012

Voorwoord

Deze beschrijving van een aantal martelaren die door de Romeinse overheid gedood werden in de eerste drie eeuwen na Christus' Hemelvaart, is in de eerste plaats ontleend aan het Martelaarsboek van Adriaan van Haamstede. Van Haamstede heeft een aanzienlijk aantal namen genoemd en meestal een korte beschrijving gegeven. Elke naam en de beschrijving die er bij hoort is vergeleken met oude bronnen en nieuwere gegevens. Deze worden in de literatuurlijst vermeldt. Uit deze bronnen zijn veel waardevolle bijzonderheden van de martelaren overgenomen. De toelichtingen die regelmatig als aanvulling op Van Haamstede's werk voorkomen zijn meestal ontleend aan het *Heiligenboek* en het *Romeins Martelaarsboek*. Uit gegevens die op Internet gepubliceerd zijn, zijn vooral de data van personen die in deze bundel voortkomen gecontroleerd met de data bij Van Haamstede, en zo nodig gecorrigeerd.

Niemand stote zich aan de beschrijving van wonderen die bij sommige gebeurtenissen plaatsvonden. Betrouwenswaardige schrijvers uit die tijd geven verslagen weer van wonderen die door personen - meest bisschoppen - werden verricht en wonderen die in de Voorzienigheid plaatsvonden. De eerste eeuwen na de apostelen waren nog bijzondere gaven in de kerk aanwezig, zoals de gave van de gezondmaking - met en zonder gebruikmaken van middelen; - de gave van profetie, die meestal plaatsvond door visioenen en dromen; de gave van duivelen uitdrijving; enz.

Uit de oude geschriften blijkt dat de martelarenverering spoedig na hun dood inwerking kwam. Het is ook geen wonder. Als je voor ogen ziet dat je kind of je ouders door de dieren opgevreten worden na vele martelingen, zou men dan niet met veel respect de overblijfsels, de relieken ter aarde bestellen? Spoedig daarna ging het bijgeloof parten spelen en beschouwde men de plaatsen van de relieken als heilig, waar God meer behagen nam in de gebeden van de christenen dan ergens anders.

Ik hoop dat het lezen van het lijden, de dood en de eeuwige overwinning van de martelaren gezegend mag worden voor de lezer. Al lezende kunnen we met schaamte vervuld worden over onze eigen lauweheid, geesteloosheid en onvoorbereidheid op onze dood. Maar het kan ook gebruikt worden om onze ziel op te heffen naar de hemel, ziende op de overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Die de schande van het kruis heeft veracht en nu zit aan de rechterhand van Zijn Vader in de hemel, om Zijn lijdende kerk te bemoedigen, dat zij hun kruis met blijdschap achter Christus zullen dragen. Niet ieder van Christus' leden wordt geroepen om de marteldood te ondergaan. Maar in de halve eeuw die ik in het kerkelijk leven hebben doorgebracht heb ik kunnen zien dat om Christus' wil sommigen gemarteld worden in hun ziel, hun zenuwgestel, hun lichaam, hun naam, hun huwelijk, hun gezin, hun positie in de maatschappij, of hun leven in de kerk. Is dit uw deel? Lees in de martelarenhistorie en wees getroost: "Aan het einde hangt de kroon!"

Persoonlijk was het me een voorrecht, ja een wonder, deze brochures te mogen maken over hen aan wie ik vanaf mijn jeugd een nauwe band heb gekregen in het Hoofd, de gekroonde Koning in de hemel. ***"De God nu aller genade, Die ons geroepen heeft tot Zijn eeuwige heerlijkheid in Christus Jezus, nadat wij een weinig tijds zullen geleden hebben, Dezelfde volmake, bevestig, versterk en fundere ulieden. Hem zij de Heere en de heerlijkheid en de kracht, in alle eeuwigheid."*** 1 Petrus 5: 10, 11.

INHOUD

Voorwoord

1. Overzicht van martelaren vanaf 283 -300.
2. Apologie (verdediging) van de Christenkerk
3. Begin van de 10^e vervolging toen Diocletianus keizer werd, november 284
4. CLAUDIUS, ASTERIUS EN NEON, DRIE BROERS; EN TWEE VROUWEN DOODGEMARTELD.
5. ZENOBIUS EN ZIJN ZUS ZENOBBIA, ONTHOOFD TE AEGEA IN CILICIË, 285
6. Pelagia, van Tarsus, een jonge dochter in een gloeiende oven gesmoord.
7. Julianus van Tarsus, 18 jaar en zijn moeder
8. Tharacus, Probus, en Andronicus, vreselijk gemarteld en daarna voor de wilde beesten geworpen te Tarsus in Cilicië, 290
9. Mauritius, veldoverste en de banierdragers Caudius, Exsuperius, Innocentius, Victor, Constantinus, met hun regiment vermoord. Ca. 286
10. Maximus, Quintilianus, Dada.
11. Cosmas, Damian, Leontios en anderen; Callistus, Callistus, Ursicius, Tibald.
12. Cyrus, en Johannes met Athanasia, en haar drie dochters, Theoktista 15, Theodotia 13, en Eudoxia 11.
13. HET LIJDEN VAN MAXIMILIANUS; 295
14. HET LIJDEN VAN DE HEILIGE MARCELLUS; 298
15. Emilian de bisschop, en met hem de priesters Ilarion, Dionysius en Hermippus
10. De tiende grote en bloedige vervolging van de christenen, begonnen onder de keizers Diocletianus en Maximianus, februari 303, en voortgezet onder Maxentius, Licinus en Maximinus, tot in het zevende jaar van Constantinus de Grote
- Het eerste jaar van de vervolging, 303.
11. Een *Edelman* Johannes, Petrus, Dorotheüs, Gorgoneüs, Anthimus, Cyprianus, Justina diakones, Adrianus van Nicomedië en zijn vrouw Natalia, Eustrathius, Orestus Georgius, Christophorus, Procopius; Vulpian of Ulpian, 20 jaar; Agathopus en Theodulus; George, kapitein; Christopher, Theonas en Antonius; Cassianus, Adauctus, Menas, Phileas, Phileas en Philoromus; Artemon, Throphimus en Tholus. Eulalia, Eucratis, een meisje; Vincentius, Albanus, Sebastianus; Felix; Primus en Felician; Marcellinus. Theodotos en de Zeven Maagden - Tecusa, Thaina, Claudia, Matrona, Julia, Alexandra en Euphrasia, ca. 303. Herakleios, Pablinos en Benedimos. Euphrasia.
- Het tweede jaar van de vervolging, 304
12. Timotheüs te Gaza, Tecla, jong meisje; Agricola en zijn dienaar Vitalis, Domnius; Anastasius; Asterius en vier soldaten; Venacie te Salona; Euplius;

Pancratius, jongen van 15 jaar; Justus een jongen van 9 jaar; Agnes, een Romeins meisje van 13 jaar. Emerentiana van Rome; Julian en Basilissa; Celsus, de jonge zoon van Marcionilla, samen met Julian. Anthony (Antonius) met Anastasius. Marcionilla met haar zeven broers. Cyprianus en Justina, en Theoctistus. Anyisia, een meisje; Demetrius.

13. HET MARTELAARSCHAP VAN AGAPE, IRENE EN CHIONE, Agathon, Irene, Agape, Chione, Cassia, Philippa en Eutychia. Chrysogonus, en Anastasia; 304

14. HET LIJDEN VAN DE HEILIGE CRISPINA; 304

Het derde jaar van de vervolging, 305

15. Pantaleon, met Hermolaüs, Hernippus en Hermocras. Juliana. Claudius, Cyrenius en Antonius; Marcellinus; Soteris, een maagd te Rome; Julitta en haar kind; Gordius; Barlaäm; 40 Jongens te Antiochië verbrand; Romanus en een klein kind te Antiochië. Januaris en Sossius, Festus, Desiderius, Acutius, Eutyches Artemas, Gantiol.

Het vierde jaar van de vervolging, 306

16. Silvanus, bisschop met zijn diaken Lukas en voorlezer Mocius; Julianus van Emesa; Theonas en zijn vriendinnen Cyrenia en Juliana; Galacteon Saturninus en zijn moeder Juliana; Apphian en Theodosia.

Het vijfde jaar van de vervolging, 307

17. Theodosia, een meisje 18 jaar; Thea, Valentina en Paulus.

Het zesde jaar van de vervolging, 308

18. Antonius, Zebinas, Germanus, Ennathas (Ennata); Mennas en Hermogenus; Victor; Peter Abselamus

Het zevende jaar van de vervolging, 309

Biblis, en Aquilina, 12 jaar; Fortunata, jong meisje; Pamphilus, te Cesarea en twaalf anderen. Alexander. Julianus, Eusebius, Neon, Leontius, Longianus Eulalius. Quirinus. Felix.

Het achtste jaar van de vervolging, 310

Theodorus, Oceanus, Ammianus. Petrus, Nilus en P. Mythius, verbrand. Veertig anderen werden onthoofd. Stad in Frigië met alle inwoners, door de Romeinen verbrand; Adactus. Antonius, Julianus, Anastasius en andere voortreffelijke personen; Martionilia, en haar kind Celso, Euphrateisa, zeven gebroeders en vele anderen. Tyrannio, bisschop van Tyrus, Sylvanus, bisschop van Emisa, twee metgezellen, Sylvanus, bisschop van Gaza. Basilissa, een meisje van 9 jaar. 2 zussen te Antiochië.

Het negende jaar van de vervolging, 311

Petrus, Faustus, Didius, Ammonius, veel andere bisschoppen, drie honderd. Fileas, Hesychius, Pacomius, Theodorus en nog zeker 660 anderen. Methodius

van Olympus. George, Mena, Philopateer Markorios, Abanoub, Demiana, Potamina, Juliana, Rebecca. Theodorus. Philemon en Cyrilla.

Het tiende en laatste jaar van de vervolging; 312-316

Lucianus. Eugenius, Auxentius, Maodatus (of Mardarius) Eustratius en Orestes.

Fausta, een meisje van 13 jaar en Eulasius en Maximinus.

Basileus, bisschop, Ammon, diaken; 40 vrouwen en anderen in 316

De Christenen verkrijgen vrede in het Romeinse rijk 311-312

KERKELIJKE GESCHIEDENISSEN DOOR EUSEBIUS

1. Overzicht van martelaren vanaf 283 -300.

Anatolius	283	Bisschop van Laodicea
Cosmas en Damian	283	
Diodorus en Marianus	283	
Justus en Abundius	283	
Pelagius	283	
Ariston	284	
Chrysanthus en Daria	284	
Claudius, Hilaria, en Metgezellen	284	
Hilary	284	
Maximilian	284	Bisschop van Lorch
Thalelaeus	284	
Theopemptus (Theopompus), bisschop van Nicomedia en martelaar, en Theonas	284	
Victorinus en Metgezellen	284	
Castulus	286	
Crispin en Crispian	286	
Marcus en Marcellianus, diakens	286	
Maurice en Metgezellen	286	
Piaton (Piat)	286	
Regina (Reine)	286	
Tranquillinus	286	
Victor en Metgezellen	286	
Victor en Ursus	286	
Zoe	286	
Alban	287	
Bonifatius van Tarsus		

	287	
Crescentian	287	
Faith (Foy, Fides)	287	
Maxentius	287	
Palmatius	287	
Quentin (Quintinius)	287	
Sabinus	287	
Valerius en Rufinus	287	
Victoricus, Fuscian en Gentiaan	287	
Sebastian	288	
Donatian en Rogatian	289	
Apollinaris	290	
Firmus en rusticus	290	
Hermes en Adrian	290	
Justin	290	
Lucian van Beauvais	290	
Paul	290	Bisschop van Narbonne
Pompeius	290	Bisschop van Pavia
Rhipsime, Gaiana en Metgezellen	290	
Serena	290	
Victor van Marseille	290	
Vincent van Agen	292	
Aquilina	293	
Archelais, Thecla en Susanna	293	
Carpophorus	295	
Domnio	295	
Mamilian (Maximiliaan van Theveste)	295	

Maximus, Alexander, Claudius, Cutias en Praepedigna	295	
Meletius	295	Bisschop van Pontus
Rufus en Carpophorus	295	
Tiburtius en Susanna	295	
Urpasian	295	
Felix en Fortunatus	296	
Gabinus	296	
Caius	296	Bisschop Rome
Octavius	297	
Primus en Felician	297	
Ananias III	298	
Cassianus	298	
Marcellus de Centurion	298	
Timothy en Maura (Martha)	298	
Restitutus	299	
Agileus	300	
Agrippinus	300	Bisschop van Napels
Alexandra, Claudia, Euphrasia, Matrona, Juliana, Euphemia, Theodosia, Derphuta en haar zus	300	
Amandus, Alexander, Lucius en Audaldus	300	
Andrew de Tribune	300	
Ardalion	300	
Autonome	300	
Callistratus	300	
Candida	300	
Carpophorus, priester en martelaar, en Abundius	300	
Cindeus	300	
Clerus		

	300	
Crescentius Perugia	300	
Dasius	300	
Epicharis	300	
Flavius	300	Bisschop van Nicomedia
Hermes	300	
Hieron	300	
Hieronides	300	
Jovinian	300	
Leontius	300	
Lucy en Geminian	300	
Lupercus (Luperculus)	300	
Marciana	300	
Maria, de Slave of Rome	300	
Memmius (Menge, Meinge)	300	Bisschop van Chalons-sur-Marne
Mercurius	300	
Montanus	300	
Papas	300	
Papulus	300	
Sanctinus	300	Bisschop van Meaux
Severinus	300	Bisschop van Trier
Theonas	300	Patriarch van Antiochië
Theophilus Scholasticus (de advocaat)	300	
Trophimus en Thalys	300	
Victor	300	
Zeno	300	

2. Apologie (verdediging) van de Christenkerk

Vanaf de eerste eeuw verspreidde de christelijke godsdienst zich vlug in Rome en in de hele wereld, niet enkel om zijn originaliteit en universaliteit, maar ook om zijn getuigenis van geestdrift, van naastenliefde en van barmhartigheid die de christenen tegenover alle mensen aan de dag legden. De burgerlijke autoriteiten en het volk zelf, die aanvankelijk onverschillig waren, stelden zich vrij vlug vijandig op tegen de nieuwe godsdienst, *omdat de christenen de verering van de keizer en de aanbidding van de heidense goden van Rome weigerden*. Om die reden werden de christenen beschuldigd van ontrouw aan het vaderland, van godloochening, van haat tegenover de mensheid, van verborgen misdaden zoals incest, kindermoord en van ritueel kannibalisme; zij werden ervan beschuldigd de oorzaak te zijn van natuurrampen zoals de pest, de overstromingen de voedselschaarste, enz.

De christelijke godsdienst werd bestempeld als: *vreemd en niet toegelaten* (decreet van de senaat van 35), *exitialis* gevaarlijk (Tacitus), *prava et immodica* - schandelijk en losbandig (Plinius), *nova et malefica* - nieuw en schadelijk (Suetonius), *tenebrosa et lucifuga* - duister en lichtschuw (van Octavius van Minucius), *detestabilis* - verfoeilijk (Tacitus); derhalve werd de christelijke godsdienst buiten de wet geplaatst en vervolgd, omdat hij beschouwd werd als de gevaarlijkste vijand van de macht van Rome, die gebaseerd was op de oude nationale godsdienst en op de verering van de keizer, instrument en symbool van de macht en van de eenheid van het Rijk.

De eerste drie eeuwen vormen het tijdperk van de martelaren, dat eindigde met het edict van Milaan in 313 waarin de keizers Constantijn en Licinius vrijheid verleenden aan de Kerk. *De vervolging heeft niet voortdurend aangehouden en was ook niet algemeen*, d.w.z. uitgebreid tot het hele Rijk, maar ze is wel altijd even wreed en bloedig geweest. Na periodes van vervolgingen volgden periodes van betrekkelijke rust.

In de overgrote meerderheid van de gevallen hebben de christenen moedig en vaak heldhaftig de beproeving van de vervolgingen doorstaan, ze ondergingen ze niet passief. Ze verdedigden zich krachtig door de beschuldigingen te weerleggen dat zij verborgen of publieke misdaden zouden begaan, en door de inhoud van hun geloof voor te stellen ("waarin geloven wij") en door hun identiteit te beschrijven ("wie zijn wij").

In de apologieën (de geloofsverdedigingen) van de christelijke schrijvers van die tijd, die ook tegen de keizers gericht waren, vroegen de christenen om niet onrechtvaardig beschuldigd te worden zonder gehoord te zijn en zonder bewijzen. Het principe van de wet uit de senaat "Non licet vos esse" - "het is u niet toegelaten te bestaan" werd door de apologeten verklaard als zijnde onrechtvaardig en onwettig, omdat de christenen rechtschapen burgers waren, de wetten eerbiedigden, afhankelijk waren aan de keizer, werkzaam en voorbeeldig zowel in het privé- als in het publieke leven.

Omdat de catacomben het bewijs en de bevestiging bevatten van het wonderbare leven dat christenen hebben geleid, en dat de apologeten beschreven hebben, reiken we hier enkele betekenisvolle uittreksels uit hun werken aan; ze vormen als het ware de "identiteitskaart" van de eerste christenen.

1. Uit de Brief aan Diognetus (apologie van een onbekende auteur uit de 2e-3e eeuw).

"De christenen verschillen niet van de anderen, noch door het land dat ze bewonen, noch door de taal die zij spreken, noch door hun klederdracht. Zij zonderen zich in hun steden niet af en hebben geen eigen taalgebruik, evenmin leiden zij een bijzonder soort leven. Hun leer is geen samenraapsel van een onrustige geest bij onderzoekers, ze hangen ook geen menselijk filosofisch systeem aan, zoals dat voor sommigen het geval is. Ze wonen in Griekse of in vreemde steden, zoals dat voor iedereen uitkomt, en door zich qua kleding, voeding en in de rest van hun bestaan aan te passen aan de plaatselijke gewoontes, geven zij het voorbeeld van hun manier hoe zij een wonderbaar maatschappelijk leven leiden, dat naar het zeggen van allen, iets ongelooflijks heeft."

"Ze wonen in het eigen vaderland, maar als vreemden. Ze nemen deel aan al hun plichten als burgers, maar ze worden behandeld als vreemden. Elk vreemd land is voor hen vaderland en elk vaderland is voor hen vreemd land. Ze huwen zoals alle anderen en brengen kinderen voort, maar ze laten hun pasgeborenen, niet achter. Ze hebben gezamenlijk maaltijd, maar ze delen niet het bed. Ze leven in het vlees, maar niet volgens het vlees (2 Kor 10,3; Rom. 8, 8-12). Ze brengen hun leven op aarde door, maar het zijn burgers van de hemel. Ze gehoorzamen aan vastgelegde wetten, maar door hun levenswijze gaan zij die wetten te boven. Ze houden van ieder en door iedereen worden zij vervolgd. Ze zijn niet gekend en ze worden veroordeeld. Men brengt hen ter dood, maar zij ontvangen het leven. Ze zijn arm, maar maken velen rijk (2 Kor 6, 9-10). Ze worden van alles beroofd maar ze hebben alles in overvloed. Ze worden veracht, maar in de verachting vinden zij hun eer voor God. Men verguist hun eer en daarbij komt het getuigenis van hun onschuld. Worden zij beschimpt, dan zegenen zij (1 Kor 4,12). Men behandelt hen onbeschoft en zij reageren met eerbied. Ze doen goed en ze worden gestraft als misdadigers. De joden bekampen hen als waren zij vreemd gespuis. De Grieken vervolgen hen, maar degenen die hen haten, kunnen niet de reden opgeven voor hun haat".

"Om het in één woord te zeggen, de christenen zijn in de wereld zoals de ziel in het lichaam. Zoals de ziel in heel het lichaam is, zo zijn de christenen uitgezaaid in de verschillende steden van de wereld. De ziel woont in het lichaam, maar komt niet voort uit het lichaam: zo wonen de christenen wel in de wereld, maar ze komen er niet uit voort. De ziel die onzichtbaar is, is opgesloten in een zichtbaar lichaam; zo weet men van de christenen dat zij in de wereld zijn, maar hun vroomheid blijft onzichtbaar. Zoals het vlees de ziel haat en haar bestrijdt, zonder enige belediging ontvangen te hebben, maar enkel omdat de ziel het vlees verhindert te genieten van de genoegens: zo haat de wereld ook de christenen die de wereld geen kwaad berokkend hebben, maar alleen omdat zij zich verzetten tegen een systeem dat gebouwd is op genot en plezier. De ziel houdt van het vlees, dat haar nochtans haat, en van de ledematen: zo eveneens de christenen, zij beminnen degenen die hen haten. De ziel is opgesloten in het lichaam, maar het is zij die het lichaam ondersteunt; zo is dat ook voor de christenen, zij worden in de wereld behandeld als in een gevangenis, maar zij zijn het die de wereld ondersteunen. De onsterfelijke ziel woont in een sterfelijk huis, zo wonen de christenen eveneens als pelgrims tussen de vergankelijke dingen in afwachting van de onvergankelijkheid in de hemel. Door zich in voedsel en drank te versterven, wordt de ziel er beter van; bij de christenen die gestraft worden neemt het

aantal van dag tot dag toe. God heeft hun een zo heerlijke plaats aangewezen, die ze in geen geval mogen prijsgeven".

2. Uit "Boeken aan Autolicus" van de heilige Theofilus van Antiochië (2e eeuw)

Boek I, 2: "Ik zal de keizer eren, maar ik zal hem niet aanbidden; ik zal dus wel voor hem bidden. Ik aanbid de ware en enige God, door wie, zoals ik weet, de soeverein geschapen is. En dan kunt ge mij vragen: en *waarom aanbidt ge dan niet de keizer?* Als keizer moet hij geëerd worden met rechtmatige eerbied, maar hij mag niet aanbeden worden. Hij is God niet, maar een mens die God geplaatst heeft, niet om aanbeden te worden, maar opdat hij op deze aarde rechtvaardigheid zou uitoefenen. Het staatsbestuur werd hem in zekere zin door God toevertrouwd. En zoals de keizer niet kan dulden dat zijn titel gedragen wordt door zijn onderdanen - niemand kan keizer genoemd worden - zo kan ook niemand aanbeden worden als hij God niet is. De soeverein moet daarom geëerd worden met gevoelens van eerbied; men moet hem gehoorzamen en voor hem bidden. Op die manier volbrengt men de wil van God."

Boek III, 15 "Bij christenen vindt men een wijze zelfbeheersing, men beoefent de kuisheid, men beleeft keurig het monogame huwelijk, men bewaart de kuisheid, de onrechtvaardigheid wordt uitgesloten, de zonde wordt radicaal uitgeroeid, men beoefent de rechtvaardigheid, de wet wordt onderhouden, en de godsvrucht apprecieert men met daden. Men erkent God en de waarheid wordt beschouwd als hoogste norm. De genade bewaart hen, de vrede beschermt hen, de heilige schrift leidt hen, de wijsheid onderricht hen, het (eeuwige) leven is hun oriëntatie, en God is hun Koning".

3. Uit de "Apologie" van Aristide (2e eeuw)

"De christenen dragen de wetten van God in hun hart gegrift en ze onderhouden ze in de hoop op de toekomstige wereld. Daarom plegen ze geen echtbreuk noch ontucht; ze leggen geen valse getuigenis af; ze eigenen zich niet toe wat ze ter bewaring ontvangen hebben; ze begeren niet wat hun niet toebehoort; ze eren hun vader en hun moeder en doen goed aan hun naaste; en als rechters oordelen zij naar waarheid en recht. Ze aanbidden geen afgoden in menselijke gestalte; wat ze niet willen dat anderen hun doen, dat doen ze zelf niemand anders aan. Ze eten geen vlees dat aan afgoden geofferd werd, omdat het bezoedeld is. Hun dochters zijn kuis en maagd, ze mijden de prostitutie; de mannen onthouden zich van elk onwettig huwelijk en van alle onkuisheid; hun echtgenoten zijn kuisen vrouwen in de hoop op de grote beloning in de 'andere wereld' ..."

"Ze komen diegenen te hulp die hen beledigen en ze maken ze tot vrienden; ze doen goed aan hun vijanden. zij aanbidden geen vreemde goden; ze zijn zachtaardig, goed, eerbaar, oprecht, ze beminnen elkaar; ze misprijzen de weduwe niet; ze redden de wees; wie bezit heeft, geeft zonder te mopperen aan wie niets heeft. Als ze vreemdelingen zien, doen ze hen binnenkomen in hun huis en ze verheugen er zich om, daar ze in hen ware broeders erkennen, vermits ze die naam niet alleen aan diegenen geven die broeders zijn naar het vlees, maar ook naar de ziel. Wanneer een arme sterft, en ze weten het, dan dragen ze volgens hun vermogen bij in de begrafenis kosten; als ze te horen krijgen dat sommigen vervolgd worden of in de gevangenis geworpen of veroordeeld om de naam van Christus, dan leggen ze hun aalmoezen bijeen en sturen hun het nodige op, en als ze kunnen, dan halen ze hen uit de gevangenis; als er een slaaf of een sukkelaar dient geholpen te worden, dan vasten ze twee of drie dagen en het voedsel dat ze voor zichzelf hebben klaargemaakt, sturen

ze hem op, in de mening dat ook hij zich moet verheugen, vermits ook hij, net als zij, geroepen is tot de vreugde."

"Ze onderhouden stipt de geboden van God, door heilig en rechtvaardig te leven, zoals de Heer hun God het hun heeft voorgeschreven; elke morgen en elke avond danken ze Hem voor alle voedsel en drank en voor elk ander goed Keizer, dat zijn hun wetten. De goederen die zij van God moeten ontvangen, vragen ze aan Hem en op die manier gaan zij door deze wereld tot het einde van de tijden: want God heeft alles aan hen onderworpen. Ze zijn Hem dus erkentelijk, want voor hen werd het heelal gemaakt en de hele schepping. Zonder twijfel heeft dit volk de waarheid gevonden".

4. Uit de "The Apologetiek" (geloofsverdediging) van Tertullianus (2e-3e eeuw)

"Men beschuldigt ons ervan onproductief te zijn in de verschillende vormen van activiteit. Maar hoe kan men zo iets beweren van mensen die met u samenleven, die met u eten, die dezelfde klederen aantrekken, die hetzelfde leven leiden en dezelfde levensbehoeften hebben? Wij denken eraan God dank te zeggen, onze Heere en Schepper, en wij versmaden geen enkele vrucht van zijn werk. Heel zeker, wij gebruiken de dingen met mate en niet op een buitensporige of slechte manier. Wij wonen samen met u en wij bezoeken het forum, wij gaan naar de markt, naar de badplaats, de winkels, de werkplaatsen, de stallen en wij nemen deel aan alle activiteiten. Wij varen ook samen met u op zee, we dienen in het leger, bewerken de grond, drijven handel en wij verkopen de vrucht van ons werk voor uw gebruik. Ik begrijp echt niet hoe wij nutteloos kunnen lijken en onproductief voor uw zaken, wanneer wij met u en van u leven.

Als er mensen zijn die redenen hebben om zich over de christenen te beklagen omdat men met hen geen handel kan drijven, dan zijn het de beschermers van prostituees, de gemene kerels en hun medeplichtigen; dan volgen de criminelen, de giftmoordenaars, de tovenaars, de waarzeggers, de bezweerders, de astrologen. Het is fraai voor zulke lieden onproductief te zijn! ... En verder, in de gevangenissen vindt u nooit een christen, tenzij om godsdienstige redenen. Wij hebben van God geleerd eerbaar te leven."

3. DIOCLETIANUS V AARDIGDE ZIJN EERSTE EDICT TEGEN DE CHRISTENEN, 284, DAARNA EEN TWEEDE IN 302 1; DE ZOGENAAMDE TIENDE VERVOLGING, 302-311

Gaius Aurelius Valerius Diocletianus (geboren als Diocles ca. 22 december 242 - 3 december 316) was keizer van Rome van 20 november 284 tot 1 mei 305.

Vóór de tiende algemene en ernstige vervolging van de christenen begon in 303, waren vele christenen ter dood gebracht op verschillende plaatsen, gedurende deze gehele periode, op grond van het eerste edict van Diocletianus. Daarvan zullen we enige verhalen.

Simeon, Isaac en Bakhtis waren christenen en leefden tijdens de III eeuw in Perzië onder de keizer Sapor, een fel vervolger van de christenen. Ze probeerden de heiligen te dwingen om Christus te herroepen en zich gewonnen te geven voor het geloof van zonverering. Maar zij weigerde en antwoordden de heidenen: "We zullen niets herroepen van de Schepper van alle dingen en we zullen vuur noch de zon niet aanbidden". Ze werden wreed gemarteld; men gooide de heilige martelaren in de gevangenis, waar ze zeven dagen geen voedsel werden gegeven. Ten slotte, onthoofdden ze de martelaren.

B. Pictet, *Christelyke Godgeleerdheid*, deel 3:

Sixtus II, bisschop van Rome werd gekruist op 6 augustus 258. 3 dagen later zijn diaken Laurentius. (Zie 1ste deel van Martelaren in het Romeinse Rijk)

Felix I, geboren in Rome en was de zoon van een man genaamd Constantius; bisschop van Rome, volgde bisschop Dionysius op, 31 december 269. Anderen schrijven: 5 januari 269. Men schrijft dat hij 342 martelaren met zijn eigen handen heeft begraven en dat hij ten laatste ook een martelaar werd, 29 juni 274. Latere kerkhistorici kwam uit in tegenstelling tot deze theorie. Zij verklaarden dat de naam van Felix verward was met een andere christen genaamd Felix die toevallig ook werd begraven op de Via Aurelia.

Felix werd opgevolgd door **Eutychianus**, van 274-283. Men schrijft van hem dat hij een wet maakte dat men de lichamen der martelaren in purper gewaad zou leggen en dat hij dat zelf aan 340 martelaren verrichte. De kerk beschouwt hem als martelaar.

In 283 werd **Gaius of Gaius** bisschop van Rome. De gegevens omtrent hem zijn onduidelijk. Hij stierf de marteldood 22 april 296. Zijn crypte neemt in de catacomben van Sint-Callixtus een speciale plaats in om zijn uitzonderlijke afmetingen. Er kunnen meer dan zestig personen in. Vanaf het begin werd ze zo ruim ontworpen om gemeenschappelijke samenkomsten te bevorderen. Door middel van de brede lichtkoker die in de galerij geplaatst is, is in licht en voldoende verluchting voorzien. In de zijwanden bevinden zich veel kleine graven, maar slechts drie in de achterwand. De holte in het midden, is de voornaamste en belangrijkste graftombe van heel de crypte. Daarop worden fragmenten bewaard van de Griekse inscriptie van paus Gaius: "*Begravenis van bisschop Gaius op 22 april*" (in het jaar 296).

1 Deze heftige vervolging begon in **februari 303** met het keizerlijk edict waarin vernietiging van kerkgebouwen en van heilige boeken werd bevolen. Later in het jaar volgden nog 2 edicten.

4. CLAUDIUS, ASTERIUS EN NEON, DRIE BROERS, EN TWEE VROUWEN TOT DE DOOD GEMARTELD, 285.

Het is bekend dat in het tweede jaar van het bewind van keizer Diocletianus, die samenvalt met het jaar 285/286, drie vrome christenen, geestelijke én natuurlijke broers, genaamd Claudius, Asterius en Neon, werden beschuldigd voor de rechter van de stad Aegaea in Cilicië², als zijnde christenen, door hun stiefmoeder, die een heidense vrouw was, zo het schijnt.

Twee godvrezende christelijke vrouwen, genaamd **Donuina en Theonilla**, werden ook met hen beschuldigd. Ze werden allemaal gevangen tot de komst van Lysias, de proconsul, die op zijn tocht door de provincies Cilicië, ook naar Aegea kwam, en er een Strafhof tegen de christenen hield.

Hoe Claudius eerst werd onderzocht.

Claudius werd als eerste voor de rechterstoel geplaatst. Lysias vroeg hem naar zijn naam, en vermaande hem niet zo onbezonnen de bloei van zijn jeugd weg te gooien, maar te offeren aan de goden, en dus te voldoen aan het commando van de keizer, dat hij zou kunnen ontkomen aan de gedreigde straf.

Claudius antwoordde: "Onze God heeft geen behoefte aan deze offers, Hij heeft meer behagen in het werk van liefde en genade jegens onze medemens, en met heiligheid van het leven; maar uw goden zijn onreine geesten, en de vreugde in dergelijke offers, brengt een eeuwige straf mee voor degenen die ze aanbieden. U mag dus nooit van mij eisen hen te eren. "

Lysias zei: "Bind hem en straf hem met roeden, want er is geen andere manier om zijn dwaasheid te temmen."

Claudius zei: "Deze ernstige martelingen zullen niet schadelijk zijn voor mij, maar brengen over uzelf de eeuwige straf."

Lysias zei: "Onze heren, de keizers, hebben bevolen dat de christenen moeten offeren aan de goden. Het is hun wil, dat de ongehoorzamen worden gestraft, terwijl aan hen die aan hun gebod gehoorzamen zij eer en voordeel beloven."

Claudius antwoordde: "Deze geschenken en weldaden duren maar een korte tijd, maar de belijdenis van Christus zorgt voor eeuwige roem."

Lysias beval dat zij hem aan de martelpaal zouden hangen en onder zijn voeten vlammend vuur leggen en stukken uit zijn hielen afsnijden.

Claudius zei: "Zij die God vrezen met al hun harten kunnen niet worden overwonnen, hetzij door vuur of door andere leed, want zij weten dat ook deze dingen medewerken voor hen tot het eeuwige leven."

Lysias beval: "Laat hem gekweld worden met een nijptang, met potscherven geschraapt, en gebrand worden met fakkels."

Claudius zei: "Ik zeg toch, dat gij dit allemaal voor de satan doet, en dat het tot mijn welzijn zal medewerken, maar dat het strekt tot uw eeuwig verderf." Ja, uw vuur en

² **Cilicië** was een landstreek aan de zuidoostkust van Klein-Azië. De stad Salamis op Cyprus behoorde er ook toe.

alle martelingen bevorderen mijn zaligheid. Dit is onze conditie, dat zij die aldus lijden voor de Naam van Christus, het eeuwige leven verkrijgen. "

Lysias vervolgende met een commando: "ophouden met hem; leidt hem terug naar de gevangenis, en brengen de andere voor."

Asterius onderzocht.

Wanneer Asterius, de tweede broer, stond voor de proconsul, zei Lysias: "Gehoorzaam mij Asterius! Offer aan de goden, en ontkom zo aan de straf."

Asterius antwoordde: "Ik zal het niet doen, want ik aanbid de enige ware God, Die hemel en aarde gemaakt heeft, en die komen zal om te oordelen levenden en doden."

Lysias zei: "Gooi hem op de pijnbank, scheur zijn vlees uit zijn zijden met een nijptang, en zeg tegen hem: 'Geloof nu tenminste, en offer aan de goden.'"

Asterius antwoordde: "Ik ben een broer van hem, die pas werd gekweld en we hebben dezelfde belijdenis van het geloof in Christus. Doe wat gij kunt, mijn lichaam is in uw macht, maar niet mijn ziel."

Lysias beval: "Bind hem de handen en voeten, rekt hem uit, en foltering hem, neem de schaar, werp hete kolen onder zijn voeten, straf hem met roeden en de zweep."

Asterius zei de proconsul: "Gij doet dwaas, want gij treft mij niet, maar doet uzelf veel erger leed. Doe uw best, want ik mag wel lijden dat er niet een lid van mijn lichaam is dat niet gepijnigd wordt."

Lysias zei: "Maak hem los en houdt hem in hechtenis met de andere, en laat de derde worden opgepakt." Dit werd gedaan.

Neon onderzocht

Wanneer Neon vóór het rechterstoel stond, zei Lysias tot hem: "Jongen, luister naar me, en offer aan de goden, zodat gij dit alles niet moet lijden."

Neon zei: "Er zijn geen goden, noch zij hebben enige macht. Gij dient de afgoden, maar ik eer de God van de hemel."

Lysias zei: "Grijp hem bij de keel en laat de omroeper aankondigen dat hij ophoudt de goden te lasteren."

Neon antwoordde: "Die de waarheid spreekt lastert niet."

Lysias beval: "Rek hem uit op de pijnbank; strooi kolen onder hem; slaat en snijdt hem."

Neon zei: "Ik weet wat nodig is voor mij. Wat dan ook nuttig voor mijn ziel is, dat zal ik doen, maar ik kan niet worden afgebracht van mijn geloof."

Lysias ging naar binnen bij de overige leden van het tribunaal, en een zeil boven de rechterstoel geplaatst hebbende, heeft het doodvonnis over de drie broers uitgesproken. Toen hij naar buiten kwam las hij van een tablet hun straf, die als volgt luidde: "*Claudius, Asterius en Neon, broers, die zijn christenen, die lasteren de goden, en weigeren te offeren, zullen voor het forum gekruisigd worden, en hun lichamen worden geschonken aan de vogels van de hemel als voedsel, om door hen te worden*

verslonden; en dit dient te worden uitgevoerd door Eulalius, de gevangenisbewaarder, en Archelaus, de beul. "

Donuina onderzocht

Echter, voordat ze werden heengeleid tot de dood, werden ze meegenomen naar de gevangenis. Toen bracht Eulalius, de gevangenisbewaarder, Donuina, een van de vrouwen die opgesloten waren, tot Lysias, de proconsul, die zei: "Zie, vrouw, dit vuur en deze martelingen staan voor u klaar. Indien u ongedeerd wilt blijven, offer dan de goden."

Donuina antwoordde: "Ik zal het niet doen, opdat ik niet val in de eeuwige pijnen van de hel. Ik dien God en Zijn gezalfde Christus, die hemel en aarde, en alles wat daarin is gemaakt heeft: Uw goden van hout en steen, en zijn gemaakt door de menselijke handen."

Donuina doodgemarteld op de pijnbank.

Lysias zei: "Ontkleed haar modernnaakt, rek haar uit en scheur al haar leden uit elkaar met roeden." Terwijl ze zó geslagen werd, gaf ze de geest. Toen zei Archelaus, de beul, tot de proconsul: "Uw hoogheid, Donuina is gestorven." Lysias beval: "Laat haar dode lichaam in de rivier geworpen worden."

Theonilla onderzocht

Eulalius, de gevangenisbewaarder, zei vervolgens: "Hier is Theonilla."

Lysias zei tegen haar: "Vrouw, gij hebt gezien, welke straf zij die ongehoorzaam waren, hebben geleden, en hoe zij zijn gemarteld. Eer de goden dus en offer, opdat gij moogt ontkomen van deze straffen."

Theonilla antwoordde: "Ik vrees Hem die macht heeft om beide ziel en lichaam in het vuur van de hel te werpen, en die zal branden voor al degenen die afwijken van God, en eer aan Satan geven."

Lysias zei: "Slaat haar in het gezicht, gooi haar neer, bind haar voeten en doe haar grote kwelling aan."

Theonilla antwoordde: "Lijkt het u goed en gepast een welgeboren vrouw zó te mishandelen? Gij weet, dat gij kunt niet verbergen voor God wat gij mij aandoet."

Lysias beval: "Hang ze op aan de vlechten van haar haar, en slaat haar in het gezicht."

Theonilla doodgemarteld op de pijnbank

Theonilla, naakt ontkleed zijnde, zei: "Zijt gij niet beschaamd mijn naaktheid te ontbloten, dat ge door mij heen, de schaamte van uw moeder en uw vrouw, die ook vrouwen zijn onteert?"

Lysias vroeg, of ze een man had, dan wel of ze een weduwe was?

Theonilla antwoordde: "Ik ben een weduwe nu al meer dan drieëntwintig jaar, en ben zo gebleven enkel met het oog op God om Hem met vasten, waken en bidden, des te vuriger te dienen; welke God ik eerst gekend heb nadat ik had afgezien van de wereld en de afgoden.

Lysias beval, om haar de schande te vergroten, de haren van haar hoofd te scheren, bundels van doornbossen rond haar lichaam te leggen en haar tussen vier palen uit te rekken, dan haar hele lichaam te slaan en hete kolen op haar buik te werpen, dat ze zo zou worden verteerd.

Wanneer Eulalius, de gevangenisbewaarder, en Archelaus, de beul, dit alles hadden gedaan, stierf ze en zeiden zij tegen Lysias, "Mijnheer, ze is nu dood."

Lysias beval dat haar dode lichaam moest genaaid worden in een leren tas, en in het water gegooid; wat geschiedde.

Zo hebben deze heilige martelaren geleden onder Lysias, de proconsul van Cilicië in Aegaea, de 23e van augustus, in het tweede jaar van Diocletianus, toen hij burgemeester was met Aristobulus, 285.

Deze handelingen zijn voor het grootste deel is afkomstig uit het archief van de griffie van de strafrechter van de stad Aegaea en werden verzameld door de oude christenen. Deze gerechtelijke documenten werden *Acta Proconsularia* genoemd. Vergelijk dit met A. MELL., 1ste boek, fol. 92, kol. 3, 4 en fol. 93, kol. 1.

Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

5. ZENOBIUS EN ZIJN ZUSTER ZENOBIA, ONTHOOFD TE AEGEA IN CILICIË, 285

Niet lang daarna, onder dezelfde keizer en proconsul, en in hetzelfde jaar, werden Zenobius, bisschop van de kerk van Aegaea in Cilicië, en zijn zus Zenobia, gearresteerd. Hem werd aan de ene kant grote rijkdom, eer, en de goede positie aangeboden, indien hij in overeenstemming met de opdracht van de keizer, de goden zou aanbidden, maar aan de andere kant onnoemelijk veel leed. Zenobius antwoordde: "Ik bemin Jezus Christus meer dan alle rijkdom en de eer van deze wereld. Dood en het leed waarmee u me bedreigt zijn niet in mijn nadeel, maar ze zijn mijn grootste winst."

Na dit antwoord van de martelaar ontvangen te hebben, beval Lysias dat hij zou worden opgehangen aan de pijnbank, en onmenselijk getormenteerd over zijn hele lichaam.

Terwijl de beulen bezig waren met Zenobius, kwam zijn zuster Zenobia wenend aanlopen, en zei met een luide stem, "Gij tiran, wat schurkenstreek heeft mijn broer gepleegd, dat gij hem zo wreed straft?"

Na aldus tot Lysias gesproken te hebben, en niets om zijn woorden gaf, noch om zijn dreigende woorden, werd ze gegrepen door de dienaars, naakt van haar kleren ontdaan, en uitgerekt en naast haar broer op een gloeiende ijzeren plaat en met vuur geroosterd. De tiran zei tot de martelaren: "Laat Christus komen en u helpen, als Hij ziet hoeveel u voor Hem lijdt."

Zenobius antwoordde: "Zie, Hij is al bij ons, en koelt met Zijn hemelse dauw de vlammen van het vuur op ons lichaam, maar gij, omringd als gij zijt met dikke duisternis van den Boze, kan het niet zien."

Lysias, beval hen die bij hem stonden dat zij naakt in kokend ketels moesten geworpen worden. Maar ziende dat het kokende water het niet verwonde, of tenminste, dat zij daardoor niet konden bewogen worden om afvallig te worden, heeft

hij hen uit de stad geleid en onthoofd. Hun dode lichamen werden begraven door Caius en Hermogenes in de dichtstbijzijnde grot. Dit gebeurde 285, op de 30e dag van oktober, in de stad Aegaea in Cilicië.

Idem. Ibideire. ex Actis Zenobii pracons. per Metaphorast. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

6. Pelagia, van Tarsus, een jonge dochter, werd in een gloeiende oven gesmoord.

Toelichting: Pelagia van Tarsus (Tarsus - Rome, 287) was een martelares, die in Tarsus in Cilicië (Klein-Azië) leefde tijdens het bewind van keizer Diocletianus. Volgens de overlevering zou de zoon en troonopvolger van Diocletianus verliefd op haar geworden zijn en met haar willen trouwen. Zij antwoordde dat zij dat niet kon, omdat zij gezworen had om maagd te blijven en geestelijk gehuwd wenste te zijn met Jezus. Vluchtend van haar boze moeder, zocht Pelagia hulp bij bisschop Linus, een man die bekend stond om zijn heiligheid. Hij heeft haar gedoopt. Pelagia gaf haar luxe kleding en grote rijkdom weg, keerde terug naar huis en bekende aan haar moeder dat ze al was gedoopt. De zoon van de keizer verloor alle hoop om dit meisje als zijn vrouw te krijgen, liep naar een zwaard en deed zelfmoord. De moeder meldde dit aan de keizer en zij werd opgenomen voor ondervraging. De keizer verwonderde zich over de schoonheid van het meisje, werd verliefd op haar en wilde haar tot vrouw hebben. Zij weigerde en noemde de keizer geestesziek. Toen Pelagia onwankelbaar in haar geloof bleef, veroordeelde de keizer haar om te worden verbrand in een metalen os, verwarmd door vuur. Toen ze de martelares naakt uitkleden, tekende zij zich met het teken van het Kruis, en met gebeden van dankzegging aan God op haar lippen, ging ze naar de os, waar ze daarin zijnde, in een oogwenk smolt als was. Toen haar vlees aan het smelten was, verspreidde een reuk van mirre zich over Rome, volgens de overlevering.

De heidenen plaatsten vier leeuwen bij haar beenderen, maar de leeuwen beschermden het gebeente tegen de aasgieren en de kraaien. Bisschop Linus verzamelde de overblijfselen van haar botten en begroef die op een heuvel onder een steen. In de tijd van keizer Constantijn Copronymos (741-775), werd daarop een mooie kerk gebouwd ter ere van deze maagd en martelares Pelagia, die werd opgeofferd voor Christus om eeuwig met Hem te regeren.

7. Julianus van Tarsus, 18 jaar en zijn moeder; 21 juni 290

Julian was afkomstig van een adellijke familie, woonde in Tarsus in Cilicië en leed tijdens de regering van Diocletianus. Hij was slechts achttien jaar oud toen hij werd beproefd in het geloof. Julian was echter standvastig in het christelijk geloof en toewijding aan God. De keizerlijke gouverneur nam hem een heel jaar mee van stad tot stad, martelde hem al die tijd en probeert hem te overtuigen om Christus af te zweren. Julian's moeder volgde haar zoon op een afstand. Toen de gouverneur haar gevangen nam, stuurde hij haar naar haar zoon om hem te dwingen Christus af te zweren. Zij bracht drie dagen in de gevangenis met hem door, waardoor hij precies de tegenovergestelde adviezen kreeg. Zij leerde hem en spoorde hem aan de moed niet te verliezen, maar zijn dood met moed en dankbaarheid aan God af te wachten. Daarna naaiden zijn folteraars Julian in een zak zand met schorpioenen en slangen en wierpen

hem in de zee. Ook zijn moeder stierf onder de foltering. De golven wierpen zijn lichaam op de kust, en de gelovigen namen het mee naar Alexandrië, waar ze hem begroeven; 290. Zijn overblijfselen werd later vervoerd naar Antiochië.

Johannes Chrysostomus deed een lofrede op de martelaar Julian. Hij zei: "Een heilige stem kwam voort uit de mond van deze martelaar, en met die stem is uitgegoten een licht helderder dan de stralen van de zon." Hij zei verder: "Wees wie je wil, is hij een gek of een bezetene, en leidt hem naar het graf van deze heilige, naar de relieken van de martelaar, en u ziet de demon direct wegvlugten."

8. THARACUS, Probus, en Andronicus, een jongen, vreselijk gemarteld en daarna voor de wilde beesten geworpen te Tarsus in Cilicië, 290

Op Tarsus in Cilicië, de geboorteplaats van de apostel Paulus, werden in 290, drie vrome christenen gevangen, namelijk Tharacus, Probus en Andronicus. Deze hebben in de gevangenis, voor de rechter, en aan de pijnbank veel geleden voor de Naam van de Heere en het geloof in Jezus Christus. Zij werden uiteindelijk ter dood gebracht, waarover wij aan de lezer de 'handelingen' presenteren van de gerechtelijke procedure, zoals we die hebben gevonden in de oude auteurs, *ex Actis procunsular. Per Metaph.* Etc. Toen de keizers Diocletianus voor de vierde, en Maximianus voor de derde keer Proconsuls waren, werden Tharacus, Probus en Andronicus werden door de kapitein Demetrius voor Maximus, de president, op Pompeiopolis gesteld.

Eerste onderzoek van Tharacus.

Maximus vroeg eerst Tharacus zijn naam; want deze was de oudste.

Tharacus antwoordde: "Ik ben een christen."

Maximus zei: "Zwijg over deze goddeloze naam, en vertel me je naam."

Tharacus antwoordde weer: "Ik ben een christen."

Maximus zei tegen zijn dienaars, "Breek zijn kaken, en vertel hem mij zo niet meer te beantwoorden."

Tharacus antwoordde: "Ik heb u mijn beste naam gezegd, maar als gij begeert om te weten hoe mijn ouders me genoemd hebben, mijn naam is Tharacus, en toen ik nog in het leger diende, heette ik Victor."

De president vroeg hem: "Van welk volk zijt gij, Tharacus?"

Hij antwoordde: "Van de nobele natie van de Romeinen, en ben geboren op Claudianopolis, een stad in Syrië, maar sinds ik een christen ben heb ik het leger achtergelaten."

De proconsul zei: "Gij zijt de soldij niet waardig; maar waarom hebt gij de dienst verlaten?"

Tharacus antwoordde: "Ik vroeg Publius, onze generaal, om toestemming, en hij gaf ze mij."

De voorzitter zei: "Heb respect voor je ouderdom. Ik wens dat je mag zijn als een van degenen die aan de opdrachten van onze heren, de keizers, gehoorzamen, opdat gij moogt worden bevorderd door mij tot grote eer. Kom hierheen, en offeren aan onze goden, want de vorsten zelf, wie vorsten zijn van de hele wereld, eren de goden."

Tharacus antwoordde: "Ze dwalen grof, want zij worden verleid door de satan."

De voorzitter zei: "slaat hem op de kaken, omdat hij heeft gezegd dat de keizers dwalen."

Tharacus antwoordde: "Ja, ik heb het gezegd, en zeg het nog steeds, dat ze als mensen kunnen dwalen."

De voorzitter zei: "Offer aan onze goden, en doe afstand van uw dwaasheid."

Tharacus antwoordde: "Ik dien mijn God, en offer aan Hem; niet met bloed, maar met een zuiver hart; want die offers (namelijk zoals die worden gekleurd met bloed) zijn overbodig."

De voorzitter zei: "Ik heb medelijden met uw leeftijd, dus ik waarschuw u, deze dwaasheid te verzaken, en offer aan de goden."

Tharacus antwoordde: "Ik zal niet afwijken van de wet van de Heere, en omdat ik het recht van God hoog hou, moet ik oppassen voor deze boze."

De voorzitter zei: "Is er dan nog een andere Wet dan deze, gij goddeloze ellendeling?"

Tharacus antwoordde: "Uw wet gebiedt te aanbidden hout, steen, en het werk van de mens."

Tharacus op de pijnbank

De proconsul of president dan zeide tot zijn ridders: "slaat hem op de nek, en zeg hem dat hij niet meer dergelijke dwaasheid spreekt."

Terwijl Tharacus werd geslagen, zei hij: "ik zal onder geen beding deze belijdenis die mij kan zaligmaken verlaten."

De proconsul zei: "Ik zal u wel afstand doen nemen van deze dwaasheid, en meer voorzichtig maken."

Tharacus antwoordde: "Doe wat gij wilt; u hebt volledige macht over mijn lichaam."

Maximus, de proconsul, zeide tot zijn dienaren "Ontkleed hem en gesel hem met roeden."

Tharacus antwoordde terwijl hij werd gezeseld: "Waarlijk, u maakte me meer voorzichtig, omdat u door deze slagen mij meer en meer versterkt in mijn vertrouwen in God en Zijn Gezalfde, Jezus Christus, Zijn Zoon."

De voorzitter zei: "Gij vervloekt en zondig onrechtvaardige! Hoe kunt gij twee goden tegelijk dienen? Zie, nu bekent gij meer dan een god. Waarom dan verloochent gij hem die wij aanbidden? Gij bekent ook Christus én de Heere? "

Tharacus antwoordde: "Ja, ik doe dat, want Hij is de Zoon van God, de hoop van alle christenen, ter wille van wie we worden geslagen maar ook genezen."

De voorzitter zei: "Laat af van deze nutteloze babbelaar; kom hierheen, en offer."

"Ik zeg niet te veel," antwoordde Tharacus, "maar ik spreek de waarheid, want ik ben nu vijfenzeestig jaar oud, en heb dit altijd geloofd, en ik wens niet te wijken van de waarheid. "

Demetrius, de Centurion³, zei, "O ellendig mens! Spaar uzelf, offer, en volg mijn advies."

Tharacus antwoordde: "Vertrek van mij, gij dienaar van Satan, met uw adviezen."

Maximus beval hen om hem met zware ijzeren kettingen te binden en hem terug te brengen naar de gevangenis, en weer een ander voor te leiden.

Probus ondervraagd

Demetrius, de kapitein zei: "Heer, hier is er al een."

Daarop zei de voorzitter tot Probus: "Vertel mij eerst uw naam."

Probus antwoordde: "In de eerste plaats, mijn edelste naam is, dat ik ben een christen ben, ten tweede, de mensen noemen me Probus."

De proconsul vroeg verder: "Van welke natie en afkomst zijt gij?"

Probus antwoordde: "Mijn vader was van Thracia, een burger, geboren op Pergamus in Pamphilia; maar ik ben een christen."

De proconsul zei: "Gij zult niet veel winnen met deze naam, maar luister naar me, en offer aan de goden, dat gij moogt worden vereerd door de vorsten, en zult onze vriend zijn."

Probus antwoordde: "Ik wens noch ere van de keizers noch uw vriendschap, want de rijkdom die ik verlaten heb was niet klein, om getrouw de levende God te dienen."

³ Hoofdman over honderd

De proconsul beval hen om zijn mantel van hem af te doen, naakt uit te kleden en hem met rauwe pezen te slaan.

Terwijl ze hem geselden, zei Demetrius, de kapitein: "O, ellendig mens! Zie, hoe je bloed gemorst wordt op de aarde."

Probus antwoordde: "Mijn lichaam is in uw handen, maar al deze martelingen zijn als een kostbaar balsem voor me."

Nadat hij was gezeseld, zei de proconsul tot hem: "Gij schelm, zult gij nog niet ophouden van uw dwaasheid? En blijft ge nog steeds in uw koppigheid?"

Probus antwoordde: "Ik ben niet ijdel, maar moediger in de Heere, dan ulieden bent."

De president zei tegen zijn beulen: "Keert hem om, en sla hem op zijn buik."

Probus bad, zeggende: "O Heere, kom uw dienaar te hulp."

Maximus, de proconsul, zei tot de beulen, "Terwijl je plaagt hem, vraagt hem, zeggende: "Waar is uw Helper?"

Probus antwoordde terwijl zij hem geselden: "Hij heeft me geholpen, en zal mij nog steeds helpen."

De voorzitter zei: "Gij ellendig mens! Spaar je eigen lichaam, want de aarde wordt doorweekt met je bloed."

Probus antwoordde: "Wees verzekerd, hoe meer mijn lichaam te lijden heeft voor de Naam van Christus, hoe meer mijn ziel is genezen en levendiger wordt."

Nadat hij was zo gezeseld en gefolterd werd, beval de proconsul dat men ijzers aan zijn handen en voeten zou binden, en hem zo in de gevangenis zou werpen; en een ander voor hem te brengen.

Andronicus wordt onderzocht

Demetrius, de Centurion, stelde Andronicus vóór Maximus' rechterstoel, zeggende: "Heer, hier is de derde."

De proconsul zei: "Wat is uw naam?"

Andronicus antwoordde: "Wilt gij openlijk weten wie ik ben? Ik ben een christen."

Maximus zei: "Degenen die voorafgegaan zijn aan u hebben met deze naam niets gewonnen, dus je moet mij recht antwoorden."

Andronicus antwoordde: "Mijn gewone naam bij de mensen is Andronicus."

Maximus vroeg hem welke nationaliteit hij was.

Andronicus antwoordde: "Van nobele bloed."

Maximus zei: "Spaar uzelf, en luistert naar me, als naar uw vader, want degenen die dergelijke nonsens gesproken hebben vóór u, hebben niets gewonnen. Maar eert gij de vorsten en de vaders, en wees gehoorzaam aan onze goden."

Andronicus antwoordde, "U noemen ze terecht vaders, want gij zijt uit de vader, de duivel, en, evenals zijn kinderen, doet gij zijn werk."

Maximus zei: "Wilt gij, een jongeling, mij verachten en bespotten? Weet je niet, welke martelingen er klaar liggen voor je?"

Andronicus zei: "Meent u dat ik zot ben, dat ik minder bereid zou zijn tot lijden dan mijn voorgangers? Ik blijf bereid al uw martelingen te verdragen."

De proconsul beval dat hij moest worden uitgetekend, ontgordeld, en aan de pijnbank worden opgehangen.

Demetrius, de Kapitein, als met medelijden aangedaan, zei: "Luister naar mij, ellendige jongen, voordat je lichaam uitgemergeld wordt."

Andronicus antwoordde: "Het is beter dat mijn lichaam verloren gaat, dan dat gij zoudt doen met mijn ziel naar uw lust."

Maximus zei: "Neem advies aan en offer, voordat gij wordt gemarteld tot de dood."

Andronicus antwoordde: "Ik heb van mijn kindsheid af nooit geofferd en zal het nog steeds niet doen waar u mij toe dwingt."

Maximus zei: "Sla op hem en rek hem goed uit."

Anaximus, de hoornblazer, die het vonnis moest uitvoeren, sprak tot Andronicus: "Ik ben oud genoeg om je vader te kunnen zijn. Ik raad u het beste aan: te doen wat de proconsul je beveelt."

Andronicus antwoordde: "Gij zijt wel ouder maar hebt geen verstand hiervan, daarom adviseert u mij om te offeren aan stenen en aan kwade geesten."

Terwijl hij gemarteld werd zei de proconsul: "Gij ellendige mens, voel je dan geen pijn? Heb je geen medelijden met jezelf, en sta je niet af van uw dwaasheid, die je toch niet kan behouden?"

Andronicus antwoordde: "Mijn oprechte belijdenis, wat u een ijdele dwaasheid noemt, is goed, daar wij alle hoop en vertrouwen op de Heere onze God stellen, maar uw tijdelijke wijsheid zal voor eeuwig sterven."

De voorzitter vroeg: "Wie is het, die u deze dwaasheid leert?"

Andronicus antwoordde: "Het levende Woord, waardoor we levendig gemaakt worden leert ons dat onze Heere in de hemel, in ons hart werkt de levende hoop van onze gezegende opstanding uit de doden."

Maximus zei: "Zie af van deze dwaasheid, voordat wij u nog ernstiger folteren."

Andronicus antwoordde: "Mijn lichaam staat voor u; gij hebt volledige macht daarover; doe wat u wilt."

De proconsul zei: "Pijnig hem bijzonder in de mond."

Andronicus antwoordde: "De Heere ziet het, dat u me pijnigt als een moordenaar."

De voorzitter zei: "Blijft gij nog de commando's van de prinses verachten? Of denkt gij dat mijn tribunaal zonder macht is?"

Andronicus antwoordde: "Ik heb vertrouwen in de genade en waarheid van Gods belofte, en ik wil al dit lijden geduldig dragen."

Maximus vroeg: "Hebben dan de prinses overtreden, gij ellendig mens?"

Andronicus antwoordde: "Ja, volgens wat ik meen, hebben ze overtreden door te offeren aan afgoden."

Terwijl hij werd gepijnigd, zei de proconsul: "Keer hem om, en pijnig hem aan zijn zijden."

Andronicus zei: "Ik sta voor u. Pijnig mij zoveel als u wilt."

De president zei tegen de beulen: "Neem potscherven, en schraap de vorige wonden open."

Toen ze dat hadden gedaan, zei Andronicus: "U hebt mijn lichaam versterkt in al dit leed."

Maximus zei: "Eerlang zal ik je verdelgen; eerlang zal ik je doden."

Andronicus antwoordde: "Ik ben niet bang voor uw dreigingen; mijn gevoelens zijn beter dan al uw boze gedachten."

De proconsul beval dat er ijzers moest gelegd worden op zijn nek en aan zijn voeten, en dat hij moest bewaakt worden met de anderen tot het tweede onderzoek.

TWEDE ONDERZOEK VAN DE DRIE CHRISTENEN

Wanneer Maximus voor de tweede keer rechtszitting hield over deze trouwe getuigen van Jezus Christus, en op zijn rechterstoel zat, zei hij: "Roep de goddeloze christenen."

Demetrius de kapitein, antwoordde: "Hier ben ik, mijnheer!"

Toen zei de proconsul tot Tharacus: "Weet gij niet, dat de ouderdom door velen geëerd wordt? Hebt gij dan ook uzelf niet bedacht, en blijft gij nog steeds in uw eerste voornemen? Ja, beraad uzelf, en offer aan de goden voor de welvaart van de vorsten, dat gij moogt tot eer komen."

Tharacus antwoordde: "Als de prinsen en anderen die van dezelfde mening met u zijn, wisten wat deze eer inhield, zouden zij zelf zich afkeren van de blindheid van hun ijdele wandeling."

Tharacus gelegd op de pijnbank

De proconsul zei tot zijn beulen: "Sla hem met stenen op de mond, en zeg tegen hem: houd op met uw dwaasheid."

Tharacus antwoordde: "Als ik niet meer zorg uitoefen voor mijn heil dan ulieden doet, ik zou even dwaas zijn als jullie."

De president zei tegen hem: "Zie je, ze hebben uw tanden eruit geslagen, heb toch medelijden met uzelf."

Tharacus antwoordde: "Stel dit niet langer voor, want hoewel gij al mijn leden laat verpletteren, blijf ik nog steeds sterk en standvastig in Hem Die mij versterkt."

De voorzitter zei: "Geloof me, het is beter voor u, dat gij offert."

Tharacus antwoordde: "Als ik wist dat het beter was voor mij, zou ik niet wachten op dit advies van u."

Wanneer Tharacus opgehield met spreken, zei de proconsul tot zijn rakkers: "sla hem op de mond en doe hem spreken."

Tharacus antwoordde: "Mijn kaken zijn in stukken geslagen, hoe zou ik dan kunnen antwoorden?"

Maximus zei: "En wilt gij, zot mens, nog niet toestemmen voor de eredienst, en offeren aan de goden?"

Tharacus antwoordde: "Hoewel gij me beroofd hebt van mijn stem om luid te spreken, zult gij mijn ziel toch niet verwonden, maar gij hebt mij op dit uur aanzienlijk versterkt in mijn mening."

Maximus zeide tot zijn dienaren: "Breng vuur! Strek zijn handen uit, en leg het vuur erop."

Tharacus antwoordde: "Ik ben niet bang voor uw tijdelijk vuur, maar ik zou het eeuwige vuur hebben te vrezen, als ik u zou gehoorzamen."

Wanneer het gloeiende vuur werd gelegd op zijn handen, zei de president: "Zie, het vuur verteert uw handen; houd toch op met uw dwaasheid en offer aan de goden."

Tharacus antwoordde: "gij spreekt tot mij, alsof ik uw begeerten al ingewilligd heb vanwege uw wreedheid, maar door de genade van God ben ik in al mijn lijden, zo sterk als ooit."

De proconsul zei: "Bind zijn voeten bij elkaar en hang hem op aan zijn hielen, en maak dikke rook onder zijn gezicht."

Tharacus antwoordde: "Ik heb noch angst voor uw brand, noch vrees ik uw rook."

Toen werd hij opgehangen.

Maximus zei tegen hem: "Daar zult gij blijven hangen, totdat gij toestaat te offeren aan de goden."

Tharacus antwoordde: "Gij moogt offeren, want gij zijt gewend aan de mens te offeren, maar voor mij is het niet geoorloofd."

Maximus zeide tot zijn dienaren: "Breng azijn vermengd met zout, en giet het in zijn neusgaten."

Opmerking

Hier wordt een heel blad gemist in de oorspronkelijke ‘handelingen’, te weten van de tweede martelingen die Tharacus, Probus en Andronicus leden in het tweede onderzoek op de pijnbank. Maar over de martelingen van Andronicus worden nog de volgende woorden gevonden.

De proconsul zei (namelijk tegen Andronicus): "Al deze onzin geeft u niets. Maar kom en offer aan de goden, opdat gij niet sterft onder de straffen."

Andronicus antwoordde: "Het is allemaal hetzelfde dat gij gehoord de eerste en de tweede keer; want ik ben geen kind, om door woorden of omgedraaid veranderd te worden."

De voorzitter zei: "Ge zult mij toch niet overwinnen, noch mijn tribunaal verachten."

Andronicus antwoordde: "We hoeven u niet overwinnen, maar onze Heere Jezus Christus sterkt ons."

De voorzitter zei: "Laat de volgende keer dat we de rechtspreken over deze mannen, andere vormen van marteling in de praktijk gebracht worden. Laat hem in de tussentijd in ijzeren ketens in de gevangenis bewaakt worden tot morgen, en laat niemand toe hem te zien."

DE DRIE MARTELAREN GEPIJNIGD OP DE PIJNBANK, DE DERDE KEER

De voorzitter zei: "Roep de goddeloze christenen binnen."

Demetrius, de Centurion, antwoordde: "Hier ben ik."

Tharacus eerst binnen gebracht.

Toen hij Tharacus had voorgeleid, zei de proconsul: "Veracht gij nog de gevangenisstraf, boeien, straffen en martelingen? Volg mijn advies, o Tharacus en verlaat deze belijdenis, die u niets oplevert. Offer aan de goden, door wie alle dingen bestaan."

Tharacus antwoordde: "Wee over hen! Gij denkt dat de wereld door hen wordt beheerst, maar die wordt bewaard voor het eeuwige vuur, en niet alleen zij, maar ook alle degenen die hun wil doen."

De voorzitter zei: "Houdt gij nu nog niet op, gij goddeloos godslasteraar? Of denkt gij niet dat ik u vanwege uw woorden direct kan laten onthoofden?"

Tharacus antwoordde: "Dan zou ik geen langdurige dood hebben, maar een korte. Maar ik heb nu een lange strijd, opdat in de tussentijd mijn geloof in de Heere kan groeien en vergroten."

De voorzitter zei: "Gij en uw collega-gevangenen moeten sterven volgens de wetten."

Tharacus antwoordde: "Wat gij zegt is een bewijs van uw onwetendheid; voor degenen die kwaad doen is de doodstraf, maar wij weten van geen kwaad, dat wil zeggen, wij hebben niets gedaan wat de dood voor de mensen waard is, maar wij lijden voor de Heere, en verwachten de zekere hoop van de hemelse beloning door de Heere. "

De proconsul zei: "Gij vervloekt booswicht! Welke beloning hebt gij te verwachten, daar ge om uw boosheids wil sterven moet?"

Tharacus antwoordde: "Het is u niet geoorloofd te onderzoeken of te vragen, welke beloning de Heere voor ons heeft gelegd in de hemel, en daarom lijden wij geduldig onder uw waanzinnige toorn."

De voorzitter zei: "Durft gij mij aldus aanspreken, gij verdoemde, alsof gij mijns gelijk zijt?"

Tharacus antwoordde: "Ik ben niet uws gelijke, maar het is mij geoorloofd te spreken, en niemand kan mij doen zwijgen ter wille van Hem, Die mij versterkt, namelijk de Heere."

De proconsul zei: "Gij booswicht, ik zal u de macht ontnemen."

Tharacus antwoordde: "Niemand kan de macht wegnemen van mij, noch gij, noch uw prinsen, noch de satan, de vader van u allen."

Tharacus aan de pijnbank

De voorzitter zei: " Terwijl u nu aangebonden en opgehangen wordt om gepijnigd te worden, offert intijds, voordat ik tot u naar uw verdiensten laat straffen."

Tharacus antwoordde: "Dat moogt gij doen, maar bedenk dat ik vroeger een soldaat was, daarom mag u mij niet pijnigen met allerlei soorten straf. Maar, opdat u niet zou denken dat ik uw begeerten wil toegeven, ga verder en bedenk en pijnig mij met alle vormen van straf."

De voorzitter zei: "Denk niet dat ik uw zin in een keer geven zal. Ik zal u langzaam ter dood laten brengen."

Tharacus antwoordde: "Wat u doen wilt, doe dat haastelijk, en doe geen bedreiging meer."

De voorzitter zei: "Als gij denkt, dat sommige vrouwen zullen komen en uw lichaam balsemen, dan vergist ge u, want het is mijn bedoeling dat er niets van jou overblijft."

Tharacus antwoordde: "Doe nu en na mijn dood met mijn lichaam zoals u wilt."

"Maximian," zei de proconsul, "breek zijn kaken, en scheurt zijn lippen open."

Tharacus antwoordde: "Mijn gezicht hebt u gebroken en tot schande gemaakt, maar gij verlevendigt mijn ziel."

De voorzitter zei: "Gij ellendig mens! Houd op met uw ijdele gedachten, en offer, opdat gij verlost moogt worden geleverd van deze pijnen."

Tharacus antwoordde: "Verwondert gij u en denkt u dat ik een dwaas of een gek ben, en dat ik, die vertrouw op de Heere, niet leven zal in de hemel? U moogt dit tijdelijk leven voor een tijd van mij ontnemen, maar gij stort daardoor uw eigen ziel in de eeuwige verdoemenis."

De president zei tegen de beulen: "Zet de brandijzers in het vuur, en brand hem op zijn wangen of de schouders."

Tharacus antwoordde: "Hoewel gij mij nog veel meer leed zult toebrengen, gij zult toch niet de dienaar van God brengen tot de schandelijke afgoderij van duivels te aanbidden."

De voorzitter zei: "Breng een scheermes; snijd zijn huid af, scheer zijn hoofd kaal, en leg brandende kolen op hem."

Tharacus antwoordde: "En hoewel gij de huid van heel mijn lichaam laat afstropen, zal ik nog steeds niet afwijken van mijn God, Die mij sterkt om alle martelingen te verdragen."

De voorzitter zei: "Leg de brandijzers bij elkaar; laat ze nog steeds heter worden, en leg ze dan op al zijn leden en gewrichten."

Tharacus, terwijl hij dit leed, riep: "Moge de Heere uit de hemel neerzien en richten!"

Voorzitter zei: "Tot welke Heere roept u, gij verdoemde?"

Tharacus antwoordde: "Die Heere die gij niet kent, maar Die een ieder vergelden zal naar zijn werken."

De voorzitter zei: "Ik zal u zó niet uitroeien, zoals ik al zei." Ja, ook zal ik uw overblijfsel verbranden, en uw as verstrooien in de wind, opdat de vrouwen niet

komen en uw dode lichaam in doeken winden en balsemen met kostbare zalven en specerijen."

Tharacus antwoordde: "Ik heb het gezegd, en zeg nog zo, doe wat gij wilt: gij hebt volledige macht over mijn lichaam in deze wereld."

De voorzitter zei: "Zet hem weer in de gevangenis, en bewaar hem tot de volgende keer voor de wilde beesten."

Laat een ander worden voorgelegd aan het tribunaal."

Probus wordt voortgebracht

Demetrius, de kapitein, zei tot de proconsul, "Meneer, hier is hij al, namelijk Probus."

De voorzitter zei tot Probus: "Overleg met uzelf, Probus, dat gij niet valt in dezelfde straf, want het heeft anderen leed gedaan, die om uwentwil volhard hebben in hun koppigheid. Offer nu dus, opdat gij moogt worden geëerd door ons en door de goden."

Probus antwoordde: "We zijn allemaal met elkaar eens, en dienen God met één hart en ziel. Denk dus niet dat gij iets anders zult horen van ons, want gij hebt genoeg gehoord en gezien om u te overtuigen, dat gij ons niet kunt veranderen. Hier sta ik voor de derde keer voor u, en nog acht ik uw bedreigingen niet. Waar wacht gij dan op? "

De voorzitter zei: "Gij hebt samengespannen om de goden te verloochenen. Bind hem, en hang hem op aan zijn hielen."

Probus antwoordde: "Houdt gij nog niet op om te vechten voor de satan?"

Maximus zei: "Geloof me, voordat gij wordt gefolterd; heb medelijden met je eigen lichaam. Zie, wat vreselijke leed er voor je wordt voorbereid."

Probus antwoordde: "Alles wat gij met mij doet moet strekken tot troost van mijn ziel, dus doe wat u wilt."

De voorzitter zei: "Verwarm de brandijzers roodgloeiend en leg ze tegen zijn zijde, zodat hij ophoudt met zijn dwaasheid."

Probus antwoordde: "Hoe dwazer ik lijk voor u, hoe wijzer ik wordt in de wet van de Heere."

De voorzitter zei: "Druk de brandijzers op zijn rug!"

Probus antwoordde terwijl hij zó leed: "Mijn lichaam is afhankelijk van uw macht, maar God zal van de hemel aanschouwen mijn nederigheid en geduld."

In de tussentijd beval de president dat er vlees en de wijn moest worden gebracht, hetwelk aan de goden opgeofferd was. En hij zei tegen de beulen: "Giet de wijn in zijn keel, en neem vlees, en propt het in zijn mond."

Terwijl zij bezig waren dit te doen, zei Probus: "De Heere aanschouwt van Zijn hoge troon het geweld dat gij mij aandoet, en oordeelt mijn rechtszaak."

De voorzitter zei: "Gij ellendige man! Nu hebt gij zoveel geleden, en zie, nu ontvangt gij zelf het offer."

Probus antwoordde: "Gij hebt niet veel bereikt, door mij geweld aan te doen. De Heere weet mijn wil."

De voorzitter zei: "Gij hebt gegeten en gedronken wat was geofferd aan de goden."

Probus antwoordde: "De Heere weet het, en heeft gezien het geweld ik hebben geleden."

De president zei tegen de beulen: "Leg de brandijzers aan zijn kuit."

Probus antwoordde: "Noch de brandijzers, noch het leed, noch uw vader de satan, kan de dienaar van God van zijn belijdenis afkeren."

De president zei tegen zijn ondergeschikten: "Laten scherpe nagels worden verwarmd, en zet die in zijn handen."

Probus antwoordde terwijl hij dit leed: *"Ik dank U, o Heere, dat Gij mijn handen waardig hebt geacht te lijden voor Uw Naam."*

De voorzitter zei: "Het vele leed heeft u beroofd van uw verstand."

Probus antwoordde: "De grote kracht die u hebt, heeft u niet alleen zot, maar ook blind gemaakt; want gij weet niet wat gij doet."

De voorzitter zei: "Gij hebt over uw hele lichaam met uitzondering van de ogen, bent gepijnigd, durft gij mij zo aanspreken?" "Knijpt zijn ogen," zei hij tot de beulen, "dat hij geleidelijk blind wordt."

Toen dit was gedaan, zei Probus: "Zie, gij hebt mij ook beroofd van mijn lichamelijke ogen, maar gij zult mij nooit van de ogen van mijn geloof kunnen beroven."

De voorzitter zei: "Meent ge dat gij na al deze pijnigingen nog zult blijven leven? Of dat u zo blij zult kunnen sterven?"

Probus antwoordde: "Alzo strijdende kom ik geleidelijk tot het einde, opdat ik mijn goede en volmaakte belijdenis mag beëindigen, en door u ter dood worden gebracht, zonder genade."

De voorzitter zei: "Neem hem mee, bind hem, zet hem in de gevangenis en laat geen enkele van zijn metgezellen bij hem komen om hem te prijzen dat hij zo standvastig bleef in zijn boosheid. Ook hij zal worden voortgebracht vóór de wilde beesten op het volgende spel in de arena."

Andronicus aan de pijnbank

Toen zei de president: "Laat Andronicus komen."

Demetrius, de kapitein, zei: "Hij is hier al."

De voorzitter zei tot Andronicus: "Heb toch medelijden met je jeugdigheid; indien je voorzichtig met jezelf hebt overlegd, eerbied aan de goden betoont en met instemming offert aan de goden, dan kun je losgelaten worden."

Andronicus antwoordde: "Moge God u nooit toelaten, o tiran, dat ik iets tegen de wet van God zal doen. Gij zult mijn goede belijdenis, die ik op mijn Heere gevestigd heb, nooit los of wankelbaar kunnen maken. Hier sta ik gereed om uw harde behandeling tegen mij te laten oefenen."

De voorzitter zei: "Volgens mij bent u razend en bezeten van de duivel."

Andronicus antwoordde: "Als ik de duivel in mij had, zou ik u gehoorzamen, maar omdat ik de Heere belijd, onderwerp ik mij niet aan de geboden van de duivel. Maar hebt gij zelf niet de duivel in u? Want u wordt bedrogen door de duivel, gij doet de werken van de duivel."

De president zei tegen de beulen: "Maak bundels van papier, en leg vuur op zijn buik."

Toen dit gebeurde, zei Andronicus: "Al zou ik branden van top tot teen, de geest leeft toch in mij. U zult mij niet verwinnen, want de Heere is bij mij, Die ik dien."

De voorzitter zei: "Gij gek! Hoe lang zul je zó hardnekkig blijven? Zoek tenminste om te sterven op uw bed."

Andronicus antwoordde: "Zolang ik leef, zal ik uw boosheid overwinnen."

De voorzitter zei: "Verwarm de brandijzers gloeiend heet, en doe die tussen zijn vingers."

Andronicus antwoordde: "O, dwaze verachter van God. U bent vol boze gedachten van Satan. Ziet u niet, dat mijn lichaam bijna verteert is door de veelheid van lijden wat gij mij aangedaan hebt? Denkt gij, dat ik nu op het laatst zal beginnen te vrezen voor uw streken? Ik heb Christus in mijn hart wonende, en veracht uw pijnigingen."

De voorzitter zei: "Gij booswicht! Weet gij niet, dat die Christus, Die gij aanbid, een mens was en werd gestraft door de rechter Pontius Pilatus?"

Andronicus antwoordde: "Wees stil, want het is u niet geoorloofd over Hem kwaad te spreken."

De voorzitter zei: "Wat voordeel krijgt gij door uw geloof en hoop in deze Man Die gij Christus noemt?"

Andronicus antwoordde: "Ik heb van Hem een grote beloning en winst te verwachten; daarom kan ik dit allemaal zo geduldig dragen."

De voorzitter zei: "Breek zijn mond open en prop het vlees dat geofferd is op het altaar met kracht in zijn mond en giet er ook wijn in."

Andronicus riep God aan tot Getuige, zeggende: "O Heere, Heere, zie het geweld wat ik te lijden heb!"

De voorzitter zei: "Hoe lang zult gij zó hardnekkig de straf verduren? Zie, je hebt nu gegeten van wat aan de goden is geofferd."

Andronicus antwoordde: "Vervloekt zijn allen die de goden eren, gij en uw prinsen."

De voorzitter zei: "Gij onverlaat, vervloekt gij de prinsen, die ons zo lang duurzame rust vrede hebben geschonken?"

Andronicus antwoordde: "Ze zijn vervloekt, die, zoals de pest en als bloedhonden de hele wereld ondersteboven keren; die de Heere, door Zijn machtige arm zal beschamen en vernietigen."

De voorzitter beval de beulen: "Steek een ijzer in zijn mond, verbreek van al zijn tanden, en snijdt zijn godslasterlijk tong uit, dat hij lere de goden niet meer te lasteren. Breek al zijn tanden eruit, en verbrand zijn tong tot as, en verstrooi de as overal, opdat zijn medechristenen, of sommige vrouwen zijn stoffelijk overschot niet verzamelen, en het bewaren als kostbare relikwieën. Breng hem weg van hier, en zet hem in de gevangenis, dat hij tijdens het volgende schouwspel samen met zijn metgezellen, Tharacus en Probus kan worden geworpen voor de wilde beesten." *Acta Procons. per Metaph. en alios.*

Al deze hierboven genoemde zaken met betrekking tot het onderzoek van de drie eerdergenoemde christenen is volledig door de heidenen zelf geschreven, die hen tot de dood veroordeeld hebben; alleen een paar woorden zijn gewijzigd, om de betekenis te verduidelijken. Een zeker bekend auteur schrijft hierover als volgt: "Hiermee eindigt het derde onderzoek of inquisitie op de pijnbank; deze procedure met de martelaren zijn opgenomen door de heidense klerk (of van de bloedschrijver, volgens Van Braght) van de strafrechter zelf, en werden ongetwijfeld daarna gekocht voor geld door de christenen. "

Geliefde lezer, ik kon niet nalaten om deze gegevens, net zoals zij waren voor het grootste deel woord voor woord uit te schrijven, niet alleen omdat ik ze waar en echt acht te zijn, in elk opzicht, maar ook omdat we heel duidelijk zien hoe en welke vorm van inquisitie of onderzoek de heidense rechters tegen de christenen voerden, alsmede met welk velerlei lijden de verstokte heidenen gezocht hebben om de christenen afvallig te maken van het geloof, en hoe opmerkelijk God de Zijnen tegen alle listen en lagen van de duivel heeft bewaard.

Het hoeft niet vreemd te zijn voor de lezer, dat de proconsul of bloedrechters zo vaak dezelfde christenen op de pijnbank folterde om hen te doen afvallen van het geloof. Want Lactantius vertelt ons van een president in Bithynia, die een christen twee jaar lang probeerde door alle mogelijk leed te dwingen als christen af te vallen; en die, wanneer deze christen eindelijk scheen te bezwijken, zo roemde alsof hij een hele provincie of een barbaars land had veroverd.

Hetgeen hier nog overblijft van deze materie is, hoe en wanneer het vonnis van de proconsul werd uitgevoerd; wat door de heidenen niet werd opgenomen. Maar sommige christelijke broeders, namelijk Macarius, Felix en Verus, hebben waarschijnlijk de voorgaande akten gekocht van de klerk van de strafrechter, en hetgeen eraan ontbrak toegevoegd uit eigen waarneming, omdat ze ooggetuigen waren van het drama bij het schouwspel in de Arena, de volgende dag.

VERSLAG OVER DE VORGAANDE MARTELAREN BESCHREVEN DOOR OOGGETUIGEN

Numerius Maximus, proconsul van Cilicië, tot zich roepende Terentian, de aanbieder van openbare offers en theatervoorstellingen die werden gehouden in Cilicië, beval hem de schouwspelen voor de volgende dag voor te bereiden.

De volgende dag waren een groot aantal mannen en vrouwen samengekomen in het amfitheater, dat is een mijl, of duizend passen gelegen is van de stad. Als het amfitheater gevuld was met mensen, kwam Maximus ook om getuige te zijn van de spelen. In het eerste optreden, toen vele wilde beesten waren uitgelaten, werden vele mensenlichamen verslonden. Wij christenen, hielden ons verborgen en wachtten met grote vrees voor het optreden van de martelaren.

Toen beval de proconsul dat de soldaten de christelijke martelaren, namelijk Tharacus, Probus en Andronicus in zouden brengen. De soldaten dwongen enkele om de christelijke martelaren op hun schouders te dragen, want zij waren zodanig gescheurd en gebroken dat ze een dergelijke afstand niet konden lopen. Zij werden mismaakt en lelijk in het amfitheater gedragen en toen wij zagen hoe ze waren mishandeld, hebben wij onze gezichten omgedraaid en huilden bitter. Zo werden deze martelaren als uitvaagsels van deze wereld en als uitwerpsels geworpen in het midden van de arena. Wanneer de massa hen zag, waren ze allemaal bang, en de mensen mopperden sterk tegen Maximus die hen zo had laten martelen, en dan nog veroordeeld had om te worden geworpen voor de beesten; ja, velen gingen weg van het amfitheater, die Maximus beschuldigden over zijn beestachtige wreedheid. Wanneer Maximus dit zag, beval hij de soldaten die vlakbij hem stonden de namen op te schrijven van hen die tegen hem murmelden en wegliepen, opdat hij hen daarna hierover kon onderzoeken. In de tussentijd beval hij dat de wilde beesten uitgelaten moesten worden om de martelaren te verscheuren, etc. in *Scriptura Christianorum Fratrum*.

Om langdradigheid te voorkomen zullen we het vervolg van het hiervoor genoemde verslag van de christelijke broeders, samenvatten met deze woorden:

"De wilde beesten werden losgelaten, vooral een vreselijke beer en vervolgens een leeuw, die beide door brullen en briesen een verschrikkelijk geluid gaven, zodat ook de toeschouwers er bang door werden, maar ze waren niet schadelijk voor de veroordeelde martelaren die daar lagen, veel minder hebben ze hen verscheurd of opgevreten. De proconsul, in zijn woede, beval de beer te doorsteken; maar de leeuw werd, in verband met de vrees van het volk, door een achterdeurtje, wat in stukken geslagen werd, uitgelaten.

Daarna beval Maximus aan Terentian de gladiatoren binnen te laten, die eerst de christenen moesten doden en dan met elkaar op leven en dood moesten vechten. Toen deze inkwamen hebben ze eerst de martelaren doorstoken, enz.

Dit gebeurde op de 11e dag van de maand oktober, anno 290, in Tarsus in Cilicië."

Toen het schouwspel geëindigd was, heeft de proconsul Maximus voordat hij naar huis ging, tien soldaten in het amfitheater achtergelaten, en de opdracht gegeven, om de dode lichamen van de martelaren te vermengen met de lichamen van de heidense gladiatoren, opdat ze de christenen niet meer konden onderscheiden. Er wordt echter vermeld in het bovenstaande verslag, dat de christenen hun dode lichamen hebben verwijderd, en deze begroeven in een grot in een rots.

Met betrekking tot deze, doet A. Mellinus, die dit verslag heeft weergegeven, de volgende opmerking: "Die dit gedaan hebben, hebben ook het slot van deze geschiedenis beschreven; dus we hebben niet de minste reden om te twijfelen aan de juistheid van dit verslag over de procedure tegen de martelaren. *"Eerste boek van de Hist. en vervolg. Der Mart. 1619, fol. 96, kol. 1*, maar van alle voorgaande akten, met de genoemde martelaren gehouden, zie dezelfde auteur en in het zelfde boek fol. 93, kol. 3, fol. 94, kol. 1-4, fol. 95, kol. 1-3.

Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685; blz. 99 en vervolg.

9. Mauritius, veldoverste en de banierdragers Caudidus, Exsuperius, Innocentius, Victor, Constantinus, met hun regiment vermoord. Ca. 286

Omstreeks 283 (of eerder) voerden de Bagaudes onder leiding van *Aelianus* strijd tegen de Romeinen in het noorden van Gallië, wat nauwelijks hersteld was van de verwoestingen van de Duitse invasie in 276. De boeren in Gallië kwamen in opstand tegen de keizerlijke administratie. Ze namen Autun in en geplunderden de stad ten tijde van Aurelianus Probus keizer van Rome van augustus 276 tot de herfst van 282. Vervolgens rebelleerden ze weer onder Diocletianus, met *Amandus* aan het hoofd. Ze werden verslagen in 286 door keizer Maximianus Hercules.

Thebe is een plaats in Syrië, waar o.a. Paulus van Thebe, de eerste kluizenaar vandaan kwam.

Van Haamstede:

In deze tijd verzette zich enige bewoners van Frankrijk, meest boeren, die zich Bagaudes noemden, tegen het Romeinse rijk, en wel onder aanvoering van *Amandus* en *Eliau*. Keizer Diocletianus stelde toen als medekeizer aan zekere *Maximianus Pannonius*, die hem vroeger in de oorlog volgde, en hem wegens zijn goede handelingen zeer goed bekend was. Deze rustte zich terstond tot de krijg tegen de bovengenoemde Bagaudes uit, en ontbood daartoe uit de verschillende delen van het rijk een zeer grote macht soldaten. Onder deze was ook het Thebeïsch regiment uit Syrië, dat door de **bisschop te Rome** in de christelijke godsdienst meer en meer geoefend en bevestigd was, als overste hebbende Mauritius en als banierdragers Caudidus, Exsuperius, Innocentius, Victor, Constantinus en anderen.

Toen Maximianus met het hoofdleger over het gebergte in de stad Octodurum (Martigny) gekomen was, wilde hij dat daar, eer hij de tocht voor goed begon, plechtige offeranden zouden plaats hebben, waartoe hij alle oversten en soldaten ontbood, die daar van het Oosten en Westen bij elkaar waren, onder wie ook was het genoemde Thebeïsche regiment, teneinde allen, na de gewone offerande, tegen de Bagaudes te doen zweren en de eed van getrouwheid af te laten leggen. Toen het genoemde regiment het gegeven bevel van Maximianus vernam, en afkeer hebbende van alle afgoderij en bereid zijnde liever de dood te sterven dan iets onbehoorlijks tegen hun geweten te doen, weigerden zij allen eendrachtig tot de offerplechtigheden te komen, ja, weken zelfs, om niet besmet te worden, door de afgoderij aan te zien, een weinig terug naar het meer Lemanus, thans *het meer van Genève* genaamd, tot aan de stad Agaunum. Maximianus beval, dat zij zouden terugkeren, en zich bij de andere soldaten zouden voegen. Doch Mauritius, Exsuperius en anderen antwoordden uit aller naam, dat zij bereid waren alles te doen en allerlei gevaren uit te staan tot nut van het algemeen, maar dat zij vasthielden aan de belijdenis van het christelijk geloof, en geen afgoderij konden dulden.

Maximianus werd daarover zo verstoord, dat hij tot algemene straf van dit regiment, bij loting de tienden man liet onthoofden. Door de toespraak van Mauritius in hun geloof versterkt, onderwierpen zich deze vrome soldaten met lijdzaamheid aan hun lot. Nadat Mauritius de overgeblevenen tot standvastigheid vermaand en opgewekt had, liet hij Maximianus andermaal aanzeggen, dat hij en zijn soldaten bereid waren de wapenen te gebruiken tot hulp en bescherming van de republiek, maar dat zij liever wilden sterven, dan de waarachtige en levende God te verzaken, en zich met de duivelse offeranden te verontreinigen.

Toen Maximianus dit hoorde, ontstak hij nog meer in toorn, en liet hij ten tweede male de tienden man onthoofden. Toen hij zag, dat hij ook met deze wreedheid de overigen niet kon bewegen, om naar Octodurum (Martigny) terug te keren, maar allen standvastig bleven, zond hij naar hen het gehele leger te voet en te paard, en liet hen bijna allen met hun overste Mauritius omsingelen en ombrengen. Aldus hebben deze vrome kampvechters voor het christelijk geloof hun bloed vergoten, en zijn zalig in de Heere gestorven.

10. Van Haamstede: In Griekenland: **Maximus, Quintilianus, Dada.**

Toelichting: Maximus, Dada en Quintilianus geleiden tijdens het bewind van Diocletianus. Ze werden berecht en gemarteld door Commander Tarquinius. Na de gevangenneming en marteling, werden zij allen onthoofd.

11. Cosmas, Damian, Leontios en anderen; 17 oktober 303.

De broers Cosmas en Damian werden geboren in Arabië in het midden van de 3^e eeuw. Na studie geneeskunde reisden zij de steden en dorpen van Arabië door en predikten geloof in Christus en genezing van mensen en zelfs dieren door de macht van Christus. Ze weigerden betaling te ontvangen. Zo werden vele heidenen bekeerd tot het christendom.

Onder de keizer Diocletianus (284-305) Cosmas en Damian kwamen in Kili (regio Syrische stad Kir) van Klein-Azië, waar ze werden vervolgd door de prefect Lisius. Ze werden gearresteerd, gemarteld voor een lange tijd in een poging om ze te laten afzien van Christus. Uiteindelijk werden ze onthoofd in het jaar 303. Samen met hen de christelijke broeders Leontius, Antim en Euthropius stierven ze de martelarendood.

Callistus

Op Todi in Umbrië, **Callistus**, bisschop werd martelaar.

Ursicius

In Illyria Ursicius werd na vele en diverse kwellingen gedood met het zwaard voor de Naam van Christus, onder Maximianus de keizer en Aristides, de gouverneur.

TIBALD

Tibald was een Slavische uit Pannonia. Tijdens het bewind van Diocletianus hij brutaal gemarteld voor het geloof van Christus en leed in een plaats genaamd Tsibal.

12. Cyrus, en Johannes met Athanasia, en haar drie dochters, Theoktista 15, Theodotia 13, en Eudoxia 11.

Cyrus, een geneesheer in de stad Alexandrië, en **Johannes** een krijgsman, die zich enige tijd in een verborgen plaats hadden opgehouden, vernamen dat **Athanasia**, een christelijke vrouw, en haar drie dochters, **Theoctiste** (Theoktista), **Theodora** (Theodotia) en **Eudoxia**, wegens het geloof in groot gevaar en ongelegenheid verkeerden, gingen tot haar, en vermaanden haar tot standvastigheid. Om deze daad werden zij gevangen genomen, en, daar zij weigerden aan de afgoden te offeren, allen tegelijk onthoofd.

Cyrus was een beroemde arts in de stad Alexandrië, waar hij werd geboren en opgegroeid. Hij was een Christen en behandelde alle zieke mensen gratis. Hij heeft niet alleen hulp aangeboden voor lichamelijke kwalen, maar ook genezing voor de ziekten der ziel, zijnde oorzaken van lichamelijke ziekte. Predikende het Evangelie heeft de arts vele heidenen bekeerd tot Christus. In de tijd van de vervolging van Diocletianus (284-305), trok Cyrus zich terug in de Arabische woestijn, waar hij een kloosterleven leidde, en bleef er ook om mensen te genezen door zijn gebed, hebbende ontvangen een gave van God om elke ziekte te genezen. In de stad Edessa leefde in die tijd de soldaat Johannes, een vroom christen. Toen de vervolging begon, ging hij naar Jeruzalem en daar hoorde hij over Cyrus. Hij begon hem te zoeken en ging eerst naar Alexandrië en vervolgens naar Arabië. Na eindelijk Cyrus gevonden te hebben, werd Johannes met al zijn hart gehecht aan hem en werd zijn trouwe volgeling. Ze kwamen erachter dat in Egypte in de stad Canopis gearresteerd waren, de christelijke Athanasia en haar drie jonge dochters: Theoktista - leeftijd 15, Theodotia - leeftijd 13, en Eudoxia - leeftijd 11. Cyrus en Johannes haastte zich om hen te helpen, zorgwekkend dat angsten in het vooruitzicht van marteling hen ertoe zou kunnen aanzetten om Christus af te zweren. Ze bezochten hen in de gevangenis en gaven hen moed standvastig te staan.

Toen de gouverneur van de stad dit hoorde, arresteerde hij Cyrus en Johannes, en overtuigde zich van hun standvastige en onbevreesd belijdenis van het geloof in Christus. Hij gaf hen over aan verschrikkelijke martelingen voor de ogen van Athanasia en haar dochters, die op hun beurt moedig alle martelingen doorstonden en werden onthoofd. Op dezelfde plaats executeerden ze Cyrus en Johannes. Christenen begroeven hun lichamen in een kerk van de heilige Discipel en evangelist Marcus.

13 HET LIJDEN VAN MAXIMILIANUS; 295

Inleiding

Het volgende document is geen getuigenis van een christenvervolging waartoe de overheid het initiatief neemt. De potentiële rekrut Maximilianus weigert in dienst te gaan en dat lokt een reactie van de autoriteiten uit. Vermoedelijk werd het hier gerapporteerde voorafgegaan door een zitting van het desbetreffende rekruteringscomité. Tijdens deze zitting zal Maximilianus zijn weigering bekend gemaakt hebben. Het is niet erg aannemelijk dat de gouverneur van een provincie zich in de regel persoonlijk met de keuring van rekruten bezig hield. Men kan beter veronderstellen dat een dienstweigeraar naar hem werd verwezen voor een gerechtelijke procedure.

De reden van de dienstweigering is niet geheel duidelijk. Er wordt door Maximilianus gezinspeeld op het religieuze stempel dat de heidense cultus op de gang van zaken in het leger zette, maar hij schrijft aan militairen ook kwalijke praktijken toe. Dat kan wijzen op een pacifistische afkeer van bloedvergieten, maar eveneens op verzet tegen afpersingen en ander misbruik van macht en geweld.

De vertaling van dit in het Latijn gestelde document berust op de tekst in P. Siniscalco, Massimiliano: *in obietto di coscienza del tardo impero* (Turijn 1974). Daarin treft men ook een gedetailleerde bespreking van het stuk aan.

Aanwezig zijn: Fabio Victor Pompeiana, ambtenaar van Inkomsten.

Dione Cassio; gouverneur van de provincie

Valerio Quintian, keizerlijk ambtenaar.

Plaats : Teveste, thans Tunesië en Algerië;

bewoners waren Berbers, bondgenoten van Carthago.

1. Tekst

1. Op 12 maart van het jaar dat Tuscus en Anulinus consul waren (295) werd op het forum te Teveste (in Numidië) Fabius Victor samen met Maximilianus voorgeleid. Hun advocaat Pompeianus werd erbij toegelaten en deze zei: 'De temonarius' Fabius Victor is present met de recruteringsofficier Valerianus Quintianus en de recruit Maximilianus, zoon van Victor, die aan de eisen voldoet; omdat hij voor de dienst geschikt is, verzoek ik hem op te meten.'

2. De gouverneur Dion zei: 'Hoe is je naam?' Maximilianus antwoordde: 'Waarom wilt u mijn naam weten? Ik mag geen dienst nemen, omdat ik Christen ben.'

3. De gouverneur Dion zei: 'Zet hem bij de meetlat.' Toen dat gebeurde, antwoordde Maximilianus: 'Ik kan niet als soldaat dienen, ik kan geen kwaad doen. Ik ben Christen.'

4. De gouverneur Dion zei: 'Meet hem op.' En toen dat gebeurd was, rapporteerde een ambtenaar: 'Hij is vijf voet en 10 duim (1 m. 73) lang.' 5. Dion gaf zijn staf opdracht Maximilianus het gebruikelijke zegel te geven. Deze weigerde het met de woorden: 'Ik doe het niet, ik kan geen dienst nemen.'

2

1. Dion zei: 'Neem dienst, om je ondergang te voorkomen.' Maximilianus antwoordde: 'Ik ga niet in dienst. Laat me maar onthoofden, ik dien de wereld niet, maar mijn God.'

2. De gouverneur Dion zei: 'Wie heeft je hiertoe overgehaald?' Maximilianus zei: 'Mijn innerlijk en degene die me geroepen heeft.'

3. Dion zei tot Maximilianus' **vader Victor**: 'Adviseer uw zoon.' Victor antwoordde: 'Hij weet het zelf en hij gaat bij zichzelf te rade wat goed voor hem is.'

4. Dion zei tot Maximilianus: 'Neem dienst en ontvang het zegel.' Hij antwoordde: 'Ik ontvang het zegel niet; ik bezit reeds het teken van Christus, mijn God.' [Bij de doop werd op het voorhoofd van de dopeling het teken van het kruis aangebracht.]

5. Dion zei: 'Ik stuur je meteen naar je Christus.' Hij antwoordde: 'Deed u dat maar direct. Daarin bestaat mijn glorie.'

6. Dion gaf zijn staf opdracht Maximilianus het zegel te verstrekken. Deze verzette zich met de woorden: 'Ik accepteer het zegel van de wereld niet; mocht u het me toch omdoen, dan breek ik het, omdat het niets betekent. Ik ben een Christen, ik mag niet een stukje lood om mijn hals dragen na het zaligmakende teken gekregen te hebben van mijn Heere Jezus Christus, Zoon van de levende God, Die u niet kent, Die geleden heeft om ons te redden, Die God heeft overgeleverd voor onze zonden. Hem dienen wij, Christenen allemaal; Hem volgen we als de Leidsman ten leven, als de Waarborg van ons heil.'

7. Dion zei: 'Neem dienst en accepteer het zegel, anders kom je jammerlijk om.' Maximilianus antwoordde: 'Ik kom niet om. Mijn naam is al bij mijn Heere. Ik kan geen dienst nemen.'

8. Dion zei: 'Let op je jeugdige leeftijd en neem dienst. Dat past een jonge man immers.' Maximilianus antwoordde: 'Mijn dienst is bij mijn Heer. Ik kan de wereld niet dienen. Ik heb het al gezegd: ik ben Christen.'

9. De gouverneur Dion zei: 'In het gewijde gevolg van onze meesters Diocletianus en Maximianus, Constantius en Maximus⁵ zijn Christelijke soldaten die dienen.' Maximilianus antwoordde: 'Zij weten zelf, wat goed voor hen is. Ik ben desondanks Christen, en ik kan geen kwaad doen.'

10. Dion zei: 'Wat voor kwaad doen zij die dienen?' Maximilianus zei: 'U weet toch wat zij doen!'

11. De gouverneur Dion zei: 'Neem dienst en voorkom dat je uit geringschatting van de dienst op kwalijke wijze te gronde gaat.' Maximilianus antwoordde: 'Ik ga niet verloren: ook als ik deze wereld verlaat, leeft mijn ziel met mijn Heer Christus.'

3

1. Dion zei: 'Schrap zijn naam.' Toen dat gebeurd was, zei Dion: 'Omdat je in je goddeloosheid de dienst hebt geweigerd, zul je een passend vonnis krijgen om voor anderen tot voorbeeld te zijn,' en hij las zijn besluit voor van een schrijftablet: ***'Omdat Maximilianus goddeloos de krijgseed heeft geweigerd, heb ik besloten hem met het zwaard te laten executeren*** (d.w.z. door onthoofding).'

2. Maximilianus antwoordde: 'Gode zij dank.'

Hij leefde 21 jaar, 3 maanden, 18 dagen in deze wereld.

En toen hij naar de plaats van terechtstelling werd geleid, zei hij: *'Zeer beminde broeders, haast u met zo groot mogelijke kracht en met gretige begeerte om het genot te smaken de Heere te zien, Die ook u zo'n krans zal schenken.'*

3. En met een blij gezicht zei hij tot zijn vader: 'Geef de beul hier mijn nieuwe kleren die u voor mijn dienstitijd had laten klaarmaken. Zo waar als u dat doet, zal ik u te midden van de martelaren ontvangen, opdat we in het gezelschap van de Heere roem ontvangen.'

Spoedig daarna onderging hij zijn lijden.

4. Een dame, Pompeiana, wist zijn lichaam van de gouverneur los te krijgen, vervoerde het in haar koets naar Carthago waar ze het aan de voet van een heuveltje naast het graf van de martelaar Cyprianus vlak bij het paleis bijzette. Vervolgens overleed 13 dagen later dezelfde dame, en zij werd daar begraven.

5. Maximilianus' vader Victor is met grote blijdschap naar huis teruggekeerd, Gode dank betuigend dat hij de Heere zo'n gave, die hij zelf later zou volgen, had vooruit gezonden. *Gode zij dank. Amen.*

Overgenomen uit: *Na de Schriften; martelaren van de oude kerk*; vertaald en toegelicht door Dr. J.N. Bremmer en dr. J. den Boeft. Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 1988.

14. HET LIJDEN VAN DE HEILIGE MARCELLUS; 298

Inleiding

Dit is het verslag van het proces tegen een centurio, die in een verder niet aangegeven plaats zijn onderscheidingsteken vlak voor de heilige vaandels van het legioen op de grond wierp. Het gebaar moet veelbetekenend zijn geweest, vooral als we aannemen

dat Marcellus juist de centurio was die voor deze vaandels zorg moest dragen. Marcellus wordt overigens niet zozeer als Christen als wel om zijn verwerpen van de militaire discipline gestraft. Het verslag van zijn proces is duidelijk gebaseerd op de officiële acte en maakt op zichzelf een authentieke indruk. De precieze constitutie van de tekst is evenwel nog steeds niet geheel zeker. Met uitzondering van c. 3a dat zeker een latere toevoeging is en daarom in de vertaling is weggelaten, volgen wij de editie van Lanata die de verschillende overleveringen tot een geheel heeft samengevoegd. Deze aanpak is niet zonder bezwaren maar het resultaat is de beste tekst die op dit moment beschikbaar is. Daarnaast houden wij ook rekening met de opmerkingen aangaande de Latijnse tekst door F. Dolbeau in de *Analecta Bollandiana* 90 (1972) 329-335 en de *Revue des Etudes Latines* 52 (1974) 572.

Tekst

1. Tijdens het consulaat van Faustus en Gallus (298), op 28 juli, werd Marcellus voorgeleid, een centurio der lansdragers van het eerste cohort. De gouverneur Fortunatus zei: 'Hoe komt u erbij om u tegen de militaire discipline in te ontdoen van uw gordel en deze met uw zwaard en staf op de grond te gooien?'
2. Marcellus antwoordde: 'Ik heb u op 21 juli bij de standaarden van dit legioen, toen u de verjaardag van de ambtsaanvaarding van uw keizer vierde, openlijk met luide stem geantwoord dat ik Christen ben en geen dienst kan doen in deze krijgsdienst, maar alleen voor Jezus Christus, de zoon van de almachtige God.'
3. De gouverneur Fortunatus zei: 'Ik kan uw zware overtreding niet door de vingers zien en daarom zal ik dit ter ore brengen van onze keizers.' U zult overgebracht worden naar het ambtsverblijf van mijn heer, de plaatsvervangende praetoriaanse prefect Aurelius Agricolanus, onder escorte van Caecilius, een functionaris van de gewapende macht van de gouverneur.'
4. Tijdens het consulaat van Faustus en Gallus werd op 30 oktober te Tanger Marcellus voorgeleid, één der centurio's van de lansdragers van het eerste cohort. Een ambtenaar las voor: 'De praeses Fortunatus heeft Marcellus laten overbrengen in uw jurisdictie. Hijzelf (Marcellus) is aanwezig en er wordt ook een brief aan uwe hoogheid aangeboden over zijn geloof, die ik zal voorlezen als u daartoe opdracht geeft.'
2. De plaats waar de standaarden werden bewaard was het religieuze centrum van het legioen.
3. Letterlijk staat er 'van onze heren, de Augusti en de Caesares'. Diocletianus had namelijk het keizerschap verdeeld in een college van 4 keizers, 2 Augusti en 2 (lagere) Caesares, om de dodelijke rivaliteit tussen de belangrijke generaals om de troon in toom te houden. Voor de leesbaarheid vertalen wij deze uitdrukking met 'keizers'.
4. De plaatsvervangende praetoriaanse prefect was de stadhouder van één der twaalf diocesen, de grote bestuurlijke eenheden die Diocletianus had gecreëerd en als zodanig was hij de superieur van de gouverneur Fortunatus.
5. Agricolanus zei: 'Lees hem voor.'
6. 3a: zie inleiding)
7. Nadat hij was voorgelezen, zei Agricolanus: 'Heeft u dit gezegd hetgeen wordt voorgelezen als onderdeel van het verslag van de praeses?'
8. Marcellus antwoordde: 'Jazeker.'
9. Agricolanus zei: 'Deed u dienst als één van de belangrijkste centurio's?'
10. Marcellus antwoordde: 'Ja.'
11. Agricolanus zei: 'Hoe komt u bij die waanzin om uw onderscheidingstekens op de grond te gooien en dergelijke taal uit te slaan?'

12. Marcellus antwoordde: 'Er is geen sprake van waanzin bij degene die God vreest.'
13. Agricolanus zei: 'Heeft u dat echt allemaal gezegd wat in het verslag van de praeses staat?'
14. Marcellus antwoordde: 'Ja.'
15. Agricolanus zei: 'Hebt u uw wapens op de grond geworpen?'
16. Marcellus antwoordde: 'Ja. Het zou een Christen, die Christus de Heere vreest, immers niet gepast hebben om dienst te doen voor de beslommeringen van deze wereld' (vgl. 2 Tim. 2:4).
17. Agricolanus zei: 'De daden van Marcellus zijn van die aard dat deze disciplinair moeten worden gestraft.' Hij sprak als volgt: *'Omdat Martellus het door hem beklede ambt van centurio heeft bezoedeld door in het openbaar zijn onderscheidingstekens weg te werpen en daarenboven volgens het verslag van de gouverneur waanzinnige taal heeft uitgekraamd, moet hij met het zwaard worden terechtgesteld.'*

Overgenomen uit: *Na de Schriften; martelaren van de oude kerk*; vertaald en toegelicht door Dr. J.N. Bremmer en dr. J. den Boeft. Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 1988.

15. Emilian de bisschop, en met hem de priesters Ilarion, Dionysius en Hermippus

Emilian de bisschop, en met hem de priesters Ilarion, Dionysius en Hermippus werden geboren en woonde in Armenië. Na de dood van hun ouders, verlieten Emilian, Dionysios en Hermippos (ze waren broers), en Ilarion (hun leraar) hun geboorteland en kwam in Italië, in de stad van Spoleto. Emilian begon er het Evangelie te prediken aan de heidenen. Hij won diep respect van de christelijke gemeenschap voor zijn nauwgezet en deugdzaam leven, en hij werd tot bisschop gekozen in de stad Trebium; (hij ontving hiërarchische ordening van de bisschop van Rome, Marcellinus). Na overgeplaatst te zijn naar Trebium, bekeerde Emilian vele heidenen tot Christus, waarvoor hij werd berecht door de keizer Maximian (284-305). De heilige stelde aan de keizer voor om de kracht van het gebed tot Christus te laten zien. Een man werd gebracht, kreupel voor een lange tijd. Hoezeer de heidense priesters hem probeerde te genezen door een beroep op de afgoden, ze bereikten niets. Emilian bad tot de Heere, in de Naam van Jezus Christus en beval de kreupel man op te staan. Die man ging gezonde en met blijdschap zijn weg naar huis. Dit wonder was zo overtuigend, dat de keizer geneigd werd om een bekentenis van de waarheid in Christus te doen. Maar de heidense priesters overtuigden hem, dat de Emilian met magie had gewerkt. Hij werd onderworpen aan hevige martelingen, waarin de Heere hem bemoedigde, zeggende: "Vrees niet, Emilian, Ik Zelf ben met u". Ze bonden hem aan een rad, gooide hem op hete tin, dompelden hem in een rivier, zetten hem in een circus om verslonden te worden door wilde beesten, maar hij bleef ongedeerd. In het licht van al deze wonderen begonnen de mensen te schreeuwen: "Groot is de christelijke God! Laat Zijn dienaar vrij!"

Op deze dag geloofden 1000 mensen in Christus, die allen instemden met de kroon van het martelaarschap.

In woede gaf de gouverneur zelfs orders om de beesten te doden, omdat ze deze heilige niet verscheurden; - wat te danken zij aan de Heere - zodat zelfs de wilde beesten de dood voor Christus moesten lijden. Emilian werd opgesloten in de gevangenis, samen met zijn broers en leraar, en na hevige martelingen de werden de priesters Ilarion, Dionysius en Hermippus onthoofd met het zwaard. Ze voerden

Emilian buiten de stad. Toen de beul de martelaar op de hals geslagen had met een zwaard, werd het zwaard zo zacht alsof het was werd; en op geen enkele wijze verwondde het de Emilian. De soldaten vielen op hun knieën voor hem en vroegen vergeving en beleden dat Christus als de ware God is. Zich richtend op zijn knieën, bad Emilian voor hen en smeekte de Heere voor zijn dood als martelaar. Zijn gebed werd verhoord: een beul sloeg het hoofd van de martelaar af. Ziende zijn bloed voortvloeien uit zijn wonden, geloofden veel van de heidenen in Christus en met eer begroeven ze het lichaam van de martelaar (+ ca. **300**).

Van Haamstede:

16. De tiende grote en bloedige vervolging van de christenen, begonnen onder de keizers Diocletianus en Maximianus, en voortgezet onder Maxentius, Licinus en Maximinus, tot in het zevende jaar van Constantinus de Grote

Het eerste jaar van de vervolging; 303

In het jaar 302⁴ na Christus' geboorte, in het 19e jaar der regering van keizer Diocletianus, gaf deze bevel tot een grote en wrede vervolging van de Christenen. Van deze vervolging, die *de Tiende* genoemd wordt, zegt Sulpitius Severus het volgende:

"Omtrent 50 jaren na hem (te weten keizer Valerianus), onder de regering van Diocletianus en Maximinus, brak de allerhevigste vervolging uit, die tien jaren achtereen Gods volk plaagde. In die tijd was genoegzaam de gehele wereld besmet met het heilig bloed der martelaren, want men liep als om strijd tot deze heerlijke en beroemde martelingen. Door op een waardige en heerlijke wijze te sterven werd toen de eer, die een martelaar toekomt, met grotere ijver gezocht, dan men nu, door ongepaste en zondige eergierigheid gedreven, de bisschoppelijke ambten najaagt. De wereld werd nooit door enige oorlog meer onderdrukt; nooit hebben wij met groter triomf overwinningen behaald, dan toen wij door tienjarige verdrukking en geweld toch niet konden overwonnen worden."

In deze vervolging werd Diocletianus ook aangezet en geholpen door zijn mederegent Maximinus, een van nature hard, wreed, ontrouw en ontuchtig man, die in alles de begeerte en de wil van Diocletianus gehoorzaamde. Diocletianus woedde tegen de Christenen in het Oosten, Maximinus tegen die in het Westen. Door geloofwaardige schrijvers wordt over de oorzaken van deze vervolging verschillend geoordeeld, doch het volgende als de voornaamste genoemd.

Toen de keizers, ofschoon zij heidenen en afgodendienaars waren, de Christenen grote gunsten bewezen, en hen goed behandelden, zo zelfs dat zij niet alleen voorname ambten en bedieningen kregen, maar hun ook de vrije uitoefening van hun godsdienst toestonden, zodat men in verschillende plaatsen bedehuizen en tempels bouwde; *toen hebben de Christenen deze vrijheid misbruikt, zodat de een de ander begon te haten en te belasteren*. Aan de ene kant bejegenden de bisschoppen en opzieners der gemeenten, alle godsvrucht en deugd verzakende, elkaar met twist, onenigheid, verkeerde ijver, eergierigheid en tirannische heerschappij; aan de andere zijde was het volk zonder tucht of orde, en gaf zich ten enenmale aan oproer en opstand over. Bovendien nam de zonde, die hoog geklommen was, in het algemeen nog op grove wijze hand over hand toe. Blijken van boetvaardigheid waren er niet te bespeuren, zodat God in Zijn rechtvaardig oordeel, om Zijn volk tot een nieuw oprecht en christelijk leven op te wekken, de gesel van zulk een harde, bittere en gruwelijke

⁴ Dit moet februari 303 zijn

vervolgning moest gebruiken, opdat de Godvruchtige met de goddeloze wereld niet zou veroordeeld worden.

Aangezien het ook de bedoeling was van keizer Diocletianus, om het roomse rijk tot de oude bloei terug te brengen, en daarom alle gewoonten en zeden, die in onbruik geraakt waren, weer wilde invoeren, poogde hij ook het onderscheid te voorkomen en te doen ophouden, dat hij in de godsdienst zag, en zocht vooral de godsdienst der Christenen uit te roeien, daar deze de verschillende erediensten der afgoden vervloekten en verwierpen. Onder hen, die de keizer tot de vervolging ophitsten en hem daarin versterkten, waren vele wijsgeren en drogredenaars, die door scherp hekelende boeken en vuilaardige geschriften de keizer en alle vorsten en rechters tot geweld aandreven, en de christelijke godsdienst bespotten, terwijl zij die aanklaagden, dat hij nieuwigheden, valsheid en goddeloos bijgeloof bevorderde; zij verhieven daarentegen de heidense godsdienst als de oudste en prezen de dienst van de goden aan, daar deze met hun macht en majesteit de wereld regeerden. Onder deze opruiers waren, behalve Apollonius, Porphyrius, een wijsgeer, die van Jood Christen en van Christen een afvallige was geworden, en zekere Hiërocles, een aanzienlijk man. Tegen Porphyrius hebben de pen opgevat **Methodius**,⁵ bisschop te Tyrus, Eusebius en Apollinaris; tegen Hiërocles dezelfde Eusebius; tegen beiden en alle anderen van die geest Lactantius.

De aanleiding om keizer Diocletianus tegen de Christenen op te hitsen, namen de vijanden der waarheid uit zekere brand in de stad Nicomedië 6 (toen de plaats waar de keizers zich ophielden), waardoor het paleis van de keizer geheel vernield werd, van welke brand men de Christenen beschuldigde. De keizer was daarover zeer verbolgen, en zonder nadenken gelovende, wat de lasteraars daarvan uitstrooiden, meende hij nu reden genoeg te hebben, en gaf in de maand Maart, in het 19e jaar zijner regering een bevel, *dat men door het gehele rijk alle bedehuizen der Christenen moest verwoesten*. De heidense stadhouders, die de gelovige Christenen zeer haatten, volbrachten het uitgevaardigde bevel met allen ijver, terwijl de grootste vernieling op Paasfeest plaats had. Spoedig daarna werd er een ander bevel gegeven, en wel *dat alle boeken der Heilige Schrift moesten verbrand worden*, hetwelk op vele plaatsen, als ook te Nicomedië op de markt met alle ijver plaats had. Voort ook bevolen, dat men *alle Christenen, die openbare bedieningen of enige ambten bekleedden, moest afzetten of hen daarvan beroven; dat anderen, die, geen betrekking vervulden, tot slavernij en dienstbaarheid moesten veroordeeld worden*, tenzij zij de christelijke godsdienst wilden afzweren, en de zeden en gewoonten volgen van de heidense godsdienst.

Toen men op bovengenoemde wijze de woede niet meer koelen kon, werd er op de markt te Nicomedië een derde besluit aan een paal gespijkerd, dat zeer gestreng, hard en wreed was, namelijk, om alle bedienaars van de godsdienst, en die enige invloed uitoefenden op de gemeente van Christus, gevangen te nemen, en hen door allerhande pijnigingen te dwingen aan de afgoden te offeren Zeker edelman, **Johannes** genaamd, die door vurige ijver ontstoken werd, rukte dit besluit van de paal en scheurde het in kleine stukken. Op bevel van beide keizers, die toen te Nicomedië waren, werd hij met buitengewone pijnigingen gemarteld, de huid afgestroopt en met zout en edik overgoten, terwijl hij onder dit alles de naam van Christus tot het laatste ogenblik zijns

⁵ Methodius werd martelaar in 311

⁶ Of: Nicomedia, thans Constantinopel, stad in Klein-Azië. Dicht bij de Bosporus

levens, met kloekmoedige stand vastigheid beleed en zijn ziel Gode op zalige wijze toewijdde. Na zijn dood volgde het ene vreselijke jammer het andere.

Aangaande het verbranden van de boeken der Heilige Schrift, en van de plaatsen, waar de Christenen hun samenkomsten hielden, zegt Arnobius onder andere: "Waarom hebben onze Schriften verdiend in het vuur geworpen te worden? Om welke reden heeft men met zo vreselijk geweld de plaatsen onzer samenkomsten vernield, waar de hoogste God wordt aanbeden, maar ook welvaart en vrede wordt afgesmeekt voor alle overheden, legers, koningen, enz.?"

Wij zouden te uitvoerig worden in onze mededelingen, indien wij de verschillende wijzen wilden beschrijven, waarop, door het ingeven van de duivel, de Christenen in het bijzonder in die tijd werden omgebracht. Slaan, geselen, met schrabbers, vijlen, en met allerlei scherpe werktuigen de huid overal openen, waren slechts de inleiding tot vreselijker pijnigingen, die de dood veroorzaakten, zoals ophangen, onthoofden, verbranden en met volle schepen in de zee verdrinken. Sommigen werden met gesmolten lood overgoten, anderen over gloeiende kolen onder langzame pijnigingen verschroeid; van sommigen werden de vingers van beide handen, tussen het vlees en de nagels, met scherpe priemen en naalden doorboord. Omtrent anderen leest men, dat zij geruime tijd naakt met dunne rijzen en loden platen geslagen, de beren, leeuwen, luipaarden en andere dieren tot spijs voorgeworpen werden. Deze dieren werden dikwijls ook opgehitst, maar hadden, door Gods kracht, soms een afkeer daarvan, en keerden hun wreedheid tegen de vijanden der waarheid. Vele Christenen werden ook aan bomen gebonden, aan staken geplaatst, aan kruisen genageld, waaraan zij zo lang moesten hangen, totdat zij van de honger bezweken. Weer anderen werden met het hoofd neerwaarts gehangen, zelfs vrouwen aan het ene been, zodat zij daardoor in een houding hingen, waarvan zich het eerbare oog met afkeer moest afwenden. Daarna werden zij aan handen en voeten vastgemaakt aan dikke takken van bomen, die van elkaar stonden, terwijl deze takken met kracht werden teruggebogen en met touwen gebonden welke touwen dan werden doorgesneden, waardoor de takken in hun vorige stand terugsprongen en het lichaam in vele stukken gescheurd werd. Sommigen werden in de rook van een langzaam brandend en vochtig vuur gesmoord; velen, die men de neus, oren en handen hadden afgesneden had, liet men heinde en ver in ellende rond dwalen, om andere onbekende Christenen schrik aan te jagen. Deze vervolging heeft zich over een groot deel van de aarde uitgestrekt, zoals over Azië, Afrika, Europa, en over vele eilanden, voornamelijk over Sicilië, Lesbos en Samos.

In Nicomedië werden op het feest van Christus' geboorte, op bevel van Maximinus, ***in een tempel enige duizenden Christenen verbrand.***

Een stad in Phrygië, toen door de Christenen bewoond, werd belegerd en met ***allen, die er in waren, verbrand.***

Vele andere steden hebben ook, geen enkele uitgezonderd, de bittere beker van deze vervolging moeten drinken; vooral was dit zo in Egypte: ***te Thebe en Antinopolis;***

in Thracië: te Nicopolis;

in Italië te Aquila, waar al de Christenen vermoord werden, Florence, Bergamo, Verona, Neapolis, Benevento, Venusia;

in Gallië (Frankrijk): te Marseille;

in Duitsland: te Trier, waar Rictionaris in de vervolging zo heftig en wreed geweest is, dat het vergoten bloed vele rivieren rood kleurde. Voorts in Duitsland: te Augusta;

en ook ten dele in Spanje,

Brittannië,

Zwitserland

en andere landen.

Wij geven hier (teneinde de onmenselijke wreedheid der heidenen jegens de Christenen te beter in het oog te doen vallen) een bijzonder verhaal van sommige martelaren, die door geschiedschrijvers genoemd en nader beschreven worden.

17. Een Edelman Johannes, Petrus, Dorotheüs, Gorgoneüs, Anthimus, Cyprianus, Justina diakones, Adrianus van Nicomedië en zijn vrouw Natalia, Eustrathius, Orestus Georgius, Christophorus, Procopius; Vulpian of Ulpian, 20 jaar; Agathopus en Theodulus; George, kapitein; Christopher, Theonas en Antonius; Cassianus, Adauctus, Menas, Phileas, Phileas en Philoromus; Artemon, Throphimus en Tholus. Eulalia, Eucratis, een meisje; Vincentius, Albanus, Sebastianus; Felix; Primus en Felician; Marcellinus.

Petrus, een hofbeambte van keizer Diocletianus, stond hij hem zeer in aanzien. Toen deze de wreedheid bestrafte, begaan aan hen van wie boven gesproken is, en hem met grote droefheid over zijn martelingen beklaagde, werd hij gevangen genomen en gedwongen de afgoden te offeren. Toen hij dit weigerde, werd hij gegeseld, en zijn vlees verscheurd, teneinde hem door pijniging te dwingen om te offeren. Toen hij standvastig bleef, overgoten zij zijn verscheurd lichaam met edik en zout, en verschroeiden hem eindelijk aan alle zijden op een rooster met een zwak vuur, totdat hij met blijmoedigheid zijn geest in de handen van zijn hemelse Vader overgaf.

Dorotheus en Gorgoneüs, kamerheren van de keizer, hadden genoemde Petrus in de christelijke godsdienst onderwezen. Toen zij getuigen waren van de onmenselijke pijn, die Petrus leed, vroegen zij de vorst: "waarom hij in Petrus de overtuiging van hun gemoed strafte, die in hen allen leefde? Daarbij voegende: dit is ons geloof, dit is onze godsdienst, dit is ons eendrachtig en gemeenschappelijk gevoelen." Terstond liet de keizer deze vrome mannen, die hij vroeger als zijn kinderen liefhad, martelen, en wel met bijna dezelfde pijnigingen als Petrus geleden had, en eindelijk werden zij opgehangen. Nadat zij enige tijd waren begraven, werden hun lichamen weer opgegraven en in de zee geworpen, bevreesd als men was, dat de Christenen die als goden zouden vereren.

Anthimus, bisschop te Nicomedië

Anthimus (martelaar 303 of eventueel 311), was de bisschop van Nicomedia in Bithynië, waar hij werd onthoofd tijdens een vervolging van christenen, die traditioneel onder Diocletianus (na Eusebius), waarin "rivieren van bloed" stroomde. Nicomedia was Diocletianus' hoofd woonplaats en was half-christelijk, het paleis zelf werd gevuld met christenen. Christelijke bronnen spreken over "20.000 martelaren van Nicomedia". De belangrijkste christelijke kerk van Nicomedia werd vernietigd op 23 februari, 303, en het **Eerste Edict** werd gepubliceerd op de volgende dag. Anthimus en anderen zochten hun toevlucht in het kleine dorpje Omāna, waar, wanneer de soldaten van Maximinus werden gestuurd om hem te vinden, hij hen verwelkomde en gaf hen te eten voordat hij onthulde wie hij was.

Van Haamstede schrijft: In die tijd werd ook, na een heerlijke afgelegde belijdenis, onthoofd zekere **Anthimus**, bisschop te Nicomedië, benevens nog **een groot aantal gelovigen**. Nicephorus schrijft, dat hij eerst op de wreedste wijze werd geslagen, dat hem daarna met gloeiende pennen de hielen werden doorboord, dat hij op gebroken potscherven werd geworpen, gloeiende schoenen hem aan de voeten werden gedaan, het vlees van het lichaam gescheurd, met brandende fakkels gezengd en eindelijk onthoofd werd.

J. Gysius schrijft: "In deze tijd werd ook onthoofd, na een glorieuze belijdenis, **Anthimus**, bisschop van Nicomedia, samen met een groot aantal van de gelovigen. Nicephorus schrijft, dat hij eerst het wreedst mishandeld werd, dat zij dan met brandende pennen zijn hielen hebben doorboord, geworpen op potscherven, gloeiend hete pantoffels aan zijn voeten getrokken, men rukte de huid en vlees van zijn lichaam en branden hem met fakkels, met fakkels en uiteindelijk onthoofd."

Joh. Gys., fol. 23, kol. 3, van Euseb., lib. 8, kap. 6. Cyprianus. , lib. 7, cap. 6. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

Cyprianus, te Antiochië, (Klein-Azië), die van zijn vroegste jeugd door zijn ouders aan de duivel was toegewijd, en die zelf zich lang in de toverkunst had geoefend, werd ten laatste tot Christus bekeerd en door **Anthimus** gedoopt. Hij maakte in de christelijke godsdienst zulke vorderingen, dat hij het ambt van diaken en ouderling bekleedde, en een groot licht was in de gemeente te Antiochië. Doch om het christelijk geloof heeft hij mee in deze tijd op echt vrome wijze de dood ondergaan. Omtrent dezelfde tijd als Cyprianus leed ook **Justina, diakones** en martelares.

Adrianus van Nicomedië, (= Izmit in Turkije), Klein-Azië; martelaar; **303**.

Adrianus was een heidens officier en hoofd van de gevangenisbewakingsdienst ten tijde van keizer Galerius [293-311. Zowel Maximianus (285-305) als Galienus maakten met Diocletianus (285-305) en Constantius Chlorus (293-306) deel uit van een keizerlijk viermanschap, dat het beheer over het Romeinse Rijk onder elkaar had verdeeld.]

Als zodanig raakte hij onder de indruk bij het zien van de standvastigheid der christenmartelaren en voegde zich bij hen. Dat kwam hem op dezelfde behandeling te staan. Zijn vrouw **Natalia** nam de verzorging op zich van de gevangenen. Hun beider marteldood zou op 4 maart van het jaar 303 of 304 hebben plaatsgevonden. Deze datum gaat terug op het martelarenboek van Sint Hiëronymus. Historisch staat geen van deze feiten vast. Volgens andere overleveringen zou Natalia haar man een aantal jaren hebben overleefd.

In de loop der tijden werd Adrianus' persoon met steeds meer legenden omweven. Hieronder geven wij de verhalen zoals ze werden opgetekend door bisschop Jacobus de Voragine († 1298) in zijn beroemde *Legenda Aurea*.

"Adrianus onderging het martelaarschap tijdens de regering van keizer Maximianus. Deze Maximianus hechte grote waarde aan de afgodenoffers die in de stad Nicomedië ingesteld waren. Daarom gebod hij dat alle christenen aangebracht moesten worden. Dat had tot gevolg dat sommigen omwille van de beloofde beloning, anderen uit vrees voor straf de christenen voor de rechter sleepten. Buren verklikten hun buren; naaste familieleden hun huisgenoten. Tijdens deze vervolgingen werden er 33 gegrepen en aan de keizer voorgeleid."

De meeste andere bronnen geven het getal van 23.

Van Haamstede:

Toen **Eustrathius**, secretaris van een stadhouder, die zeer bedreven was in de Griekse taal, de standvastigheid zag van de martelaren, deed hij van de christelijke godsdienst, waarin hij tevoren in het geheim onderwezen was, in het openbaar belijdenis, en

verfoeide alle heidense goddeloosheid. Hij werd daarom gevangen genomen, aan een paal opgetrokken, jammerlijk geslagen, daarna aan verscheidene delen van het lichaam met vuur gezengd en met zout en edik overgoten, eindelijk met potscherven derwijze geschrabd en geraspt, dat het gehele lichaam slechts één wond vertoonde. Door Gods kracht genas hij weer, doch werd later naar de stad Sebastia⁷ gevoerd en eindelijk met zijn vriend **Orestus** verbrand.

Georgius, van Cappadocië, Klein-Azië, iemand van zeer jeugdige leeftijd, die met de grootste vrijmoedigheid de afgoderij der heidenen berispte, en de goddeloosheid van de keizers verfoeide, werd gevangen genomen, met scherpe haken het lichaam opengescheurd, daarna in hete kalk aan de hitte blootgesteld, vervolgens op de pijnbank gemarteld, en al de leden des lichaams met de punten van messen doorstoken, en eindelijk, nog met bewonderenswaardige standvastigheid aan zijn belijdenis vasthoudende, onthoofd. (23 april 303)

Christophorus, uit Lycië, Klein Azië, een man van buitengewone lichaamslengte, wordt bericht, dat hij om de naam van Christus, met ijzeren roeden geslagen, in de vlammen gezengd, met pijlen doorschoten en eindelijk onthoofd werd.

Toen **Procopius**, te Cesaraea, in Palestina, door Diocletianus als bestuurder over zekere streken in het Oosten aangesteld, alle gouden en zilveren afgodsbeelden, die hij, nog in blindheid en ongeloof verkerende, voor zich had laten maken, en nu verbroken, gesmolten, en de specie daarvan onder de armen verdeeld had, werd hij, na veelvuldige pijnigingen, die men hem, zo op de pijnbank, als met vuur, brandende fakkels, haken, de punten van messen en verscheidene werktuigen had aangedaan, eindelijk met het zwaard gedood.

Toelichting:

Procopius werd geboren als **Neanias**, de zoon van een christelijke vader, maar een heidense moeder. Zijn vader stierf toen hij heel jong was en zijn moeder indoctrineerde hem in de Romeinse afgoderij. Diocletianus heeft hem zelfs aangeworven voor zijn leger. Aan het begin van de christenvervolging van Diocletianus werd hij aangewezen naar Alexandrië, om de christenen daar te roeien. Op de weg daarheen, werd hij gewekt door een aardbeving, en de Heere Jezus verscheen hem en zei: 'Neanias, waar ga je heen, en tegen Wie ben je in opstand?' Neanias antwoordde: "Wie bent u, Heere? Ik ken u niet." Toen is een helder en glanzend Kruis verschenen verlichtend de hemel. Een stem uit het kruis zei: "Ik ben Jezus, de gekruisigde Zoon van God. Bij dit teken dat je hebt gezien, kun je vijanden overwinnen en Mijn vrede zal met u zijn." Neanias veranderd van levenskoers en met succes verdedigde hij Jeruzalem tegen de Agarians. Hij ging in de stad en vertelde zijn moeder dat hij een christen was geworden. Hij werd gearresteerd en op zijn proces, wierp hij zijn zwaard en militaire riem voor de rechter om aan te tonen dat hij slechts een soldaat van Christus de Koning wilde zijn. Hij werd gevangen genomen en gemarteld. Christus zelf verscheen hem in de gevangenis gaf hem de naam Procopius. 12 vrouwen kwamen naar het raam van zijn cel om te bekennen dat ook zij dienaren

⁷ Stadje bij Sichem, (Nablus) in de vroegere provincie Samaria

waren van Christus. Ze werden in dezelfde gevangenis gegooid. Procopius catechiseerde hen en bereidde ze voor, om de kroon van het martelaarschap te ontvangen. Procopius's moeder kwam ook tot het geloof en werd gearresteerd. Procopius moedigde elk van hen aan het lijden te verduren om aan het einde de kroon te ontvangen. Alle 13 werden gemarteld voor hun geloof. Ten slotte werd Procopius onthoofd op 8 juli, 303,⁸ na gebeden te hebben voor de behoeftigen en voor de Kerk. Zo was hij de voorganger en bemoediger van de martelaren.

ULPIAN, EEN JONGEMAN, VERDRONKEN, NABIJ DE STAD TYRUS

In die tijd, werd een jongen, genaamd Ulpian, in de stad Tyrus, die, na lange en zeer ernstig gemarteld te zijn, uiteindelijk veroordeeld werd tot een ongebruikelijke dood, voor de getuigenis van Jezus Christus, namelijk: naakt gewikkeld te worden in een vers afgevilde ossen- of koeienhuid, samen met een hond en een slang en zó geworpen worden in de zee. Dit vonnis werd uitgevoerd in de buurt van de stad Tyrus. Maar de zee zal eens haar doden geven, en dan zal deze vrome getuige van Jezus Christus, en zijn medebroeders worden beloond en bekroond door de Heere met de kroon van onsterfelijkheid. *Vide supraregionale Mellinus, ex Euseb. Hist., Lib. 8, kap. 15.*

Toelichting: Vulpian of Ulpianus een Syrische jongen, werd geëxecuteerd te Tyrus, Libanon, tijdens de vervolgingen van keizer Diocletianus (284-305). Men schrijft dat hij genaaid werd in een leren zak met een slang en een hond er in, en in de zee gesmeten.

AGATHOPUS, EN THEODULUS, VAN DE KERK IN THESSALONICA, 305

In hetzelfde jaar werden twee vrome christenen van Thessalonica, **Agathopus**, een diaken, en Theodulus, een lector van de Thessalonicaanse kerk, gearresteerd voor het getuigenis van Jezus Christus, en door Faustin, de gouverneur van de stad berecht. Hij nam **Theodulus**, de jongere, liet hem martelen nadat hij hem eerst had laten ontkleden. Terwijl Theodulus werd gemarteld, riep de omroeper hem toe: "Offer; en je zult worden vrijgelaten." Theodulus antwoordde: "U mag mijn lichaam naakt uitkleden, maar u kunt nooit meer mijn hart en geest van het geloof in God afkeren." Toen zij beiden heengingen om hun doodsvonnis aan te horen, huilden en weenden hun vrienden zeer bedroefd, zodat het geluid leek op te stijgen naar de hemel. Maar Theodulus zei tot hen, met een blij gezicht: "Als je weent om onze vriendschap dan wil ik je vertellen, dat je moest juichen, want wij worden bepoefd in een eerbare strijd; maar als je ons geluk misgunt, en verdrietig bent omdat je geen deelnemer daarvan bent, de deur van gelukzaligheid staat nog voor je open. En de verkondiging van het geloof roept: "Kom, gij allen tot Christus, want Die alleen geeft de kroon van het eeuwige leven voor degenen die niet worden afgetrokken, noch door rijkdom, noch door wellust, noch door de eer van deze wereld." Tenslotte, veroordeelde hen de rechter, dat hun handen moesten worden gebonden, achter hun rug en zware stenen worden vastgemaakt aan hun hals, en dat zij zó moesten worden verdrongen; hetwelk zij beiden standvastig hebben gelden en worden derhalve gerekend tot het getal van de heilige martelaren. *A. Mell. fol. 140, kol. 1, ex-wet. per Metaph.*

⁸ In sommige afschriften staat ca. 290

Toelichting: Agathopus, was een martelaar, in de vervolgingen uitgevoerd door de keizer Maximianus. Hij was een diaken in Thessaloniki, moderne Griekenland. Hij werkte samen met een arts genaamd **Theodulus**. Gearresteerd voor het bezit van de Heilige Schrift en belijdenis van het geloof, werden de twee berecht door Faustinus, de gouverneur van de regio. Zij werden ter dood veroordeeld en in de zee geworpen met zware stenen om hun nek gebonden; 303.

George, kapitein; Christopher, Theonas en Antonius

George, een kapitein in het Romeinse leger, verscheurde met opzet een edict van Keizer Diocletianus over de vervolging van christenen. Hij vocht als tegen de duivel. Zo wordt hij later gesymboliseerd als vechtend tegen de draak, en de Heilige Kerk beschermde. Hij rijdt op een wit paard, dat Gods genade die hem naar de heldhaftigheid van het martelaarschap aangeeft. Constantijn de Grote bouwde een grote kerk over zijn graf in Lyda in Palestina. De naam George betekent 'opgeheven van de aarde.'

Christopher, Theonas en Antonius waren jonge officieren onder keizer Diocletianus. Zij waren ooggetuigen van George de grote martelaar in zijn lijden en de wonderen die dat moment gebeurden. Na dit alles gezien, kwamen ze bij de keizer, gooiden hun wapens neer, verwijderden hun gordels en beleden vrijmoedig de Naam van de Heere Jezus. Ze werden onderworpen aan tal van martelingen en uiteindelijk in het vuur geworpen, waar hun lichamen werden verbrand, terwijl hun zielen opstijgen naar de Heere in een eeuwige vreugde. Ze leden het martelaarschap in Nicomedia in 303.

Cassianus, een onderwijzer te Imola, (Italië) werd, toen hij weigerde de afgoden offers te brengen, naakt, de handen op de rug gebonden, aan zijn leerlingen overgegeven, die hem met scherpe priemen, waarmee zij in tafelen van was de letters leerden griffelen, onder grote spot en brooddronkenheid, over het gehele lichaam gestoken, en alzo onder zware pijnigingen ter dood gebracht.

Tijdens deze vervolging werd geschreven dat Cassianus, bisschop van de kerk van Brescia in Italië, werd gedwongen te vluchten vanwege de gewelddadige vervolging. Hij vestigde zich in de stad van het Forum Corneli (thans genaamd Imola), waar hij een school voor kinderen hield. Echter, de vervolging brak ook daar uit, en hij werd niet gespaard, want kort daarna werd hij veroordeeld als een Christen, en gevangen gezet. Als de rechters hem vroegen wat het beroep of de handel hij had, antwoordde hij, dat hij een leraar was, en leerde de kinderen lezen en schrijven. Hij werd ook ondervraagd over zijn geloof, en toen hij dit niet wilde verloochenen, noch offeren aan de goden, veroordeelde de rechter hem tot een zeer ongebruikelijke dood, want dit was zijn vonnis: "Laat de tuchtmeester, dat wil zeggen de onderwijzer, zelf worden geprikt, ingesneden en gestoken worden tot de dood toe, door zijn eigen schoolkinderen, met griffies, priemen, pennen, zakmessen en andere scherpe instrumenten, zoals kinderen die gebruiken in de school. "

Daarop werd Cassianus naakt uitgestroopt; zijn handen vastgebonden achter zijn rug, en zó werd hij overgeleverd aan zijn leerlingen, om mishandeld door hen te worden op de bovengenoemde wijze. Sommige van deze stenigden hem, en sloegen hem met

schoolborden, en wastabletten, anderen staken hem met griffies, pennen, zakmessen en ander scherp gereedschap van school, totdat hij na onbeschrijfelijk leed, daarop stierf, en hij zijn ziel Gode bevelende werd hij verlost uit dit jammerdal. Vergelijk A. MELL., 1ste boek, fol. 104, kol. 3, 4, met J. Gysio in hist. Mart. Edit 1657, Fol. 24, kol. 1, ex Prudent., In Hymno; Steph. Hym., 9. Petr. de Nat., lib. 7. Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Felix en Adauctus; 303

‘De Handelingen’ in het gepubliceerde Martelaarsboek verwoordt de dood van Feflix en Adauctus als volgt: **Felix** een priester te Rome, werd veroordeeld wegens het weigeren van offeren aan de goden, zoals ingesteld was door de prefect Dracus in de tempels van Serapis, Mercurius, en Diana. Maar op het gebed van de heilige Felix vielen de afgoden verbrijzeld op de grond. Hij werd toen geleid tot executie. Op weg daarheen kwam een onbekende persoon bij hem, beleet zelf een christen te zijn en kreeg daardoor ook de kroon van het martelaarschap. De christenen gaf hem de naam Adauctus (toegevoegd).

[Deze ‘Handelingen’ worden beschouwd als een legendarische verfraaiing van een onbegrepen inscriptie door Bisschop Damasus te Rome. Want een Dracus kan niet worden gevonden onder de prefecten van Rome. (p.s. misschien is het Dacius; zie Eulalia, blz. 40)]

Van Haamstede:

Adauctus, een Italiaan van aanzienlijke afkomst, beroemd wegens zijn getrouwheid in het vervullen van zijn openbaar ambt, dat hem van de keizer was opgedragen, onderging, toen hij met anderen als een Christen was aangeklaagd, de dood met de grootste kloekmoedigheid.

Van Haamstede:

Toen **Menas**, een soldaat, uit Egypte afkomstig, zich in de grootste hitte der vervolging naar de woestijn begeven had, waar hij de tijd met vasten, waken en bidden doorbracht, kwam hij enige dagen daarna in de stad Cotys, waar hij, bij gelegenheid van een zeker schouwspel, voor al het volk in het openbaar beleet, dat hij een Christen was. Toen dit aan de stadhouder Pyrrhus werd geboodschapt, deed men hem zeer wrede pijnigingen aan en, terwijl hij alles met moed en standvastigheid verdroeg, werd hij eindelijk onthoofd, gedurig herhalende, wat Christus ons leert, Matth. 10, vs. 28: "Vreest niet voor degenen, die het lichaam doden, en de ziel niet kunnen doden; maar vreest veel meer Hem, die beide, ziel en lichaam kan verderven in de hel." Zo ook de woorden van de Apostel Paulus, Rom. 8, vs. 39: "Wie zal ons scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus onzen Heere?"

Toelichting A. van den Akker:

“Volgens de overlevering was Menas van Egyptische afkomst en diende hij als officier in het Romeinse leger. Tijdens de vervolging moesten de soldaten de orders tegen de christenen uitvoeren. Zo werd Menas' regiment naar Afrika gezonden om christenen die niet wilden offeren aan de goden van het Romeinse Rijk, te arresteren; en wanneer ze niet wilden luisteren, te doden. Zijn christenhart won het van zijn soldatenmoraal: hij deserteerde en trok zich terug in de bergen om aan de onvermijdelijke vervolging te ontkomen: liever wilde beesten dan heidense mensen. Volgens sommige berichten was het in de nabijheid van de Frygische plaats Cotyaeum dat hij zich terugtrok en als kluizenaar leefde. Maar toen de christenvervolgingen in alle hevigheid losbarstten, en hij vernam hoe medechristenen in het theater voor de ogen van duizenden schreeuwende toeschouwers hun leven gaven voor Christus, besloot hij zichzelf aan te geven. Zo ging hij voor de toenmalige landvoogd staan, Pyrrhus geheten, en riep met luide stem *dat hij christen was*. Onmiddellijk werd hij gearresteerd en aan allerlei folteringen onderworpen: hij werd gegeseld, met ijzeren schrapmessen gevild en met fakkels geschroeid. Maar het scheen hem niet te deren. Hij riep uit, dat de pijn niets voorstelde: hij droeg ze immers op als een offer aan God. Daarop werd hij onthoofd. Om te voorkomen dat de christenen zijn lijk als reliek zouden meenemen, werd hij vervolgens verbrand. Toch zagen enkele christenen kans om een paar stoffelijke resten te verzamelen. Die brachten ze naar de Egyptische stad Alexandrië, waar ze eerbiedig werden begraven. Volgens de overlevering op de plaats, waar de kameel die hem vervoerde bleef stilstaan.”

Van Haamstede:

Phileas en Philoromus

Te Alexandrië was ook een getrouw herder en leidsman der kudde van Christus, **Phileas** genaamd. Hij was een edel mens naar de wereld, maar bovenal was hij edel voor God. Aangezien hij zeer ervaren was in de kennis der burgerlijke deugden, stond hij bij de Romeinen in groot aanzien; maar bovenal blonk hij uit in de beste wijsbegeerte, die van de christelijke godsdienst, zodat hij allen overtrof, die voor hem daar bisschoppen waren. Daar hij vele voortreffelijke vrienden onder de edelen had, vermaande de rechter hem dikwerf, om afstand te doen van zijn christelijk geloof, vooral omdat ook velen van zijn vrienden voor zijn behoud baden. Doch Phileas sloeg daar geen acht op, versmaadde dit, en bleef volharden in de goddelijke waarheid. (Zie *Kerkelijke Geschiedenissen van Eusebius* in dit document; brief van Phileas aan de martelaren te Thebe in Egypte.)

Bij hem stond een overste van een bende ruiters, **Philoromus** genaamd, een voortreffelijk en aanzienlijk man. Toen deze zag, dat Phileas omringd was van zijn wenende vrienden, en gekweld werd door de hardheid des rechters, riep hij overluid, zeggende: "Waarom stelt gij de standvastigheid van deze man tevergeefs op de proef? Waarom wilt gij hem, die aan God gelovig is, ongelovig maken? Waarom dwingt gij hem om God te verzaken, en de mensen te believen? Ziet u niet, dat zijn oren uw woorden niet horen, en dat zijn ogen uw tranen niet zien? Zou hij ook door tranen van aardse mensen bewogen kunnen worden, wiens ogen de hemelse heerlijkheid zien en aanschouwen?" Toen hij dit gezegd had, barstte de toorn van allen tegen hem los, en zij begeerden, dat hij dezelfde straf als Phileas zou ondergaan. De rechter willigde hun verzoek in, en liet beiden met het zwaard onthoofden. (Te Neder Kemet, 304)

Van Haamstede:

In Phrygië, en wel in de stad Laodicae: **Artemon**, kerkendienaar, insgelijks **Throphimus** en **Tholus**.

Toelichting:

Artemon was een priester in Laodicea tijdens het bewind van keizer Diocletianus. Voor zijn rechter, die hem liet martelen, sprak hij van zichzelf: "Ik ben genoemd Artemon, een knecht van Christus, mijn God. Zestien jaar heb ik een lector geweest en boeken gelezen in de kerk van mijn God. Voor achtentwintig jaar was ik een diaken en las het Heilige Evangelie. Met de hulp van Christus, heb ik drieëndertig jaar als een presbyter onderwijs geven om mensen te brengen op de weg van zaligheid." De rechter bracht hem naar de tempel van Aesculapius, waar de waarzeggers grote reptielen raadpleegden, gewijd aan deze "god". Ze zijn allemaal ervan uitgegaan dat de slangen Artemon zouden bijten. Artemon wierp door de macht van het kruis alle slangen op de grond waardoor ze niet in staat waren om te bewegen. Daarna bracht hij ze allemaal uit naar de binnenplaats, blies op hen en alle stierven meteen. Alle waarzeggers waren in grote angst. Na het zien van dit wonder, Vitalis, de chef van deze waarzeggerstempel, viel op zijn knieën voor Artemon en riep uit: "Groot is de God der Cristenen!" De martelaar doopte hem vervolgens samen met enkele van zijn vrienden. De kwaadaardige rechter bleef hardnekkig in zijn boosheid en folterde en kwelde Artemon op verschillende manieren. Eens, wilde hij hem gooien in een vat met kokend pek, maar hij viel van zijn paard in het veld en hij zelf werd verbrand. Twee arenden werden gezien die dook neer op de rechter, tilde hem van het paard en liet hem liggen in het veld. Artemon bleef vrij voor een periode en reisde verder, altijd vergezeld van zijn twee geliefde herten, en leerde het volk. Wederom werd hij gevangen genomen en werd onthoofd in het jaar **303** en zijn ziel nam woning in het Koninkrijk van Christus onze God, die Artemon trouw had gediend.

Van Haamstede:

Eulalia, een meisje van **13 jaren**, uit Spanje afkomstig, werd, omdat zij de stadhouder over de wreedheid, die hij de Christenen aandeed, met meer vrijmoedigheid aansprak dan hij verdragen wilde, naar de altaren der afgoden gesleept, opdat zij daar zou offeren. Toen zij dit weigerde, werd zij levend verbrand. Haar strijd heeft Prudentius in schone verzen afgemaald.

Toelichting:

Eulalia woonde in Spanje, nabij de stad Barcionum (nu Barcelona). Ze werd opgevoed door haar ouders in vroomheid en het christelijk geloof. Reeds op de leeftijd van veertien jaar, had ze een verborgen leven in haar ouderlijk huis en was met anderen van haar eigen leeftijd bezig in het gebed, het lezen van de Heilige Schrift, en handwerk.

In de tijd van de vervolgingen tegen de christenen onder keizer Diocletianus en Maximianus, was gouverneur **Dacische** aangekomen in de stad Barcionum om de christenen uit te roeien. Eulalia verliet eens in het geheim haar ouderlijk huis in de nacht en baande 's morgens een weg door de menigte mensen tot de rechter. Het meisje vermaande de rechter wegens het dwingen van mensen om de ware God af te zweren en te offeren aan de afgoden der duivels.

Keizer Dacian gaf orders het meisje naakt uit te kleden. Daarna sloegen ze haar met tangen, maar ze onderging de straf standvastig en vertelde de rechter dat de Heere haar zou verlossen van de pijn. Ze was vastgebonden aan een boom toen haar huid werd afgescheurd met ijzeren klauwen, en vervolgens werden haar wonden met fakkels gebrand.

Tijdens haar martelingen, vroeg Dacische aan Eulalia: 'Waar is dan uw God, die u aanroept?' Ze antwoordde dat de Heere naast haar was, maar dat Dacian in zijn zondigheid Hem niet kon zien. Tijdens het gebed van haar: "*Zie, God helpt mij, en de Heere is de Verdediger van mijn ziel*" (Psalm 54: 4), keerden de vlammen van de fakkels terug op de folteraars, die op de grond vielen.

Eulalia begon te bidden dat de Heere haar tot Zich zou nemen naar de hemel en met dit gebed stierf ze. Men schrijft dat de mensen een witte duif⁹ zagen komen uit haar mond en naar de hemel vliegen. Een plotselinge sneeuwstorm bedekte vervolgens het naakte lichaam van de martelares als een wit kleed.

Drie dagen later, kwamen Eulalia's ouders en weenden als ze haar lichaam zagen hangen. Maar ze waren ook blij dat hun dochter zou worden gerekend onder de heiligen. Toen ze Eulalia van de boom namen, zei een van de christenen, genaamd Felix, met tranen van vreugde: 'Vrouw Eulalia, je bent de eerste van ons die de martelaarskroon wint!'

EULALIA, EEN CHRISTENMEISJE, VERBRAND TE EMERITA IN LUSITANIA

In deze tijd was er een christenmeisje, genaamd Eulalia, niet meer dan twaalf of dertien jaar oud, die vervuld was met zo'n grote wens en vurigheid van geest, om te sterven voor de Naam van Christus, dat haar ouders om haar uit de stad Merida te krijgen, op een zekere hoeve vestigden, ver buiten de stad, en haar nauw bewaakten. Maar deze plaats kon het vuur van haar geest niet doven, of haar lichaam beperken. Want zij ontsnapte op een bepaalde nacht, en ging heel vroeg de volgende dag naar de rechtbank, en zei met een luide stem tegen de rechter en de hele magistratuur, "Bent u niet te beschaamd, uw eigen ziel en die van anderen in een keer in het eeuwig verderf te werpen door het verloochenen van de enige ware God, de Vader van ons allen, en de Schepper van alle dingen? O, gij ellendige mannen! Probeert u de christenen te vinden, dat u ze kan doden? Zie, hier ben ik, een tegenstander van uw satanische offers. Ik wil met hart en mond God alleen belijden, maar Isis, Apollo, en Venus zijn ijdele afgoden. "

De rechter, vóór wiens tribunaal Eulalia zo vrijmoedig gesproken had, werd vervuld met woede, en riep de beul, bevel hem dat ze haar naakt zouden uitstropen en met alle mogelijke middelen zou martelen, opdat ze de god van onze vaders moge vereren en mag leren dat het hard is het gebod van onze Prins (Maximianus) te verachten.

Maar voordat hij toeliet tot deze zaken over te gaan wendde hij zich tot haar met deze zachte woorden: "Hoe graag zou ik u sparen! O, dat gij afstand zoudt doen van uw goddeloze standpunten over de christelijke godsdienst? Bedenk nog eens, wat grote vreugde wacht je, dat gij een eervolle staat van huwelijk moge aangaan. Zie, al je vrienden wenen over je en je welgeboren familie zucht over je, dat gij sterft in de bloei van je jonge leven. Zie de knechten staan klaar om je tot de dood toe te martelen met allerlei leed, ofwel dat je onthoofd wordt met het zwaard, of verscheurd door de wilde beesten, of verbrand met fakkels, dat leiden zal tot je verdriet en gejammer, want gij zult de pijn niet kunnen verdragen, of, ten slotte nog te worden verbrand met

⁹ Een zichtbare vertoning dat haar ziel tot God ging, door de dienst van de engelen

vuur. Je kunt ontsnappen aan al deze martelingen met weinig moeite, als je slechts een paar korrels zout en wierook op de tippen van je vingers neemt, en het opoffert. Dochter, sta dit toe en je zult daardoor ontkomen aan al deze zware straffen."

Deze trouwe martelares had geen moeite om te antwoorden, hetzij aan de vleierende of de dreigende woorden van de rechter, maar, zij duwde het ver van haar weg, nl. de beelden, het altaar, wierook, offerboek, enz. (*Een zeker auteur spreekt dat zij spoog in het gezicht van de tiran; echter dit dient te worden verstaan van de afgodsbeeld.*)

Meteen kwamen twee beulen naar voren, die rukte haar ledematen uit elkaar, en met het haken of klauwen sneden zij haar zijden open tot aan de ribben. Toen Eulalia, de wonden op haar lichaam zag, zei ze: "Zie, Heere Jezus Christus! Uw Naam wordt geschreven op mijn lichaam, wat grote vreugde biedt het mij deze brieven te lezen, want ze zijn tekenen van Uw overwinning! Zie, mijn purperen bloed belijdt Uw heilige Naam."

Ze sprak dit met een onverschrokken en gelukkig aangezicht, toonde niet het minste teken van pijn, terwijl het bloed stroomde als een fontein uit haar lichaam. Nadat ze was doorboord tot haar ribben met een tang, staken ze brandende kaarsen en fakkels in de wonden van haar zijden, en in haar buik. Ten slotte wordt het haar van haar hoofd aangestoken door de vlammen, hetwelk in haar mond kwam en zo stikte ze. Dit was het einde van deze heldin; jong in jaren, maar oud in Christus, die van de leer van haar Verlosser meer hield dan van haar eigen leven. *A. MELL., 1ste boek, fol. 105, kol. 4, fol. 106, kol. 1, 2, vergeleken met 1. Gysio in hist. Mart. Edit 1657, Fol. 23, kol. 3, ex Prudent. Steph. Hym. 3.*

Dit gebeurde in Lusitania, op Emerita, nu genaamd Merida of Medina del Rio Sacco, in het uiterste of laagste deel van Spanje, tijdens de regering van de keizer Maximianus en de proconsul Dacian, zoals duidelijk kan gezien worden in de oude schrijvers, en ook in de hiervoor genoemde auteurs.

Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

EUCRATIS, EEN DEUGDZAAM MEISJE, OVERLEDEN IN GEVANGENIS, NA VELE MARTELINGEN, VOOR HET GETUIGENIS VAN JEZUS, HAAR VERLOSSER

Na de dood van Eulalia wordt een verslag gegeven (van Prudentius) van een andere christen meisje, genaamd Eucratis, die door haar standvastigheid in het lijden, en het geweld waarmee ze het koninkrijk der hemelen gedaan heeft, de geest van deze wereld heeft veracht, ten tijde van Caesar Augusta.¹⁰ Ouden vertellen ons op welke manier deze heldin van Jezus Christus de marteldood stierf. Namelijk dat ze niet alleen gemarteld werd op haar zijden met ijzeren staven en andere instrumenten, maar dat haar borsten werden afgesneden, zodat haar hart kon worden beschouwd, en vandaar teruggebracht werd in de gevangenis, waar ze zeer jammerlijk overleed (nochtans met een blijde hoop), als gevolg van de verettering van de wonden, die zij had ontvangen voor de Naam van Jezus Christus. Zie *MELL.* zoals reeds aangehaald, uit *Steph. Hym. 4. Flos. Sanct. Zijn (. Mart. Rom., 16 april.*

¹⁰ Maximianus met de titel Augustus was een medekeizer met Diocletianus. Deze had te Milaan zijn residentie.

Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Vincentius, een Spanjaard, werd op bevel van Dacianus, de stadhouder des keizers, met onuitsprekelijke en onmenselijke wreedheid omgebracht. Vooreerst werd hij aan een paal opgetrokken, en met zware gewichten aan de voeten zeer uitgerekt; daarna werden hem vele pijnigingen aangedaan, en het gehele lichaam werd met roskammen opengescheurd, voorts, op een rooster een klein vuur gelegd zijnde, werd hem het lichaam met ijzeren baken geopend, met gloeiende platen bestreken, en met zout besprengd. Toen hij eindelijk in zulk een toestand weer in de gevangenis gebracht was, werd hij op een hoop potscherven geworpen, en werden hem de voeten aan een zwaar hout genageld, en alzo is hij, zonder hulp en troost van mensen, in God ontslapen.

Toelichting:

Vincent was aartsdiaken van de kerk in Saragossa. Valeriaan, de bisschop, had een belemmering in zijn spraak, zodat Vincent predikte in zijn plaats. Zij werden gearresteerd tijdens de vervolging van Diocletianus. Vincent antwoordde in zijn naam toen beide werden gebracht voor Dacische¹¹, de voorzitter. Toen de bisschop in verbanning werd gestuurd, bleef Vincent achter om te lijden en te sterven. Allereerst werd hij uitgestrekt op de pijnbank, en toen hij bijna uit elkaar werd gescheurd, vroeg Dacische, de president, hem spottend: "hoe gaat het nu?" Vincent antwoordde, met vreugde in zijn gezicht, dat hij ooit had gebeden te mogen worden zoals hij nu was. Het was tevergeefs dat Dacische de beulen vroeg om hem te tormenteren en als wilden op hem sloegen. Het vlees van de martelaar werd afgescheurd met haken, hij was gebonden in een stoel van roodgloeiend ijzer, reuzel en zout werden in zijn wonden gewreven, en te midden van dit alles hield hij zijn ogen naar de hemel, en bleef onbewogen. Hij werd geworpen in een eenzame kerker, met zijn voeten in de blokken, maar een engel van Christus verlichten de duisternis, en verzekerde Vincent dat hij dicht bij zijn triomf was. Zijn wonden waren hem als voorbereiding op nieuwe martelingen. De gelovigen bezochten hem en zagen zijn verminkte lichaam. Ze kwamen in groepen, kusten de open wonden, en namen doeken gedoopt in zijn bloed mee als relikwieën. Voordat de martelingen hervat konden worden, ademde zijn ziel reeds in vrede. Zelfs de dode lichamen van de heiligen zijn kostbaar in de ogen van God, (Psalm 116) en de hand van ongerechtigheid kan ze niet aanraken. Men schrijft dat een raaf het lichaam van Vincent bewaakte waar het lag geworpen op de aarde. Toen het tot zinken gebracht op zee de golven brengen het aan wal, en zijn relieken worden bewaard om deze dag in de Augustijner klooster in Lissabon, voor de troost van de Kerk van Christus.

Van Haamstede:

Toen **Albanus**, in Engeland, een vluchtend Christen huisvesting had verleend, en dit ter oor van de stadhouder was gekomen, gaf hij zichzelf, verkleed en zich voordoende

¹¹ Of: Dacianus

als de vluchtende Christen, aan de vervolgers over, en werd, na een standvastige belijdenis, en, omdat hij onwillig was de afgoden eer te bewijzen en offers te brengen, met touwen gegeseld en onder grote blijdschap onthoofd.

Toelichting: Alban was de eerste Britse christelijke martelaar, samen met zijn collega heiligen Julius en Aaron. Alban is een van de drie martelaren die herinnert aan Romeins Groot-Brittannië. Alban wordt vermeld in de "Acta martyrum", en ook door Constantius van Lyon in zijn *Leven van Sint-Germanus van Auxerre*, geschreven ongeveer 480. Hij komt ook voor in de 6e Gildas 'eeuw polemieek *De Excidio Britanniae* en Beda's *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*.

Van Haamstede:

Toen men vernam, dat **Sebastianus**, geboren te Narbonne (Perpignan) in Frankrijk, een zeer vroom soldaat van de voornaamste bende, en die bij keizer Diocletianus in groot aanzien stond, niet alleen een Christen was, maar ook velen tot de christelijke godsdienst bekeerde en in het geloof versterkte, ja, tot lijden en het verkrijgen van de martelaarskroon aanmoedigde, werd hij op een zeer uitgestrekt veld gebracht, en door de soldaten met pijlen doorschoten.

Toelichting: Sebastian was een christelijk martelaar, van wie wordt gezegd dat hij gedood werd tijdens de Romeinse keizer Diocletianus 's vervolging van christenen. Hij wordt vaak afgebeeld in de kunst en literatuur vastgebonden aan een paal en schoot met pijlen. De details van het martelaarschap Sebastian's werden voor het eerst uitgewerkt door Ambrosius van Milaan, in zijn preek (nummer XX) op Psalm 118. Ambrosius heeft verklaard dat Sebastian kwam uit Milaan en dat hij er al was vereerd in de vierde eeuw.

Van Haamstede:

Dit zijn de voornaamste martelaren, die in dit jaar voor de Naam van Christus hun bloed vrijwillig gestort hebben.

De keizers, onderricht zijnde, dat de vervolging van de Christenen voor hen niet veel vrucht droeg, en dat de christelijke godsdienst, in plaats van teniet te gaan, door de moed en de volharding van hen, die omgebracht werden, dagelijks meer en meer toenam, bepaalde met onderling goedvinden, de Christenen niet meer met de dood te straffen, maar een andere weg in te slaan. Zij lieten hen nu het rechteroog uitsteken, de linker knieschijf met een brandijzer verminken, en zonden hen zo naar de mijnen, niet zozeer om te arbeiden, als wel om daar aan een langdurige kwelling te worden overgegeven.

Deze wreedheid noemden de tirannen *een keizerlijke gunst en genadige barmhartigheid*. Doch ook daardoor hebben zij niet veel teweeggebracht, en al hun bedoelingen waren tevergeefs; de satan woedde door zijn werktuigen, maar Christus behield met de Zijnen de overwinning.

**FELIX, BISCHOP VAN DE KERK TE THIBARIS, IN AFRIKA, TER DOOD GEBRACHT,
303**

Toen Constantinus Chlorus en Galerius Maximianus Caesars waren voor de vierde keer, werd door de keizers Diocletianus en Maximianus afgegeven een bevelschrift voor de hele wereld, die werd doorgegeven aan de autoriteiten van alle kolonies of vrije steden van de Romeinen, en gelezen met deze inhoud: dat de Christenen uit de handen van hun bisschoppen en leraren de goddelijke boeken en wetten moesten opeisen. Een kopie van dit edict werd onder andere werd geplaatst in de stad Thibaris, in Afrika, op de vijfde dag van de maand juni. Toen de fiscale Procurator van die plaats geëist van Felix de goddelijke en christelijke boeken opeiste om te branden, antwoordde Felix: "Het was beter, dat *ik* zou worden verbrand, dan de Goddelijke Schriften, want we moeten God meer gehoorzamen dan de mensen."

De procureur zei: "Toch moet het commando van de keizers boven uw woord gaan."

Felix antwoordde: "Gods bevel gaat boven het commando van de mensen."

De procureur zei: "Bedenk goed, wat gij doet."

Opmerking: Hier zouden we het geheel van de gerechtelijke procedures woord voor woord, kunnen plaatsen, zoals het geregistreerd werd door de klerk van de strafrechter, maar om langradigheid te voorkomen zullen we alleen de laatste en belangrijkste onderdeel van deze procedure voor de lezer plaatsen.

Nadat men hier aangekomen was, gebod de proconsul Felix los te maken, zeggende: "O, Felix, waarom wilt gij de boeken van de Heer uw God niet inleveren? Of hebt ge er misschien geen?"

Felix antwoordde: "Inderdaad, ik heb ze, maar ik wil die niet aan u geven."

De proconsul zei: "Doodt Felix met het zwaard."

Wanneer Felix zijn doodsvonnis had ontvangen, zei hij met een luide stem: "Ik dank U, o Heere, dat Gij mij hebt verlost!" Hij werd onmiddellijk geleid naar de plaats waar hij moest sterven; op welk moment zelfs de maan werd veranderd in het bloed (rode kleur). Dit gebeurde op de 30e augustus.

Na aankomst op de plaats van executie, hief Felix zijn ogen op naar de hemel, en zei met een luide stem: "*O God, ik dank U dat ik heb geleefd om zesenvijftig jaar oud te worden. Ik heb mezelf zuiver gehouden; en heb het Evangelie of evangelische boeken bewaard, en heb het geloof en de waarheid in hun zuiverheid gepredikt. O God van hemel en aarde, Jezus Christus, ik buig mijn hals onder het zwaard, voor U als een offer, Die blijft tot in der eeuwigheid, bij Wie er is en blijft heerlijkheid en majesteit voor eeuwig en altijd, Amen.*"

Tot nu toe is het verslag van het martelaarschap van Felix vertaald van woord tot woord uit de *Acta Proconsularia*, dat wil zeggen dat de administratie van de procedures die zijn goedgekeurd door de heidense rechters en proconsuls. Vergelijk *Abr. MELL.*, 1ste boek, fol. 117, kol. 1, 2, met *Act. Proconsul. extant apud sur tom 5, Octob. 24*. Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Toelichting: FELIX van Tubzoca (misschien Thibaris in Numidië). Zijn verhaal illustreert het eerste edict van vervolging door Diocletianus uitgegeven in februari 303, en de bijzondere ernst waarmee hij werd verwerkt in het Westen onder de keizer Maximianus. Dit edict stond nog de doodstraf niet toe, maar verbood de Christenen hun religieuze verering, beval de vernietiging van kerken en heilige documenten, en de erkende martelingen. Na de officiële aankondiging ervan werd dit bekendgemaakt te Tubzoca op 5 juni. De opzichter van de stad, Magnellianus, riep eerst de

geestelijkheid en vervolgens de bisschop, en eiste de heilige geschriften. Felix antwoordde: "Het is beter dat ik zou worden verbrand in plaats van de Heilige Schrift, omdat het beter is om God te gehoorzamen dan de mens." Drie dagen kregen hem voor heroverweging; in die tijd was hij verbonden aan de particuliere bewaking van Vincentius Celsinus, een vooraanstaand burger. Bij zijn aanhoudende weigering werd hij naar de proconsul Anulinus te Carthago gezonden, 24 juni. Door hem werd de bisschop tweemaal ondervraagd. Met de uitvoering van het edict lijkt advies gevraagd te zijn aan Maximianus de Praetoriaanse prefect of commandant van de wacht van de keizer. Vanwege zijn definitieve weigering, werden Felix en zijn metgezellen op transport gezet naar Italië, die na vier dagen varen op Sicilië aankwam. Op Agrigentum, Catana, Messana en Taurominium werden zij met een grote eer door de Christenen ontvangen. Door de prefect van Venusia, in Apulië, werd Felix wederom opgeroepen tot overgave van de heilige geschriften. Vanwege ongehoorzaamheid werd Felix onthoofd op 30 augustus, op welke dag hij wordt herdacht door Beda. Er is veel verwarring over de details in de verschillende versies van de Handelingen, die d'Achery en Baluze tevergeefs hebben getracht te verhelpen. *Martyr. Vet. Roman.* Bedae, Adonis, Usuardi; Baronius, *Annal.* AD 302, cxvii.-CXXIII.; Ruinart, *Acta Sincera*; Surius; d'Acherii *Spicileg.* T. xii. 634; Baluz. *Miscell.* T. ii. blz. 77; Tillem. v. 202.

PRIMUS EN FELICIAN, TWEE BROERS ONTHOOFD, TE NUMENTA IN ITALIË.

In het jaar 303 werden twee broers, Primus en Felician, gevangenen en voor de strafrechter van de stad Numenta, in Italië geleid. Hij onderzocht eerst Felician, en vroeg hem, of hij liever wilde offeren aan de goden, en wonen in eer en goede dagen zou zien, of tot de dood worden gemarteld door alle soorten marteling?

Felician antwoordde: "Hoe kunt gij spreken van aangename dagen? Ik ben nu tachtig jaar oud, en ben nu verlicht met de kennis van Christus voor ongeveer dertig jaar, ja, ik vind nog steeds de grootste vreugde van mijn hart in Zijn dienst. En gij zoudt mij doen verzaken mijn Redder, en in plaats van Hem, de ijdele begeerten van deze wereld accepteren! Verre zij het van mij, want ik heb voorgenomen om Christus, mijn Heere en mijn God, aan te kleven tot de laatste ademtocht van mijn leven."

Daarna werd deze goede oude man in de gevangenis geworpen en zijn broer Primus opgehaald. De rechter heeft geprobeerd om Primus te overtuigen dat Felician, zijn lieve oude broer, was afgefallen. Maar Primus was ervan overtuigd dat het tegendeel waar was, dus hij zei dat het een leugen was. Nadien werd hij geslagen met stokken, en gebrand op zijn lendenen met kaarsen. Maar hij zong met de profeet David: "O Heere, Gij hebt ons gelouterd met vuur, zoals zilver wordt beproefd."

Vervolgens werden beiden gemarteld, op verschillende manieren. Bij Primus werd gesmolten lood in zijn keel gegoten, terwijl Felician werd geslagen met loden geselen, genageld met zijn handen en voeten aan een staak, en onmenselijk gemarteld. Beiden werden daarna voor de leeuwen en beren geworpen, maar deze konden hen niet beschadigen. Toen beval de rechter dat de martelaren onthoofd moesten worden en hun dode lichamen op de grond laten liggen voor de honden en de vogels van de lucht. Maar ze werden begraven door de christenen. *Acta per cundem.* Ook A. MELL., 1ste boek, fol. 114, kol. 2. Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Toelichting: Primus en Felicianus (Italiaans: *Primo e Feliciano*) waren broers die het martelaarschap leden omstreeks het jaar **297** [dit afwijkend jaartal is

onverklaarbaar] tijdens de vervolging van Diocletianus. De "*Martyrologium Hieronymianum*" (ed. GB de Rossi - L. Duchesne, 77) geeft onder 9 juni de namen van *Primus en Felician* die werden begraven op de veertiende mijlpaal van de Via Nomentana (in de buurt Nomentum, nu Mentana). Dit bericht komt uit de catalogus van de Romeinse martelaren van de **vierde** eeuw. Zij waren broers en patriciërs die zich hadden bekeerd tot het christendom en wijdden zich aan de zorg voor de armen en het bezoeken van gevangenen. Toen ze gearresteerd werden, weigerden ze beiden te offeren aan de goden. Ze werden gevangen genomen en geselsd. Ze werden afzonderlijk verhoord door de rechter Promotus, die hen heeft gemarteld probeerde hen te bedriegen, dat de ander afvallig was geworden. Dit had geen effect op de broers en de twee werden vervolgens onthoofd onder keizer Diocletianus in Nomentum (12 mijl van Rome). Primus was tachtig jaar oud. Een kerk werd gebouwd over hun graven op de Via Nomentana.

MARCELLINUS BISCHOP VAN ROME 296-303.

Marcellinus, bisschop van Rome van 296 tot 303, is de eerste die *Papa* (verbasterd tot paus) werd genoemd. Ondanks de latere populariteit van deze benaming werd het tot het einde van de elfde eeuw maar zelden gebruikt voor bisschoppen van Rome. Men schrijft dat zijn lichaam meer dan 10 maanden boven de aarde bleef liggen zonder begraven te worden.

Theodotos en de Zeven Maagden - Tecusa, Thaina, Claudia, Matrona, Julia, Alexandra en Euphrasia, ca. 303.

Deze leefden tijdens de 2de helft van de III eeuw in de stad Ancyra, provincie Galatië, en stierven als martelaar voor Christus aan het begin van de IV eeuw.

Theodotos had zijn eigen huis waar hij christenen ontving en was getrouwd. Toen had hij al een hoge geestelijke stand bereikt; hij werd beheerd door voorzichtigheid en zuiverheid, kweekte matigheid met zichzelf, onderwierp het vlees aan de geest, en werd geoefend in vasten en gebed. Door zijn gesprekken bracht hij Joden en heidenen tot het christelijk geloof, en zondaars tot berouw en bekering. **Theodotos** ontving de gave van genezing van de Heere; hij behandelde de zieken door het leggen van zijn handen op hen.

In de tijd van de vervolging onder keizer Diocletianus (284-305), werd Theoteknes, bekend om zijn wreedheid aangesteld als gouverneur in de stad Ancyra. Veel christenen zijn gevlucht uit de stad, die hun huis en haard moesten verlaten. Theoteknes maakte een proclamatie voor alle christenen dat zij onder de verplichting lagen om een offer aan te bieden aan de goden, en in geval van weigering zouden zij worden overgeleverd aan marteling en de dood. Er waren heidenen die christenen aanklaagden voor martelingen en vervolgens hun eigendom opeisten.

Een hongersnood overkwam het land. Tijdens deze sombere dagen, gaf Theodotos onderdak in zijn herberg voor dakloze christenen. Hij voedde hen, verborg degenen die nagespoord werden en gaf van zijn bezittingen aan de verwoeste kerken alles wat nodig is voor het klaarmaken van de Goddelijke Liturgie. Hij ging onbevreesd in de gevangenschappen om de onschuldig veroordeelden bij te staan, vermaande hen tot trouw aan Christus de Verlosser tot het einde toe. Theodotos was ook niet bang de resten van de heilige martelaren te begraven, hetzij hij de uitvoering ervan in het geheim moest

doen, of door losgeld aan de soldaten te geen. Toen de christelijke kerken op Ancyra werden vernield en gesloten, werd de Goddelijke Liturgie gevierd in zijn herberg. Wetend dat de daad van het martelaarschap hem ook wachtte, ging Theodotos in gesprek met de priester *Phrontonos* en voorspelde, dat in een korte tijd ze hem zouden brengen de relieken van martelaren. Als borg voor zijn woorden, gaf Theodotos zijn ring aan de priester.

Gedurende deze tijd hadden zeven heilige maagden de martelaarsdood voor Christus aanvaard, van wie de oudste - Tecusa - een tante van was Theodotos. De maagden - Tecusa, Thaina, Claudia, Matrona, Julia, Alexandra en Euphrasia - hadden zich vanaf hun jeugd toegewijd aan God, en leefden in voortdurend gebed, vasten, zelfbeheersing en goede werken. Ieder van hen had al een oudere leeftijd bereikt. Toen zij als christenen berecht werden door Theoteknes, hadden de maagden moedig hun geloof in Christus beleden en werden onderworpen aan martelingen, maar bleven standvastig. De gouverneur gaf ze daarna over aan schaamteloze jongens voor ontheiliging. De heilige maagden bad intens, vragend hulp van God. Tecusa viel aan de voeten van een jongen, nam haar hoofd-sluier weg en liet hem haar grijs haar zien. De jongen schrok, begon te huilen en rende weg. De gouverneur gelastte vervolgens, dat de heiligen deelnamen aan "de wassing van de afgoden", die gedaan werd door heidense priesters, maar ook dat weigerden de maagden. Daarom werden ze ter dood veroordeeld. Een zware steen werd vastgebonden aan de voeten van elk vastgebonden, en alle zeven maagden werd verdrongen in een meer.

Op de volgende nacht verscheen Tecusa in een droom aan Theodotos, vroeg hem haar lichaam te zoeken en het een christelijke begrafenis te geven. Theodotos overlegde met zijn vriend Polychronios en diverse andere christenen, en gingen naar het meer. Het was donker, en een brandende fakkel leidde hen op de weg. Plotseling verscheen midden onder de wacht, door de heidenen geplaatst aan de oever van het meer, de heilige martelaar Sosander. De angstige bewaker liep van schrik weg. De wind dreef het water naar de andere kant van het meer. De christenen nam de lijken van de martelaressen en brachten ze naar de kerk, vanwaar zij werden geleid naar de begrafenis. Horende over de diefstal van de organen van de martelaressen, werd de gouverneur woedend en gaf orders tot onderzoek bij alle christenen en geef ze over aan foltering. Een zekere Polychronios werd ook in arrest genomen. Niet in staat de marteling te verdragen, deelde hij mee dat Theodotos, de dader van de diefstal van de lijken was. Theodotos begon zich voor te bereiden om te sterven voor Christus. Hij kwam samen met alle christenen en deed een vurig gebed, maakte als een legaat zijn lichaam over aan de priester *Phrontonos*, aan wie hij eerder zijn ring had gegeven. De heilige man kwam voor de rechter. Ze toonden hem diverse instrumenten van foltering en beloofde hem in plaats daarvan eer en rijkdom, als hij Christus herriep. Theodotos verheerlijkte de Heere Jezus Christus, en beleed zijn geloof in Hem. In heidenense woede gaf de gouverneur hem over aan constante marteling, maar de aanhoudende kracht van God versterkte de martelaar. Hij bleef in leven en werd in de gevangenis geworpen. De volgende ochtend gaf de gouverneur weer orders om hem te martelen, maar hij zag al snel dat het onmogelijk was om zijn moed te breken. Hij gaf opdracht om de martelaar onthoofden. De uitvoering werd gedaan, maar de soldaten staken het lichaam van de martelaar in brand. En soldaten, zittend in een tent, bleef het lichaam bewaken.

Op dit punt kwam de priester *Phrontonos* uit een nabijgelegen weg, met een ezel die belast was met wijn uit zijn wijngaard. De ezel viel plotseling in de buurt van de plaats waar lag het lichaam van Theodotos. De soldaten hielpen de ezel opstaan en ze vertelden *Phrontonos* dat ze het lichaam bewaakten van de geëxecuteerde christelijke

Theodotos. De priester besloot daaruit, dat de Heere opzettelijk hem hierheen had gezonden. Hij legde de heilige op de ezel en bracht hem naar de plaats, door Theodotos aangegeven voor zijn begrafenis, en met eer werd hij in de aarde besteld. Daarna bouwde hij een kerk op deze plek. Theodotos aanvaardde de dood van Christus op 7 juni 303 of 304, en zijn dood wordt herdacht op 18 mei, op de dag van overlijden van de heilige maagden.

Het verslag over het leven en handelen van de martelaar Theodotos en het lijden van de heilige maagden werd samengesteld door een metgezel van Theodotos, die een ooggetuige van zijn dood was, NILOS, wonend in de stad van Ancyra in de periode van vervolging van christenen onder keizer Diocletianus.

Herakleios, Pablinos en Benedimos hebben geleden voor Christus in de stad Athene. Zij predikten Christus daar aan de heidenen en spoorden hen aan de aanbidding van afgoden los te laten. De verkorenen van God werden berecht, samen met hun volgelingen, die wandelden op het ware pad. Na vele folteringen werden ze gegoooid in een vurige oven, waarin ze hun zielen overgaven aan God.

Euphrasia was een inwoneres van de stad Nicea. Ze aanvaardde de dood voor Christus ten tijde van de keizers Diocletianus en Maximianus; aan het einde van de IIIe of het begin van de IVe eeuw. Onderworpen aan tal van martelingen, werd de martelares verdrongen in de zee.

Het tweede jaar van de vervolging, 304

In het tweede jaar van de vervolging worden in de geschreven stukken aangenomen te zijn omgebracht, behalve ontelbare anderen:

12. Timotheüs te Gaza, Thecla, jong meisje; Agricola en zijn dienaar Vitalis, Domnius; Anastasius; Asterius en vier soldaten; Venacie te Salona; Euplius; Pancratius, jongen van 15 jaar; Justus een jongen van 9 jaar; Agnes, een Romeins meisje van 13 jaar; Julian en Basilissa met Celsus, Marcionilla, Anthony, Anastasius; Cyprianus en Justina.

Van Haamstede:

Timotheüs te Gaza, die in een klein vuur werd verbrand.

Van Haamstede:

Thecla, die aan de wilde dieren werden voorgeworpen.

Toelichting: Volgens de *Handelingen van Paul en Thecla*, was Thecla (Taqla) een jonge eerbare maagd die luisterde naar "Pauls raadgeving over maagdelijkheid" en werd volgeling van Paul. Thecla's moeder en verloofde, Thamyris, werden bezorgd dat Thecla Pauls woord zou opvolgen dat men slechts één God moet vrezen en leven in kuisheid, en straften zowel Paul als Thecla. Ze werd op wonderbaarlijke wijze gered door een storm terwijl ze stonden op de brandstapel om verbrand te worden. Zij

reisde daarna met Paul naar Pisidisch Antiochië. Daar was een edelman genaamd Alexander die zin in Tecla had en probeerde haar met geweld te nemen. Thecla weerde hem af, viel hem aan, maar werd berecht voor de mishandeling van een edelman. Ze werd veroordeeld te worden opgegeten door wilde dieren, maar werd opnieuw gered door een reeks van wonderen, wanneer de vrouwelijke dieren haar beschermden tegen haar mannelijke agressors. Er bestaat geen enkele andere vroege lezing over Thecla.

Van Haamstede:

Onder hen, die in die tijd, om het christelijk geloof werden omgebracht, worden nog vele anderen genoemd, als **Agricola en zijn dienaar Vitalis** (te Bologna, Noord-Italië). Onder zovele martelingen, dat zelfs zijn lichaam als geheel vaneen gereten was, gaf laatstgenoemde zijn ziel aan God over.

Agricola kon het uitstel, dat men hem gaf, niet langer verdragen, aangezien hij zijn tijd in ledigheid moest doorbrengen, terwijl hij vele deugden bezat en met grote ijver was bezielde, en daarom tot ergernis was van hen, aan wie hij was overgeleverd; zo werd hij, zelf om zijn dood verzoekende, terwijl hij zijn vijanden moed inboezemde, aan het kruis genageld.

Toelichting: Vitalis en Agricola waren martelaren te Bologna ongeveer 304, tijdens de vervolging door de Romeinse keizer Diocletianus. Agricola was een christen burger van Bologna, die zijn slaaf, Vitalis, bekeerde tot het christendom. Ze werden erg gehecht aan elkaar. Vitalis werd het eerst zwaar gemarteld; uitgevoerd in het amfitheater. De autoriteiten hebben vervolgens Agricola gemarteld, maar hij bleef ook zijn godsdienst handhaven. Hij werd uiteindelijk gekruisigd.

De kerkelijke verering van Vitalis en Agricola begon toen bisschop Ambrosius van Milaan († 397) op de vlucht voor tiran Eugenius in 393 logeerde bij zijn collega Eusebius van Bologna († ca 400). Op de plaatselijke begraafplaats stootte men op de lichamen van martelaren uit vroeger tijd. De beide bisschoppen veronderstelden onmiddellijk dat het hier ging om Vitalis en Agricola. In de 5e eeuw verrees er te Rome een basiliek gewijd aan Vitalis; en in de volgende eeuw werd in Ravenna de beroemde San Vitale gebouwd. Ook in Bologna bevindt zich een aan beide heiligen toegewijde kerk uit de 8^e -11e eeuw.

Domnius; Anastasius; Asterius en vier soldaten; Venacie te Salona.

In Salona aan de Adriatische Zee, de hoofdstad van de Romeinse provincie Dalmatia, eerst Illyrië genoemd, een stad vlak bij Split in Kroatië, zijn honderden christenen gedood door bevel van keizer Diocletianus. Velen vonden de dood in het grote amfitheater van Salona. Bisschop **Domnius** wordt in het jaar 304 na Christus vermoord. Ook bisschop **Anastasius**, priester **Asterius** en **vier soldaten** van de lijfwacht van Diocletianus werden ter dood gebracht. De apostel Paulus schrijft aan Timotheüs dat zijn leerling Titus naar Dalmatia reisde, 2 Timotheüs 4:10. Het christendom was dus al vanaf de vroegchristelijke tijd aanwezig. Het ligt voor de hand dat Titus naar de hoofdstad van deze Romeinse provincie is getrokken: Salona. Omdat

de stad vanwege zijn ligging goede zeeverbindingen heeft, komen er vele christenen in wonen. De eerstvermelde bisschop van Salona was **Venacie**, die ook de martelaarsdood stierf. Na Domnius is ook een zekere Glycerius bisschop geweest van Salona. Glycerius is later nog keizer geworden van het West-Romeinse rijk.

De bisschoppen Domnius en Anastasius werden eerste buiten de muren van Salona begraven. Hun graven worden plaatsen waar christenen in het geheim bij elkaar komen. Later bouwen zij er kleine kerken, waarvan de resten nog aanwezig zijn. Diocletianus woonde in zijn laatste jaren in het paleis in Spalatum. Hij werd begraven in een tombe in een speciaal gebouwd mausoleum midden in het paleis in Spalatum. Later is de tombe verwijderd en werden de bisschoppen Domnus en Anastasius herbegraven in het voormalige mausoleum. Thans is het gebouw uitgegroeid tot een kathedraal waaraan vele Kroatische pelgrims een bezoek brengen.

Euplius (Euplus)

(Italiaans: *Sant' Euplo*, *Sant' Euplio* ca. 304) wordt vereerd als een martelaar. De *Passie van Saint Euplius* verklaart dat hij een diaken was en dat hij werd gearresteerd voor het bezit en het lezen van een kopie van de Bijbel tijdens de vervolging van Diocletianus. Hij werd voorgeleid aan de gouverneur van de stad, Calvinianus die hem vroeg voor te lezen uit het boek. Daarna werd hij gemarteld en onthoofd.

Op de 12e augustus, 303/312, een vroom christen, genaamd Euplius, werd verrast door de inquisiteurs van de Romeinen, in de stad Catana in Sicilië, toen hij bezig was met het lezen van het evangelie, en het onderwijzen van andere christenen. Zij namen hem gevangen en brachten hem bij de plaats van de rechtbank, waarin de griffie van de strafrechter (bloedrechter, schrijft Van Braght) en de rechter binnenzaten. Ondertussen riep Euplius hardop: "Ik ben een christen, en wens te sterven voor de Naam van Christus."

Calvisianus, de proconsul, deze hoorzitting, zei: "Breng hem hier, die daar roept."

Wanneer Euplius het tribunaal binnenkwam, dragende met zich de Evangelieboeken, zei een van de proconsuls vrienden: "Hij mag die documenten niet met zich dragen, in strijd met het verbod van de keizers."

De proconsul gevraagd Euplius, vanwaar hij deze geschriften had? Of dat hij die uit zijn huis meenam?

Euplius antwoordde: "Ik heb geen huis." Mijn Heere Jezus Christus, weet dat ik heb geen huis heb. "

Toen beval de proconsul hem met een luide stem, iets te lezen uit de geschriften.

Euplius, na het openen van het boek, las deze woorden: "Zalig zijn zij die worden vervolgd voor gerechtigheid wil; voor hen is het koninkrijk van de hemel." Ook hetgeen volgt: "Die Mij volgen wil, verloochene zichzelf", enz.

Toen hij deze en soortgelijke passages gelezen had, zei de proconsul. "Wat betekent dit?"

Euplius antwoordde: "Dit is de Wet van mijn Heere, van Jezus Christus, de Zoon van de levende God."

De proconsul, gehoord hebbend deze bekentenis van Christus, zei: "Laat hem overgeleverd worden aan de beulen, op de pijnbank gelegd, en zo ondervraagd worden."

Hij werd vervolgens zeer pijnlijk, ja, onmenselijk wreed gemarteld, en werd bevolen om de Schriften die hij met zich had, te verbranden tot oneer van Jezus Christus. Wat hij standvastig weigerde te doen, bovendien heeft hij openlijk de Naam van Jezus Christus aangeroepen, dat hij was waardig bevonden te lijden terwille van Zijn naam. Daarop werd hij opnieuw op de pijnbank gelegd en vreselijk getormenteerd op dezelfde wijze als voorheen. Maar hij leed hij geduldig, en riep de Heere aan, zeggende: "Ik dank U, o Jezus, help mij, o Christus! Om Uwentwil lijd ik dit alles, o Christus!"

Kortom, de proconsul, hierdoor nog meer vertoornd, ging naar de rechtbank, - onder een zeil gespannen- en gaf het doodvonnis aan de griffie van het Strafhof, dat hij het zou kunnen uitschrijven tegen deze goede man. Daarna buiten de gerechtsplaats komend, droeg hij met zich het tablet met de doodstraf, en las hij hardop, als volgt: "Ik beveel dat Euplius, de Christen, zal worden gedood met het zwaard, omdat hij de goden van de keizers veracht, en de andere goden lastert, en geen berouw toont." Hij zei, "Leidt hem weg."

Dit vonnis gelezen zijnde, werd het Evangelieboek dat hij met zich droeg toen hij werd aangehouden, onmiddellijk om zijn nek gebonden, en de omroeper ging vóór hem, uitroepend: "Euplius, de vijand van de goden en de keizers, wordt tot de dood geleid. "Euplius ging vrolijk naar de plaats waar hij zou worden ter dood gebracht, voortdurend Christus danken voor Zijn genade. Na aankomst op de plaats van uitvoering, heeft hij met grote eerbied zijn knieën gebogen en aanbad de Heere zijn God. Zodra hij klaar is, bood hij zijn nek aan voor het zwaard, en vergoot zijn bloed als een drankoffer voor de Heere. Zijn dode lichaam werd daarna verwijderd door de christenen en begraven. Dit gebeurde op Catana, in Sicilië, AD 303, aan het eind van de twaalfde dag van de maand augustus.

Acta MS Proconsular. Baron. Edit. in Annal 1, 2, AD 303. Alia per Metaphrastem, vergeleken met A. MELL., 1ste boek, fol. 117, kol. 2-4. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

PANCRATIUS, EEN JONGEN VAN VEERTIEN JAAR, ONTHOOFD VOOR HET GETUIGENIS VAN JEZUS CHRISTUS, BIJ ROME

Er was in die tijd een Christenjongen van veertien jaar, Pancratius, die, toen hij voor de keizer Diocletianus werd geleid, zo'n bijzondere gunst in de ogen van de laatste verkreeg, dat hij beloofd om hem als zijn zoon aan te nemen, als hij zou afzien van Christus, en eer tonen aan de goden van de Romeinen. Maar deze jongen, die oud was in de kennis en de liefde van zijn Heiland, bleek zó vastberaden in het verdedigen van zijn geloof en verachten van de goden, dat de keizer, vervuld met woede, het beval gaf dat hij moest worden onthoofd, op de Aurelian-weg, net buiten de stad Rome. Dus hield deze jongen de eer van zijn Heiland hoger dan zijn eigen leven, en wordt hij terecht gerekend onder het getal van de vrome martelaren. *Acta per Sicrium, bonafide Edita, secundum Mellinum in Tract super, fol. 139, kol. 4. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.*

Toelichting: Pancratius (289- 12 mei 304) was een martelaar. Volgens de overlevering was Pancratius een jongen uit Phrygië, die op 14-jarige leeftijd te Rome martelaar werd. Paus Symmachus bouwde een kerk over het graf van deze martelaar: *de San Pancrazio*. Een eed, afgelegd in deze kerk, gold als bijzonder heilig in de

middeleeuwen. Pancratius is een van de vier ijsheiligen, samen met Sint-Mamertus, Sint-Servatius en Sint-Bonifatius. Zijn naamdag is 12 mei.

JUSTUS, EEN JONGEN VAN 9 JAAR TE AUXERRE, IN BOURGONDIË, ONTHOOFD

Toen de soldaten van de keizer Diocletianus bezig waren met het opzoeken van christenen, was er een vader, genaamd Mattheus, met zijn twee zonen, Justinianus en Justus, op weg naar Auxerre, in Bourgondië, hun woonplaats. Maar zij werden verraden door sommige kwaadwilligen waarna zij achtervolgd werden door soldaten en vier ruiters van de proconsul in dienst van de keizer. De jongere zoon, Justus, dit waarnemende, zei het tegen zijn vader en zijn broer, die zich verborgen in een grot, maar Justus bleef op de uitkijk wachten. Toen hij de ruiters zag aankomen, ging hij hen tegemoet. Gevraagd door hen, die hij was, en waar zijn metgezellen waren, antwoordde hij: "ik heet Justus, en ik wil vrijmoedig bekennen dat ik ook een Christen ben, maar omdat ik u als vervolgers van de christenen aanzie, is het mij niet geoorloofd mijn metgezellen te verraden." Toen trokken ze hun zwaarden, en bedreigden hem, maar hij antwoordde: "Waarlijk, ik beschouw mezelf gelukkig, dat ik alle soorten straf mag lijden, en de dood zelf, voor de Naam van Christus, want ik ben bereid mijn ziel te verliezen in deze wereld opdat ik die mag bewaren tot het eeuwige leven." Daarna trok een van de soldaten zijn zwaard en sloeg hem zijn hoofd af. Zijn vader en zijn broer begroeven zijn dode lichaam op Luperam, een plaats die dichtbij was. Dit gebeurde 303. *Abr. MELL., Ex Acta per Sicrium bona fide Edita, in teact, super fol 139, kol. 4. apparet ex Beda, Acris Rit. Micis de Sumpta.* Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Toelichting:

Justus van Beauvais in Frankrijk; was een kind-martelaar van 9 jaar uit Auxerre. Oude literatuur vermeldt de datum van zijn onthoofding in 303, maar later edities vermelden † 287. Onderweg met zijn vader van Parijs naar Amiens viel hij in handen van Romeinse ambtenaren die erop uit waren zoveel mogelijk christenen aan te brengen. Zo klein als hij was, weigerde hij te verraden in welke richting zijn vader had weten te ontkomen. Hij stierf dus in diens plaats. Er zijn rapporten die suggereren dat zijn moeder in Auxerre zijn hoofd thuisbezorgd kreeg.

Agnes, een Romeins meisje van 13 jaren, onderging om de naam van Christus, en wel onder de stadhouder te Rome, Symphorianus genaamd, de marteldood.

Toelichting: Agnes van Rome (ca. 291 - ca. 304) is een maagd - martelares. Volgens de traditie was ze lid van de Romeinse adel geboren en opgegroeid in een christelijk gezin. Ze leed martelaarschap op de leeftijd van twaalf of dertien tijdens het bewind van de Romeinse keizer Diocletianus, op 21 januari, 304.

De prefect Sempronius wilde Agnes uithuwelijken aan zijn zoon, en op de weigering van Agnes veroordeelde hij haar ter dood. Omdat het Romeinse recht niet de executie van maagden toestaat, liet Sempronius de naakte Agnes slepen door de straten naar een bordeel. Terwijl ze bad, groeide en bedekte haar haren haar lichaam. Er werd ook gezegd dat al de mannen die probeerden haar te verkrachten onmiddellijk werden geslagen met blindheid. Wanneer weggeleid om te sterven werd ze vastgebonden aan een paal, maar de bundel hout wilde niet branden, waarna de officier belastte van de

troep zijn zwaard trok en onthoofde haar; of, in sommige andere teksten staat, dat hij haar heeft gestoken in de keel. Ze wilde niet trouwen, maar wilde God in haar leven.

Een paar dagen na de dood van Agnes, werd een meisje genaamd **Emerentiana** van Rome gevonden biddend bij haar graf. Ze beweerde de dochter te zijn van Agnes' voedster, en werd gestenigd na weigering om de plaats te verlaten en omdat ze de heidenen berispte vanwege het doden van haar zus.

Julian en Basilissa (overleden ca. 304) waren man en vrouw. Zij stierven beide te Antiochië of, meer waarschijnlijk, op Antioe, tijdens de regering van Diocletianus, vroeg in de vierde eeuw, op 9 januari, volgens het **Romeinse martelaarsboek**, of 8 januari, volgens de Griekse *Menaea*. Met hen werd een groep mensen gemarteld namelijk, **Celsus, Marcionilla, Anthony, Anastasius**.

Er bestaan geen historisch gegevens met betrekking tot deze twee personen, en meer dan eens deze Julian van Antioe verward met Julian van Cilicië. De verwarring is gemakkelijk te verklaren door het feit dat negenendertig heiligen van deze naam worden genoemd in het *Romeinse martelaarsboek*, van wie acht worden herdacht in de ene maand januari. Maar er is weinig bekend van deze heiligen, zodra we de overdrijvingen van zijn daden opzij zetten. Gedwongen door zijn familie om te trouwen, stemde hij in met zijn echtgenote, Basilissa, dat zij beiden hun maagdelijkheid zouden behouden. Julian gemoedigde haar aan naar een klooster voor vrouwen te gaan, waarvan werd zij de superieure werd, terwijl hij zelf een groot aantal monniken verzamelde. Zij bouwden hun huis om in een ziekenhuis die plaats zou kunnen bieden aan 1.000 mensen; (vandaar dat Julian vaak wordt verward met Julian de hospitaalridder). Basilissa stierf een zeer heilige dood, maar het martelaarschap was weggelegd voor **Julian** onder de vervolgingen van Diocletianus.

Tijdens de vervolging van Diocletianus werd hij gearresteerd, gemarteld en onthoofd in Antiochië in Syrië volgens de Grieken, door de dienaars van de gouverneur; maar volgens de Latijnen, op Antioe, in Egypte; dit lijkt meer waarschijnlijk. Helaas, de *Handelingen* van deze martelaar behoren tot die vrome romances wat zo gewaardeerd wordt in vroege tijden, waarvan de auteurs, alleen de stichting van hun lezers op het oog hadden. Zo verdronken de weinige bekende feiten in een massa van denkbeeldige details. Net als veel vergelijkbare levens van heiligen, biedt het wonderen, en onwaarschijnlijke uitspraken, waarvan de minste historische waarde ontbreekt. In elk geval moeten deze twee heiligen grote reputatie in de oudheid hebben genoten vóór de achtste eeuw.

In het *Martyrologium Hieronymianum* zij zijn vermeld onder 6 januari; Usuard, Ado, Notker van St. Gallen en anderen plaats hen onder de negende, en Hrabanus Maurus onder de dertiende van dezelfde maand, terwijl Vandelbert ze zet onder de 13 februari, en de Menology van Canisius onder 21 juni; de dag waarop de Griekse *Menaea* toewijzen St. Julian van Caesarea.

Celsus, de jonge zoon van **Marcionilla**, werd gemarteld samen met Julian. De priester **Anthony (Antonius)** werd gemarteld op hetzelfde tijdstip, evenals een bekeerling genaamd **Anastasius**. Marcionilla haar **zeven broers** wordt ook gezegd de marteldood gestorven te zijn.

Cyprianus en Justina, en Theoctistus

Cyprianus en Justina zijn vereerd in de Oosters-orthodoxe Kerk als christenen van Antiochië, die in 304 het martelaarschap leden in Nicomedia (het hedendaagse Izmit,

Turkije) op 26 september. De overlevering, genomen uit: "Simeon de Logotheek," is als volgt:

Cyprianus was een heidense magiër van Antiochië, die omgang had met demonen. Door hun steun zocht hij Justina, een christelijke maagd, te verleiden, maar de drievoudige aanslagen van de duivel werd verijdeld door het teken van het kruis. Ten einde raad maakte Cyprianus zelf het teken van het kruis en op deze manier werd hij bevrijd uit de strikken van de satan. Hij werd ontvangen in de kerk, werd met wonderbaarlijke gaven gezegend, en werd achtereenvolgens diaken, priester en ten slotte bisschop, terwijl Justina het hoofd van een klooster werd.

Tijdens de vervolging van Diocletianus, werden beiden in gevangenschap genomen en meegenomen naar Damascus, waar ze vreselijk werden gemarteld. Doordat hun geloof niet wankelde werden ze op bevel van Diocletianus in Nicomedia, onthoofd op de oever van de rivier Gallus. Hetzelfde lot overkwam een christen, **Theoctistus**, die gekomen was om Cyprianus en had hem omhelsd. Nadat de lichamen van de heiligen zes dagen onbegraven hadden gelegen werden ze meegenomen door Christelijke zeelieden naar Rome waar ze werden begraven op het landgoed van een adellijke dame genaamd Rufina; en later werden ze begraven in de basiliek van Constantijn.

Het verhaal moet ontstaan zijn in de vierde eeuw, omdat het zowel genoemd wordt door Gregorius van Nazianzenus en Prudentius. Het is echter zeker dat geen enkele bisschop van Antiochië de naam van Cyprianus droeg. Het verhaal wordt gegeven in het Grieks en Latijn in de *Acta SS.* September, VII. Oud-Syrisch en Ethiopisch versies zijn ervan gepubliceerd. Zie ook B. Pictet; Christelyke Godgeleerdheid; deel 3.

Van Haamstede:

Anysia, een meisje te Thessalonika, uit rijke en ook christelijke ouders geboren, werd daar in de tempel gedood, en wel tijdens Maximianus door zeker bevel aan ieder vrijheid had gegeven de Christenen, waar men die ook ontmoette, dood te slaan.

In deze stad bezegelde **Demetrius**, een voortreffelijk en ijverig leraar te Alexandrië, de waarheid van het evangelie met zijn bloed.

Toelichting:

Demetrius van Thessaloniki, een zeer vrome zoon van vrome en edele ouders, en een leraar van het geloof van Christus. Toen Maximianus kwam voor het eerst in Thessaloniki kwam in 290, verhief hij Demetrius tot de rang van de hertog van Thessalië. Maar toen ontdekt werd dat hij een christen was, werd hij gearresteerd en bewaakt gebonden in een badhuis. Juist waren de spelen daar aan de gang in de stad, en Maximianus was daar een toeschouwer. Een zekere vriend van hem was in het stadion, een barbaar die een opmerkelijke worstelaar was, Lyaeus genoemd. Hij pochte hooghartig op de lengte en de kracht van zijn lichaam en daagde de burgers uit om een wedstrijd met hem. Al wie met hem vocht werden verslagen. Er was een zekere jongen genaamd Nestor, een kennis van Demetrius, deze kwam bij Demetrius in het badhuis en vroeg zijn zegen aan hem om Lyaeus met zijn handen te bestrijden. Na het ontvangen van deze zegen, samengaand met het teken van de kostbare Kruis, presenteerde hij zich in het stadion, en zei: "O God van Demetrius, help me!" En terstond ging hij met Lyaeus in de strijd en versloeg hem met een dodelijke klap op zijn hart, waardoor de voormalige opschepper levenloos op de aarde viel. Maximianus

was zeer bedroefd over Lyaeus, en toen hij hoorde wie de oorzaak was van deze nederlaag, beval hij terstond om Demetrius te doorboren met lansen, terwijl hij nog in het badhuis zat. Ook beval Maximianus dat Nestor met zijn eigen zwaard gedood moest worden.

Anysia uit Thessalonika

Anysia was een jonge vrouw die leefde in het jaar 304, tijdens het bewind van de wrede Maximianus Galerius. Ze woonde in de regio van Thessaloniki, onder het gouverneurschap van Dulcitius. Christenen waren niet in staat om in het openbaar te aanbidden, dus ontmoette men elkaar in het geheim. Anysia was de dochter van rijke en adellijke ouders die gestorven waren en liet haar achter als een wees.

Op een dag toen ze haar huis verliet om naar de vergadering van de gelovigen te gaan, ging ze door de poorten van Cassandra. Een van de wachters van de keizer nam kennis van haar en ging voor haar staan zodat ze niet kon passeren. Hij vroeg haar waar ze heen ging. Bang geworden, maakte Anysia het teken van het kruis op haar voorhoofd en zei niets. Dit maakte de soldaat woedend en hij pakte haar weer, eiste dat ze hem vertellen zou wie ze was en waar ze heen ging. Anysia antwoordde: "Ik ben een dienaar van Jezus Christus, en ga naar de samenkomst van de Heere." De soldaat antwoordde snel: "Ik wil dat voorkomen en zal maken dat u offert aan de goden, want vandaag hebben we de aanbidding van de zon" Toen scheurde de soldaat haar sluier. Toen ze haar arm ophief om hem te weerhouden van het verwijderen van haar sluier, werd hij nog woedender, trok zijn zwaard en stak het door haar lichaam, zodat het aan de andere kant eruit kwam. Anysia viel onmiddellijk op de grond, badend in haar bloed, en overleed.

Anysia's naam verschijnt in de **Romeinse martelaarsboek**, in de Griekse Synaxary, en de Menology van de keizer Basilus op 30 december. Al hebben we heel weinig informatie over haar korte leven, weten we dat ze leefde in een tijd dat men de vrijheid om God te aanbidden nog niet was toegestaan. Maar nu is ze blijft met onze Heere in de hemel, waar ze Hem eeuwig kunnen aanbidden in vrede en vreugde.

13. HET MARTELAARSCHAP VAN AGAPE, IRENE EN CHIONE, Agathon, Irene, Agape, Chione, Cassia, Philippa en Eutychia Chrysogonus, en Anastasia;
304

Inleiding

De laatste in de reeks van vervolgingen, vaak *de Grote Vervolging* genoemd, *begon in februari 303 met een keizerlijk edict waarin vernietiging van kerkgebouwen en uitlevering van de heilige boeken werden bevolen, samenkomsten werden verboden en aan christenen diverse rechten werden ontnomen. Later in dat jaar volgden nog twee edicten, vooral met betrekking tot de clerus. Ten slotte werd in het vierde edict, van voorjaar 304, een algemeen bevel tot offeren uitgevaardigd.*

Het volgende document vertelt de wederwaardigheden van zeven jonge christenen, zes vrouwen en één man, in het vroege voorjaar van het jaar 304 in de stad Thessalonica, het huidige Saloniki. Deze waren gearresteerd in het najaar 303.

De kern van het stuk wordt gevormd door de verhoren in de capita 3, 4 en 5. Er is geen reden om aan de authenticiteit van dit gedeelte te twijfelen.

De vertaling van dit in het Grieks geschreven document berust op de tekst van de eerste wetenschappelijke uitgave ervan, die werd verzorgd door P. Franchi de' Cavalieri, Nuove note agiografiche = Studie Testi 9 (Vaticaanstad 1902). Het is duidelijk dat de hagiografische bewerker er in de beide eerste hoofdstukken geen blijk van geeft over meer in formatie te beschikken dan het door hem bewerkte document bood.

1 Tekst

1. Zoveel groter als wegens de aanwezigheid en verschijning van onze Heere en Heiland Jezus Christus de genade is dan die gold voor de mensen in de oude bedeling, zoveel groter is de overwinning der heiligen. Want in de plaats van de zichtbare vijanden worden onzichtbare tegenstanders overwonnen en demonische substanties die zich niet laten zien worden door reine en achtenswaardige vrouwen die vervuld zijn van de Heilige Geest aan het vuur prijsgegeven. 2. Want drie heilige vrouwen, komende van de stad Thessalonica, die door de alheilige Paulus geroemd wordt om haar geloof en liefde met de woorden: 'Overal is uw geloof, dat op God gericht is, bekend geworden' (1 Thess. 1:8) en weer: 'Over de broederliefde hoeft men u niet te schrijven want u hebt zelf van God geleerd elkaar lief te hebben' (1 Thess. 4:9), verlieten toen de vervolging ten tijde van Maximianus plaatsgreep, na zich te hebben getooid met deugden en in gehoorzaamheid aan de wetten van het Evangelie, hun vaderstad, familie, rijkdom en bezit om hun liefde jegens God en hun verwachting van het hemelse goed, waarmee ze deden wat vader Abraham waardig was. Ze vluchtten krachtens de evangelische opdracht voor hun vervolgers en kozen een hoge berg als verblijfsoord. 3. Daar wijdden ze zich aan het gebed, en fysiek verbleven ze op de top van de berg, maar hun ziel had het hemels burgerschap'.

2

1. Op de genoemde plaats werden ze gearresteerd en vandaar voor de vervolgende gouverneur geleid, opdat ze door de rest der geboden te vervullen en door de Heere tot aan de dood lief te hebben zich de krans van de onvergankelijkheid op het hoofd mochten zetten (1 Petrus 5:4, Openb. 2:10). 2. Degene onder hen die de reine glans van haar doop bewaarde, overeenkomstig de woorden van de heilige profeet: 'Gij zult me wassen en ik zal witter worden dan sneeuw' (Ps. 51:9), heette **Chione**.

Zij die de gave van onze Zaligmaker en God in zichzelf bezat en aan iedereen liet zien overeenkomstig de heilige Bijbeltekst die luidt: 3. 'Mijn vrede geef ik u', werd door iedereen **Irene** genoemd.

De derde die de volmaaktheid waar Christus' gebod van spreekt bezat, die met heel haar hart God liefhad en de naaste als zichzelf, krachtens de woorden van de heilige apostel 'Het doel van de opdracht is de liefde' (1 Tim. 1:5), heette met een toepasselijke naam **Agape**'.

4. Toen deze drie vrouwen voor hem waren geleid en weigerden te offeren veroordeelde de magistraat hen tot de brandstapel, opdat ze via een tijdelijk vuur degenen die aan het vuur gehoorzamen, de duivel en zijn hele legermacht van ondermaanse demonen, zouden overwinnen, de onvergankelijke krans van de glorie opzetten en met de engelen aanhoudend God Die Zijn genade geschonken had zouden roemen. Het verslag van hun proces vormt de basis voor het volgende verhaal.

3

1. Toen de gouverneur Dulcitius plaats genomen had voorop zijn tribunaal, zei de staffunctionaris Artemisius: 'Het proces-verbaal dat de plaatselijke politiechef omtrent de hier aanwezige personen naar Uwe Excellentie heeft gestuurd lees ik, indien u daartoe opdracht geeft, voor.' De gouverneur Dulcitius zei: 'Lees voor.' Door een ambtenaar werd het stuk voorgelezen: 'De politiefunctionaris Cassander groet u, mijn meester. Weet, heer, dat **Agathon, Irene, Agape, Chione, Cassia, Philippa en Eutychia** niet willen eten van het offervlees. Ik verwijs hen naar Uwe Excellentie.'

2. De gouverneur Dulcitius zei tot hun: 'Wat is dat voor een enorme waanzin dat u niet gehoorzaamt aan het bevel van onze door de goden zeer beminde keizers?' en tot **Agathon** zei hij: 'Waarom verscheen u wel, net als de toegewijde godenvereerders, bij het offerritueel, maar nam u er niet aan deel?' Agathon zei: 'Omdat ik Christen ben.' 3. De gouverneur Dulcitius zei: 'Blijft u ook vandaag nog bij hetzelfde standpunt?' Agathon zei: 'Ja.'

Dulcitius zei: 'Wat zegt u, **Agape?**' Agape zei: 'Ik heb mijn vertrouwen gesteld in de levende God, en ik wil mijn geweten niet verliezen.'

4. De gouverneur Dulcitius zei: 'Wat zegt u, **Irene?** Waarom gehoorzaamde u niet aan het bevel van onze meesters, de keizers?' Irene zei: 'Uit vrees voor God.'

De gouverneur zei: 'Wat zegt u, **Chione?**' Chione zei: 'Ik heb mijn vertrouwen gesteld op de levende God en ik doe dat niet.'

De gouverneur zei: 'Wat zegt u, **Cassia?**' Cassia zei: 'Ik wil mijn ziel behouden.' 5. De gouverneur zei: 'u deelnemen aan de offers?' Cassia zei: 'Nee.' De gouverneur zei: 'Wat zegt u, **Philippa?**' Philippa zei: 'Hetzelfde.' De gouverneur zei: 'Wat is hetzelfde?' Philippa zei: 'Ik wil liever sterven dan (van het offervlees) eten.'

De gouverneur zei: 'Wat zegt u, **Eutychia?**' Eutychia zei: 'Hetzelfde, ik wil liever sterven.'

6. De gouverneur zei: 'Hebt u een man?' Eutychia zei: 'Hij is overleden.' De gouverneur zei: 'Wanneer is hij overleden?' Eutychia zei: 'Ongeveer zeven maanden geleden.'

De gouverneur zei: 'Hoe komt het dan dat u zwanger bent?' Eutychia zei: 'Bij de man die God me gegeven heeft.'

7. De gouverneur zei: 'Hoe komt u dan zwanger, wanneer u beweert dat uw man overleden is?' Eutychia zei: 'De wil van de almachtige God kan niemand weten. Zo heeft God het gewild.'

De gouverneur zei: 'Ik dring er bij Eutychia op aan haar dwaasheid te staken en terug te keren naar de voor mensen normale manier van denken. Wat zegt ge? Gehoorzaamt u het keizerlijke bevel?'

Eutychia zei: 'Nee, ik ben Christin, dienaar van de almachtige God.' De gouverneur zei: 'Eutychia zal in verband met haar zwangerschap voorlopig worden opgesloten in de gevangenis.'

4

1. Hij voegde er nog aan toe: 'Wat zegt u, **Agape?** Doet u al datgene wat wij die onze meesters, de keizers, toegewijd zijn doen?' Agape zei: 'De Satan krijgt het niet voor elkaar. Hij heeft geen invloed op mijn denkwijze. Onze denkwijze is onoverwinnelijk.' De gouverneur zei: 'Wat zegt u, **Chione?**' Chione zei: 'Niemand kan onze denkwijze een andere richting geven.' 2. De gouverneur zei: 'u beschikt toch niet over traktaten, perkamenten of boekrollen van de goddeloze Christenen?' Chione zei: 'Nee, heer, want de huidige machthebbers hebben alles in beslag genomen.' De gouverneur zei: 'Welke mensen hebben u deze overtuiging gegeven?' Chione zei: 'De almachtige God.' De gouverneur zei: 'Wie zijn degenen die u hebben geadviseerd u bij deze dwaasheid aan te sluiten?' Chione zei: 'De almachtige God en Zijn eniggeboren Zoon, onze Heere Jezus Christus.'

3. De gouverneur Dulcitius zei: 'Dat u allen vatbaar bent voor de beschuldiging van majesteitsschennis tegenover onze keizers is voor iedereen zonneklaar Omdat u sinds zo lange tijd, hoewel zo'n dringend bevel is uitgegaan en zoveel edicten zijn uitgevaardigd, onderhevig bent aan een soort verstandsverbijstering, en hoewel zo'n zware dreiging u boven het hoofd hangt, het bevel van onze meesters, de keizers, geminacht hebt door vast te houden aan de goddeloze naam der Christenen en u zelfs vandaag nog, toen de politiefunctionarissen en de plaatselijke autoriteiten u dwongen (uw geloof) te loochenen en, terwijl er een officieel verslag van werd gemaakt, te doen wat u werd opgedragen, dat weigerde, om die reden moet u de straf krijgen die u toekomt.'

4. En hij las het officiële vonnis van een vel papyrus voor: '*Omdat Agape en Chione in hun goddeloze gedachten ideeën hebben opgevat die strijdig zijn met het goddelijke besluit van onze meesters, de keizers, en nog steeds de zinloze, verouderde en bij alle vrome mensen gehate cultus van de Christenen in ere houden, veroordeel ik hen tot de brandstapel.*' Hij voegde eraan toe: '*Agathon, Irene, Cassia, Philippa en Eutychia zullen in verband met hun jeugdige leeftijd voorlopig in de gevangenis worden gezet.*'

5

1. Nadat de zeer heilige vrouwen via de brandstapel hun volmaaktheid hadden bereikt, werd vervolgens de heilige **Irene** opnieuw voorgeleid. De gouverneur Dulcitius zei tot haar: 'Uw volharding in de waanzin is ook door wat men kan waarnemen zichtbaar: u wilde zoveel perkamenten, boekrollen, schrijftabletten, codices en pagina's tekst van de vroegere goddeloze Christenen zelfs tot vandaag de dag bewaren, en toen ze te voorschijn gehaald werden, herkende u ze, hoewel u telkens zei dat ze niet uw eigendom waren, niet tevreden gesteld door de straf van uw eigen zusters en zonder de zich daarin manifesterende verschrikking van de dood voor ogen te houden. 2. Het gevolg is dat u wordt opgelegd wat bij de straf hoort. Het is echter niet ongepast u enige vriendelijkheid te bewijzen met het gevolg dat, zo u althans nu de goden zoudt willen erkennen, u gevrijwaard wordt van alle risico en straf. Wat zegt u dus? Voert u het bevel van onze keizers uit en bent u bereid vandaag het offervlees te eten en aan de goden te offeren?' Irene zei: 'Nee, ik ben niet bereid dat te doen omwille van de almachtige God die de hemel, de aarde, de zee en al wat daarin is, heeft geschapen. Groot is immers de straf van eeuwige foltering voor hen die het woord Gods overtreden.' 3. De gouverneur Dulcitius zei: 'Wie heeft u geadviseerd die perkamenten en geschriften tot op de huidige dag te bewaren?' Irene zei: 'De almachtige God die gebod Hem tot de dood lief te hebben. Daarom waagden we het niet ze te verraden, maar we verkozen levend te worden verbrand of te ondergaan wat ons overkomt boven het verraad van die geschriften.' 4. De gouverneur zei: 'Wie was er met u van op de hoogte dat ze zich bevonden in het huis waarin u woonde?' Irene zei: 'Niemand anders — God is mijn getuige — behalve de almachtige God die alles weet, want

niemands kennis gaat boven de Zijne uit. Onze eigen familieleden beschouwden we als erger dan vijanden uit vrees dat ze ons zouden aanklagen, en we namen niemand in vertrouwen.' 5. De gouverneur zei: 'Waar hebben jullie je vorig jaar verborgen, toen het zo belangrijke bevel van onze meesters, de keizers, voor het eerst uitgevaardigd werd?' Irene zei: 'Waar God het maar wilde, in de bergen — God is mijn getuige — onder de blote hemel.' De gouverneur zei: 'Bij wie verbleven jullie?' Irene zei: 'Onder de blote hemel op steeds verschillende plaatsen in het gebergte.' 6. De gouverneur zei: 'Wie waren het dan die jullie brood verschaften?' Irene zei: 'God die het aan iedereen verschaft.' De gouverneur zei: 'Ging jullie vader hiermee akkoord?' Irene zei: 'Bij de almachtige God, in het geheel niet, hij wist er zelfs niets van.' 7. De gouverneur zei: 'Wie van uw burens was ervan op de hoogte?' Irene zei: 'Vraag de burens ook naar onze verblijfplaatsen, om te zien of iemand te weten kwam waar we waren.' De gouverneur zei: 'Las uw groep sinds u, naar u zegt, uit het gebergte terugkeerde die geschriften in tegenwoordigheid van andere personen?' Irene zei: 'Ze waren in ons huis en we durfden ze niet daaruit naar buiten te brengen. Om die reden verkeerden we sinds onze terugkeer in groot verdriet, omdat we ons er niet dag en nacht aan konden wijden, zoals we namelijk van begin af aan deden tot die dag vorig jaar dat we ze verstopten.' 8. De gouverneur Dulcitius zei: 'Uw zusters zijn overeenkomstig hetgeen hun opgedragen werd veroordeeld', maar u krijgt een andere straf: omdat u eerder u schuldig hebt gemaakt aan de vlucht en het verbergen van die geschriften en perkamenten, beveel ik niet meteen dat u op dezelfde wijze ter dood gebracht wordt, maar beveel ik u met medewerking van de marktmeesters van de stad en de officiële beul Zosimus naakt in een bordeel plaats te nemen. Uit het paleis van de gouverneur ontvangt u slechts één brood (per dag) en de marktmeesters zullen u niet toestaan het bordeel te verlaten.'

6

1. Nadat de marktmeesters en de officiële beul, de slaaf Zosimus, voor hem waren geleid, zei de gouverneur: 'U moet goed weten dat u, wanneer ik door een ambtenaar ingelicht mocht worden dat Irene al was het maar voor het geringste ogenblik zich verwijderd heeft van die plaats waar zij opdracht heeft te staan, aan de zwaarste straf onderworpen zult worden. De in de kasten en dozen van Irene ontdekte geschriften moeten publiekelijk worden verbrand.'

2. Toen de daarmee belaste personen krachtens het genoemde bevel van de gouverneur Irene hadden weggevoerd naar het publieke bordeel, behoorde de genade van de Heilige Geest haar en bewaarde haar rein voor God, de Heere van alle dingen: niemand waagde haar te benaderen of probeerde zelfs maar haar in woorden te beledigen. De gouverneur Dulcitius liet de zeer heilige vrouw roepen en op het tribunaal voor zich leiden, waarna hij tot haar zei: 'Volhardt u nog in dezelfde waanzin?' Irene zei: 'Niet in waanzin, maar in vroomheid.'

3. De gouverneur Dulcitius zei: 'Ook uit uw eerdere beantwoording kwam duidelijk aan het licht dat u niet op vrome wijze gehoorzaamd hebt aan het bevel der keizers; en nu neem ik waar dat u nog steeds volhardt in dezelfde waanzin. Daarom zult u de u toekomende straf krijgen.' Hij vroeg om een vel papyrus en schreef daarop in de volgende bewoordingen het tegen haar gevelde vonnis: *'Omdat Irene niet wilde gehoorzamen aan het bevel van de keizers en offeren, terwijl ze bovendien nog steeds een aanhangster is van een of andere Christelijke groepering, daarom heb ik bevolen dat zij net als haar twee zusters vóór haar levend wordt verbrand.'*

7

1. Toen de gouverneur dit vonnis had gevelde, grepen de soldaten haar en voerden ze haar weg naar een hooggelegen oord, waar tevoren ook haar zusters de

martelaarsdood hadden ondergaan. Ze staken een grote brandstapel aan en bevalen haar uit zichzelf daarop te klimmen. 2. De heilige Irene wierp zich psalmenzingend en God verheerlijkende op de brandstapel en bereikte zo haar volmaaktheid, op de eerste april van het jaar dat keizer Diocletianus en keizer Maximianus respectievelijk voor de negende en de achtste maal consul waren (304), tijdens het eeuwig durende koningschap van onze Heere Jezus Christus, in Wiens gezelschap glorie zij aan de Vader samen met de Heilige Geest tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Overgenomen uit: *Na de Schriften; martelaren van de oude kerk*; vertaald en toegelicht door Dr. J.N. Bremmer en dr. J. den Boeft. Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 1988. Zie ook: A. Mell., fol. 130 and 131, col. MELL., Fol. 130 en 131, loc. 1, ex Act. 1, ex-wet. Tier. Reeks. Proconsular.

Van Haamstede:

Chrysogonus, een Romein en onderwijzer van een edele Romeinse dochter, **Anastasia** genaamd, werd ook, om de christelijke godsdienst, van het leven beroofd. Anastasia, die, tegen haar wil, door haar ouders aan zekere Publius, een vijand van de christelijke godsdienst, uitgehuwelijkt was, weigerde bij hem te blijven, reisde naar Aquila, en onderging daar met nog **vier andere maagden** een vreselijk lijden.

Toelichting:

Chrysogonus was martelaar op 24 november in de vijfde eeuw. De naam van deze heilige martelaar, die werd aangehouden in Rome, maar onthoofd op Aquileia in de vervolging van Dioclesianus, wordt genoemd in de oude kalender van Carthago van de vijfde eeuw, en in alle westerse Martyrologies sinds die tijd.

De 4 andere maagden zijn o.a. Agape, Irene, enz.

De martelares Anastasia, een grote heldin van het christelijk geloof, werd geboren in Rome in een rijke senatoren familie, haar vader een heidense en haar moeder een christen. Vanaf haar vroege jeugd, bezat ze grote liefde voor de Heere Jezus. Zij werd in de christelijke leer opgeleid door een toegewijd docent, Chrysogonus. Onder druk van haar vader, Anastasia trouwde met een heidense grondeigenaar, Publius, maar met het voorwendsel van de zwakte van de vrouw, had ze nooit fysieke omgang met hem. Daarom plaagde haar man haar hard met een gevangenisstraf en hongersnood, en legde zelfs zwaardere marteling op haar toen hij ontdekte dat ze stiekem naar de gevangenen ging van de christelijke martelaren, voor het toedienen aan hun behoeften, het wassen hun wonden en het loskopen van hun obligaties. Maar door de voorzienigheid van God, werd ze verlost van haar boze man. Publius werd door de keizer gezonden naar Perzië, en verdronk op de reis. Toen begon Anastasia openlijk de christelijke martelaren te dienen, en van haar grote erfenis hielp zij de armen met aalmoezen.

De keizer Diocletianus was ooit in de stad Aquileia, en gebod dat Chrysogonus, voor hem zou worden gebracht. Toen hij werd voorgesteld, volgde Anastasia hem op de weg. Chrysogonus werd onthoofd op bevel van de keizer. Ook ondergingen de drie zusters, **Agapia, Chionia en Irene** (16 april) hun lijden, de eerste twee werden in het

vuur geworpen en de derde doorschoten met pijlen. Anastasia nam hun lichaam, wikkelde ze in wit linnen en zalfde ze met aromatische kruiden, gaf hen over om begraven te worden. Daarna ging Anastasia naar Macedonië, waar ze degenen die lijden voor Christus bediende. Daar werd ze alom bekend als een christen, daardoor werd ze gearresteerd en meegenomen voor ondervraging door verschillende rechters. Geleid door de wens om te sterven voor haar geliefde Christus, klampte Anastasia zich voortdurend vast aan Hem in haar hart. Een zekere heidense hogepriester, Ulphian, probeerde uit wellust het lichaam van Anastasia's aan te raken, maar hij werd plotseling verblind en gaf de geest. Veroordeeld tot de hongerdood lag Anastasia dertig dagen lang in de gevangenis, zich uitsluitend voedend met tranen en gebeden. Daarna werd ze in een boot gezet met verschillende andere christenen om hen te verdrinken, maar God redde hen van de dood. Zij werd eindelijk met handen en voeten gebonden aan vier wielen boven een vuur, en zo gaf ze haar heilige ziel in Gods handen. Ze leed en trad in Christus' Koninkrijk in 304.

14. HET LIJDEN VAN DE HEILIGE CRISPINA; 304

Inleiding

De heilige Crispina van Tébessa, was een martelares; 5 december 304. Zij leefde in Thagora nabij Thagaste in Numidië, het huidige Taoura in Algerije. Zij stierf tijdens de christenvervolgingen van keizer Diocletianus. Crispina werd vooral bekend door Augustinus die haar in zijn preken als voorbeeld stelde.

De marteldood van Crispina is de laatst dateerbare Westerse executie tijdens de vervolging van Diocletianus in Afrika. Helaas is dit verslag nogal kort uitgevallen. We horen bijna niets van Crispina's persoonlijke situatie of van de omstandigheden die tot haar aanhouding leidden, hoewel ze blijkbaar niet als enige werd gearresteerd (vgl. c.3). Ook de latere traditie wist niet veel meer van haar te vertellen. Augustinus prijst haar meerdere malen in zijn preken maar hij kan nauwelijks nieuwe details toevoegen aan het beeld dat dit verslag schetst. De tekst zelf maakt een betrouwbare indruk. Alleen de opmerking van de gouverneur (c.3) over het kaalscheren van Crispina wordt soms voor een latere interpolatie gehouden maar deze kan toch verklaard worden als een poging om de martelares te intimideren.

Wij volgen de in het Latijn gestelde tekst van P. Franchi de Cavalieri, *Studie Testi* 9 (Rome 1902) 32-35.

1 Tekst

1. Op 5 december van het jaar dat de keizers Diocletianus voor de negende keer en Maximianus voor de achtste keer consul waren (304) zat de gouverneur Anullinus in de kolonie' Theveste in zijn ambtsvertrek voorop het tribunal. Een officier zei: 'Crispina, uit Thagora, die de wet van onze meesters, de keizers, heeft geminacht kan, indien u daartoe bevel geeft, worden verhoord.'

2. De gouverneur Anullinus zei: 'Laat haar voorleiden.' Crispina trad binnen en de gouverneur Anullinus zei: 'Kent u de inhoud van het heilige' edict?' Crispina antwoordde: 'Ik weet niet wat het edict inhoudt.'

3. Anullinus zei: 'Dat u aan al onze goden voor het welzijn van de keizers offert, volgens de wet die uitgevaardigd is door onze meesters Diocletianus en Maximianus,

de vrome Augusti, en Constantius en Maximianus, de zeer eerbiedwaardige Caesares." Crispina antwoordde: 'Ik heb nooit geofferd en ook nu offer ik niet tenzij aan de enige en ware God en onze Heere Jezus Christus, Zijn Zoon, die geboren is en geleden heeft.' 4. De gouverneur Anullinus zei: 'Kap uw bijgeloof af en buig uw hoofd voor de heilige riten van de Romeinse goden.' Crispina antwoordde: 'Dagelijks vereer ik mijn almachtige God: behalve Hem ken ik geen andere god.' 5. Anullinus zei: 'U bent een hardleerse en weerspannige vrouw, en u zult de kracht der wetten voelen, ook al wilt u dat niet.' Crispina antwoordde: 'Ik zal graag ondergaan wat ook maar zich zal aandienen ter wille van mijn geloof waaraan ik vasthoud.' 6. Anullinus zei: 'Het is de ijdelheid van uw geest die er de oorzaak van is dat u uw bijgeloof niet heeft laten varen en niet de heilige goden vereert.' Crispina antwoordde: 'Dagelijks vereer ik, maar dan wel de levende en ware God, die mijn Heere is, behalve wien ik geen andere god ken.' Anullinus zei: 'Ik houd u het heilig edict voor dat u in acht moet nemen.' Crispina antwoordde: 'Ik zal een edict in acht nemen, maar dan dat van mijn Heere Jezus Christus.'

7. De gouverneur Anullinus zei: 'Ik geef het bevel u te onthoofden, als u niet gehoorzaamt aan de edicten van onze meesters de keizers, voor wie u zich gedwongen moet buigen en die u ijverig moet dienen omdat ook heel Afrika offers heeft gebracht, waarover u niet in het onzekere verkeert.' Crispina antwoordde: 'Moge het u nooit lukken om mij te laten offeren aan demonen, tenzij aan de enige God die hemel en aarde heeft gemaakt en al wat daarin is.'

2

1. Anullinus zei: 'Dus die goden, aan wie u gedwongen wordt dienstbaarheid te betonen om met behoud van uw leven de vroomheid te bereiken, worden door u niet aanvaard?' Crispina antwoordde: 'Dat is geen vroomheid die geweld gebruikt om mensen tegen hun wil te onderdrukken.' Anullinus zei: 'Maar wij vragen dat u eindelijk echt vroom bent, in die zin dat u in de heilige tempels met gebogen hoofd aan de Romeinse goden wierook offert.' Crispina antwoordde: 'Ik heb dit sinds mijn geboorte nooit gedaan, ik ken het niet en ik doe het niet zo lang als ik leef.' 2. Anullinus zei: 'Doe het toch, indien u tenminste behouden wilt ontkomen aan de strengheid van de wetten.' Crispina antwoordde: 'Wat u zegt, vrees ik niet: dat heeft niets te betekenen. God echter, die in de hemelen is, zal mij gelijk verderven, als ik mij tot heiligschennis laat overhalen, zodat ik niet behouden word op die dag (des oordeels) die komen zal.' 3. Anullinus zei: 'U zult geen heiligschennis plegen indien u gehoorzaamt aan de heilige bevelen.' Crispina antwoordde: 'Mogen de goden, die de aarde en de hemel niet gemaakt hebben, te gronde gaan! Ik offer aan de eeuwige God, die blijft tot in de eeuwen der eeuwen, die een waarachtig en te vrezen God is, die de zee, de groene planten en het droge land heeft gemaakt. Wat kunnen mensen, die door Hem zijn gemaakt, mij dan nog bieden?'

4. De gouverneur Anullinus zei: 'Houd de Romeinse godsdienst in ere, die onze meesters, de volstrekt onoverwinnelijke Caesares, en wij zelf aanhangen.' Crispina antwoordde: 'Ik heb u vaak genoeg gezegd dat ik eerder bereid ben welke martelingen u maar wilt te ondergaan dan mijn ziel te laten bezoedelen door beelden, die slechts stenen zijn en creaties door mensenhand gemaakt.' Anullinus zei: 'U lastert de goden. Waarom jaagt u niet na wat nuttig is voor uw behoud?'

3

1. De gouverneur Anullinus pleegde nog het volgende toe door tot zijn officier te zeggen: 'Om haar zo lelijk mogelijk te maken moet men haar de haren afknippen en met een scheermes kaal maken zodat haar gezicht het eerst onteerd wordt.' Crispina antwoordde: 'Laten de goden zelf spreken en dan geloof ik. Als ik mijn heil niet zou

zoeken, zou ik nu niet voor uw tribunaal staan.' Anullinus zei: 'Wilt u lang leven of door martelingen sterven, zoals uw overige metgezellinnen?' Crispina antwoordde: 'Als ik zou willen sterven en mijn ziel ten ondergang aan het eeuwig vuur zou willen overleveren, zou ik onmiddellijk mijn aanhankelijkheid aan uw demonen betuigen.' 2. Anullinus zei: 'Ik zal uw hoofd laten afslaan, als u de eerbiedwaardige goden te min acht om te vereren.' Crispina antwoordde: 'Ik breng mijn God dank, als ik dat bereikt heb. Ik wil zeer graag mijn hoofd voor mijn God verliezen, want ik offer niet aan volstrekt loze beelden, stom en doof als ze zijn.' 3. De gouverneur Anullinus zei: 'Dus u volhardt absoluut in dat stomme gevoel van u?' Crispina antwoordde: 'Mijn God die is en blijft tot in eeuwigheid heeft Zelf mijn geboorte bevolen, Hijzelf heeft mij het behoud gegeven door het reddende water van de doop, hijzelf is het die mij bijstaat en zijn dienstmaagd in alles troost zodat zij geen heiligschennis begaat.'

4

1. Anullinus zei: 'Waarom laten wij ons een goddeloze Christin nog langer welgevallen? Lees het proces-verbaal nog eens voor van de schrijftafel.' Toen dit gelezen was, las de gouverneur Anullinus het vonnis van zijn schrijftafeltje voor: *'Omdat Crispina, die weigert tot onze goden te offeren, in haar onwaardig bijgeloof volhardt, heb ik bevolen haar volgens de hemelse edicten van de keizerlijke wet met het zwaard te executeren.'*

2. Crispina antwoordde: 'Ik dank God die Zich verwaardigd heeft mij zo uit uw handen te bevrijden. God zij dank!' Ze maakte het teken van het kruis op haar voorhoofd, stak haar hals uit en werd onthoofd voor de Naam van onze Heere Jezus Christus, aan Wie de eer is tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Overgenomen uit: *Na de Schriften; martelaren van de oude kerk*; vertaald en toegelicht door Dr. J.N. Bremmer en dr. J. den Boeft. Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 1988.

Het derde jaar van de vervolging; 305

15. **Pantaleon, met Hermolaüs, Hernippus en Hermocras. Claudius, Cyrenius en Antonius; Marcellinus; Soteris, een maagd te Rome; Julitta en haar kind; Gordius; Barlaäm; 40 Jongens te Antiochië verbrand; Romanus en een klein kind te Antiochië. Januarius en Sossius, Festus, Desiderius, Acutius, Eutyches Artemas, Gantiol.**

Van Haamstede:¹³

Pantaleon, met Hermolaüs, Hernippus en Hermocras

Pantaleon, een wijd beroemd geneesheer in de stad Nicomedië en daarom door keizer Maximianus hoog geëerd, beleed voor hem, dat hij een christen was, waarom hij velerlei onmenselijke wreedheden, om de Naam van Christus, moest verduren. Toen hij door het werpen in een ketel met gesmolten lood en in het water met een zware steen aan de hals niet kon gedood worden, noch door de wilde dieren, waarvoor hij geworpen werd, verscheurd, werd hij eindelijk na vele voorafgaande martelingen, onthoofd.

Op zijn lijdensbaan had hij tot metgezellen **Hermolaüs**, een voortreffelijk belijder van Christus, **Hernippus en Hermocras**, die op gelijke wijze de martelaarskroon ontvingen.

Toelichting:

Pantaleon werd geboren in Nicomedia, nabij de Zwarte Zee in Azië. Hij was de zoon van een rijke heidense, Eustorgius van Nicomedia, en een christelijke moeder, Eubula, die droeg hem in het geloof, maar stierf terwijl hij nog een kind was. Pantaleon studeerde geneeskunde met zo'n groot succes dat hij werd aangesteld als een van de rechter-artsen aan de keizer Galerius Maximianus. De slechte invloed van de heidense rechter deed hem van zijn geloof vervallen. Een heilig en ijverige priester genaamd Hermolaos hielp hem beseffen de fout van zijn zondige manieren door te wijzen op het voorbeeld van zijn deugdzame moeder. Pantaleon keerde terug naar het geloof dat hij eenmaal beleden had en imiteerde de liefdadigheid van onze Heere door het verdelen van zijn goederen onder de armen en de kosteloze zorg voor de armen en de zieken.

Toen de keizer Diocletianus zijn vervolging begon, werd Pantaleon beschuldigd van een christen te zijn. Hij kreeg de keuze om zijn geloof te ontkennen of worden ter dood gebracht, maar geen marteling noch kracht kon Pantaleon bewegen zijn geloof te ontkennen. Pantaleon, bekende openlijk zijn geloof door te bewijzen dat Christus de ware God is; hij genas ook een verlamde. Echter, de keizer zag het wonder als een weergave van magie.

Volgens de overlevering werd Pantaleon's vlees eerst verbrand met fakkels, maar Christus was aanwezig en met hem, gaf hem de kracht tegen de marteling. Na deze werd een bad van vloeibaar lood voorbereid, maar het vuur ging naar uit en het lood werd koud. Hij werd daarna in de zee geworpen, maar de steen waarmee hij werd beladen bleef drijven. Hij werd vervolgens bij de wilde beesten gegooid, maar deze snuffelden alleen aan hem. Hij werd gebonden op het rad, maar de touwen raakten los

¹³ Van Haamstede vermeldt deze martelaren in het jaar 312

en het wiel brak. Een poging werd gedaan om hem te onthoofden, maar het zwaard werd gebogen, en de beulen werden aangedaan. Pantaleon smeekte de hemel om hen te vergeven, om welke reden hij ontving ook de naam van *Panteleimon* ("genade voor iedereen" of "voor alle schrijnende gevallen"). Het was niet mogelijk om hem te onthoofden totdat hij het zelf wenste. Pantaleon stierf rond 305 na Christus.

De priesters HERMOLAUS, Hermippas en Thermocrates.

Hermolaus was een priester in Nicomedia tijdens het bewind van keizer Maximianus. Hij was een van de tweeduizend martelaren wie de keizer veroordeelde om samen te worden verbrand met heel de kerk (28 december). Op de een of andere manier ontsnapte Hermolaus, bij die gelegenheid aan de dood, met twee andere priesters, **Hermippas en Thermocrates**. Deze waren broers. Hermolaus heeft Pantaleon gedoopt met wie hij werd berecht, gemarteld en uiteindelijk onthoofd. Hermippas en Thermocrates leden met hen en werden allen bekroond met de kransen van de overwinning en glorie in het Koninkrijk van Christus. Ze eervol geleiden rond het jaar 304 -305.

Van Haamstede:14

Juliana, een zeer schone maagd te Nicomedië, die het huwelijk afsloeg met een raadsheer, Eleusus genaamd, omdat hij een afgodendienaar was, werd ook, na verscheidene martelingen om de Naam van Christus ondergaan te hebben, om het leven gebracht.

Toelichting:

Tijdens de laatste grote vervolging voor de legalisatie van het christendom in het Romeinse Rijk, beval de keizer Diocletianus het doden van duizenden christenen voor hun trouw aan hun geloof. Onder het grote aantal jongeren die hun leven gaven in plaats van af te zien van hun geloof in Jezus Christus was Juliana, maagd en martelaar. Haar feestdag valt op de verjaardag van haar martelaarschap, 16 februari, 305. Volgens de *martelaarsboek* van Beda, woonde Juliana in de stad van Nicomedia in Bythinia (nu in Turkije). Juliana was martelaar voor het geloof toen ze weigerde een Romeinse prefect trouwen. Haar vader, de heidense Africanus, was een ambitieus functionaris in de Romeinse legioenen en verachtte Juliana alleen omdat ze christen was geworden. Tegen haar wil, verloofde hij haar met een Romeins ambtenaar, de senator Eleusius, die niets dan minachting had voor haar geloof en kuisheid. Wanneer Eulasius beseftte dat ze niet zijn vrouw zou worden, besloot hij dat ze niemands bruid zou worden. Beide mannen, die niet hun zin konden krijgen met deze maagd, behandelden haar op brute wijze: Juliana's vader geselde en martelde haar. Eulasius wierp haar in de gevangenis, waar ze – volgens de overlevering - moest vechten met de vermomde satan, die ze eindelijk bond en hem op de grond gooide. Juliana stierf de martelaarsdood. Er wordt gezegd dat ze eerst gedeeltelijk werd verbrand in vlammen, toen werd ze ondergedompeld in een ketel kokende olie en ten slotte na lang lijden werd de heilige bevrijd van de kwellingen van deze wereld door de zogenaamde genadige daad van onthoofding. Het Romeinse martelaarsboek beschrijft het lijden

van Juliana te Nicomedia in Klein-Azië, maar het is waarschijnlijker dat ze stierf in Napels, misschien Cumae, waar gezegd wordt dat haar relieken worden bewaard. Aan de andere kant is er een traditie in het noorden van Spanje, dat Juliana er begraven ligt, in een stadje in de buurt van de Cantabrische Zee. Deze heeft haar naam van haar, Santillana del Mar. *Santillana* is een samentrekking van *Santa-Juliana*. De kerk van St. Juliana in Santillana is een Romaanse abdij, meer dan duizend jaar oud.

Van Haamstede: In het Westen verminderde de vervolging in 305. Diocletianus en Maximianus deden afstand van de regering. Constantius Chlorus volgde de eerste op in het Westen en daardoor verminderde de vervolging in Frankrijk, Spanje, Groot-Brittannië maar in het Oosten werd ze onder Galerius tot in 311 voortgezet.

In het Westen, te Rome:

De 26e april werd, met **Claudius, Cyrenius en Antonius**, van het leven beroofd **Marcellinus**, bisschop te Rome, die, door de martelingen der tirannen, uit menselijke zwakheid eerst Christus had verloochend, doch die daarna tot berouw kwam.

Toelichting: Vier Gekroonde Martelaars (in het Latijn: Sancti Quatuor Coronati) verwijst eigenlijk naar 9 afzonderlijke martelaren, verdeeld in twee groepen:

1. Severus (of Secundus), Severian(us), Carpophorus (Carpoforus), Victorinus (Victorius, Vittorinus)
2. Claudius, Castorius, Symphorian (Simpronian), Nicostratus en Simplicius

Severus (of Secundus), Severian(us), Carpophorus, werden gemarteld Victorinus op Rome of Castra Albana, volgens de christelijke traditie. Volgens de *Passie van St. Sebastian*, de vier heiligen waren soldaten (in het bijzonder *cornicularii*, of klerken die belast is met alle archieven van het regiment en de papierwerk) die weigerden te offeren aan Aesculapius, en daarom werden gedood in opdracht van keizer Diocletianus (284-305), twee jaar na de dood van de vijf beeldhouwers. De lichamen van de martelaren werden begraven op de begraafplaats van Santi Marcellino e Pietro, op de vierde mijl van Via Labicana, door paus Miltiades en Sint Sebastiaan (waarvan de schedel wordt bewaard in de kerk).

Volgens de *Legenda Aurea*, de namen van de leden van de eerste groep waren niet bekend op het moment van hun dood, maar werden gekend door middel van openbaring van de Heere nadat veel jaren voorbij waren." Ze werden de "Vier Gekroonde Martyrs" omdat hun namen niet bekend waren ("kroon" verwijst naar de kroon van het martelaarschap).

De tweede groep, volgens de christelijke traditie, waren beeldhouwers uit Sirmium die werden gedood in Pannonia. Zij weigerden om een standbeeld voor de heidense keizer Diocletianus te maken of te offeren aan te bieden aan de Romeinse goden. De keizer beval hen te worden geplaatst levend in lood doodskisten en geworpen in de zee, ongeveer 287. Simplicius werd gedood met hen.

Volgens de *Catholic Encyclopedia*, 'de Handelingen' van deze martelaren, geschreven door een met name genoemde inkomstenofficier Porphyrius waarschijnlijk in de vierde eeuw, heeft betrekking op de vijf beeldhouwers, hoewel zij geen bezwaar hadden tegen het uitvoeren van dergelijke profane beelden als Victoria, Cupido, en de Chariot van de Zon, weigerde ze een standbeeld van Asclepiades te maken voor een heidense tempel. Daarvoor hebben zij werden ter dood veroordeeld als christenen. Ze

werden in loden kisten en verdrongen in de rivier de Save. Dit gebeurde tegen het einde van 305. (Romeinse martelaarsboek)

Marcellinus van Rome, Italië; martelaar met **Petrus**; † **ca 304**. Petrus was een leerling en dopeling van Marcellinus, en oefende in de plaatselijke kerk de functie van duiveluitdrijver (= exorcist) uit; Marcellinus was priester. Beiden werden gearresteerd tijdens de vervolgingen onder Diocletianus en op een onbekende plaats in het bos terechtgesteld. Toch schijnen christenen hun lijken gevonden te hebben; deze werden bijgezet in de Catacomben. Hun graf werd opgesierd met een metrisch opschrift van de hand van bisschop Damasus. Keizer Constantijn zelf liet een basiliek bouwen boven hun graf aan de Romeinse Via Labicana. In de oude catacomben van Rome worden Marcellinus en Petrus reeds samen op een wandschildering afgebeeld als vroegchristelijke martelaren. Beiden zitten aan een boomstam vastgebonden terwijl ze onthoofd worden. Latere afbeeldingen van de heiligen tonen hen daarom met zwaard, schriftrol, kris en palmtak.

Soteris, een maagd te Rome

Te Rome werd op de 11e Februari om het christelijk geloof onder vele pijnigingen eindelijk met het zwaard omgebracht zekere **Soteris**, een zeer edele en schone maagd daar.

Toelichting: **Soteris**, was een jonge christin van Rome die haar kuisheid met bescheidenheid bewaarde en afgezien van het dragen van sieraad dat haar uitzonderlijke schoonheid temeer zou vertonen. Tijdens de vervolging onder de heidense Romeinse keizers, werd Soteris gearresteerd voor haar geloof. Na weigering om Christus te ontkennen tijdens de rechterlijke ondervraging, werd ze herhaaldelijk in het gezicht geslagen. De kerkvader Ambrosius, die er trots op was dat hij een afstammeling van de familie Soteris was, vertelt dat, als Soteris deze kwelling onderging zij haar hoofd niet boog, en draaide haar gezicht niet weg, deed geen zucht of een traan, maar veeleer voelde Soteris zich vereerd te mogen lijden wat Christus ook heeft geleden toen Hij in Zijn lijden werd geslagen in het gezicht. Andere martelingen werden ook toegebracht, maar niets was in staat om de standvastigheid van Soteris te ondermijnen. Op het einde, beval de rechter haar te onthoofden.

In het Oosten van het Keizerrijk:

Julitta, die de stadhouder des keizers aanklaagde, omdat hij haar al haar bezittingen had ontnomen; doch zij werd door de rechter als niet ontvankelijk in rechten verklaard, omdat zij weigerde de goden des keizers te vereren. Men stelde haar voor, dat zij gehoord zou worden wanneer zij de christelijke godsdienst wilde verzaken. Zij verklaarde, dat zij liever al haar bezittingen, ja zelfs haar leven verloor, dan God te lasteren. In weerwil dat enige vrienden en vriendinnen haar tot afval zochten te bewegen, werd zij standvastig blijvende, levend verbrand.

JULITTA VAN ICONIË, ONTHOOFD EN HAAR KIND GEDOOD TE TARSUS IN CILICIA
Toen de vervolging van Diocletianus was op zijn hoogst is, probeerde een zekere weduwe van Iconië te vluchten; waarom ze met haar kind, van drie jaar oud, uit

Lyconië te Seleucië, en vandaar naar Tarsus in Cilicië. Maar ze kon niet verborgen blijven van het vuur van de vervolging, voor Alexander, de proconsul die bevoegd was haar daar aangehouden. Na vele vergeefse pogingen om haar te zien afvallen van het christelijk geloof, liet hij haar geselen met harde ossenpezen.

In de tussentijd probeerde hij het onrustig en bange kind, genaamd Quiricus, door vele aangename en vlelend woorden gerust te stellen, maar het kind weerstond hem met handen en voeten, weigeren gestreeld te worden door de tiran, en liep uiteindelijk naar zijn moeder. Echter, de tiran liet het kind opnieuw gevangen nemen, maar dit ging er niet rustig en aangenaam aan toe, want het kind krabde zijn gezicht, en schopte zijn zijden, zodat de pijn hem woedend maakte. Hij nam daarom het kind bij zijn benen en liet hem met het hoofd voorover van de stenen trap vallen. De moeder, het ziende richtte zich tot de tiran: "Gij moet niet denken dat ik zo flauw ben en door uw wreedheden overwonnen ben; want het scheuren van mijn lichaam zal mij niet afschrikken, noch het uitrekken van mijn leden mijn geest beroeren; noch zullen de bedreigingen van het vuur, noch de dood zelf mij kunnen scheiden van de liefde van Christus. Hoe groter het leed zal zijn waarmee u mij bedreigt, hoe aangener het voor mij is, want ik hoop daardoor des te eerder te komen bij mijn allerliefste zoon en met hem de kroon van de gerechtigheid te ontvangen uit de hand van Christus."

Na deze bekentenis, liet de proconsul haar aan de martelpaal ophangen, haar vlees afscheuren met ijzeren kammen, gesmolten pek werd branden uitgegoten over haar naakte lichaam en verse wonden, en tenslotte werd zij onthoofd. *Acta Fidelia, per Metaphrastem*, vergeleken met A. MELL., 1ste boek der Vervolg., fol. 140, kol. 1, 2. Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Van Haamstede: Gordius

Gordius te Cesaraea, een bijzonder man, die in de grootste hitte van de vervolging zich naar een woestijn begaf, beleed eindelijk openlijk, toen er een volksfeest ter ere van Mars gehouden werd, dat hij een Christen was. Als de stadhouder lang tevergeefs, zelfs met vrienden en goede bekenden, gepoogd had, zo door smekingen als bedreigingen, om hem van zijn voornemen af te brengen, werd hij ten laatste levend verbrand.

Toelichting: Bij het uitbreken van een verschrikkelijke vervolging, verliet Gordius het leger en zijn voormalige rang en ging in de Sinai-woestijn wonen. Alleen op de berg Horeb, bracht hij zijn tijd in gebed en meditatie door in onderzoek van de geheimen van hemel en aarde. Met name peinsde hij over ijdelheid en over de waardeloosheid van alle mensen die zo worstelen en streven op aarde. Hij kwam uiteindelijk tot de wens om te sterven en zo verplaatst te worden naar dat leven dat zonder vergankelijkheid of omkoopbaarheid is. Met dit verlangen, ging hij naar beneden in een stad waar heidense spelen werden gehouden. Hij presenteerde zich aan de gouverneur als een Christen. De gouverneur probeerde tevergeefs hem uit het geloof te halen met vleierij en bedreigingen. Gordius bleef onverzettelijk en stevig als diamant, zeggende: "Het zou natuurlijk een handeling van de grootste dwaasheid om dit korte leven voor eeuwige pijn en kwelling te ruilen." Ter dood veroordeeld, snelde hij vreugdevol naar de plaats van executie, sprekend met de beulen op de weg over de schitterende en lieflijke kennis van Christus. Met de naam van Christus op zijn lippen, gaf hij zijn jeugdige lichaam over aan het zwaard en zijn rechtvaardige ziel aan God.

Van Haamstede: Barlaām.

Barlaām verdroeg met voorbeeldloze standvastigheid de geselingen, pijnigingen, alsmede velerlei martelingen. Daarna bracht men een altaar van de afgoden, vulde zijn rechterhand met wierook en hield die over het vuur, opdat hij door de hitte de wierook in het vuur zou laten vallen, waardoor het ten minste de schijn had alsof hij geofferd had. Maar veel liever liet hij zijn hand verbranden, dan enig bewijs van afgoderij te tonen.

Toelichting: Barlaām was een oude man, woonachtig te Antiochië in Klein Azië tijdens de vervolging van Diocletianus en Maximianus. Toen hij openlijk Christus beleed voor de gouverneur en weigerden te offeren aan de afgoden, werd hij dagenlang gemarteld; zijn vlees was verscheurd door ijzeren klauwen en hij werd uitgerekt op de pijnbank. Wanneer deze martelingen mislukten, bedacht de Gouverneur een nieuwe kwelling: de hand van Barlaām werd gespannen over een altaar van de afgoden, en brandende kolen met wierook werd in zijn handpalm gelegd. De beulen redeneerden, dat wanneer de pijn hem dwong de druppel wierook op de steenkool te laten vallen, zouden ze kunnen zeggen dat hij offer aan de goden had aangeboden. Maar de heilige Barlaām hield zijn hand gestaag en kalm stijf, zodat zijn hand werd verbrand door de kolen. Toen ten laatste zijn hand op de grond viel gaf de martelaar zijn ziel aan God. In sommige verslagen staat dat Barlaām zijn kwellingen overleefde en rustte in vrede. Sommigen hebben geoordeeld dat hij kwam uit Cappadocië in plaats Antiochië, maar dit is waarschijnlijk onjuist. Johannes Chrysostomus deed een preek op het graf van de heilige Barlaam in Antiochië op zijn feestdag.

40 Jongens te Antiochië verbrand

In het **Oosten** had de stadhouder van de keizer te **Antiochië** laten af kondigen, dat niemand Christus mocht aanhangen op straf van gezeseld, onthoofd en gekruisigd te worden. Wegens dit bevel vielen velen van hun geloof af, doch **veertig moedige en vrome jonge mannen** deden zich als Christenen kennen, en beleden Christus met buitengewone vrijmoedigheid. De stadhouder, tevergeefs beproefd hebbende hen van hun belijdenis afvallig te maken, liet hen in het koudste van de winter naakt in een poel werpen, en, omdat zij des anderen daags nog leefden, tot as verbranden. Een van deze Christenen, die nog zeer jong was, werd uit erbarming aan zijn moeder terug gegeven. Doch met haar eigen handen plaatste zij hem op de wagen, waarop de anderen lagen en vermaande hem dat hij toch de zalige loop met zijn medebroeders zou voleindigen.

Th. J. Van Braght:

Wanneer het Oost- en de Westelijk Rijk zeer benauwd was wegens het geweld van de vervolging, waren er in het Oosten, namelijk in Antiochië, veertig vrome jongens, als dappere kampioenen van Jezus Christus, omdat ze openlijk en moedig de Zoon van God, Jezus Christus, als hun Redder beleden. Daarop heeft de gouverneur van die plaats, nadat ze waren aangehouden, met veel klem geprobeerd hen van het geloof af te trekken. Maar toen al zijn inspanningen geen resultaat opleverden, liet hij hen naakt uitstropen, in het koudste deel van de winter, en liet hen in een zeer koud bad werpen.

Maar als ze nog in leven waren de volgende dag, liet hij hen tot poeder verbranden. Met een van hen, die nog zeer jong was, kreeg hij medelijden, en werd aan zijn moeder teruggegeven, die hem echter met haar eigen handen op de wagen waar de anderen lagen zette, en aangespoord dat hij deze zalige loop met zijn broeders mcht voleinden. Dit gebeurde in het derde jaar van de vervolging, 305. Joh. Gys., Hist. Mart. Edit. 1657 Fol. 23, kol. 3, ex. Bas. de 40 Martyr.

Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Romanus en een klein kind te Antiochië

Toen keizer Galerius met de stadhouder Asclepiades te Antiochië gekomen was, met de bedoeling en het voornemen om alle inwoners te dwingen Christus te verloochenen, zond hij zijn dienaars naar het huis waar de Christenen vergaderd waren, en wel om hen gevangen te nemen. **Romanus**, een edelman, dit vernomen hebbende, liep haastig naar de plaats waar de Christenen waren samen gekomen, en maakte hen niet alleen met de komst en de bedoeling van de keizer bekend, maar vermaande hen ook tot standvastigheid in het geloof. In deze vergadering beloofden zij elkaar, mannen, vrouwen, jongen en ouden, dat zij liever wilden sterven dan Christus verzaken. Toen de keizer dit vernam, liet hij Romanus, als de bewerker van dit voornemen, door de stadhouder uit de vergadering halen. Voor de stadhouder gebracht, werd Romanus op deze wijze aangesproken: "Gij verwaand mens, hoe durft gij het volk zo beroeren, dat het de goden en de keizerlijke bevelen zo veracht? U maakt hun wijs, dat zij eer zullen behalen, wanneer zij de goden bestormen, al worden zij allen, als de reuzen, met het vuur gestraft. Als er vele burgers hun bloed zullen storten, hebt gij dit schouwspel aangericht. U bent de oorzaak van hun dood; u bent de bewerker van al dit kwaad. Nu is het betamelijk, dat gij voor alle anderen gepijnigd wordt, en dat gij aan uw lichaam zult ondervinden wat gij anderen aangeraden hebt te lijden."

Met grote vrijmoedigheid antwoordde Romanus, dat hij bereid was voor allen, en ook alleen te lijden, wat men hem ook mocht aandoen. Toen beval Asclepiades, dat men hem aan de uitgerekte armen zou ophangen, en met ijzeren haken het vlees van de benen scheuren. De beulen zeiden, dat Romanus een edelman was, en dat men hem daarom op die wijze niet mocht pijnigen. Nu gebod Asclepiades, dat men hem met loden riemen zou slaan.

Toen nu de martelaar voor de Naam van Jezus Christus aldus geslagen werd, dankte, en prees hij God, en zich daarna omkerende, zei hij: vanwege onze geboorte zijn wij in geen dele edel te noemen, maar de Christenheid vormt alleen edellieden. Wanneer wij goed letten op onze oorsprong, dan zijn wij herkomstig uit de mond van de eeuwige, almachtige God. Wie Hem naar behoren dient, is voorzeker edel; wie Hem ongehoorzaam is, is onedel. Die, die om Zijns Naams wil smarten lijdt, en de heerlijke tekenen der getuigenis van brand of vuur in zijn lichaam tonen kan, wordt meerdere eer aangedaan. Daarom, hoe meer gij, o boze tiran, aan mijn lichaam uw wreedheid toont, hoe edeler en heerlijker gij mij maakt. Vrij mag u mijn afkomst of geslacht vergeten, want wat is al uw vergankelijke eer anders dan ijdele dwaasheid? Dit ziet men immers, wanneer deze voorname stadhouders met ontblote voeten voor een wagen lopen, waarop een grote steen vervoerd wordt. Wie zou zijn slaven tot zulk een

dwaasheid willen laten gebruiken, gelijk gij u, vorsten, gebruiken laat? Ik schaam mij het te zeggen; maar het is nodig, dat gij uw schande hoort, al zou u ook door wreedheid tot razernij vervallen. U beveelt mij, dat ik de eeuwige, almachtige Vader en Zijn zoon Jezus Christus moet verzaken, en dat ik met u moet vereren de menigte goden, mannen, vrouwen, kinderen en zulk onnatuurlijk gespuis, met al het overspelig, onkuis geslacht, dat een samenweefsel is van bedrog, hoererij, overspel, nijd, wantrouwen en velerlei dieverij. Maar zeg mij toch eens, welke God wilt gij mij bevelen te vereren? Apollo? Maar hoe kan men hem eren die zo onkuis met jongens boeleert? Zal ik de godin Cybele een offer brengen? Maar dat zal mij haar ontmande Gallus verbieden, die zij altijd om haar schandelijke onkuisheid beschreit. Mogelijk zult gij mij bevelen tot de altaar van Jupiter, de hoogste God, te gaan; maar indien hij zelf voor u werd beschuldigd, het zou nodig zijn, Romeinse wetten in boeien sloeg, naar de verordeningen van Julius. Zal ik Saturnus vereren, maar dan zal Jupiter boos zijn, die zijn vader verdreven heeft. Mars zal het niet gedogen, dat men Vulcanus ere bewijst, noch Juno dat men Hercules aanbidt. Ik zwijg van de allerschandelijkste goden Faurus, Priapus en dergelijke gedochten. Moet men deze vereren, o goede man? Is het ook betamelijk, dat zulken heilig genaamd worden? Is het niet belachelijk, dat men met zulke oudwifse dromen voor de dag komt, om die te vereren? Verlangt u, dat alle goden vereerd worden, waarom bidt gij dan zelf de apen, honden, ooievaars, de apis en het look niet aan, die de Egyptenaren als goden achten? Maar als er geen schoner beeld is dan dat van hout, ijzer of steen gemaakt is, dan moet de hamer de dank ontvangen, die aan uw bespottelijke goden het aanzien gegeven heeft. Het verwondert mij, dat gij ter ere van de beeldhouwer geen kerken en altaren opgericht hebt, die immers de scheppers en makers van uw goden zijn, en zonder welke uw goden geen beelden zouden bezeten hebben. Arme, domme mensen, schaamt gij u niet, dat gij kosten en moeiten aan zulke, dingen besteedt, en er koeien en kalveren aan offert. Aan kinderen en dwazen kan ik het vergeven, dat zij dikwerf voor een aangeklede stok bevreesd zijn, en alles heilig achten, wat hun door oude vrouwen wordt wijsgemaakt. Maar gij, geleerde en verstandige mannen, die het wezen en de manier van leven en de natuur onderzoekt, en zegt, dat gij alles weet, gij behoort immers het onderscheid te kennen tussen de eeuwige en vergankelijke dingen tussen het schepsel en de almachtige Schepper. De eeuwige God is een onbegrijpelijk Wezen, dat het verstand van alle mensen te boven gaat, dat onzienlijk buiten en binnen ons alles vervult. Hij is zonder tijd, en bestaat niet voor enige tijd, maar is altijd dezelfde; het waarachtig licht en de oorsprong van het waarachtig licht. Zelf het licht zijnde, heeft Hij Zijn licht uitgestraald, en dit Licht is de eniggeboren Zoon, Die even krachtig is en een met de Vader, de glans van het licht, Die alles uit niet geschapen heeft en altijd onvermoeid onderhoudt. Door Zijn Woord heeft hij de hemel, de aarde, de zee en al wat er in is gemaakt, zodat de kracht des Vaders in het Woord begrepen is. Deze God heeft Zijn tempel in des mensen hart, waarin het onwankelbaar geloof priester is, en offert Hem, tot een aangename offerande, eenvoudigheid, liefde, reinheid, een levende hoop, mildheid en vlijt ten beste der behoeftigen. Dusdanig offer behaagt de eeuwige, almachtige God. Wie dit verbiedt, verbiedt inderdaad een goed, oprecht leven te leiden, en trekt de zinnen van de mens tot aardse dingen. O voelbare blindheid! O vleselijke harten! Is het geen grote dwaasheid, dat men goden acht, die op natuurlijke wijze geboren zijn? En, wat de geest aangaat, in deze aardse dingen te zoeken? Wat geschapen is, als de Schepper te aanbidden? Aan gesneden hout eer te bewijzen en dat aan te roepen? Laat na, o rechter, laat na, zulke schandelijke dingen aan de mannen te gebieden, die door het

geloof en de liefde van de almachtige God niet te dwingen zijn, en geen pijnigingen vrezen."

Toen de stadhouder, en de rechter Asclepiades dit hoorden, werden zij zeer toornig, en de stadhouder riep: "Help Jupiter! deze booswicht staat hier tussen de beelden en de altaar, en hij lastert de goden op zeer schandelijke wijze. Wat onze vaders zo vele honderden jaren gediend hebben, zullen wij dat in onze tijd verwerpen? Wie heeft ons toch deze nieuwe leraars beschikt? Wist men ook voor duizend jaren van Christus te spreken? Daarom, offer de goden voor het welzijn van de keizerlijke majesteit, en zo niet, gij zult het met uw bloed boeten."

Romanus antwoordde: "Ik bid nooit iets anders voor de keizer en zijn onderdanen, dan dat zij door de Heilige Geest mogen worden wedergeboren, en door het geloof in Christus de duisternis der afgoderij zullen verwerpen, en het licht der eeuwige heerlijkheid aanschouwen. Dit bid ik, dat uw keizer eens mag aanschouwen, en ook mijn keizer, als hij de mijne zijn wil. Want, wanneer hij beveelt boosheid te bedrijven, wil ik zulk een keizer niet gehoorzamen."

"Vertoeft u nog, o dienaren," zei de rechter, "doorsteekt zijn lichaam, opdat hij de ziel uitbraakt, die zo lasterlijk tegen de vorst spreekt."

Met de grootste haast volbrachten de dienaars het bevel, en sneden hem met messen recht en dwars over het lichaam, zodat het bloed op de aarde droop en zijn borstbeen ontbloot werd. "Wat gij snijdt, o rechter," zei Romanus, "doet geen pijn, maar het smart mij, dat zulk een duisternis uw hart bekneld houdt, en dat gij al het volk, dat hier rondom staat, met u laat dwalen, omdat dit door deze onze pijnigingen zich laat terughouden en vreest. Nog kan ik spreken, luistert toch allen; Christus, de glans van de eeuwige Vader, God en Schepper van alle dingen, is mens geworden, en belooft alleen hun, die in Hem geloven, zaligheid der zielen. Wie in Hem gelooft, wordt behouden, wie niet in Hem gelooft, moet na dit leven het eeuwige verderf lijden. Ik acht het niet, dat dit lichaam vergaat, dat immers van nature bestemd is om te vergaan, maar ik zie alleen op het loon dat de standvastige bereid is. Veracht, o verstandige mensen, wat vergaat, en jaagt naar de toekomstige heerlijkheid, die eeuwig duren zal."

Toen Romanus het volk aldus aansprak en onderwees, beval de rechter, dat men hem de wangen zou opensnijden, "opdat hem," zei hij, "de spraak benomen worde." Terstond werd dit bevel door de beul volbracht. Doch Romanus zei, terwijl deze marteling aan hem volbracht was: "Ik behoorde u wel te danken, o rechter, dat gij mij zeer behulpzaam bent; want één mond was niet genoeg om de Naam van Christus te verkondigen. Zie, u opent mij vele monden, en elke mond spreekt de lof des Heeren uit."

Over zodanige standvastigheid werd de rechter verbaasd, en beval het pijnigen te staken, en zei: "Ik zweer bij het licht der zon, dat de dag van de nacht onderscheidt, de jaren en tijden doet wisselen, dat ik u met vuur zal verbranden, en aan deze uw hardnekkigheid een einde maken. Dit is immers een zonderlinge verhardheid, zo hardnekkig vast te houden aan deze nieuwe leer; want deze Christus is aan een galg gedood."

Romanus zei: "Ja, dat is de dood, waarvan onze zaligheid en verlossing komt. Maar zulk een sacrament en verborgenheid is voor u onbegrijpelijk, die gij niet kunt of mag verstaan; en Christus zegt ons, dat wij zulke parels niet voor de zwijnen zullen

werpen, opdat zij die met hun onreine voeten niet vertreden. Maar, aangezien gij zulke verheven redenen niet kunt begrijpen, laat het ons dan aan de natuurlijke eenvoudigheid vragen, waarin geen verkeerdheid of dubbelzinnigheid gevonden wordt. Geef ons een kind van zeven jaren, of jonger, dat nog geen gunst of haat kent, en laat ons onderzoeken wat het kind daarvan zegt. De rechter stond dit toe, en liet een kind uit het volk te voorschijn brengen, en beval dat men hem zou ondervragen. "Jongske" dus sprak Romanus het kind aan, "wat dunkt u, moet men Christus alleen dienen en de Vader in Christus, of moet men vele andere goden aanbidden?" Het kind begon te lachen en zei: Er is maar één God, want Christus is waarachtig God, zo behoort men. Hem alleen te dienen. Wij kinderen kennen niet vele goden."

De tiran verwonderde zich, toen hij dit hoorde, en schaamde zich dit kind te straffen, maar kon het nochtans niet ongestraft laten gaan. Eindelijk vroeg hij het kind, wie het dit geleerd had. Het kind antwoordde hem: "Mijn moeder." "Breng de moeder hier," gebod Asclepiades, opdat zij de straf zie van het kind, dat zij bedorven heeft." Toen liet hij het kind de klederen uittrekken en derwijze geselen, dat ieder er hardzeer van had; maar de moeder zag het onbewogen aan. Toen het kind aldus gepijnigd werd, riep het tot de moeder om drinken. De moeder troostte het en zei: "Wees welgemoed, mijn zoon, voor jouw is de fontein des levens bereid. Drink nu de kelk, die zoveel kinderen te Bethlehem gedronken hebben."

Daarna beval Asclepiades de rechter, dat men het kind in de gevangenis zou zetten, en dat men Romanus andermaal zou pijnigen, en gebod, dat men een vuur zou aanleggen, waarin men hem zo spoedig mogelijk moest verbranden. Doch Romanus zei: "Ik beroep mij op een hogere rechtbank; en ik beroep mij over dit vonnis op Christus, niet uit vrees van te sterven, maar opdat u zou weten, dat u met vonnis niets vermoogt."

Daarop beval de tiran dat men **het kind zou onthoofden** en Romanus verbranden. Vervolgens droeg de moeder haar kind naar de gerichtsplaats en kuste het. Terwijl de beul het kind onthoofdde, zong zij de Heere een lofzang: *"Kostelijk is in de ogen des Heeren de dood zijner gunstgenoten."*

Aan de andere zijde van het plein was een groot vuur aangelegd, waarin pek en zwavel geworpen was, opdat het des te beter zou branden, en Romanus werd aan een paal gebonden en in het vuur geworpen. Onverwachts viel er een zware regenbui, die het vuur derwijze uitbluste, dat het niet weer kon aangestoken worden. Toen men dit de rechter berichtte, werd hij woedend en zei: "Hoe lang zal ons deze tovenaars betoveren en bespotten? Al zou ik hem ook laten onthoofden, zo zal het mes misschien ook zijn scherpste verliezen. Maar ik zal dit onderzoeken door een deel zijns lichaams af te snijden."

Hij liet daarom de chirurgijn halen, die hem in de eerste plaats de tong uit de keel moest snijden, "waarmee hij zo schandelijk," zei de rechter, de goden en vorsten gelasterd heeft." Romanus stak vrijwillig de tong uit, en liet haar, de grootste standvastigheid aan de dag leggende, uitsnijden. Toen dit geschied was, deed de rechter Romanus naar de afgoden brengen, opdat hij die ter ere zou offeren, daar hij nu wist, dat hij tegen de goden geen lastering kon uitspreken. Bij de rechterstoel werd een altaar opgericht, waarop vuur, wierook en varkensvet ontstoken werden. Toen Romanus daar heen geleid werd en al deze voorbereidselen zag, blies hij er op, alsof hij de duivel zag.

Asclepiades lachte er om en zei: "Wel, kunt je nu ook de goden lasteren zoals jij vroeger gedaan hebt? Spreek op, nu mag je vrijmoedig spreken als je kunt."

Romanus zuchtte enige malen, begon eindelijk te spreken en zei het volgende: "Hun, die Gods lof verkondigen, zullen mond noch tong ontbreken. Men heeft geen tong nodig, waar God, die aan hen kracht en geluid geeft, geprezen wordt. En ofschoon u Zijn macht niet kent, zo weet nu, dat Hij een Heere is, Die over de natuur heerst, Die haar geschapen heeft; en deze kan Hij verandering doen ondergaan, wanneer het Hem belieft. Op het water liep Hij als op de vaste aarde, de blinden maakte Hij ziende, de doven horende, de kreupelen wandelende; en, wat u ook aan mij kunt zien, de stomme sprekende. Dat dit geen fabelen zijn, ziet u voor uw ogen aan mij."

De tiran verschrikte, en verbaasde zich over het wonder, en wist niet, wat hij zeggen zou. Eindelijk verweet hij de chirurgijn, dat hij in deze zaak bedrieglijk gehandeld had. Maar, toen de chirurgijn zich verontschuldigde, en voorstelde om dit te onderzoeken, liet Asclepiades de vromen getuige van Jezus Christus weer in de gevangenis werpen, waar hij met een strop verwurgd werd. Op deze wijze eindigde Romanus standvastig blijvende in de belijdenis van Christus, zijn leven.

Januarius van Benevento († ca. 305, Pozzuoli, Italië) was bisschop van Benevento in Campanië en werd martelaar tijdens de christenvervolging door Diocletianus. Er is sprake van een Januarius, die samen met vijf andere christenen in het jaar **305** werd onthoofd. Een tiental jaren na de gewelddadige dood van Januarius werden zijn overblijfselen overgebracht naar Napels. Vanwege zijn bijzetting in de catacomben in (de huidige Napolitaanse wijk) Capodimonte verkregen deze de naam "catacomben van Januarius". Korte historie van Januarius van Benevento, vertaald door Edward P. Graham, 1909

In de tijd van Diocletianus, keizer, en in de vijfde consulaat van Constantijn [Constantius], en de zevende [waarschijnlijk "vijfde"] van Maximianus, was er een grote vervolging van de christenen. Op dat moment benoemde Diocletianus Timotheus, een heidense gouverneur in de provincie Campania en beval hem om offers te bieden aan afgoden en om hetzelfde te dwingen bij iedereen die geloofde in Christus. Het gebeurde toen hij de gebruikelijke ronde van de steden maakte, dat hij kwam bij de stad Nola. Daar liet hij de ambtenaren bij zich komen en toen zij aanwezig waren, begon hij hen te onderzoeken over de uitspraken van zijn voorgangers. Wat de ambtenaren gedaan hadden bij de gezegende martelaren **Sosius**, diaken van de kerk op Miseno en **Proculus**, diaken van de kerk in Pozzuoli, en **Eutychetes** en **Acutius**, en hoe ze waren gekweld door verschillende martelingen Zij antwoordden hem, dat ze werden opgepakt, in ketens bewaakt en spraken bovendien kwaad over de Januarius, bisschop van Benevento. Deze onrechtvaardige Timotheus gehoord hebbende deze opmerkingen met betrekking tot Januarius, beval hem te worden voorgeleid bij hem. Toen hij werd gepresenteerd voor zijn gerecht op Nola, zei Timothy de rechter tegen hem: "Januarius, gehoord van de reputatie van je familie, vermaan ik u te offeren aan de goden in gehoorzaamheid aan de decreten van de onoverwinnelijke heersers. Maar als je niet bereid bent zal ik u onderworpen aan gruwelijke kwellingen, die de God die je aanbidt, zelfs benauwd zal maken." Januarius echter antwoordde: "Wees stil, o, ongelukkig mens, en beledig voor mijn oren Hem niet, Die hemel en aarde geschapen, opdat de Heere God zo'n godslastering van uw mond niet zal verdragen en hij u zou vernietigen en u wordt stom en doof, dat

u niet kan horen of als een blinde man niet kan zien." Toen de tiran Timothy dit hoorde, zei hij tegen de heilige: "Is het in uw macht door een bezwering dat u of uw God over Mij kan zegevieren?" Januarius antwoordde: "Mijn kracht is niets maar er is een God in de hemel die u kan weerstaan." Toen hij dit gezegd had beval de tiran hem terug naar de gevangenis. Omdat hij heel boos was veroordeeld hij hem dat een oven drie dagen verwarmd zou worden en Januarius erin geworpen worden. De heilige man maakte het teken van het kruis op zijn voorhoofd, keek zuchtend naar de hemel en breidde zijn handen uit voordat hij in de vurige oven was, en hij prees God, zeggende: "O, Heere Jezus Christus ter wille van Uw heilige Naam omarm ik graag dit lijden en ik verwacht elke belofte die Gij hebt beloofd aan degenen die U beminnen. Hoor mijn gebed tot U en verlos mij uit deze vlam, Zoals Gij aanwezig was met de drie jongens, Ananias, Azarias, Misael in de vurige oven en met mij in deze mijn beproeving, om mij te verlossen uit de handen van de vijand." Toen hij deze dingen sprak, begon Januarius te lopen met de heilige engelen, in het midden van het vuur en prees de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Toen de soldaten, die rond deze oven stonden Januarius hoorden en zijn God prijzen, zij vreesden met grote vrees en liep in grote haast en zeiden tot de rechter: "Wij bidden u, heer, wees niet boos op ons, maar we hebben de stem van Januarius in de oven gehoord, een geroep tot zijn Heer en zijn doodsbang weggevlucht." Timothy hoorde en beval de oven te openen. Toen die geopend werd schoten de vlammen uit en verslond enkele ongelovige heidenen die daarbij stonden. Maar Januarius verscheen in het middentot verheerlijking van de Heere Jezus Christus, zodat het vuur hem niet kon aanraken noch zijn kleren of zijn haar.

Toen Timotheus dit hoorde beval hem voor zich te komen en zei tegen hem: "Wat baat geeft het je deze magie te bedrijven? Door verschillende martelingen zal ik je doen vergaan." Januarius antwoordde: "Het zal niet goed zijn voor u, gij wrede tiran, de dienaren van Christus te vervreemden van de waarheid van Christus en u te gehoorzamen door middel van angst. Ik hoop op de Heere. Ik zal niet vrezen voor hetgeen mannen mij kunnen doen." Zo beantwoordde hij de rechter, die hem veroordeelde en terug liet brengen naar de gevangenis. Op een andere dag, vroeg in de ochtend daagde Timothy Januarius voor zich: "Hoe lang, ongelukkig mens, zal je weigeren te offeren aan de onsterfelijke goden? Neem dit nu en biedt hen wierook aan. Als je het niet doet, laat ik je onthoofden, laat uw God u vrij uit mijn handen verlossen, als Hij kan." De heilige antwoordde: "U weet niet hoe groot dat de macht van God is. Zou mijn God niet in staat zijn om mij vrij te laten uit uw handen! Wanneer u zo spreekt legt gij voor uzelf toorn op in de dag des toorns." De rechter beval na deze toespraak zijn dienaren hem te verwijderen. Januarius bad God en zei: "O Heere Jezus Christus, die mij niet hebt verlaten vanaf de schoot van mijn moeder, hoor nu uw knecht wenen om U en doe mij uit deze wereld vertrekken in het verkrijgen van Uw barmhartigheid." De rechter ging er over denken hoe hij hem zou vermoorden stuurde hem terug naar de gevangenis. Terwijl hij bewaakt werd door soldaten in gevangenschap, kwamen twee van zijn geestelijken, de diaken Festus en de lezer Desiderius, tot hun bisschop. Zij werden bewogen door de Heilige Geest en gingen onmiddellijk uit Beneventum en kwamen te Nola, en daar weenden ze: "Waarom is zo'n man in hechtenis? Wat heeft hij voor misdaden begaan? Wanneer heeft hij hen niet bemoedigd die in de problemen zaten? Welke zieke man werd door hem bezocht zonder opnieuw gezondheid te verkrijgen? Wie ging wenend naar hem huilend en ging niet blij naar huis?" Hun woorden werden gemeld aan Timoteüs die direct opdracht gaf hen aan te aanhouden en samen met Januarius voor hem te leiden, waarna hij vroeg: Januarius, wie waren deze tweemannen? Hij antwoordde: "Een is

mijn diaken en de andere is mijn lezer." "Hebben ze zelf beleden christenen te zijn?" "Zeker, want als u hen zult vragen, hoop ik in mijn Heere Jezus Christus, dat zij niet zullen ontkennen zelf christen te zijn." Toen zij werden gevraagd, zeiden ze: "Wij zijn christenen en we zijn bereid te sterven voor de liefde van God."

Toen werd Timotheus vervuld met woede en gaf opdracht, dat Januarius de bisschop, samen met Festus de diaken en Desiderius de lezer, moest worden gebonden in ketenen en gesleept worden voor zijn wagen naar de stad Pozzuoli, samen met Sosius, Proculus, Eutyches en Acutius. Daar moesten ze worden overgeleverd aan de wilde beesten. Toen ze gekomen waren te Pozzuoli, werden ze bewaard in de gevangenis tot de arena werd voorbereid. Op de bestemde dag werden ze geleid in het amfiteater en Timotheus komende beval de wilde beesten los te laten. Toen dit werd gedaan, riep Januarius: "O, broeders, grijp het schild des geloofs en laat ons bidden tot de Heere, onze Helper in de Naam van de Heere des hemels en de aarde." En de barmhartigheid van God was zo aanwezig dat de wilde beesten aan de voeten van Januarius liepen als schapen met het hoofd naar beneden.

De ongelovige rechter had de beesten verwijderd en bracht de heiligen van God uit de arena voor zijn rechtbank, waar de vergadering plaats vond en dicteerde hij hun vonnis: "We hebben geoordeeld te worden onthoofd, Januarius bisschop, Sosius, Proculus en Festus diakenen, Desiderius lezer, Eutyches en Acutius, burgers van Pozzuoli, die zelf beleden christenen te zijn en hebben de offers van de goden en de bevelen van de keizer veracht." Maar Januarius keek naar de hemel en zei: "Heere Jezus Christus, die afkwam van de Hoge voor de verlossing van de mens, red mij en bevrijdt mij uit de hand van deze vijand en ik smeeke u, mijn God dat u Timotheus wil straffen voor de dingen die hij deed tegen mij Uw knecht heeft gedaan, dat Gij zijn ogen blindt, zodat hij niet meer kan zien het licht van de hemel." Toen hij klaar was met zijn gebed viel duisternis op zijn ogen en opeens was hij blind gemaakt. Daarna bad Januarius tot de Heere, en zei: "Ik dank u, Vader van onze Heere Jezus Christus, die gehoord hebt uw knecht en verblinde de ogen van de goddeloze Timotheus omdat door hem veel zielen zijn geperverteerd tot het kwade geesten." Toen Timotheus getroffen werd met zijn ogen werd de pijn steeds groter. Berouwvol begon hij te schreeuwen en te zeggen tot de ambtenaren: "Ga naar Januarius en breng hem tot mij." Zij gingen heen en leidden hem met de beulen over de helling die leidt naar Solfatara en brachten hem terug. Zij zetten hem voor de rechter en een grote menigte mensen kwam er op af. Maar Timotheus begon te schreeuwen met een grote huilende stem zei hij tot Januarius: "Januarius, dienaar van de Allerhoogste God, bid de Heere, uw God, voor mij die blind ben, dat het gezicht wat ik heb verloren, weer kan hersteld worden." Januarius hief zijn ogen naar de hemel en bad: "God van Abraham, God van Isaak, God van Jakob, hoor mijn gebed en herstel Timotheus zijn ogen, hoewel onwaardig, opdat alle aanwezigen kunnen weten, dat gij God zijt en er is geen ander, dan U, want wij kunnen niet kwaad met kwaad vergelden." En toen Januarius klaar was met zijn gebed, werden zijn ogen geopend. Toen de menigte de mooie dingen zag die de Heere aangericht had door Januarius, geloofden veel van de omstanders in de Heere Jezus Christus, bijna vijfduizend, en ze riepen het verhieven hun stem: "Zal niet zo'n grote God van die man worden gevreesd? Zal Hij misschien niet wraak nemen voor hun lijden en dood en zullen we niet allen evenzo omkomen?" Januarius was erg mooi, zowel in lichaam en dispositie. Toen echter de goddeloze rechter Timotheus de menigte zó bezig zag, keerde zich om en (opdat de dienaar van de Heere Jezus Christus zou worden beroofd van zijn kroon) vrezende de bevelen van de keizer beval

de rechter de soldaten om hem weg te nemen en hem snel te onthoofden; en met hem de overige martelaren.

Toen ze waren op weg naar het martelaarschap was er een oude en zeer arme man, in de hoop gunst van Januarius te krijgen, plaatste zich op zijn weg en viel aan zijn voeten en bad dat hij sommige van zijn kleren zou mogen ontvangen. Maar Januarius zei tegen die oude man: "Als mijn lichaam is begraven zal ik u geven mijn orarium waarmee mijn ogen gebonden zijn."

De moeder van Januarius wonende te Benevento, drie dagen voor haar zoon zou lijden, zag in een droom dat Januarius door de lucht naar de hemel vloog. Toen ze verbaasd was door de droom en vroeg wat het betekende, werd haar plotseling aangekondigd dat haar zoon werd gevangen door de liefde van God. Zij, doodsbang zijnde, wierp zich neer in gebed voor de Heere, en gaf haar geest.

In de tussentijd waren de martelaren aangekomen op de plaats waar zij zouden worden onthoofd, dat is op het Solfatara. Januarius knielend bad: "O Heere, almachtige God, in Uw handen beveel ik mijn geest" en dan nam hij de orarium en gebonden hebbend zijn ogen knielde hij neer, legde zijn hand op zijn hals en vroeg de beul om te slaan. De beul sloeg met grote kracht en op hetzelfde moment sneed hij een vinger van de hand af en zijn hoofd. De andere heiligen ontvangen ook hun kroon. Na zijn executie kwam de oude man die hij de orarium beloofd had, nam het en verborg het in zijn schoot met grote eerbied. De beulen en twee andere ambtenaren ziende de oude man, vroegen lachend aan hem: "Heb je wat hij, die werd onthoofd, had beloofd?" Hij zei: "Ja," en toonde hen de orarium die zij erkenden het de zijne te wezen.

Op precies dezelfde tijd waarop Januarius en de martelaren werden onthoofd begon de wrede Timotheus heel veel te lijden en hij riep hardop: "Ik moet deze pijn lijden voor het feit dat ik Januarius de dienaar van God zo wreed behandeld heb. De engelen van God kwellen me." Toen hij al lang gekweld werd, gaf hij de geest.

De christenen van verschillende steden bewaakten de lichamen van de heiligen en droegen ze 's nachts naar hun eigen steden. Toen de nacht was gekomen en alle lagen te slapen, was een van degenen die bereid waren om zijn lichaam weg te nemen alleen naar het lichaam gegaan. Want Januarius had tegen hem gezegd: "Broeder, als je mijn lichaam wegneemt, weet dat de vinger van mijn hand ontbreekt. Zoek die en breng die bij mijn lichaam." En zo was het gedaan als de martelaar zelf had vermaand. De lichamen van de martelaren lagen aan de Solfatara waar later een kerk is opgericht in gedachtenis aan Januarius de martelaar.

Toelichting: Sossius of **Sosius** (Italiaans: *Sosso*, *Sossio* of *Sosio*; diaken van de gemeente te Miseno, (275 tot 305 AD) Misenum, een belangrijke marinebasis van het Romeinse Rijk in de Baai van Napels. Hij werd gemarteld, samen met Januarius in Pozzuoli tijdens de vervolging onder keizer Diocletianus. Zijn feestdag is 23 september, de datum, drie dagen na zijn dood, waarop zijn lijk werd vervoerd naar Misenum.

Proculus, (Proclus) diaken te Pozzuoli, en **Acutius** werden samen onthoofd, 305

Januaris werd gemarteld met:

- **Sossius** of **Sosius**, diaken van Miseno (Italiaans: *Sosso*, *Sossio*)
- **Festus**, lezer (Italiaans: *Festo*)
- **Desiderius**, lezer (Italiaans: *Desiderio*)
- **Acutius**, lidmaat (Italiaans: *Acuzio*)

- **Eutyches** (Eutychius), leek (Italiaans: *Eutiche*)
- **Artemas** van Pozzuoli
- **Gantiol**

Deze zeven martelaren zijn het eerst genoemd in verband met het leven van Januarius. Een en ander is bekend uit vroege documenten, waaronder het *Acti Puteolani* en de *Acta's*. *Proculi* werden bewaard in het Archivio della curie van Pozzuoli alvorens voor het eerst te worden gepubliceerd in 1867 in Parijs door Stilling. Bovendien geeft de *Acti Bolognesi*, bewaard in een codex uit 1180, ook informatie over deze martelaren: deze codex werd bewaard in het Celestijnse klooster van San Stefano in Bologna. De codex bevat de overlevering van Proculus, gebaseerd op eerder verslagen uit ten minste de zevende eeuw. In het verslag bewaard in de *Acti Bolognesi* staat, dat tijdens de vervolgingen die werden uitgevoerd door Diocletianus, **Januarius**, bisschop van Benevento, ontsnapte en reisde als een onbekende naar Pozzuoli. Toch werd zijn aanwezigheid bekend bij christenen in het gebied. Januarius onderhield contact met een diaken van Miseno, Sossius, evenals de diaken Festus en de lector Desiderius.

Sossius werd al snel ontdekt dat hij een christen was, door de lokale autoriteiten. Hij werd berecht door de rechter Dragontius, die hem veroordeelde te worden gedood door de wilde beren in het plaatselijke amfitheater. Januarius, **Festus**, en **Desiderius**, hoorden van de arrestatie van Sossius, en namen een risico en bezocht hem in de gevangenis op de zwavelmijnen van Pozzuoli, in de buurt van de vulkaan van Solfatara. De autoriteiten ontdekten dat deze mannen ook christenen waren en zij werden daarom ook geworpen voor de wilde dieren. Maar een andere overlevering stelt: "... wanneer de dieren kwam in de buurt van de Heiligen, vielen ze liefdevol aan hun voeten en weigerde ze hen te beschadigen. Ze werden toen veroordeeld te worden onthoofd, samen met Sossius.

De diaken **Proculus** en de lidmaten **Eutyches** en **Acutius** protesteerden tegen dit vonnis, terwijl de andere mannen werden geleid tot de uitvoering ervan. Als gevolg hiervan werden deze drie ook onthoofd met de anderen in de buurt van de Solfatara, op 19 september 305.

Het vierde jaar van de vervolging; 306

16. Silvanus, bisschop met zijn diaken Lukas en voorlezer Mocius; Julianus van Emesa; Theonas en zijn vriendinnen Cyrenia en Juliana; Galacteon Saturninus en zijn moeder Juliana; Apphian en Theodosia.

Van Haamstede:

In de vervolging, door Diocletianus en Maximinus begonnen, en die op buitengewoon wrede wijze plaats had, onderscheidde zich vooral Galerius Maximianus, die haar op ontzettende wijze voortzette. Door de stadhouders Peucetius, Quintianus, Theotecus en anderen liet hij de Christenen zeer wreed mishandelen. Zij werden levend verbrand, aan de wilde dieren voorgeworpen om vernield te worden, aan kruisen genageld, in grote menigte in de zee verdronken, met de hongerdood in de gevangenis gestraft, onthoofd, handen en voeten afgehouden en aldus in het leven gelaten, terwijl het genade moest heten, wanneer zij in de grootste ellende bleven verkeren, en van al hun bezittingen beroofd werden.

Onder anderen werden er omgebracht:

Silvanus (ook **Silvinus**) **van Emesa**, Fenicië (= thans Hims), Syrië; bisschop met zijn diaken **Lukas** en voorlezer **Mocius** (of **Mucius**). **Julianus van Emesa**. Deze liet men eerst in de gevangenis verhongeren. Vervolgens werden ze aan de wilde dieren voorgeworpen, maar die lustten ze niet. Toen liet men hen gewoon achter, waarop ze van uitputting stierven. Medechristenen kwamen hen in de nacht ophalen om ze te begraven.

Met hun levensbericht is dat verbonden van **Julianus van Emesa** († 312; feest 6 februari). Hij was arts in Emesa. Over hem wordt verteld: "Toen bisschop Silvinus naar de plaats van zijn terechtstelling werd geleid kwam hij hem opzoeken." Maar dat klopt niet met de berichten over Silvinus. Daar lezen we immers dat de beulen hem en zijn gezellen eerst in de gevangenis lieten verhongeren. Uit het vervolg mogen we opmaken dat Julianus veeleer behoorde tot de christenen die het stoffelijk overschot van de drie martelaars kwamen bergen. Dat komt in ieder geval goed overeen met zijn sterfdatum: ruim een week na Silvanus. Prompt werd hij zelf aangehouden en gekruisigd. Hij kwam aan zijn eind doordat men hem een spijker in het hoofd dreef. [Bau.1925; Kib.1990; Lin.1999; Mül.1860; SHC.1985]

Van Haamstede:

Theonas en zijn vriendinnen **Cyrenia** en **Juliana**, werden op andere wijzen van het leven beroofd.

Toelichting: De martelaressen Cyrenia en Juliana waren gearresteerd voor het belijden van het Christelijk Geloof, onder Marcianus, de gouverneur van Cilicië tijdens het bewind van keizer Maximianus Galerius (305-311). Cyrenia werd geleid rond Tarsus om te worden bespot, wordt ontdaan van haar kleding en met een kaalgeschoren hoofd. Ze werd vervolgens naar de stad van Rosa geleid waar zijlevend werden verbrand.

Galacteon was verdronken in de zee voor het geloof in Christus belijden.
Saturninus verbrand werd samen met zijn moeder **Juliana**, te Constantinopel

APPHIAN, 19 JARIGE JONGEN VERDRONKEN BIJ CAESAREA, IN PALESTINA

In het derde jaar van de algemene vervolging, was het verharde hart van de bloeddorstige keizer Diocletianus nog niet verzacht, zodat hij en zijn medewerker Maximian gestaag verder gingen met de vervolging via Peucetius, Quintinian, Theotecnus en andere Proconsuls, tegen de arme christenen. Zij verbranden hen levend; gooien ze voor wilde dieren, werden door hen verscheurd; spijkerden ze aan kruisen; verdronking menigte van hen in de zee; lieten hen door honger overlijden in de gevangenissen; onthoofden hen; sneden hun handen en voeten af, en lieten hen dan in leven; maar wanneer ze hen “gunst verleenden” beroofden ze hen van alle hun goederen.

Wanneer het derde jaar der algemene vervolging was begonnen, is de tweede onderdrukking in Palestina ontstaan door middel van brieven die werden verstuurd door de keizer aan de proconsul Urbanus; waarbij de magistraten van elke stad werden bevolen: met de grootst mogelijke zorgvuldigheid oproepen, alle christenen, mannen en vrouwen, oud en jong, om te offeren aan de goden, en dat de oproepers hen samen moesten brengen in de stad Caesarea, mannen, vrouwen en kinderen, in de tempels van de afgoden, opdat daar de belangrijkste mannen van ieder kwartier van de stad de naam van elke burger zouden oplezen, zodat het onmogelijk was zichzelf te verbergen. Dit veroorzaakte veel ellende en nood in de hele stad.

Toen gebeurde het, op de eerste feestdag van de godin Hecate, dat de proconsul van Palestina bezig was met het aanbieden van zijn offer, dat Apphian, die nog geen twintig jaar oud was, vrijmoedig naar de proconsul ging en bestrafte hem over zijn boze afgoderij, vermanende hem daarvan af te zien. Direct daarna werd de jongen door de wachtdienaars van de proconsul, bij de wilde beesten geworpen, waar hij vreselijk werd gebeten, wat hij met grote standvastigheid verdroeg. Daarop werd hij voor even opgesloten, maar werd vervolgens weer opnieuw vreselijk gekweld. Hij werd zo onmenselijk in zijn gezicht en op zijn nek geslagen, dat als gevolg van de wonden en de swelling van zijn gezicht hij zo lelijk werd, dat degenen die hem vroeger goed kenden, hem nu niet meer herkenden. Op het commando van de proconsul namen ze ook linnen doeken, die zij had gedrenkt met olie, wonden die rond zijn blote benen, en staken ze in brand, zodat de vlammen omhoog sprongen, verterend niet alleen het vlees van de botten, maar versmolt het merg wat afdroop langs zijn benen. Dit moet een ondraaglijke pijn veroorzaakt hebben. Maar in dit alles bleef hij standvastig. Drie dagen daarna werd hij opnieuw gedagvaard bij de rechter, en kreeg zijn doodsvonnis, namelijk dat hij zou worden verdronken in de zee; het vonnis werd uitgevoerd op de tweede april. Vergelijk *Abr. MELL., 1ste boek, fol. 123, kol. 1, 2*, met *Eus., Lib. 8, kap. 14*. Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

Toelichting: APPHIAN EN THEODOSIA

Apphian werd geboren in Lycië, en werd opgeleid aan de beroemde scholen van Berytus, in Fenicië, waar hij een christen is geworden. Niet lang daarna werden

instructies gegeven aan de Stedelijke gouverneur van Caesarea, dat iedereen de openbare offers moest bijwonen. Apphian, die twintig jaar was, ging naar de plaats waar de gouverneur het offer aanboden. Hij glipte ongemerkt, voorbij de bewakers, pakte de arm van de gouverneur en riep hem toe: *"Het is goddeloos de aanbidding van de ware God te verwaarlozen, en offers te doen aan afgoden!"* De bewakers grepen Apphian, sloegen hem, schopten hem en gooiden hem in een donkere kerker voor een hele dag. De volgende dag was zijn gezicht mismaakt en werd vreselijk gezwollen. Vanwege zijn gekneusde gezicht zou men jongen niet meer herken hebben. Zijn zijden werden vervolgens opengescheurd tot aan zijn botten zodat zijn darmen blootlagen. Op alle vragen antwoordde hij: *"Ik ben een dienaar van Christus."* De martelingen werden voortgezet. Stukken van vlas gedoopt in olie werden in brand gestoken en vervolgens op zijn voeten gelegd, maar hoewel zijn voeten waren verbrand tot aan de botten, bleef Apphian constant in zijn liefde voor Christus. Toen de bewakers hem smeekte te offeren aan de valse goden zei hij alleen maar: *"Ik belijd Christus, de ene God, en dezelfde God met de Vader."* Toen ze geen manier konden vinden om Apphian van zijn geloof afvallig te maken, riep de rechter uit: *"Gooi hem in de zee!"* Onmiddellijk nadat het vonnis was uitgevoerd, werkte God een groot wonder, dat werd gezien door veel mensen. Een aardbeving schudde de zee en de stad van Casarea, en hoewel aan de voeten van de martelaar zware stenen waren gebonden, zijn lichaam werd gegoten op de wal.

De vervolging onder Maximinus had vijf jaar geduurd. In april, 306, **Theodosia**, die achttien was, kwam naar de stad Caesarea. Ze liep naar de gevangenkamer om sommige gevangenen te begroeten die wachten op hun doodvonnis. Plotseling renden de soldaten naar Theodosia alsof ze iets verkeerd had gedaan, en bracht haar voor de rechter. Hij was in een boze bui en hij veroordeelde haar te worden gemarteld. Delen van haar lichaam werden afgescheurd met ijzeren haken, en ze leed verschrikkelijk. Theodosia leefde nog na deze martelingen en had een prachtige glimlach op haar gezicht. De rechter veroordeelde haar om ze in zee te verdrinken.

AEDESIUS, BROER VAN DE APPHIAN, VERDRONKEN IN DE ZEE BIJ ALEXANDRIE

Kort na de dood van de martelaren Apphian en Ulpian, legden de vijanden van de Goddelijke waarheid hun handen op Aedesius, de broer van Apphian. Na het doen van veel uitstekende belijdenissen voor de Naam van de Heere, hij werd veroordeeld te worden gezonden als een slaaf in de mijnen van Palestina.

Tenslotte, in de stad Alexandrië verkeerde, zag hij hoe de proconsul doodsvonnissen uitgesprak tegen de christenen, samen met andere martelingen op allerlei leeftijd ging hij moedig naar de rechter, en bestrafte hem openlijk op grond van de onrechtvaardige en goddelozen vonnissen die hij uitgesproken had tegen de onschuldige christenen. Hierdoor werd hij onmenselijk gemarteld, welke pijnen hij gedwee en niet minder standvastig verdroeg. Hij werd vervolgens in zee gegooid en verdrongen, zoals het was gedaan met zijn broer. *Zie het hierboven aangehaalde boeken. Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen;* deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

Toelichting: Aedesius of Edese was een broer van Aphian (of Amphianus) was een filosoof die bekeerd was tot het christendom. Hij werd gevangen genomen en meerdere malen veroordeeld tot werk in de mijnen van Palestina. Hij zocht de

eenzaamheid in Egypte na zijn vrijlating, maar de vervolging was er zwaardere onder Hierocles. Aedesius werd geërgerd door de slavernij van christelijke nonnen, maagden en vrome vrouwen die samen moesten werken met prostituees in bordelen. Hierover protesteerde hij bij de gouverneur, waarna hij door soldaten gevangen werd genomen, gemarteld, en verdrongen; 306. De *acta* van de martelaren wordt bewaard in een Chaldeeus tekst. Volgens de oosterse kerk waren Aedesius en zijn broer geboren in Patara van hoogstaande heidense ouders. De broers studeerden in Beiroet, en vluchtten in het geheim naar Caesarea waar ze onderwezen werden door een priester genaamd Pamphylus. Er wordt gemeld dat Amphianus zich gaf tot martelaarschap, met "een twintig jaar oud lichaam, maar het begrip en de grootheid van de ziel van een honderdjarige."

Het vijfde jaar van de vervolging; 307

17. Theodosia, een meisje 18 jaar; Thea, Valentina en Paulus.

Van Haamstede:

Aurelius Maxentius was keizer geworden, en evenaarde zijn vader Herculus (of Hierocles) in wreedheid, zodat hij vele voortreffelijke en aanzienlijke mannen van hun bezittingen en hun leven beroofde. Nu en dan steeg zijn woede zo hoog dat hij een groot aantal burgers te Rome aan zijn soldaten gaf, om als in een schouwspel door hen vermoord te worden. Hij gaf zich in erge mate aan de wellust over, en onderwierp vele eerbare vrouwen en jonge dochters, die hij met kracht en geweld in zijn macht gekregen had, aan zijn boze en onverzadelijke wil, en zond die, na haar onteerd te hebben, weer naar haar mannen of het ouderlijk huis. Hij gaf zich ook veel af met allerlei soort van toverij en duivelse kunsten. In het begin van zijn regering gaf dit dierlijk mens zich evenwel voor een Christen uit, en gebod, dat men de vervolging van de Christenen zou staken, terwijl hij nochtans geen middelen onbeproefd liet, om hen te kwellen en verdriet aan te doen.

In het 1^e jaar van zijn regering stierven de marteldood **Theodosia**, een maagd van omtrent 18 jaren die in de zee werd verdrongen.

Ook nog van het leven beroofd: **Valentina**, te Cesarea, en **Ennathas**, beiden maagden. Zo ook **Katharina**, een jonge dochter te Alexandrië, die na vele martelingen de 25e november werd onthoofd.

THEODOSIA, VAN TYRUS, VERDRONGEN IN DE ZEE, BIJ CAESAREA, 307

Wanneer het *viijde* jaar van de *tiende* vervolging was gekomen, op de tweede dag van de maand april, de zondag van de opstanding van onze Heiland, kwam Theodosia, een Godvrezende meisje van de stad Tyrus, ongeveer achttien jaar oud, naar sommige gebonden martelaren te Caesarea, toen ze voor het gerecht stonden en hun doodsvonnissen kregen. De reden daarvoor was om hen liefdevol te begroeten, en te troosten in hun lijden. Daarop werd ze direct in hechtenis genomen door de soldaten, en voor de proconsul gebracht, die onmiddellijk beval haar te mishandelen, alsof hij was beroofd van de rede. Want hij liet haar niet alleen martelen met alle

verschrikkelijke manieren, opende niet alleen haar zijden, maar tegen de algemene gewoonte, liet hij haar borsten afsnijden tot op haar gebeente. Al dit leed verdroeg ze standvastig en met een blij gezicht, maar als gevolg van de intensieve pijn kon ze nauwelijks meer ademen. Omdat ze toch niet lang meer kon leven, liet de proconsul haar in de zee gooien. En zo kwam deze trouwe heldin van Jezus Christus onder het aantal medebroeders en zusters, die gedood waren als zij. Zie A. MELL., 1ste boek, fol. 124, kol. 2, 3, uit Euseb., Lib. 8. Ook J. Gys. op de naam Theodosia. *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

Toelichting: Tijdens de vervolging van christenen, die al vijf jaar geduurd had, bezocht de zeventien jaar oude Theodosia de veroordeelde christengevangenen in het Praetorium in Caesarea, Palestina. Het was de dag van de Heilige Pascha, en de martelaren spraken van het Koninkrijk van God. Theodosia vroeg hen om haar te herinneren voor de Heere, wanneer ze komen te staan voor Hem. De soldaten greep haar en bracht haar voor de gouverneur Urban nadat ze gezien hadden dat het meisje boog voor de gevangenen. De gouverneur beval dat ze offers moest aanbieden de afgoden, maar ze weigerde, en beleed haar geloof in Christus. Vervolgens zij onderworpen aan wrede martelingen, harkten haar lichaam met ijzeren klauwen tot haar botten werden blootgelegd. De martelares was stil en verdroeg haar lijden met een blij gezicht. Toen de gouverneur weer beval haar offers aan te bieden aan de afgoden antwoordde zij: "Gij dwaas! Ik heb gevraagd om toetreding tot de martelaren!" Ze gooiden het meisje met een steen om haar nek in de zee, maar engelen redde haar. Ze gooide haar naar de wilde dieren om te worden opgegeten. Ziende dat de beesten haar niet wilden aanraken, knipten ze het haar af. Die nacht zagen haar ouders, die hadden geprobeerd om hun dochter te bepraten van haar voornemen om te lijden voor Christus haar in een lichte kledij met een kroon op haar hoofd en een lichte gouden kruis in haar hand. Ze zei, "Zie, de grote glorie die je me wilde ontnemen!" Theodosia van Tyrus stierf in het jaar 307.

Thea en Valentina met Paulus te Cesarea, Palestina; † juli 307 of 308.

Thea onderging de marteldood ten tijde van keizer Diocletianus. Ze was samen met een aantal andere christenen gearresteerd in Gaza, waar ze waren samengekomen om naar lezingen uit de Heilige Schrift te luisteren. Ze werden overgebracht naar Cesarea om daar terecht te staan. Ze moesten gruwelijke martelingen ondergaan. Achttien jaar later schrijft de bisschop van Cesarea, Eusebius, een verslag van deze gebeurtenissen, dat hij optekent uit de mond van ooggetuigen. Er was een groep christenen die verminkingen aan ogen en voeten te verduren hadden. Een andere groep had nog erger pijnen te doorstaan: zij werden links en rechts opzij doorkliefd met schrammen, sneden en striemen. Van Thea wordt verteld dat er in haar vrouwenlijf het hart van een moedig man school, omdat zij niet toegaf onder de bedreiging van verkrachting. Daarbij spuwde zij haar verachting uit aan het adres van de tiran, die opdracht had gegeven om op zo'n ongehoord wrede manier de Romeinse provincies te besturen. Dat kwam haar eerst op zweepslagen te staan, vervolgens werden op de pijnbank haar zijden opengekratst met krammen, die apart voor dat doel waren gehaald. De omstanders waren onder de indruk van haar standvastigheid. Uiteindelijk werd zij levend verbrand.

Bij het zien van Thea's standvastigheid bij al deze gruwelijkheden, schreeuwde een vrouw uit het publiek, **Valentina** geheten, naar de rechter: "Hoe lang denk je nog mijn

zuster zo beestachtig te folteren?" Zij werd naar voren geleid en bekende christin te zijn. Nu werd zij gedwongen op het altaar wierook te branden voor de Romeinse goden. Men bond haar handen samen, stak er brandende wierook tussen en sleepte haar naar het altaar. Maar zij trapte het ondersteboven. Daardoor moest ook zij op haar beurt de marteldood door het vuur ondergaan. Volgens de overlevering zijn de relieken van Thea overgebracht naar Gaza en daar vereerd.

Tenslotte werd ook ene **Paulus** naar het schavot geleid. Toen de beul het zwaard ophief om hem het hoofd af te hakken, hield hij even in, omdat hij zijn oren niet kon geloven. ***Hij hoorde de ter dood veroordeelde bidden voor de bekering van de Joden, de Samaritanen, de heidenen, de rechter die de bevelen van de keizer uitvoerde, de keizer die de christenen vervolgde en voor de beul die op het punt stond hem de genadeslag toe te brengen...***

Eusebius schrijft in "De martelaren van Palestina":

Maar hoe kan ik omschrijven het martelaarschap wat volgde, waarmee de driewerf gezegende **Paulus** werd vereerd en welke lof hij verdiend. Hij werd ter dood veroordeeld op hetzelfde moment met hen, onder een vonnis. Op het moment van zijn martelaarschap, als de beul op het punt stond zijn hoofd af te snijden, verzocht hij een korte adempauze. Dit werd hem verleend. Daarop smeekte hij God eerst, met een heldere en duidelijke stem, ten behoeve van zijn mede-christenen; hij bad voor hun vergiffenis, en dat de vrijheid binnenkort voor hen zou worden hersteld. ***Toen bad hij voor de bekering van de Joden tot God door Christus, en vroeg hij om dezelfde dingen voor de Samaritanen; en bad dat de heidenen, die onbekend waren van God en onwetend van Hem, zouden komen tot een kennis van Hem en de ware godsdienst kiezen. Evenmin vergat hij de verwaarloosde en gemengde menigte die rondom stonden. Na al deze, oh! grote en onuitsprekelijke verdraagzaamheid! Hij smeekte de God van het Heelal voor de rechter die hem had veroordeeld tot de dood, en voor de hoogste leiders, en ook voor degene die op het punt stonden hem te onthoofden in voor zijn gehoor en dat van alle aanwezigen, smekend dat hun zonden tegen hem niet zouden worden toegerekend.*** Na voor deze dingen met een luide stem gebeden te hebben, en als iemand die onrechtvaardig moest stervende, bewogen bijna alle tot compassie en tranen. Uit eigen beweging maakte hij zich klaar, en ontblote zijn hals voor de slag van het zwaard, en werd alzo versierd met Goddelijke martelaarschap. Dit vond plaats op de vijftiengste dag van de maand Panemus, die als achtste voor de kalender van augustus. Dit was het einde van deze personen.

Maar niet lang daarna werden 130 waardige martelaren vóór de belijdenis van Christus, uit Egypte, op bevel van Maximinus met dezelfde beproevingen aan hun oven en voeten, gezonden naar de bovengenoemde mijnen in Palestine. Sommigen werden veroordeeld tot de mijnen in Cilicië. (Zie Ares, Promus en Elias, 308)

CATHARINA, EEN EERVOL MEISJE VAN ALEXANDRIË, ONTHOOFD NA VELE LEED, VOOR HET GELOOF IN JEZUS CHRISTUS, AD 307

Het werd verhaald dat op de 25e november van hetzelfde jaar, Catharina, een eervol meisje van Alexandrië, werd onthoofd, voor het geloof in Jezus Christus, na veel lijden. J. Gys.; Fol. 26, kol. 4.

Toelichting; twee verslagen zijn ervan bewaard:

Catharina, uit een roemrijk patriciërsgeacht, kende al alle werken van Plato uit haar hoofd toen ze nog maar vijftien was. Ze was de Heere met hart en ziel toegedaan, en beloofde Hem haar maagdelijkheid. Nauwelijks had ze dat gedaan, of keizer Maxentius werd verliefd op haar. Op haar weigering om met hem te trouwen, wilde hij haar dwingen haar geloof af te zweren onder bedreiging met gruwelijke folteringen. Ook stuurde hij zijn veertig heidense filosofen op haar af om haar te bekeren. Maar dit pakte wonderbaarlijk uit: in plaats van Catharina werden de filosofen bekeerd, en wel tot het christendom. Daarop wilde hij haar laten verpletteren met een rad waarop scherpe ijzeren punten waren gemonteerd. In plaats van Catharina brak echter het rad, getroffen door de bliksem. Hij wilde haar laten verbranden, maar het vuur waaide uiteen en verbrandde de beulen. Uiteindelijk lukte het dan toch haar te onthoofden.

Catharina werd in de derde eeuw geboren in Alexandrie in Egypte als de dochter van koning Costus. Veel van haar is ons niet bekend en het meeste van haar leven berust op legendes. Wel weten we dat ze zeer mooi was, rijk en hoog begaafd. Vooral haar onovertroffen trots was niet te overzien. Geen enkele vrijer was haar goed. Altijd was er wel iets dat niet deugde. Op een dag, zo vertelt men ontmoette Catharina een oude kluizenaar die haar vertelde dat Jezus Christus haar bruidegom zou worden. Deze uitspraak maakte een diepe indruk op het meisje en ze besloot de gemaakte fouten voorgoed te vereffenen en een nieuw leven te beginnen. Ze ging naar een priester en liet zich dopen. Kort daarop werd er in de stad een feest gevierd ter ere van de goden en iedereen die iets betekende werd uitgenodigd aan dit feest deel te nemen. Ook Catharina ontving deze uitnodiging en werd verzocht iets mee te nemen om aan de goden te offeren. Ze besloot naar Alexandrie te gaan met de bedoeling om de keizer te vertellen dat hun goden afgoden waren en niet vereerd mochten worden. Door haar geweldige redenkunst wist zij de heersers in verlegenheid te brengen. De keizer riep daarop de 50 beste filosofen en retoren bij elkaar met de bedoeling om haar met haar uitspraken door de mand te laten vallen. Maar toen het moment daar was werden alle argumenten die zij allen aanvoerden weerlegd. En iedereen daar aanwezig bekeerde zich tot het christendom. De woedende keizer veroordeelde daarop de 50 geleerden tot de brandstapel. Tot het laatste moment stond Catharina de 50 mannen terzijde. Daarop werd zij zelf gevangen genomen en in de kerker geworpen. Vreselijke folteringen beging men aan haar.

Ze werd op raderen met nagels gebonden. Wekenlang liet men haar hierop liggen zonder voedsel. Steeds weer stond zij gezond en wel voor de keizer en vertelde hem zijn dwalingen. Tenslotte liet de keizer haar in het jaar 306 onthoofden zodat hij van haar verlost zou zijn.

Het zesde jaar van de vervolging; 308

18. Antonius, Zebinas, Germanus, Ennathas (Ennata); Mennas en Hermogenus; Victor; Peter Abselamus

Van Haamstede:

De geschiedenis meldt ons, dat in het 6e jaar van de vervolging, om het christelijk geloof, werden omgebracht: **Antonius**, kerkendienaar. **Paulus, Zebinas, Germanus**.

Toelichting: Germanus samen met Antoninus en Zebinus, in Caesarea, Palestina, onthoofd in 308 door gouverneur Firmilianus.

De Romeinse martelaarsboek noemt hem op 13 november, samen met Antoninus, Zebinus en met **Ennatha** de maagd.

ENNATHAS, VAN DE STAD SCYTHOPOLIS, LEVEND VERBRAND IN PALESTINA

Sommige christenen, in hun ijver voor de waarheid hadden Firmilianus, de proconsul van Palestina, bestraft over zijn grote afgoderij, en werden ter dood gebracht op de dertiende november, AD 307. Een jong meisje, genaamd Ennathas, een inwoner van de stad Scythopolis, kwam op dezelfde dag, niet vanuit haar zelf, maar als gedwongen, en samen met de anderen, om haar leven te geven voor de Naam van Jezus Christus. Ze werd eerst allervreselijkst mishandeld, op een wijze te schandalig en verschrikkelijk om te beschrijven. Ten slotte, toen zij standvastig bleven in de belijdenis van haar geloof, sprak de rechter het doodsvonnis, namelijk dat zij levend moest worden verbrand. En zo werd deze vrome martelaar “gedrongen door de enge poort,” waardoor haar vlees op de posten bleef hangen, maar wat daarna door de Heere wordt beloond met de kroon van heerlijkheid en zaligheid. Zie A. MELL., *1ste boek, fol. 125, kol. 4, uit Euseb., J. Gys., Fol. 26, kol. 4*. Th. J. van Braght: *Het bloedig tooneel of martelaerspiegel der Doopsgezinde of weereeloose Christenen*, uitg. Amsterdam, 1685

Toelichting:

Ennata, maagd en martelaar. Ze werd levend verbrand in Caesarea, Palestina, in de tijd van keizer Galerius Maximianus (305-311). Ennata werd opgepakt samen met Antonius, Zebinus en Germanus. Ze worden vereerd op 13 november in het Romeins Martelaarsboek.

Van Haamstede: **Mennas en Hermogenus, beiden stadhouders in Egypte.**

Toelichting:

Minas werd geboren in Egypte in 285 na Christus, in de stad van Niceous (Nakiyos of Nikiu), die ligt in de buurt van Memphis. Zijn ouders waren echte ascetische christenen, maar had geen kinderen voor een lange tijd. De naam van zijn vader was Eudoxius en de naam van zijn moeder was Euphemia. Eudoxius, een beheerder van een van de administratieve afdelingen van Egypte, stierf toen Minas veertien jaar was. Op de leeftijd van vijftien trad Minas toe tot het Romeinse leger, en kreeg een hoge rang vanwege de reputatie van zijn vader. Hij werd benoemd in Algerije. Drie jaar later verliet hij het leger uit verlangen om zijn hele leven te wijden aan Christus. Hij

ging naar de woestijn om daar een ander leven te leiden. Na een verblijf van vijf jaar als een kluizenaar, zag Minas in een openbaring van de engelen, een bekroning van de martelaren met glanzende kronen; en verlangde ernaar om ook martelaren te worden. Terwijl hij daarover zat te denken, hoorde hij een stem zeggen: *"Zalig zijt gij Minas omdat je geroepen tot het vrome leven uit je jeugd. U wordt toegekend onsterfelijke drie kronen: een voor uw celibaat, een ander voor je ascese, en derde voor uw martelaarschap."* Minas vervolgens haastte zich naar de vorst, die verklaarde zijn christelijk geloof. Zijn eindeloze lijden en de martelingen die hij doorging, hebben velen overtuigd van de heidenen, niet alleen voor het christendom maar ook voor het martelaarschap. Ca. 309.

Van Haamstede: Voorts, **Victor, van Mauritanie**, die, terwijl hij werd weggeleid om te sterven, aan de soldaten opdroeg, om Maximianus - die de handen weer naar de keizerlijke kroon uitstak, - aan te zeggen, dat hij weldra zou sterven; wat ook gebeurde.

Toelichting:

De keizer Maximianus, roodschuldig van het bloed van het Thebæans legioen en vele andere martelaren, arriveerde in Marseille, waar de Kerk toen bloeide. De tiran ademde hier niets dan woede en het slachten van de christenen, zodat zijn komst hen vervulde met angst en alarm. In deze algemene consternatie, Victor, een christelijke officier in het leger, ging in de nacht van huis tot huis, om de gelovigen te bezoeken en inspirerende hen tot verachting van de lichamelijke dood en liefde tot het eeuwige leven. Hij werd gearresteerd en voorgelegd aan de prefecten Asterius en Eutychius, die hem aanspoorden om de vrucht van al zijn diensten en de gunst van zijn vorst voor de verering van een 'dode Man' niet te verliezen, zoals ze Jezus Christus noemden. Hij antwoordde, *dat hij afstand van deze beloningen wilde doen, en deze niet kon genieten, tenzij hij ontrouw zou worden aan Jezus Christus, de eeuwige Zoon van God, Die geschonken is aan de mens tot onze zaligheid, maar Die uit de dood is herrezen en regeert met de God de Vader, en God met Hem.* Het hele hof hoorde hem aan met kreten van woede. Victor werd gebonden aan handen en voeten en getrokken door de straten van de stad, blootgesteld aan de slagen en beledigingen van de bevolking. Hij werd teruggebracht gekneusd en bebloed bij het gerechtshof van de prefecten gebracht. Zij meenden dat zijn keuze verzwakt was door zijn lijden en drongen weer bij hem aan, hun goden te aanbidden. Maar de martelaar, vervuld met de Heilige Geest, sprak zijn respect uit voor de keizer maar zijn minachting voor hun goden. Hij werd toen gehesen op de pijnbank en een lange tijd gemarteld, totdat de beulen ten laatste vermoeid waren en de prefect beval hem naar beneden te nemen en te werpen in een donkere kerker.

Om middernacht, bezocht God hem door Zijn engelen; de gevangenis werd gevuld met een licht helderder dan dat van de zon, en de martelaar zong met de engelen de lof van God. Drie soldaten bewaakten de gevangenis, zij zagen dit licht en werpen zich aan de voeten van de martelaar, vroegen hem om vergiffenis, en begeerden de doop. Victor onderwees hen zo goed als de tijd het mogelijk maakte, zond tot de priesters in dezelfde nacht, en ging met hen naar de kust, waar ze gedoopt werden. Daarna keerde hij met hen weer terug naar zijn gevangenis. De volgende ochtend werd Maximianus op de hoogte gebracht van de handelingen van de bewakers. In een vlaag van woede stuurde officieren om hen alle vier voor zich te brengen. De drie soldaten volhardden in de belijdenis van Jezus Christus, en werden in opdracht van de keizer onmiddellijk onthoofd. Victor, na te zijn blootgesteld aan de beledigingen van de hele stad en

geslagen met knuppels en gegeseld met lederen riemen, werd teruggeleid naar de gevangenis, waar hij drie dagen bleef zitten, zich aanbevelend bij God tot zijn martelaarschap, met veel tranen. Na die termijn riep de keizer hem nogmaals voor zijn rechter, en beval de martelaar wierook aan te bieden aan een standbeeld van Jupiter. Victor ging naar het heidens altaar, en door een trap met zijn voet gooide het naar beneden. De keizer beval dat de voet onverwijld moest worden afgehakt, wat Victor met grote vreugde onderging, als opoffering van deze eerste vruchten van zijn lichaam aan God. Een paar momenten daarna, veroordeelde de keizer hem aan te brengen onder de slijpsteen van een hand-molen en zo dood te drukken. De beulen draaiden aan het wiel, en wanneer een deel van zijn lichaam was gekneusd en gebroken hield de molen op. Victor ademde nog steeds een beetje, maar men kreeg het bevel om zijn hoofd onmiddellijk af te snijden. Zijn lichaam en van de drie anderen werden in de zee gegooid, maar aan de wal drijvende, werden ze begraven door de christenen in een grot uit een rots uitgehouwen.

(Bron: waarschijnlijk Jacobus de Voragine)

EGYPTISCHE CHRISTENEN VERBANNEN NAAR DE MIJNEN EN DRIE VAN HEN, ARES, PROMUS EN ELIAS, TER DOOD GEBRACHT GEDOOD TE ASKELON, 308

In het begin van het jaar 308, enkele vrezende christenen verlieten Egypte, met de bedoeling naar Cilicië te gaan, om diegenen, die voor de belijdenis van het geloof verbannen waren naar de mijnen, te voorzien van enkele dingen, in hun ellende en armoede. Ze werden aangehouden te Caesarea door de bewaker aan de poort van de stad. Sommigen van hen werden hun rechteroog uitgestoken en de linker enkelbanden doorgesneden en verder gedwongen tot arbeid in harde slavernij.

Drie van hen werden aangehouden te Askalon, in Palestina. Zij werden gemarteld op verschillende manieren, omdat ze standvastig bleven in hun geloof. Een van hen, genaamd **Ares**, werd levend verbrand, de andere twee, **Promus** en **Elias**, werden onthoofd, en dus vertrokken ze uit dit leven op een Godzalige wijze. A. Smelt., 1ste boek, fol. 126, kol. 1 van Euseb. Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

PETER APSELAMUS, EEN JONGE MAN, LEVEND VERBRAND AT CAESAREA

Kort daarna (op 11 jan. 308), werd een vrome jongeman genaamd Peter, en bijgenaamd **Apselamus**, aangehouden. Hij was een inwoner van Amea, een dorp in de buurt van Elentheropolis. Sinds enige tijd leidde hij het leven van een kluizenaar, afgescheiden in eenzaamheid om zich over te geven aan de Goddelijke meditatie. Hoewel de rechter en de andere leden van het tribunaal hadden gesmeeked zich opnieuw te beraden en medelijden te hebben met zichzelf en zijn jeugd (want hij was nog in de bloei van het leven), verachtte hij dit allemaal, en stelde alleen zijn hele vertrouwen in de levende en ware God, die hij liever had dan alles in deze wereld, ja, dan zijn eigen leven. Tenslotte heeft hij zijn vertrouwen in Christus, zijn Heiland, betoond en werd berecht, zoals edele goud door vuur, en werd levend verbrand op Caesarea, voor de Naam van Jezus Christus, zijn ziel in de handen van God aanbevelend. *Idem, Ibidem, ex Euseb., lib. 8. Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

Toelichting:

Peter Abselamus (ook is bekend Peter Absalon, Peter Balsamus, en Peter van Atroa), ook wel "de Standaard drager", was een martelaar. Hij werd geboren in de buurt Eleutheropolis. Er is echter grote onenigheid over de details. De gegevens in zijn *Acta Sanctorum* schrijven dat hij werd gemarteld en gedood op Aulana, in de buurt van Hebron, en later gekruisigd. Een ander verslag, in Eusebius van Caesarea 's *Geschiedenis van de Martelaren in Palestina*, zegt dat hij levend werd verbrand in Caesarea. Louis-Sebastien Le Nain de Tillemont heeft verklaard dat twee verschillende personen worden vermeld in de verslagen. Hij verklaarde dat **Peter Abselamus** werd gekruisigd op Aulana, en dat een andere persoon, **Peter Absalon**, werd verbrand op Caesarea.

Het zevende jaar van de vervolging; 309

Biblis, en Aquilina, 12 jaar; Fortunata, jong meisje; Pamphilius, te Cesarea en twaalf anderen. Alexander. Julianus, Eusebius, Neon, Leontius, Longianus Eulalius. Quirinus. Felix.

Van Haamstede:

In het 7e jaar van de vervolging, aldus meldt men, werden, om de Naam van Christus, ter dood gebracht.

Biblis, en Aquilina, een meisje van twaalf jaren;

voorts **Fortunata, een maagd te Cesarea.**

BIBLIS, AQUILINA EN FORTUNATA, DRIE VROUWEN GEDOOD, PALESTINA

Van verschillende andere martelaren die lijden voor het getuigenis van Jezus Christus in het zevende jaar van de vervolging van Diocletianus, hebben wij gemerkt dat er ook een aantal eervolle christelijke vrouwen die, uit liefde voor hun Verlosser, niet aarzelen om hun leven voor de waarheid te geven. Zo gaven Biblis, Aquilina, een meisje van twaalf jaar, en Fortunata een meisje van Caesarea, samen hun leven voor de waarheid, in Palestina.

1. Gys., *Fol. 26, loc. 3, in vergelijking met AM, fol. 131, loc. 3, ex-Mart. Rom. Memol. Grec. MetaQhrast. 13 Junii. Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

In Palestina, **Pamphilius, kerkendienaar te Cesarea, en twaalf anderen.** (16 februari 309)

Pamphilus was een priester van Caesarea en een van de voornaamste Bijbelse geleerden van zijn tijd. Hij was de vriend en leraar van Eusebius van Caesarea, die de *Kerkelijke Historie* heeft beschreven. "Onder degenen die meermalen werden getroffen en veelbesproken werd, en bewaard in ketens en boeien te Caesarea, door Urban, de proconsul van Palestina, was ook Pamphilius, mijn trouwe vriend, die waarschijnlijk de voornaamste martelaar van onze tijd is, en de meest gevierde in alle wijze van deugd en godsvrucht." Eusebius verklaart in de 'Martelaren van Palestina', dat Pamphilus van een rijke en eerbiedwaardige familie van Beiroet afkomstig was. Maar de bewering dat hij al zijn bezittingen aan de armen gaf komt niet overeen met zijn prachtige bibliotheek te Caesarea en zijn constante vrijgevigheid aan geleerden in heel zijn leven. Photius citeert Pamphilus's "Apologie voor Origenes" in die zin dat Pamphilus ging naar Alexandrië waar hij leraar was en door Pierius het hoofd van de beroemde Catechetische school daar, tot priester werd gewijd. In Alexandrië, Egypte, wijdde Pamphilus zich aan de werken van Origenes van Alexandrië. Volgens Eusebius, onderging hij het martelaarschap in het derde jaar van de vervolging van Diocletianus, nadat hij twee jaar in de gevangenis had doorgebracht. Terwijl hij in de gevangenis verkeerde, werkten Pamphilus en Eusebius samen aan vijf boeken ter verdediging van Origenes.

Er is weinig bekend van zijn vroege leven. Hij is van mening te zijn geboren rond 240. Hij kwam uit Phoenicia, geboren in Berytus (nu Beiroet), en wordt verondersteld te zijn van een vooraanstaande en rijke familie, een edelman, die verkocht zijn patrimonium en gaf de opbrengst aan de armen en aan arme studenten. Zijn onderwijs en studies heeft hij genoten onder de christelijke leraar Pierius in Alexandria, Egypte. Hij was een christelijke geleerde en een ouderling in de kerk in Caesarea. Van zijn bibliotheek wordt gezegd, dat die vroege versies van de Schriften en een originele versie van het evangelie van Mattheüs in het Hebreeuws bevatte. Tegen het einde van 307 werd Pamphilius gearresteerd op bevel van Urbanus, de lokale Romeinse gouverneur, wreed gemarteld, en geplaatst in de gevangenis. Maar in de gevangenis, onder zijn lijden aan de wonden door de marteling heeft Pamphilius niet stil gezeten, maar bleef aan het bewerken van de Septuagint; en met Eusebius schreef hij een verdediging van Origenes, aan de belijders werkzaam in de mijnen van Phaeno, Egypte.

Nadat hij twee jaar in de gevangenis had doorgebracht, werd Pamphilius veroordeeld gedood te worden door de nieuwe gouverneur, Firminius. Hij werd toen onthoofd op 16 februari 309 met een aantal van zijn leerlingen. Zijn onvervangbare bibliotheek werd verwoest tijdens de Islamitische invasies van de zevende eeuw. (Bron: Eusebius)

Van Haamstede: In Thracië, in de stad Drusipara: **Alexander**.

Toelichting: Drusipara is een katholieke bisdom. Niets is bekend van de oude geschiedenis van deze stad, die, volgens Ptolemaeus is gelegen op de route van Adrianopel naar Byzantium. Het werd later Mesene, Turkije.

Van Haamstede: **Julianus, Eusebius, Neon, Leontius, Longianus** en anderen.

Toelichting:

Philostorgios zegt in het eerste boek van zijn 'geschiedenis' dat de volgende Ariaansgezinde bisschoppen in de regio van Libië waren: Sentianus van Boreion, Dachius van Beronice, Secundus van Tauchira, Zopyrus van Barce, de andere Secundus van Ptolemais' Theonas van Marmarice. Van Thebaid van Egypte: Meletius. Uit Palestina: Patrophilus van Scythopolis, Eusebius van Caesarea, genaamd Pamphilus. Van Phoenicia: Paulinus van Tyrus, Amphion van Sidon. Van Cilicië: Narcissus van Irenopolis, Athanasius van Anazarbos, Tarcondimatus van Aegeai. Van Cappadocia: **Leontius, Longianus en Eulalius**. Van Pontus: Basil van Amasea' Meletius van Sebastopolis. Uit Bithynië: Theognis van Nicea, Maris van Chalcedon, Eusebius van Nicomedia, die wordt genoemd 'de Grote', een leerling van Lucianus.

Haamstede: In Illyrië: **Quirinus**, bisschop te Scesca.

Quirinus was bisschop van Siscia, nu Sissek in Kroatië, en onderging het martelaarschap in **309**. Hij werd in het water gegooid met een molensteen om zijn hals en verdronken. De echte *Handelingen van het martelaarschap* van de heilige bestaan nog steeds (Ruinart, "Acta mart.", Regensburg, 522), ook een hymne ter ere van hem door Prudentius (loc. cit., 524). Na de inval van de barbaren in Pannonia bij het begin van de vijfde eeuw vluchtten de inwoners naar Italië en namen de beenderen van Quirinus mee. De overblijfselen werden te Rome begraven in een gewelfde

grafkamer in de buurt van de kerk van St. Sebastian op de Via Appia. De naam van een martelaar Quirinus, die wordt vereerd in Tivoli, wordt gevonden in het huidige Romeinse martelaarsboek onder dezelfde datum van 4 juni.

Haamstede: In Pannonië te Spalato (thans Split in Kroatië): **Felix**
(Geen verdere gegevens bekend)

Het achtste jaar van de vervolging; 310

Theodorus, Oceanus, Ammianus. Petrus, Nilus en P. Mythius, verbrand. Veertig anderen werden onthoofd. Stad in Frigië met alle inwoners, door de Romeinen verbrand; Adactus. Antonius, Julianus, Anastasius en andere voortreffelijke personen; Martionilia, en haar kind Celso, Euphrateisa, zeven gebroeders en vele anderen. Tyrannio, bisschop van Tyrus, Sylvanus, bisschop van Emisa, twee metgezellen, Sylvanus, bisschop van Gaza. Basilissa, een meisje van 9 jaar. 2 zussen te Antiochië.

In deze tijd wordt beschreven dat de manieren van pijniging velerlei zijn geweest. Sommigen werden onthoofd met de bijl, zoals dat meestal gedaan werd met de martelaren in Arabië. Sommigen werden hun benen gebroken op het wiel, zoals het geval was met de mensen die de Naam van Christus beleden in Cappadocië. Anderen waren opgehangen aan hun hielen, met het hoofd dicht bij de grond, en vervolgens verstikt door een klein vuur, zoals het geval was in Mesopotamië. Sommigen werden hun neus, oren, handen, voeten, en andere leden, afgesneden, zoals werd gedaan met de martelaren te Alexandrië. Te Antiochië werden sommige in braadpannen gelegd en geroosterd, niet tot de dood, maar om de pijn te vermeerderen. Maar het leed toegebracht aan de arme martelaren in Pontus is te verschrikkelijk om te vertellen. Want bij sommigen werden scherpe pinnen van riet tussen de nagels en het vlees van hun vingers getoken, bij anderen werd kokend gesmolten lood gegoten over hun naakte lichamen; bij weer anderen werden hun geheime lichaamdelen met vuur en vlam verbrand of dichtgeschroeid. De rechters en proconsuls streden met elkaar welke gruwelijke martelingen zij konden bedenken, waarmee ze te kennen wilden geven hun grote vindingrijkheid en hun tirannie tegen de christenen. Zie over dit, A. MELL., Fol. 128, loc. 1, 2. Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

Van Haamstede: De geschiedenis meldt ons, dat in dit jaar, om de christelijke godsdienst, werden omgebracht:

Theodorus, Oceanus, Ammianus.

Toelichting: werden alle 3 verbrand op de brandstapel, ca 310

Van Haamstede: In Egypte: **Petrus, Nilus en Pater Mythius**, die allen verbrand werden.

Nog veertig anderen werden onthoofd.

In Phrygië, werd **zekere stad met alle inwoners, zowel bestuurders als onderdanen**, die allen de christelijke godsdienst beleden, en volgens Romeinse wijze aan de goden wilden offeren, nadat zij rondom was ingesloten, **door de Romeinen verbrand**. Een der voornaamste bewoners van deze stad was de hofmeester van de keizer, **Adactus** genaamd, die zeer hoge posten bekleedde. Hij was zeer standvastig, en als het hoofd en de leidsman van de anderen, ontving hij met de overigen de kroon der martelaren.

In Syrië, in de stad Antiochië: **Antonius**, kerkendienaar, **Julianus, Anastasius** en andere voortreffelijke personen; voorts **Martionilia**, en haar kind **Celso, Euphrateisa, zeven gebroeders en vele anderen**.

In Bithynië, in de stad Nicomedië: **Bassilissa, een meisje van 9 jaren**, die de smarten van de slagen, het vuur en de wilde dieren doorstond, en, nadat zij haar gebed tot God had opgezonden, haar ziel aan God offerde.

**PETER, NILUS, EN P. MYTHIUS, VERBRAND IN EGYPTE;
VEERTIG ONTHOOFD;
MARTIONILLA, EUPHRATESIA,
ZEVEN BROTHERS, EN ANDEREN, TER DOOD GEBRACHT AT ANTIOCHEENS, AD 309**

Het is bekend dat er naast de eerdergenoemde martelaren levend werden verbrand in Egypte, voor de Naam van de Heere, drie vrome christenen, genaamd Peter, Nilus, en P. Mythius; veertig anderen werden onthoofd voor dezelfde reden; **Martionilla, Euphratesia, zeven broers** en verschillende anderen, ook van hun leven beroofd vanwege de waarheid. J. Gys., *Fol. 27, loc. 1*. Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

In 304 werden enkele heiligen gevangen genomen, waarvan sommigen geëxecuteerd en anderen langdurig gemarteld werden tot 310.

De belangrijkste daarvan was **Tyrannio**, bisschop van Tyrus, die aanwezig was op de glorieuze overwinning van de eerste martelaren, en hen aanmoedigde in hun lijden. Hij had niet het voorrecht om hen te volgen tot **zes jaar daarna**. Hij werd geleid vanuit Tyrus naar Antiochië, met Zenobius, een heilige priester en arts van Sidon. Na vele martelingen werd hij geworpen in de zee, of liever in de rivier Orontes, waarbij Antiochië ligt, op twaalf mijl afstand van de zee. Zenobius werd uitgerekt op de pijnbank, terwijl zijn zijden en lichaam waren opengereten met ijzeren haken en spijkers.

Sylvanus, bisschop van *Emisa*, in Fenicië, werd, na enige tijd daarna, onder Maximinus, verslonden door de wilde beesten in het midden van zijn eigen stad, met **twee metgezellen**, na die kerk veertig jaar gediend te hebben.

Sylvanus, bisschop van *Gaza*, werd veroordeeld tot de kopermijnen van Phoenon, in de buurt Petra, in Arabië, en daarna werd hij onthoofd met **negenendertig anderen**.

TWEE ZUSSEN TE ANTIOCHIË VERDRONKEN IN ZEE

In het achtste jaar van de vervolging door Diocletianus, waren er te Antiochië twee zussen, jonge maagden, eerbaar in omgangsvormen en vroom van leven, verstandig en goed onderwezen in de weg van godsvrucht, also dat de wereld niet waardig was, hen nog langer bij zich te hebben. Ze werden gearresteerd en ondervraagd, en omdat ze Christus standvastig beleden hebben, werden ze door de dienaren van de satan geworpen in de diepten van de zee, en verdronken.

Zie het hierboven genoemde auteur, in hetzelfde boek, fol. 129, loc. 1 van *Euseb. I.* Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

Het negende jaar van de vervolging; 311

Petrus, Faustus, Didius, Ammonius, veel andere bisschoppen, drie honderd. Fileas, Hesychius, Pacomius, Theodorus en nog zeker 660 anderen. Methodius van Olympus. George, Mena, Philopateer Markorios, Abanoub, Demiana, Potamina, Juliana, Rebecca. Theodorus. Philemon en Cyrilla.

De ouden vertellen ons dat Maximinus Jovius in deze tijd een speciale vervolging in Antiochië heeft uitgewerkt, door de medewerking van een Theotecnus. Hij liet een beeld neergezetten ter ere van Jupiter Philius (de god van de vriendschap), waarbij - via Satan of via kunstjes - zekere orakels werden geuit, dat God had bevolen dat de christenen, als Zijn speciale vijanden, moesten worden verdreven uit elk land, stad en veld en worden uitgeroeid, hoe eerder hoe beter. A. MELL., Fol. 134, uit Euseb.

Van Haamstede:

In Egypte werden **Petrus**, bisschop te Alexandrië, **Faustus, Didius, Ammonius**, ouderlingen, benevens vele andere bisschoppen, ten getale van **drie honderd**, om het christelijk geloof, op de 28e november omgebracht.

Toelichting:

Petrus van Alexandrië werd geboren in Alexandrië, Egypte, overleden 311. Hij stond bekend om zijn buitengewone deugd, vaardigheid in de wetenschappen, en kennis van de Schrift. Petrus werd benoemd tot hoofd van de catechetische school in Alexandrië en in 300 werd verkozen tot patriarch van de stad nadat Theonas gedood was. Bisschop Petrus streed tegen het Arianisme en het extreme Origenisme en bracht de laatste negen jaar van zijn episcopaat door om zijn kudde te bemoedigen tegen de vervolging van christenen door keizer Diocletianus. Zoals de hitte van de vervolgingen toenam, volgens Eusebius, verhoogde Petrus de strengheid van zijn boetedoeningen. Hij zag de noodzaak van een aantal regels die liefdevol maar streng waren voor degenen die - onder vervolging en zelfs marteling - waren vervallen van het geloof maar vervolgens wilden terugkeren. Deze regels werden uiteindelijk aanvaard in de oosterse Kerk, maar er bleef kritiek van anderen op Peter van Alexandrië, die hem te soepel vonden. Een van degenen die afvallig was, was bisschop Meletius van Lycopolis in de Thebaid. Meletius werd veroordeeld door een raad van hebben geofferd aan afgoden en andere misdaden. Het vonnis luidde: afzetting. In die tijd werd Petrus gedwongen onder te duiken, omdat Meletius zich geïnstalleerd had als hoofd van een ontevreden partij. Hij begon Peter's gezag te verkleinen en zichzelf om zijn ongehoorzaamheid te rechtvaardigen, beschuldigde hij Petrus de behandeling van de Lapsi (afgevallenen) te soepel. Dit leidde tot een schisma in de Egyptische kerk die meerdere generaties duurde.

Petrus keerde terug naar Alexandrië toen de vervolgingen tijdelijk werden opgeschort. Maar in 311 onder keizer Maximinus Daia, hernieuwde onverwacht de vervolging. Petrus werd gearresteerd en vervolgens geëxecuteerd - de laatste christelijke martelaar die ter dood gebracht in Alexandrië door de autoriteiten. Martelaar met hem waren drie van zijn priesters: **Dio, Ammonius en Faustus**. De Koptische kerk noemt hem 'het zegel en het complement van de martelaren', want hij was de laatste christendie moest sterven voor het geloof, voordat Constantijn religieuze tolerantie in de gehele

rijk verleende. Eusebius noemt hem 'een christelijk geïnspireerde leraar ... een waardig voorbeeld van een bisschop, zowel voor de goedheid van zijn leven en zijn kennis van de Schrift.' Onder fragmentarische geschriften Petrus' zijn een aantal voorschriften van groot belang, die in 306 zijn opgesteld.

Gedeeltes van een boek dat hij schreef over *de Goddelijkheid* worden bewaard in de concilies van Efeze (Act. 1 en 7) en Chalcedon (Act. 1). Vergelijk *J. Gys., Fol. 27, loc. 1*, met *A. MELL., 1ste boek, fol. 136, loc. 4*, uit *Eusebius, Epiphanius, Athanasius*.

Toelichting:

Faustus van Alexandrië, Egypte; martelaar met **Didius, Ammonius, Fileas, Hesychius, Pacomius, Theodorus** en nog zeker 660 anderen; † **ca 311**. Faustus was priester in Alexandrië; Fileas, Hesychius, Pacomius en Theodorus waren bisschoppen van dorpen in de omgeving. Zij stierven ten tijde van de christenvervolgingen onder keizer Maximianus Daia (305-313). Met hen lieten nog zeker 660 christenen het leven (sommige bronnen geven **560**).

Methodius van Olympus

De kerkvader Methodius van Olympus (overleden ca. 311) was een christelijke bisschop, kerkelijke auteur, en martelaar. Weinig verslagen zijn overgebleven over het leven van deze eerste wetenschappelijke tegenstander van Origenes. Eusebius wil hem niet noemen in *zijn Kerkgeschiedenis*, waarschijnlijk omdat hij streed tegen verschillende theorieën van Origenes. Wij zijn dank verschuldigd aan de Heilige Hiëronymus voor de eerste verslagen van hem. Volgens hem was bisschop Methodius van Olympus in Lycië en later bisschop van Tyrus. De laatste verklaring schijnt niet betrouwbaar, want geen latere Griekse schrijver weet iets van deze bisschop van Tyrus. Volgens Eusebius was Tyrannio bisschop van Tyrus tijdens de vervolgingen van Diocletianus en stierf als martelaar, na de vervolging Paulinus werd verkozen tot bisschop van de stad. Hiëronymus schrijft verder dat Methodius het martelaarschap heeft geleden aan het einde van de laatste vervolging, dat wil zeggen, onder Maximinus Daia (311). Hoewel hij daarna eraan toevoegt: "dat sommigen beweren", dat dit kan zijn gebeurd onder Decius en Valerianus op Chalcis, deze verklaring schijnt onwaarschijnlijk. Methodius leerde een alomvattend filosofisch onderwijs, en was een belangrijk theoloog evenals een productief schrijver. Hij werd van bijzonder belang in de geschiedenis van de theologische literatuur, ook doordat hij verschillende standpunten van de grote Alexandrijnse, Origenes bestreed. Toch erkende hij de grote diensten van Origenes in kerkelijke theologie. Net als Origenes, is hij sterk beïnvloed door Plato's filosofie, en gebruikt hij voor een groot deel van de allegorische uitleg van de Schrift.

Uit de overlevering zijn nog 8 Koptisch martelaren (4 mannen en 4 vrouwen) bekend. **George, Mena, Philopateer Markorios, Abanoub, Demiana, Potamina, Juliana, Rebecca**

Van Haamstede: Men leest ook nog, dat in het 9de jaar van de vervolging omgebracht werden **Theodorus**, een bisschop.

Philemon en Cyrilla. (Cyprilla), een weduwe van Cyrene in Libië. Met een vriend en metgezel van Roa (Aroa) uit Cyrene. 4 juli, 5 juli. Zie Joh. Gysii; fol 27, loc. 3; lib.12. cap.149

Het tiende en laatste jaar van de vervolging; 312-316

Lucianus. Eugenius, Auxentius, Maodatus (of Mardarius) Eustratius en Orestes. Fausta, een meisje van 13 jaar en Eulasius en Maximinus.

Basileus, bisschop, Ammon, diaken; 40 vrouwen en anderen in 316

In het 10e jaar van de vervolging werden ook onderscheiden personen, meest allen in het Oosten, omgebracht, wegens het christelijk geloof.

Lucianus, een ouderling te Antiochië

Lucianus, een ouderling te Antiochië, was een zeer Godzalig, welsprekend en geleerd man en bovenal geoefend in de Heilige Schrift. Te Nicomedië, waar keizer Maximianus en ook de vorige Oosterse keizers hun verblijf hielden, werd hij door de stadhouder gevankelijk binnen gebracht. Op uitstekende wijze verantwoordde hij zich daar mondeling, en bezegelde later zijn geloof met zijn bloed.

Toen hij voor de rechterstoel stond, vroeg de rechter hem: "Lucianus, aangezien u zulk een verstandig en wijs man bent, waarom volgt gij dan de sekte, waarvan u toch geen reden kunt geven? Of indien u er reden van geven kunt, laat ons die dan horen. Toen men hem verlof gaf om te spreken, gaf hij van zijn geloof op de volgende wijze rekenschap: "Het is bekend, dat wij een God vereren, Die ons door Christus verkondigd is, en door de Heilige Geest aan ons hart verzegeld. Want, wij zijn door geen menselijke woorden, zoals u denkt, of door de gewoonten van onze voorouders tot dwaling gebracht. God zelf is onze Leermester. De Godheid en Zijn hoge Majesteit kunnen door geen menselijk verstand begrepen worden, zo die niet door de kracht van de Goddelijke Geest en door de schriftmatige uitlegging van Zijn Woord en van Zijn wijsheid verklaard worden. Ik beken gaarne, dat wij in vroeger tijden gedwaald hebben, en beelden gediend, die wij met onze eigen handen hadden gemaakt, denkende dat zij de hemel en de aarde geschapen hadden; maar hun vergankelijkheid en de eer, die hun door ons werd aangedaan, bewezen het ons geheel anders. De almachtige God, die niet door mensenhanden gemaakt is, maar Wiens maaksel wij zijn, verdroot het zeer, dat de mensen zo dwaalden. Daarom zond Hij Zijn eeuwige Wijsheid van de hemel in het vlees, opdat wij God zouden leren kennen, en Hem, Die de hemel en de aarde geschapen heeft, niet in voorwerpen door mensenhanden gemaakt, maar in de onzichtbare eeuwigheid zouden zoeken. Deze heeft ons wetten en geboden voor het leven gegeven, dat wij matig zouden zijn, in armoede ons verblijden, zachtmoedigheid, geduld en eenvoudigheid van het hart zouden beminnen en leren lijden. Alles wat u nu in woede aan ons doet, heeft Hij Zelf voorzien, dat ons zou overkomen; *dat wij voor koningen zouden worden geleid, voor rechterstoelen gesteld en als slachtvee zouden gedood worden.* Daarom heeft Hij ook, Die als het Woord en de Wijsheid des Vaders onsterfelijk was, Zichzelf overgegeven in de dood, opdat Hij ons in Zijn lichaam een voorbeeld van lijdzaamheid zou geven.

In de dood is Hij niet gebleven, maar ten derde dage weer uit de doden opgestaan. Hij stierf niet, zoals de valse, leugenachtige gerechtshandel van Pilatus zegt, waarin Hij van kwaad wordt beschuldigd, maar onschuldig, onbevlekt en rein. Alleen daarom stierf Hij, opdat Hij de dood door Zijn opstanding zou overwinnen. Wat ik zeg, is niet in 't geheim geschied, en het heeft geen getuigen van node. Bijna het grootste gedeelte der wereld weet, dat het waarachtig is, ja gehele steden, plaatsen en vlekken bekennen het. En, wilt u die nog niet geloven, roept de plaats, waar het geschied is, tot getuige. *Jeruzalem getuigt het en de gescheurde steenrots van Golgotha, ook de grafspelonk, die zijn lichaam levend teruggaf.* Of meent u, dat de aardse dingen niet voldoende zijn om het te staven, neemt dan de hemel tot een getrouw getuige. De zon bekende het, die deze dingen op de aarde door de goddelozen zag geschieden, en haar licht op aarde verdonkerde. Zoekt in uw jaarboeken, en daarin zult u vinden, dat, ten tijde van Pilatus, toen Christus leed, *het licht door de verduistering der zon was geweken.* Maar blijkt het nu, dat u de getuigenis der aarde, van de hemel en het bloed niet aanneemt in de dingen, waarvan u de waarheid door pijnigingen onderzoekt, hoe zult u dan mijn woorden en het bewijs ervan geloven?"

Toen deze vrome martelaar met zulke woorden het volk langs hoe meer tot zich begon te trekken, werd hij terstond in de gevangenis geworpen, en daar, om geen opstand onder het volk te verwekken, ter dood gebracht.

Toelichting:

LUCIAN, christelijke martelaar, werd geboren, net als de beroemde, heidense schrijver van dezelfde naam, op Samosata. Zijn ouders waren christenen, maar stierven toen hij in zijn twaalfde jaar was. In zijn jeugd studeerde hij onder Macarius van Edessa, en na de doop leidde hij een streng ascetisch leven, en wijdde zich met ijver om de voortdurende studie van de Schrift. Hij vestigde zich in Antiochië toen Malchion hoofd was van de Griekse school en werd hij daar presbyter. Mede door door zijn vaardigheden als een snelle schrijver, werd hij een gevierd leraar, zodat hij wordt beschouwd als de grondlegger van de beroemde theologische school van Antiochië. Hij kwam echter onder verdenking van ketterij, en werd beschouwd als de verbindende schakel tussen Paulus van Samosata en Arius. Lucianus was een kritische wetenschapper met een aantal eigenaardige opvattingen over de Drie-eenheid en de christologie die niet in harmonie was met de latere orthodoxie, vastgeseld op het concilie te Nicea. Inderdaad, bij de afzetting van Arius (AD 268) werd ook Lucian uitgesloten van de kerkelijke gemeenschap door drie opeenvolgende bisschoppen van Antiochië, terwijl het schijnt dat Arius zelfs onder zijn leerlingen was, (Theodoretus van Cyrillus, Hist. Eccl. I. 3, 4). Deze breuk met de orthodoxe Kerk duurde tijdens de episcopates van drie bisschoppen, Domnus, Timaeus en Cyril, ca. 268 tot 303. Het lijkt echter waarschijnlijker dat Lucian is verzoend met de Kerk in het begin van het episcopaat van Cyril (misschien ongeveer 285) dan in dat van zijn opvolger, omdat bisschoppen in het Oosten zijn leerlingen ontvangen.

Tijdens de vervolging van Maximinus, werd Lucian gearresteerd te Antiochië en naar Nicomedia, de zetel van Maximinus Daia gebracht, waar hij vele martelingen moest doorstaan in meer dan negen jaar gevangenisstraf. Hij werd tweemaal berecht voor onderzoek, en beide keren verdedigde hij zich bekwaam en weigerde om zijn Christelijke geloof af te zweren. Zijn dood is onzeker. Hij zou zijn verhongerd onder foltering, omdat hij weigerde te eten van voedsel aangeboden aan afgoden. Een

andere, meer waarschijnlijke traditie is, dat hij mogelijkheid werd geëxecuteerd door het zwaard. De traditionele datum toegeschreven aan zijn executie is 7 januari, 312 in Nicomedia. Zijn stoffelijk overschot werd vervoerd naar Drepanum. Onder Constantijn werd die stad opnieuw gesticht met de naam van Helenopolis ter eer aan Helena, de moeder van Constantijn.

In 387, op de verjaardag van zijn dood, hield Chrysostomus een prijzende preek over Lucian. Lucian's belangrijkste literaire arbeid was zijn uitgave van het Griekse Oude Testament (De SEPTUAGINT) gecorrigeerd door de Hebreeuwse tekst, die volgens Hiëronimus (*Adv. Ruf. li. 77*), veel werd gebruikt. De uitgave van Lucian wordt vertegenwoordigd door de tekst gebruikt door Chrysostomus en Theodoretus van Cyrrhus, alsmede door bepaalde bestaande Masoretische teksten.

Van Haamstede:

Eugenius, daar hij de goddeloosheid der heidenen openlijk bestrafte, werd zijn tong uitgesneden, handen en voeten werden afgehouden, en alzo eindigde hij zijn aardse leven.

Auxentius, een diaken in de gemeente der Auracenen, in Azië, werd onthoofd.

Maodatus (of Mardarius) werd bij de tenen opgehangen en met gloeiende priemen doorboord, verder met fakkels verbrand zijnde, van het tijdelijke leven beroofd.

De overlevering vermeld gelijktijdig met deze 3 martelaren nog 2 anderen: **Eustratius, en Orestes**.

Naast deze, vele anderen werden ter dood gebracht voor het geloof, waarvan de naam niet kan worden gegeven, waardoor wij ons tevredenstellen met de reeds genoemde. Zie J. Gys., Fol. 27, loc. 4, aan de voet, en fol. 28, loc. 1.

Van Haamstede:

Fausta, een meisje van 13 jaar en Eulasius en Maximinus

Fausta, een maagd te Cyrene, die van rijke ouders geboren was, werd om haar christelijke belijdenis, door Eulasius, een opziener van het paleis des keizers, gevangen genomen. Door haar standvastigheid echter, zelfs te midden van vele zeer wrede martelingen, bekeerde zij **Eulasius** tot Christus, en daarna ook de stadhouder **Maximinus**. Later werden deze drie als martelaren omgebracht.

Toelichting: Het lijden van Fausta voor Christus in de regeerperiode van keizer Maximianus (tussen 305 en 311), werd bewonderd door haar folteraars vanwege haar heldhaftigheid; en bracht hen tot het christelijk geloof. Dit waren de tachtig jaar oude heidense priester **Evilasius** en **Maximus** de Eparch. Wanneer de rechter Fausta bedreigde met nog hardere martelingen, vroeg ze hem om een afbeelding van haar te maken, waarop alle martelingen vertoont werden waarmee hij haar bedreigde. Toen het klaar was en die getoond werd aan **Fausta**, zei zij: "Als deze afbeelding geen marteling voelt, dan voelt mijn lichaam de marteling van uw straffen ook niet, want mijn ziel is gevestigd in de Heere." De rechter wierp haar in een ketel met kokend water, vanwaar dit **dertien-jarige meisje** uit dit leven vertrok met een gebed op haar lippen, en overging naar het eeuwig Paradijs.

Van Haamstede:

De geschiedenis maakt nog melding van zeer veel martelaren, die, om de getuigenis van Jezus Christus, in deze wrede vervolging door de Romeinse keizers op verschillende wijzen werden omgebracht, en wel in onderscheiden landen en koninkrijken, die wij echter, - om niet in een te grote uitvoerigheid te vervallen, - alle niet zullen vermelden. Naar onze overtuiging zijn de boven beschreven genoeg, om ieder de onmenselijke tirannie en wreedheid te tonen, door de heidense keizers jegens de vrome christenen en oprechte belijders der christelijke waarheid gepleegd.

In de *Inleiding van de Martelaren Spiegel*, fol. 44 en 45, wordt vermeld naast de tien algemene vervolgingen, die we hebben beschreven, nog twee anderen, en wel de elfde en de twaalfde vervolging, waarvan de elfde zou zijn begonnen in 316, onder Lucinius die regeerde in het oosten, samen met Constantijn de Grote in het Westen; en de tweede in het jaar 362, onder Julianus de afvallige. Maar omdat andere vooraanstaande schrijvers niet spreken over deze vervolgingen, hebben wij geen speciale verslagen van hen. De echte martelaren die ter dood gebracht werden in die tijd, hopen we te vermelden elk in zijn eigen plaats.

Onder Lucinius hebben hun leven voor het geloof in de Zoon van God afgelegd, onder andere de volgende personen.

BASILEUS, BISSCHOP TE PONTUS; AMMON, EEN DIAKEN; ONGEVEER VEERTIG VROUWEN; EN ANDEREN TER DOOD GEBRACHT DOOR VUUR, WATER EN IJS, 316.

Lucinius, die de keizerlijke troon bezette in het oosten, blies nog steeds dreiging en moord tegen de vrome christenen, namelijk tegen Basileus, bisschop van de kerk van Christus op Amasen in Pontus; Ammon, een diaken, en ongeveer veertig vrouwen, die hij liet vermoorden, sommige door het vuur, en sommige door het water; evenals verschillende andere vrome martelaren, die hij achterliet in het koude ijs, tot hun overlijden. Dit gebeurde ongeveer het tiende jaar van het bewind van Lucianus, wat overeenkomt met jaar 316. *Introd., Fol. 44, kol. 1, 2. Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.*

Basilus van Amasea (Basileus) was een kwart eeuw lang christelijke bisschop en martelaar. In Hiëronimus' Latijnse versie van de *Kroniek van Eusebius* was tijdens de 275e Olympiade (321-324) Basileus, bisschop van Amasea in Pontus. Hij onderging het martelaarschap in de regeerperiode van Licinius. Onder de handtekeningen van de bisschoppen die aanwezig waren bij de Raad van Ancyra en de Raad van Neo-Caesarea (314) is de naam van Basileus van Amasea te vinden. Eusebius vermeldt ook, dat in de tijd van Licinius de christenen met grote wreedheid werden behandeld, vooral in Amasea en de andere steden van Pontus; en dat in het bijzonder de gouverneur aan verscheiden bisschoppen de gewone straffen voor overtreders toepastte. Athanasius noemt Basileus van Pontus met de bisschoppen van het eerste deel van de vierde eeuw die vasthield aan de substantie van de Zoon met de Vader; die verwijzing is duidelijk naar de martelaar-bisschop van Amasea. Het feest van Basileus

valt op 26 april, de datum waarop het voorkomt, zowel in de Griekse *synaxaria* en *menaea* en in het Romeinse Martelaarsboek.

De Christenen verkrijgen vrede in het Romeinse rijk; 312, 313

Na de boven vermelde tijd genoten de christenen weer rust door Constantijn, die de keizer en tiran Maxentius en zijn gehele legermacht ten onderbracht en de christenen grote gunst bewees. Licinius evenwel, zijn medebestuurder in het rijk, gaf zich gedurende enige tijd wel voor een christen uit, maar legde later dit masker af, en gaf zich in het openbaar aan afgoderij over. Hij vervolgde toen op zeer wrede wijze de christenen, deed hun dagelijks geduchte pijnigingen aan, en liet hen op velerlei wijzen ter dood brengen. Maar de almachtige God, Die de Zijnen niet ten enenmale verlaat, en de kwaden naar verdiensten straft, bestuurdde het, dat keizer Constantijn de overwinning op hem behaalde, en hem eindelijk geheel ten onder bracht. Keizer Constantijn, nu alleen keizer geworden zijnde, wendde terstond alle middelen aan om het Rijk van Christus uit te breiden, en de afgoderij, niet alleen, waar hij door zijn macht zulks doen kon, maar ook bij alle andere vorsten en volken, uit te roeien.

In deze tijd gingen de Indianen en de bewoners van Armenië tot het Christendom over, terwijl ook de Perzen tot Christus werden bekeerd. Maar, aangezien zulk een overgang zonder vervolging en bloedstorting, in deze tijden niet goed kon plaats hebben, zette de satan de wijzen, Magiërs genaamd, en Joden tegen de christenen op, die met leugen, zoals hij vanouds gewoon is, **Simeon**, een opziener der gemeenten te Seleucië en Ctesiphon, bij de Tiger, bij de koning Sapores beschuldigde, dat hij een vriend was van de Romeinse keizer en hem de geheimen van het rijk openbaarde. Sapores, die aan de beschuldiging geloof sloeg, bezwaarde de christenen met drukkende belasting en liet de Godvruchtige Simeon, in ketenen geklonken, tot zich brengen. Toen nu Simeon binnen geleid was, en zich onbevreesd aanstelde, gebodde de koning hem, dat hij de zon zou aanbidden, en beloofde hem, wanneer hij dit deed, met grote eer en rijkdom te zullen overladen; maar, wanneer hij bleef weigeren, zou hij en al de christenen gedood worden. Toen Simeon volstandig bleef, hield hij hem gevangen, terwijl hij hoopte hem na verloop van tijd te buigen en daartoe te bewegen.

Toen hij naar de gevangenis geleid werd, zag hem Ustazades, de leermeester des konings, en toen opzichter over het koninklijk paleis. Deze stond op en boog zich voor Simeon neer; doch Simeon wendde zich met verachting van hem af, en wel omdat Ustazades eenmaal christen geweest was, maar, toen hij met geweld was gegrepen, zich voor de zon had neergebogen. Na deze bejegening weende Ustazades zeer, en terwijl hij zijn prachtgewaad aflegde, trok hij rouwkladeren aan, en plaatste zich al zuchtende en wenende naast het paleis des konings. "Och," zuchtte hij, "hoe zal God nu goed jegens mij zijn, die ik verzaakt heb, nu Simeon, mijn goede vriend, mij niet wilde toespreken, en met gramschap van mij geweken is". Toen koning Sapores dit vernam, liet hij hem roepen, en vroeg hem naar de oorzaak van zijn droefheid, en onderzocht of er ook een ongeluk in zijn huis had plaats gehad. Ustazades antwoordde: "O mijnheer koning, in mijn aardse huis is geen ongeluk voorgevallen; maar voor hetgeen mij nu wedervaren is, wenste ik wel, dat mij ander leed geschied ware! Ik ween, omdat ik nog leef, daar ik reeds sedert lang had moeten gestorven zijn, omdat ik op uw bevel, tegen mijn gemoed, de zon heb aanbeden. Het is daarom billijk, dat ik sterf, want ik heb Christus verzaakt en u bedrogen." Terwijl hij dit zei,

zwoer hij bij de Schepper van de hemel en der aarde, dat hij zijn belijdenis niet intrekken zou. Koning Sapoires verwonderde zich over de vrijmoedigheid van deze man, en verbitterde jegens de christenen in hoge mate, alsof hij daardoor de lieden als het ware had kunnen betoveren. Eindelijk, na veel smeken en bidden, na schone beloften, en veel bedreigingen, beval de koning de oude man, die hem en zijn vader zo lange tijd gediend had, te doden.

Toen Simeon dit vernam, dankte en loofde hij God daarvoor. De andere dag liet de koning hem het hoofd afslaan; met hem werden nog honderd anderen op dezelfde dag gedood. Simeon onderging zijn straf het laatst, opdat hij de dood van de anderen zien zou. Hij versterkte hen met de hoop op de toekomstige opstanding, en met het onvermengd genot der godzaligheid, dat hij krachtig met de Schrift bewees, zeggende: "Alzo te sterven is een waarachtig leven, maar God te verzaken is een gewisse dood. Al worden wij ook door niemand gedood, wij moeten toch eens sterven; want dit is het einde van allen, die geboren zijn en leven. Daarna volgt de eeuwigheid, die voor ieder echter niet hetzelfde wezen zal, want ieder ontvangt loon naar wat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad. Onder alle schatten is er geen beter of zaliger dan te sterven voor de naam van God." Onder deze toespraak van Simeon, waardoor hij de martelaren voor Christus' naam zeer in het geloof versterkte, gingen zij moedig de dood te gemoed.

Eindelijk kwam de beul tot Simeon, **Abedachaäla en Ananias**, welke beiden ook met Simeon gevangen genomen waren. Bij hen stond een man, Piscius genaamd, die opziener was van het paleis des konings. Deze zag dat Ananias beefde toen hij gedood zou worden, en zei tot hem: "O gij oude man, doe uw ogen een weinig toe en wees onversaagd, want terstond zult gij de heerlijkheid van Christus zien." Toen hij dit zei, werd hij terstond gevangen genomen, op wrede wijze hem de tong uitgesneden en gedood. Zijn dochter werd evenzeer aangeklaagd, dat zij een christin was, gevangen genomen en ter dood gebracht.

De geschiedenis meldt, dat daar op onderscheiden wijzen, meer dan **zestien duizend** christenen werden omgebracht, zodat keizer Constantijn hem in een uitvoerig schrijven op het hart drukte, zulke wreedheden jegens de christenen te staken.

KERKELIJKE GESCHIEDENISSEN DOOR EUSEBIUS

8.1 BOEK ACHT

Inleiding

In de vorige zeven boeken heb ik meegedeeld wie, van generatie op generatie, de apostelen hebben opgevolgd; tot kennisneming van het nageslacht vind ik het nodig in dit achtste boek verslag te doen van wat er in onze eigen tijd gebeurde; want die gebeurtenissen zijn het waard om opgetekend te worden. Met die zaken begin ik nu dit boek acht.

8.1 De gebeurtenissen die aan de vervolging in onze tijd voorafgingen

1. Kort voor het uitbreken van de vervolging in onze tijd beleefde de verering van de God van alle dingen een periode van grote bloei; de leer zoals Christus die aan de wereld verkondigde werd door allen geroemd; zowel Grieken als barbaren erkenden dat deze leer alle eer waard was; en men kon dan ook in vrijheid het geloof belijden; het gaat boven mijn macht om van deze grootse opleving een bevredigend verslag te maken.

2. Wel wijs ik graag op de goedwillendheid van de keizers jegens onze mensen; dat bleek uit het feit dat de keizers ook aan onze broeders het beheer over provincies toevertrouwden; door hun vriendelijke bejegening van de leer bevrijdden de keizers de christenen van de problemen rond het offeren.

3. Het is daarbij nauwelijks nodig om te verhalen van de mensen in de keizerlijke paleizen, ja de heersers zelf, die hun dienaren ruimte gaven om zich openlijk over de godsdienst uit te laten; in woord en daad. En het gold evenzeer voor hun vrouwen, kinderen en ondergeschikten. Ze vonden het zelfs geen bezwaar als christenen roemden in de vrijheid waarmee ze hun geloof konden laten zien. Men gaf hen een aparte positie en behandelde hen vriendelijker dan andere dienaren.

4. Een voorbeeld daarvan was **Dorothea**; hij was zeer toegewijd en goed te vertrouwen; daarom stond hij in hoge eer, meer dan andere ambtenaren en functionarissen.

Een ander voorbeeld was **Gorgonius**, net zo befaamd als Dorothea; en er waren er meer; vanwege het woord van God werden ze met hetzelfde ontzag bejegend als die beiden.

5. Het was duidelijk te zien, dat ook de kerkelijke ambtsdragers allerlei waardering ontvingen van bestuurders en politieke leiders. Niemand zou in staat zijn de grote massabijeenkomsten te beschrijven, de menigten die in elke stad bij elkaar kwamen, of de plechtige samenkomsten in de bedehuizen. Daarom waren de gebouwen van vroeger helemaal niet meer toereikend; in alle steden werden grote, ruime kerken van de grond af opgetrokken.

6. Naarmate de tijd voortschreed, en de gemeenten dagelijks toenamen in grootte en groei, kon geen afgunst dat meer tegenhouden, kon geen boze geest dat nog bezweren; en raadslagen van mensen konden dat niet verhinderen; dat was onmogelijk zolang de Goddelijke en hemelse hand het kerkvolk, dat zoiets toen waardig was, bewaakte en beschermde.

7. Maar de grote vrijheid deed de onzen vervallen tot ijdelheid en onverschilligheid; we werden jaloers op elkaar; de een verguisde de ander; op verschillende manieren bevochten we elkaar, met dezelfde wapens, als het zo uitkwam; zoals men met lansen op elkaar mikt, zo hadden wij het met woorden op elkaar gemunt; de ene

geestelijke leider was met de ander in conflict; het ene kerkvolk stond tegen het andere op; huichelarij, haast niet te beschrijven.

8. Toen begon het Godelijk oordeel zich in zijn toezichhoudend effect te laten gevoelen; eerst nog met zachte hand, zoals daarbij past, geleidelijk; de massa's kwamen nog steeds in groten getale naar de kerk; mild en gematigd was de bestraffing aanvankelijk; maar de vervolging begon werkelijkheid te worden; de broeders, die in het leger dienden, kregen er het eerst mee te maken.

Maar wij merkten het niet; we waren niet bereid om de Godheid genadig en vriendelijk te stemmen; als een stel goddelozen dachten we dat onze activiteiten wel zonder bemoeienis of zonder toezicht [van de voorzienigheid] verricht konden worden; en zo bleven we de ene boosaardigheid op de andere stapelen. De mensen, die onze herders zouden moeten zijn, verzaakten de plichten van de godsdienst; door onderlinge wedijver deden ze niets anders ontvlammen dan twisten, ruzies, rivaliteit, onderlinge vijandschap en haat, steeds maar erger; ze joegen vol begeerte naar tirannieke macht.

Toen, ja toen, gebeurde wat Jeremia al zei:

Hoe heeft de Heere de dochter van Sion in Zijn toorn bewolkt? Hij heeft de heerlijkheid van Israël van de hemel [op] de aarde neergeworpen; en Hij heeft aan de voetbank Zijner voeten niet gedacht in de dag Zijns toorns. De Heere heeft al de woningen Jakobs verslonden, en heeft ze niet verschoond. (Jeremia 2:1-2a)

9. Ook in de Psalmen was dat al voorzeggd: *Gij hebt het verbond Uws knechts te niet gedaan; Gij hebt [door de verwoesting van de kerken] zijn kroon ontheiligd tegen de aarde. Gij hebt al zijn muren doorgebroken; Gij hebt zijn vestingen neergeworpen. Allen [uit het volk] die de weg voorbijgingen, hebben hem beroofd; zijn naburen is hij [daarom] tot een smaad geweest. Gij hebt de rechterhand Zijner wederpartijders verhoogd; Gij hebt ook de scherpte zijns zwaards omgekeerd, en hebt hem niet staande gehouden in de strijd. Gij hebt zijn schoonheid doen ophouden; en Gij hebt zijn troon ter aarde neergestoten. Gij hebt de dagen zijner jeugd verkort; Gij hebt hem [bovendien] met schaamte overdekt.* (Psalm 89:40-46)

8.2 De verwoesting van de kerken

1. Met onze eigen ogen hebben we gezien hoe de voorzeggingen bewaarheid werden; in onze tijd kwamen de profetieën uit, toen we zagen hoe onze gebedshuizen van top tot fundament werden neergehaald en verwoest; hoe de goddelijke en heilige Geschriften midden op de markten aan het vuur werden prijsgegeven; hoe sommige herders van de gemeenten zich - o, schande - hier en daar verstopten; hoe anderen op onbehoorlijk wijze gevangen werden en door de vijanden belachelijk gemaakt; het ging, zoals een ander profetisch woord zegt:

Hij stort verachting uit over de prinsen, en doet hen dwalen in het woeste, waar geen weg is (Ps. 107.40)

2. Maar het is niet aan mij om alle smart die hun tenslotte overkwam te beschrijven; het is ook niet mijn taak, om hun wederzijdse onenigheid voor de vervolging en hun ongepast gedrag ter herinnering door te geven. Daarom zal ik niets meer verhalen van wat ik te weten ben gekomen, dan wat nodig is om het goddelijk oordeel te rechtvaardigen.

3. Ik heb me voorgenomen om niets te vertellen van degenen die door de vervolging in verzoeking gekomen zijn, ook niet over degenen die wat hun zaligheid aangaat helemaal schipbreuk geleden hebben of zich bewust in de diepe golven hebben gestort; daarom zal ik alleen die dingen in het algemeen overzicht van de geschiedenis opnemen, die hopelijk profijt opleveren, eerst voor onszelf, en vervolgens ook voor

latere generaties. Laat ik dan nu beginnen met een korte beschrijving van de heilige strijd, die de getuigen van het Goddelijk woord moesten voeren.

4. Het begon in het negentiende jaar van Diocletianus' regering, in de maand Dystrus, die de Romeinen Maart noemen; terwijl het feest van het lijden van onze Heiland aanstaande was, werden overal keizerlijke edicten uitgebracht; er werd bevolen, dat de kerken met de grond gelijk gemaakt moesten worden en dat de Heilige Schriften door vuur vernietigd moesten worden; wie een eervolle positie bekleedde moest gedegradeerd worden, net zoals dienaren, die in hun christelijke belijdenis bleven volharden, van hun vrijheid beroofd moesten worden.

5. Dit decreet was nog maar het begin; kort daarna verschenen er andere edicten, waarin bevolen werd dat alle kerkelijke leiders overal eerst in de boeien geslagen moesten worden en daarna gedwongen om te offeren, met welke middelen dan ook.

8.3 Het geweld dat de martelaren te verduren hadden

1. Op dat moment waren er vele kerkelijke leiders bereid om moedig verschrikkelijke martelingen te ondergaan, aldus een toonbeeld gevend van machtige strijd. Maar de geestkracht van vele anderen raakte direct al verlamd van vrees; prompt bij de eerste aanval waren ze al uitgeschakeld. Maar elke van de anderen kreeg met allerlei soort pijniging te maken, de een werd met geselslagen over heel zijn lichaam verminkt, de ander werd bewerkt met onverdraaglijke folterinstrumenten en schaafwerktuigen; sommigen kregen daardoor een verschrikkelijk levenseinde.

2. Anderen moesten weer een andere strijd zien door te komen. De een werd met geweld door mensen meegesleurd en voor de verfoeilijke en onheilige offeraltaren gesleept, om daarna losgelaten te worden als iemand die geofferd had, hoewel hij in feite niets op het altaar gelegd had. Een ander was nog niet eens in de buurt van een altaar geweest, had ook niets onheiligs aangeraakt, terwijl anderen zeiden dat hij geofferd had; dan kon hij vertrekken en de valse beschuldiging zwijgend meedragen.

3. Hier werd er een halfdood opgepakt, maar als dood weer weggegooid; daar lag er iemand op de grond, werd aan zijn voeten een heel stuk meegesleept en vervolgens gerekend tot de groep offeraars. Hier zette er een het op een schreeuwen en getuigde met luide stem, dat hij weigerde te offeren; daar riep er iemand uit, dat hij een christen was, en legde daarmee een schitterende belijdenis af aangaande de naam van de Heiland; een ander bleef volhouden dat hij niet geofferd had en het ook nooit zou doen.

4. Zulken werden op de mond geslagen en tot zwijgen gebracht door de vele handen van een stel soldaten die voor de gelegenheid daar waren opgesteld; door vuistslagen op gezicht en kaken werden ze met geweld verdreven. Over het algemeen vonden de vijanden van de ware godsdienst het al een goede zaak als het maar leek, dat ze vooruitgang geboekt hadden.

Maar dat leverde hen niets op tegen de heilige martelaren; trouwens, welk verhaal zou hun wedervaren precies genoeg kunnen beschrijven?

8.4 De namen van Gods roemvolle getuigen; de verschillende martelaarskransen waarmee hun godsdienstigheid bekroond werd

1. Men zou vele voorbeelden kunnen geven van mensen die een bewonderenswaardig enthousiasme aan de dag legden voor de ware godsdienst, die de God van alle dingen erkent; dat gold niet alleen voor de tijd toen de algemene vervolging uitbrak, maar ook al veel eerder, toen de zaak van de vrede nog bijval vond.

2. Want degene, die zo'n grote macht ontving, is nog maar onlangs begonnen uit een diepe slaap te ontwaken; [W] meent dat dit op Galerius slaat (293-311), na de

tussenperiode van Decius en Valerianus begon hij nu stilletjes en onopgemerkt de gemeenten aan te grijpen; aanvankelijk verklaarde hij nog niet een algemene oorlog tegen ons, maar beproefde voorlopig alleen maar degenen die in het leger dienden; hij dacht kennelijk dat de rest gemakkelijk overwonnen zou worden, als de mensen van het leger eerst maar onderworpen waren. Er waren evenwel grote aantallen militairen te vinden, die met alle genoegen een burgerlijk bestaan begroetten, zodat ze hun verering van de Schepper van alle dingen niet hoefden af te zweren.

3. De legerleider, wie dat ook mocht zijn, begon de vervolging tegen de [christen]soldaten met het indelen en uitzuiveren van degenen, die in het leger dienden; hij gaf ze de keus tussen: óf gehoorzamen en hun rang te behouden, óf daarentegen hun rang te verliezen, n.l. als ze zich tegen de order verzetten; zeer veel soldaten uit Christus' koninkrijk gaven er ondubbelzinnig de voorkeur aan om Hem te belijden in plaats van de schijneer en voorspoed te behouden, die ze bezaten.

4. Zij werden dus wel van hun rang beroofd, maar het kwam in deze tijd nog maar zelden voor, dat deze of gene ook met de dood moest boeten voor zijn vroom verzet. Want degene die deze boze aanslagen bewerkte, durfde op dat moment nog maar bij een enkeling tot bloedvergieten over te gaan; 't bleef nog gematigd; hij leek een beetje bang te zijn voor de menigte van gelovigen en aarzelde nog om de mensen aan te zetten tot een oorlog tegen allen gezamenlijk.

5. Maar toen hij zich meer openlijk ging uitrusten voor de strijd, vielen er velen; er zijn geen woorden voor om uit te drukken hoeveel en hoedanige martelaren Gods de inwoners van alle steden en landen met eigen ogen konden zien.

8.5 De gebeurtenissen te Nicomedia

Zodra het edict tegen de gemeenten ook te Nicomedia in het openbaar was aangebracht, verscheen er een man van naam, die door zijn aardse waardigheden een zeer groot aanzien genoot. [Elders **Euethius** genoemd] Toen het decreet daar zo publiekelijke te zien was, rukte hij het weg en scheurde het in stukken. Want hij vond, bewogen als hij was door ijver voor God en bezield door een vurig geloof, dat het een onheilig en hoogst goddeloos stuk was. Op dat moment waren er ook nog twee keizers in die stad, de oudste en de man die na hem de vierde rang in keizerlijke waardigheid bekleedde.¹⁵ Maar de man stoorde zich daar niet aan; hij was de eerste die zich op deze manier onderscheidde; hij kreeg de straf, die op zo'n koene daad te verwachten was; maar tot zijn laatste ademtocht bleef hij onbekommerd en onversaagd.

8.6 De mensen van het paleis

1. Bij allen die zowel onder de Grieken als onder de barbaren bezongen worden als bewonderswaardige mensen en geroemd worden vanwege hun moed, moeten toch zeker ook genoemd de verheven en uitnemende martelaren, die deze tijd voortbracht; onder hen bevonden zich ook Dorotheüs en zijn mededienaren in het paleis van de keizer. Deze mensen werden door hun meesters de hoogste eer waardig geacht; ze werden zelfs niet achtergesteld bij de eigen kinderen van hun meesters. Maar ze achtten aardse roem en weelde werkelijk van mindere betekenis dan beschimping en lijden vanwege de godsdienst, ook al werden ze geconfronteerd met verschillende nieuw bedachte manieren waarop men hen dood wilde maken. Van één van deze dienaren aan het keizerlijke hof, Petrus geheten, zal ik vertellen hoe hij aan zijn eind kwam; de lezer kan daaruit zelf wel voor de geest halen wat de anderen overkomen is.

¹⁵ Dat waren Diocletianus en Galerius; de andere medekeizers waren Maximianus en Constantius I

2. De man die ik bedoel werd in de genoemde stad, Nicomedia, voor de keizers geleid, die ik ook al vermeldde. Men gaf hem opdracht om te offeren; toen hij echter weigerde, gaf men bevel om hem naakt op te hijsen en met gesels zijn hele lichaam zo kapot te slaan, dat hij overwonnen zou worden en alsnog gedwongen de opdracht zou uitvoeren.

3. Maar hij bleef onbewogen onder al dit lijden, hoewel men hem sloeg tot zijn beenderen zichtbaar werden; toen mengden ze azijn met zout en goten dat over zijn geteisterde lichaamsdelen uit. Zelfs die pijnen bleek hij te kunnen verdragen; men zette toen een rooster met vuur in het midden en schoof wat er van zijn lichaam over was in het vuur, alsof het braadvlees was; men wierp hem niet in één keer in het vuur omdat hij dan te snel zou sterven; maar hij werd als het ware stukje bij beetje verbrand; zijn beulen, die hem op de vlammen legden, mochten hem er niet eerder uithalen dan dat hij na dit alles zou instemmen om te doen wat hem bevolen was.

4. Maar hij bleef bij zijn voornemen en gaf te midden van deze folteringen als overwinnaar de geest. Zo verliep dan het martelaarschap van één van de dienaren van de keizer; hij bleek zijn naam - want hij werd immers Petrus genoemd - volkomen waardig.

5. Het lijden van de anderen was zeker niet minder in zwaarte; maar gezien de omvang van dit boek zal ik daaraan voorbijgaan; alleen dit wil ik nog vermelden, dat **Dorotheüs en Gorgonius** met vele anderen van het keizerlijk hof na allerlei strijd hun leven eindigden door de strop; zo droegen ze de prijs van de goddelijke overwinning weg.

6. In deze tijd was **Anthimus** bisschop van de gemeente te Nicomedia; vanwege zijn getuigenis aangaande Christus werd hij onthoofd. Een groot aantal martelaren volgde hem. Want juist in die dagen brak er een brand uit in het keizerlijk paleis te Nicomedia; ik heb er geen idee van hoe die ontstond; maar het valse gerucht werd verspreid, dat onze broeders het vuur hadden aangestoken; op keizerlijk bevel sloeg men links en rechts massaal toe en vernietigde de vromen, sloeg hen neer met het zwaard, doodde hen in het vuur. Men zegt dat er toen mannen en vrouwen waren, die gedreven door een goddelijke en onverklaarbare bereidvaardigheid de brandstapel in renden. Een menigte anderen werd geboeid door de beulen op kleine bootjes gezet en in de diepe zee gegooit.

7. Het gebeurde ook, dat de lichamen van keizerlijke dienaren, die na hun dood op gepaste wijze waren begraven en aan de schoot der aarde toevertrouwd, weer werden opgegraven; hun zogenaamde meesters dachten dat dát nodig was, om ze vervolgens ook in zee te werpen; men deed dat om te voorkomen dat geloofsgenoten hen in hun graven nog zouden vereren, omdat ze naar de mening van de keizers als goden beschouwd zouden kunnen worden. Zo was dan de gang van zaken toen de vervolging in Nicomedia begon.

8. Maar niet lang daarna probeerden sommigen zich ook in het zogeheten gebied van Melitene en anderen overal in Syrië tegen de keizerlijke regering te verzetten; maar er verscheen een keizerlijk bevel waarin stond dat de leiders van de gemeenten overal geketend in de gevangenis geworpen moesten worden.

9. Het schouwspel dat zich na dit edict ontrolde tart elke beschrijving. In alle plaatsen werden tallozen gevangen genomen; de gevangenen, voorheen bestemd voor moordenaars en schurken, werden nu overal gevuld met bisschoppen, ouderlingen en diakenen, voorlezers en duivelbanners; er was helemaal geen ruimte meer om veroordeelde misdadigers op te sluiten.

10. Op het eerste beveldschrift volgde een tweede edict; **daarin stond, dat de gevangenen moesten worden vrijgelaten als ze offerden; maar bleven ze volhouden,**

dan moesten ze met de talloze folteringen gepijnigd worden; niemand zou kunnen vertellen hoe groot het aantal was van de martelaren in elke provincie; vooral in Afrika en bij het volk der Moren, in de regio Thebe en in Egypte; ook mensen, die vandaar naar andere steden en provincies gingen, onderscheidten zich door hun martelaarschap.

8.7 De Egyptenaren, die in Fenicië moesten lijden

1. Diegenen van hen, die in Palestina een schitterende glans verspreidden, kennen we; we weten ook van de mensen uit Tyrus in Fenicië. Wie hen zag, moest wel zeer geschokt zijn door verbazing over de talloze geselslagen, over de volharding van deze werkelijk bewonderenswaardige strijders voor de ware godsdienst. Wie zou niet getroffen en verwonderd zijn bij het aanschouwen van de strijd die de martelaren ondergingen? Direct nadat ze gegeseld waren, werden ze voor de bloeddorstige roofdieren geworpen, voor panthers en verschillende beren, voor wilde zwijnen en met vuur en ijzer opgehitste stieren. Wie zou niet vol bewondering zijn over de opmerkelijke standvastigheid tegenover al die beesten?

2. Wij zelf waren erbij, toen deze dingen gebeurden; we konden zien hoe bij het getuigen over onze Heiland Jezus Christus Zelf Zijn Goddelijke kracht aanwezig was en hoe duidelijk die in de martelaren ten toon gespreid werd; het gebeurde zelfs wel dat het verscheurend wild gedierte de godgeliefden een tijdlang niet durfden aan te raken naderde of hun lichamen aan te tasten; integendeel, het geweld van het gedierte richtte zich eerder tegen de mensen die het van buitenaf probeerden op te zwepen. De heilige strijders stonden daar naakt en moesten op bevel wel eens met hun handen naar de dieren zwaaien om ze naar zich toe te lokken, maar zelfs dan greep het gedierte hen niet aan. Soms stoven de dieren wel eens op hen af, maar gingen dan weer terug, alsof ze door een of andere goddelijke kracht werden weerhouden.

3. Dit duurde zo een lange tijd en wekte grote verbazing bij de toeschouwers; als het met het eerste niet lukte, was men gedwongen om een tweede of derde dier los te laten op een en dezelfde martelaar.

4. Men moest wel zeer verwonderd zijn over de onverschrokken dapperheid van die heiligen en de moedige en onwankelbare volharding in hun jonge lichamen. Hier zag je een jongeman, nog geen twintig jaar oud, zonder ketenen, die zijn armen in de vorm van een kruis uitstak; tegelijkertijd toonde hij een onverschrokken en zonder vrees, terwijl hij in alle rust tot de Godheid gebeden richtte; hij verzette geen stap en bleef staan waar hij stond, ook toen beren en panthers dood en verderf uitblezen en zijn lichaam bijna aanraakten; maar ook nu weer, de muilen van de dieren waren gestopt door een goddelijke en onverklaarbare kracht; ik weet niet hoe het kwam, maar de dieren trokken zich snel weer terug naar achteren. En zo dan verging het deze jongen.

5. Daar zag je vijf anderen, die voor een woest gemaakte stier werden geworpen; maar het dier stoof af op mensen die van buiten kwamen, nam hen op zijn horens en smeed ze in de lucht, zodat ze verbrijzeld werden en half dood konden worden opgeraapt; de heilige martelaren bleven echter ongedeerd; het dier rende wel dreigend en blazend op hen af, maar kon niet eens dichtbij hen komen; het stampte met zijn poten op de grond, sloeg met zijn horens heen en weer, en was wel blazend en razend van dodelijke woede, toen men hem opjoeg met gloeiend ijzer; toch werd het beest door Goddelijke voorzienigheid weerhouden. Omdat dit dier hen niet in het minst beschadigde, lieten ze maar andere dieren op hen los. Maar ook dat hielp niet.

6. Nadat de martelaren aan deze diverse en vreselijke dreigingen hadden blootgestaan, werden ze allen tenslotte met het zwaard gedood; ze kregen niet eens een graf in de aarde; hun lichamen werden aan de golven van de zee prijsgegeven.

Zodanig dan was de strijd die de Egyptenaren in Tyrus te voeren hadden; roemvol ook was de inspanning, die ze wegens de ware godsdienst betoonden.

Dit gebeurde in het jaar 304, onder Veturius, een Romeinse generaal, in de regering van Diocletianus.

8.8 Het lijden van de gelovigen in Egypte

Maar men zou zich ook moeten verwonderen over degenen die in hun geboorteland het martelaarschap ondergingen, duizenden in getal. Mannen, vrouwen en kinderen werden daar in Egypte op verschillende manieren ter dood gebracht, vanwege de leer van onze Heiland; ze achtten hun tijdelijk leven van minder betekenis.

Er waren er die met schaafterkanten gefolterd werden, op de wreedste manier gepest werden, andere pijnigingen van allerlei soort te lijden hadden, verschrikkelijk om te horen; dan werden ze in het vuur geworpen, of verdrinken in de zee; anderen strekten moedig hun hoofd uit voor de beulen; sommigen stierven tijdens de martelingen, anderen stierven van honger, sommigen werden aan het kruis geslagen, zoals dat normaal gesproken bij misdadigers gebeurt; maar anderen wachtte een wreder lot; ze werden met het hoofd naar beneden aan het hout gespijkerd en in leven gelaten, tot ze aan de kruisbalken van honger zouden sterven.

8.9 Het lijden van de gelovigen in Thebe

1. Het lijden en de kwellingen die de martelaren in het gebied van Thebe hebben ondergaan, gaat elke beschrijving te boven. Als met klauwen werden hun lichamen met scherven opengereten; ze werden net zo lang geteisterd tot ze stierven. Het gebeurde dat vrouwen, met een touw aan één been gebonden, door een of ander toestel hoog de lucht in getakeld werden, het hoofd naar beneden, hun naakte lichamen door helemaal niets bedekt wat een uitermate schandelijk, buitengewoon wreed en volkomen onmenselijke schouwspel voor de toeschouwers.

2. Anderen kwamen om doordat ze aan bomen of stammen gebonden werden; de sterkste takken werden voor dit doel met een toestel naar elkaar getrokken, waarna men beide benen van de martelaren daaraan vastbond; dan liet men de takken weer los, zodat ze hun normale stand gingen innemen; dat was bedoeld om een felle kracht te ontketen, die de ledematen van de slachtoffers uit elkaar scheurde.

3. Dergelijke dingen werden niet voor een poosje of een paar dagen uitgehaald, maar gedurende een heel aantal jaren. Het kwam voor, dat er meer dan tien of boven de twintig in getal, soms niet minder dan dertig, ja bijna zestig en soms zelfs honderd op één dag tegelijk gedood werden, mannen, heel jonge kinderen, en vrouwen; ze waren dan al veroordeeld tot allerlei steeds weer veranderende straffen.

4. Toen wij in die streken waren, zijn we er zelf getuige van geweest dat zeer velen op één dag de dood door onthoofding of door de verschrikking van het vuur ondergingen. Zo erg was het dat het moordwapen helemaal bot werd en in stukken brak; de beulen raakten zo uitgeput dat ze elkaar moesten aflossen.

5. Maar we konden toen ook getuige zijn van de meest bewonderenswaardige geestkracht, de werkelijk goddelijke sterkte en bereidvaardigheid van hen, die geloofden in de Christus Gods. Want zodra het vonnis over de eerste gelovigen geveld was, kwamen van her en der anderen naar de rechterstoel lopen om te belijden dat ze christenen waren; dat hen verschrikkelijke en diverse martelingen stonden te wachten deed hen niet; onverschrokken en vrijmoedig verklaarden ze aanhangers te zijn van de godsdienst die de God van alle dingen eert; met vreugde, gelach en blijdschap hoorden ze hun doodvonnis aan; ze begonnen zelfs te zingen en hieven lof- en dankliederen aan tot ze hun laatste adem uitbliezen.

6. Men moest grote bewondering voor hen hebben. Maar dat gold meer nog voor die bewonderenswaardige mensen, die alle aardse voorrechten op de tweede plaats stelden; ze achtten die van minder betekenis dan de ware godsdienst en het geloof in onze Heiland en Heere Jezus Christus; hoewel sommigen zeer rijk waren en van edele geboorte, of zeer beroemd en meesterlijk goed in de wetenschap, toch kozen ze liever voor de ware godsdienst.

7. Zo iemand was **Philomorus**, een hoge functionaris in het keizerlijk regeringsapparaat te Alexandrië; dagelijks deed hij werk als onderzoeksrechter en werd daarbij omgeven door een militaire lijfwacht; zo hoog en waardig was zijn functie in Romeinse ogen.

Bij hen hoorde ook **Phileas**, bisschop van de gemeente te Thmuïs; hij was befaamd wegens zijn burgerlijke activiteiten en diensten in het landsbelang, en ook vanwege zijn wijsgerig werk.

8. Al deze mensen verkozen liever de instellingen van onze Heiland over belijdenis en verloochening te behouden, dan deze te verachten en in leven te blijven; toch werd hen door talrijke bloedverwanten en andere vrienden een andere keuze aangeraden, ook door vele hoogwaardigheidsbekleders; ja, zelfs de rechter spoorde hen aan om zichzelf te ontzien en medelijden te hebben met hun kinderen en vrouwen. Maar ze lieten zich door hen volstrekt niet overtuigen. Maar door hun moedig en weloverwogen standpunt, of, liever, hun vrome en Godlievende zielsgesteldheid, weerstonden ze alle dreigementen en beledigingen van de rechter; beiden werden onthoofd.

8.10 Phileas' geschriften over de martelaren van Alexandrië

1. Hierboven zei ik al, dat Phileas heel beroemd was wegens zijn kennis van de algemene wetenschap; laat hij maar getuige van zichzelf zijn en zelf tonen wie hij was; dan kan hij tegelijk zelf vertellen wat er in Alexandrië is voorgevallen; hij kan dat preciezer vertellen dan ik; hier volgen zijn eigen woorden, uit de brief van Phileas aan de mensen van Thmuïs:

2. In de Goddelijke en heilige Geschriften zijn al die voorbeelden, tekenen en prachtige kenmerken voor ons te vinden; daarom hielden de heilige martelaren uit ons midden zonder aarzelen met kracht vast aan hun roeping; ze richtten hun geestesoog onbelemmerd op God, Die over alles regeert, en waren vastbesloten te sterven wegens hun godsdienst. Ze wisten heel goed, dat onze Heere Jezus Christus voor ons mens werd, opdat Hij elke zonde zou wegnemen en ons de middelen verschaffen om het eeuwig leven in te gaan: *[Want Hij heeft het] geen roof geacht Gode even gelijk te zijn; maar heeft Zichzelf vernietigd, de gestaltenis van een dienstknecht aangenomen hebbende, ...; en in gedaante gevonden als een mens, heeft Hij Zichzelf vernederd ... tot de dood, ... de dood des kruises* (verg. Fil. 2:6-8).

3. Daarom streefden deze martelaren, die Christus meedroegen, ernaar om betere genadegaven te verkrijgen; ze verdroegen alle soorten beproeving en allerlei mogelijke foltering, niet één keer, maar sommigen zelfs tweemaal; hun bewakers wedijverden met elkaar in het uiten van allerlei dreigementen tegen hen, soms met woorden, maar ook met daden; maar de martelaren lieten hun gevoelens niet varen; want de volmaakte liefde drijft de vrees uit (verg. 1 Joh. 4:18).

4. Woorden zouden tekort schieten om de moed van de gelovigen en hun krachtige houding tijdens elke beproeving te beschrijven. Want iedereen die het

maar wilde had de vrijheid om ze te mishandelen; sommigen sloegen hen met knuppels, met stokken, met gesels, anderen met riemen en touwen.

5. Al met al was het een wisselend schouwspel van folteringen, vol van grote kwaadaardigheid. Sommigen werden met de handen op de rug gebonden aan het hout gehangen; hun ledematen werden daarna met een of ander toestel uit elkaar getrokken. Daarna gingen de beulen op bevel met hun folteringinstrumenten het hele lichaam bewerken; niet alleen maar de zijkanten, zoals bij moordenaars, maar ook de buik, de benen en de wangen. Er waren er die met één hand hoog aan een poort gehangen werden; omdat hun gewrichten en ledematen daarbij uiteengetrokken werden was hun lijden verschrikkelijk, erger dan andere pijnen. Anderen werden met het gezicht tegen zuilen gebonden; ze konden niet op hun voeten rusten; maar hun lichaamsgewicht trok hen naar beneden en deed de touwen daardoor des te meer knellen.

6. De martelaren verdroegen dit alles; niet maar het korte poosje dat de stadhouder tot hen sprak of zich met hen bezig hield, maar bijna de hele dag. Als de stadhouder naar de volgende slachtoffers liep, liet hij een paar ondergeschikten achter bij de vorigen om te zien of iemand soms, overwonnen door de folteringen, zou toegeven. De stadhouder had bevolen zonder respijt de touwen aan te trekken; als iemand zijn laatste adem uitblies, moesten ze het lichaam op de grond laten zakken en wegslepen.

7. Want, vonden ze, men moest geen enkele aandacht aan ons besteden; ze moesten met ons denken en doen alsof wij er gewoon niet waren; daarom hadden ze deze tweede martelgang na het geselen bedacht.

8. Na de folteringen werden sommigen op het blok gezet, waarbij hun voeten tot in het vierde gat werden uitgerekt. Ze moesten daardoor wel op hun rug blijven liggen; hun geteisterde lichamen waren krachteloos geworden door de slagen en geselingen die ze gekregen hadden; ze waren niet meer in staat overeind te komen. Anderen bleven voorover op de grond liggen waar ze waren neergesmeten; uitgeput door de opeenhoping van folteringen als ze waren, boden ze in die toestand een nog erger aanblik aan de toeschouwers dan tijdens de mishandeling zelf; zo erg waren ze aan hun lichamen getekend met bewijzen van de bedenksels van hun beulen.

9. In dergelijke omstandigheden kon het niet anders of sommigen gingen onder de druk van de folteringen de dood in; door hun volharding maakten ze hun tegenstander beschaamd. Anderen werden halfdood in de gevangenis geworpen; na weinig dagen stierven ze, gekweld door onophoudelijke pijnen. Maar ook waren er die door goede verzorging begonnen te herstellen; tijdens hun langdurig verblijf in de gevangenis vatten ze nieuwe moed.

10. Ze werden dan voor de keus gesteld: óf de verfoeilijke offers aanraken, en gevrijwaard blijven van verdere marteling door een vloekdragende vrijheid te ontvangen, óf niet meedoen met het offeren, en dan het doodvonnis te krijgen. Gesteld voor dat dilemma, gaven ze in vreugde ruimte voor het laatste, ook al zou de dood erop volgen. Want ze wisten maar al te goed wat in de heilige Schrift ons was voorzegd: *Wie de goden offert, ..., die zal verbannen worden* (vgl. Ex. 22:20); en: *Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben* (Ex. 20.3).

11. Dat waren dan uitspraken van een martelaar, die werkelijk de wijsheid en God liefhad. Hij schreef deze woorden aan de broeders uit zijn gemeente toen hij in de gevangenis zat, voordat het doodvonnis was uitgesproken; in de brief gaf hij niet alleen aandacht aan zijn eigen toestand, maar wekte de broeders tevens op om, ook na

zijn aanstaande dood, krachtig vast te houden aan de godsdienst die in Christus haar uitgangspunt heeft.

12. Wat moet ik hier verder aan toevoegen? Over deze tijd kan men telkens nieuwe voorbeelden aanhalen van de strijd die de vrome Martelaren hadden te ondergaan, de een na de ander, over de hele wereld; niet langer werden zij immers bejegend volgens de gebruikelijke wet; maar men viel hen aan op de wijze, die in een oorlog normaal is.

8.11 Wat er in Frygië gebeurde

1. Een voorbeeld van wat ik hierboven schreef, gebeurde in Frygië; gewapende soldaten omsingelden daar een stadje, waarin christenen woonden; ze staken vuur aan in de stad en lieten iedereen, ook de kinderen en vrouwen verbranden, terwijl die getuigenis gaven van de God van alle dingen. De soldaten handelen op deze manier, omdat alle inwoners van deze stad beleden dat ze christen waren; dat gold voor de burgemeester zelf, het stadsbestuur, de hogere standen en de gewone mensen; niemand in de stad wilde luisteren naar het bevel om aan de afgoden te offeren.

2. Ook meld ik hier Adautus, een man die een hoge Romeinse functie vervulde en uit een voorname Italiaanse familie afkomstig was; deze man was steeds bevorderd tot een hogere waardigheid in de keizerlijke hiërarchie; men roemde over hem toen hij binnen de afdeling financiën de hoogste baas was, van de algemene magistraat, zoals men dat bij hen noemde, een rang die hij onberispelijk vervulde.

Maar bovendien was deze vooraanstaande man tegelijkertijd befaamd vanwege zijn vroom gedrag in godsdienstig opzicht en zijn openbaar belijden van Christus Gods; daarom werd ook hij getooid met de martelaarskroon; terwijl hij nog het ambt van algemeen magistraat vervulde doorstond hij op waardige wijze zijn strijd, die hij vanwege de zijn godsdienst te volvoeren had.

8.12 De vele mannen en vrouwen, die op allerlei manieren te strijden hadden

1. Moet ik nu verder gaan met het bij name noemen van de andere bewonderenswaardige martelaren, hun aantal uitrekenen, of de verschillende manieren waarop ze gemarteld werden beschrijven? Sommigen werden met bijlen gedood, zoals in Arabië gebeurde; van anderen werden hun ledematen verbrijzeld, zoals in Cappadocië; weer anderen werden aan hun voeten opgetakeld, met het hoofd naar beneden, terwijl vlak onder hen een vuur smeulde, zodat ze stikten van de rook die uit het hout opwalde, zoals met mensen in Mesopotamië gebeurde; van sommigen werden de neus, de oren of de handen afgesneden of andere lichaamsdelen verminkt, zoals in Alexandrië geschiedde.

2. Moet ik de herinnering levend houden van die groep in Antiochië die op vurige roosters langzaam verbrand werd, niet te snel dodelijk, maar langzaam, zodat hun smartelijke kwelling langer zou duren? Er waren weer anderen die liever hun hand in het vuur staken, dan het verfoeilijk offer aanraakten; sommigen deinsden zo voor de beproeving terug, dat ze het beter vonden om zich van hoge huizen af te werpen dan gepakt te worden en in handen van de vervolgers te vallen; ze beschouwden de dood als een hoger gewin dan de ellende van de goddelozen.

3. Er was een heilige en bewonderenswaardige vrouw te Antiochië, [**Domnina**] bij allen bekend wegens haar deugdzaamheid, befaamd om haar rijkdom, haar afkomst en haar goede inzicht, die twee dochters had grootgebracht; deze meisjes, maagden nog, waren nu in de bloeiende lente van hun leven, en waren even schoon van lichaam als onderlegd in de beginselen van het geloof. Veel mensen voelden zich afgunstig jegens het tweetal; men probeerde alles om uit te vinden waar ze verborgen waren; toen ontdekte men dat ze buiten de stad verbleven; met list werden ze naar Antiochië

teruggeroepen en raakten gevangen in de netten van de soldaten. De moeder kreeg het gevoel dat zij en haar dochters nu hulpeloos waren; ze vertelde wat voor vernederingen ze van de mannen te verduren zouden krijgen; in het bijzonder ging ze in op de dreigende schending van hun kuisheid; want meer dan iets anders vreesde ze dat onverdraaglijk kwaad en wilde niet gedwongen worden om daarvan zelfs met een half oor iets te horen, zo hield ze zichzelf en haar dochters voor. Ze vertelde hen, dat allerlei geweld, ja zelfs de dood minder erg was dan de onderwerping van je ziel aan de slavernij van de valse goden; er was maar één weg tot bevrijding van al dit kwaad, zei ze, en dat was dat men zijn toevlucht zocht bij de Heere.

4. Ze waren het hier met elkaar over eens; ze plooiden hun kostbare gewaden zo netjes mogelijk om hun lichamen en, toen ze halverwege gekomen waren, vroegen ze aan de bewakers een ogenblikje om zich even terug te kunnen trekken; meteen wierpen ze zich in de rivier die daar langs stroomde. Zij deden dat zelf.

5. Maar er was nog een tweetal maagden in diezelfde plaats, Antiochië, in alle dingen dienstbaar aan God en voorbeeldige zusters voor elkaar; de meisjes waren van goede komaf, ze hadden een uitstekende levenshouding, ze waren jong van jaren en knap om te zien; tegelijkertijd waren ze ernstig van ziel, vroom in levenswijze, bewonderenswaardig in toewijding. Het leek wel of de aarde zulke voortreffelijke mensen niet kon dragen of verdragen; de dienaars van de valse goden gaven dan ook bevel om hen in zee te werpen. Dat soort dingen gebeurde in Antiochië.

6. Maar ook in Pontus hadden mensen veel te verduren, verschrikkelijk om te horen. Van sommigen werden de vingers doorstoken met een scherp stuk riet, dat onder hun nagels werd ingedreven. Anderen werden overgoten met golven gesmolten lood, dat nog zinderde van gloeiende hitte; ze kregen de gesmolten massa over hun rug en verbrandden overal, ook op de meest belangrijke plaatsen van hun lichaam.

7. Weer anderen moesten onduldbare folteringen ondergaan, waarbij hun niet nader te noemen ledematen en hun ingewanden werden gepijnigd; schandelijk was dat, en zonder medelijden veroorzaakt, men kan het met woorden niet verhalen; en dat alles werd dan vertoond door die zogenaamde vriendelijke en billijke rechters, telkens iets nieuws alsof ze elkaars wreedheid zo goed mogelijk wilden laten zien, als ging het om wijze deugden. Het leek wel of ze prijzen in de wacht wilden slepen, zo probeerden ze telkens weer nieuwe martelingen te verzinnen; alsof ze elkaar wilden overtroeven in wrede heden, zo spanden ze zich in.

8. Ten langen leste kwam er verandering in; de rampspoed was zo groot geweest, dat de rechters nauwelijks nog iets venijnigers konden bedenken; het leek alsof ze moe waren van het doden, zat en verzadigd van het bloedvergieten; ze begonnen toen zogenaamd vriendelijk en menselijk te worden, alsof ze meenden niet langer boosaardig tegen ons te moeten optreden.

9. Ze vonden het niet langer gewenst, zeiden ze, om de steden nog langer te besmeuren met bloed van eigen burgers; en de opperste heerser was immers zo aardig en genadig jegens iedereen, dat hij niet verdacht moest kunnen worden van al te grote wreedheid; daarom moesten de zegeningen en de mensvriendelijkheid van het keizerlijk bewind naar iedereen uitstralen; de majesteit beschikte dat wij niet meer met de doodstraf gestraft zouden worden. In hun 'grote genade' besloten de keizers dat dergelijke wraakzucht niet meer tegen ons uitgeoefend mocht worden; daarvan werden we 'bevrijd'.

10. Sindsdien was het uitsteken van de ogen en het verminken van beide benen tegelijkertijd verboden. Dat was hun 'menslievendheid', dat betekende hun 'lichte' straf, dat ze 'slechts' óf een oog uitstaken, óf alleen maar één been verminkten. Het gevolg van de 'mensvriendelijkheid' van die goddelozen was aldus: het is onmogelijk

om het grote aantal nog op te sommen van die schare mensen bij wie eerst het rechteroog met het zwaard werd uitgestoken en vervolgens de wond met vuur dichtgeschroeid. Talloos waren degenen, van wie het linkerbeen bij de knieholte door een brandijzer onbruikbaar werd gemaakt; bovendien werden daarna velen veroordeeld om in de provinciale kopermijnen te werken; daarbij ging het niet zozeer om hun arbeidsproductiviteit, als wel om de slachtoffers te pijnigen en in ellende te brengen. En dan heb ik nog niets gezegd over de vele andere soorten strijd die de mensen moesten leveren; maar het is niet doenlijk die heldendaden van de gevallen allemaal te noemen; die tarten elke beschrijving.

11. Zo duidelijk waren de blijken van verheven gedrag, die de belijders van Christus over de hele wereld lieten schitteren, dat ze alom de ooggetuigen van hun dapperheid in verbazing brachten; begrijpelijk, want deze ware belijders gaven in eigen persoon de tekenen te zien van de werkelijk goddelijke en onuitsprekbare kracht van onze Heiland. Het zou te ver voeren om ieder bij name te noemen; ja, dat zou onmogelijk zijn.

8.13 De kerkelijke leiders die het handhaven van de ware godsdienst met hun bloed bezegelden

1. Er waren in de meest bekende steden ook voorgangers van de gemeenten die het martelaarschap ondergingen; als eerste die vermeld moet worden op de pilaren ter nagedachtenis aan de vromen van Christus' Koninkrijk, wil ik noemen: Anthimus, de bisschop van Nicomedia, die als martelaar onthoofd werd.

2. Van de martelaren uit Antiochië moet **Lucianus**¹⁶ vermeld worden; hij was gedurende heel zijn leven een uitmuntende ouderling van de kerkelijke gemeente daar. Te Nicomedia heeft hij, toen de keizer zelf aanwezig was, het hemels Koninkrijk van Christus verkondigd, eerst met woorden in een rede waarin hij het geloof verdedigde, daarna ook metterdaad.

3. In Fenicië kwamen een drietal vrome leiders om het leven, wellicht de meest Godgeliefde herders van de geestelijke voedsterlingen van Christus' kudde: **Tyrannion**, bisschop van de gemeente te Tyrus, **Zenobius**, ouderling van de gemeente te Sidon en **Silvanus**, bisschop van de gemeenten rond Emisa.

4. **Silvanus** werd opgenomen in de rij der martelaren, toen hij met andere te Emisa als voer voor de wilde beesten gegooid werd; de beide anderen uit Antiochië verheerlijkten het woord van God door geduldig te lijden tot de dood erop volgde. Bisschop Tyrannion werd in de diepe zee geworpen; de ander, Zenobius, was een prima arts, die stierf na zwaar lijden, waarbij men hem in zijn zijden folterde.

5. Van de martelaren uit Palestina noem ik **Silvanus, de bisschop** van de gemeenten rond Gaza; met **negenenendertig** anderen werd hij in de kopermijnen te Phaeno onthoofd; daar werden ook de bisschoppen **Peleus** en **Nilus** uit Egypte met het vuur gedood.

6. Ik moet hier ook ouderling **Pamphilus** noemen, de man die het meest door ons geroemd moet worden van de gemeente te Caesarea; hij was de meest bewonderenswaardige man in die dagen; op een geschikt moment zal ik de verheven aard van zijn heldendaden beschrijven.

7. Van hen die te Alexandrië en in heel Egypte en de regio Thebe een roemrijk einde vonden, wil ik als eerste **Petrus** noemen; hij was bisschop van Alexandrië zelf en een

¹⁶ Lucianus, een tijdlang volgeling van Paulus van Samosata, is te beschouwen als de geestelijke vader van het Arianisme. Hij verzorgde een herziening van de Septuaginta (H)

heilig voorbeeld van iemand die de godsdienst van Christus voortreffelijk kon onderwijzen; ook noem ik naast hem de ouderlingen **Faustus, Dius en Ammonius**, allen volmaakte getuigen van Christus; ook **Phileas, Hesychius, Pachymius, en Theodorus, bisschoppen** van gemeenten in Egypte; naast hen worden nog vele anderen door de kerken in die plaatsen en streken genoemd als martelaren in gedachtenis gehouden. Het zou te ver voeren als ik tot in details alles wat hen in hun strijd overkomen is, zou verhalen; want over heel de wereld hebben zij gestreden wegens de dienst aan de Godheid. Dat alles te beschrijven zou meer een zaak zijn van de mensen die van het gebeurde ooggetuigen waren. Over de mensen, van wie ik hun wedervaren zelf heb meegemaakt, hoop ik in een ander boek voor het nageslacht een beschrijving te geven.

8. Maar in dit boek wil ik nog ingaan op de herroeping van de dingen die tegen ons gedaan zijn; daarbij wil ik nog wat toevoegen aan het reeds geschrevene; dat gaat over wat er sinds het begin van de vervolging is gebeurd; dat kan zeer nuttig zijn voor de lezers.

9. Er zijn nauwelijks woorden voor om goed te beschrijven hoe de toestand van het Romeinse rijk was vóór men de oorlog tegen ons begon; in die tijd waren de keizers voortdurend vriendelijk tegen ons en vreedzaam gezind; het rijk zelf kende welvaart en voorspoed. De opperheersers over de hele wereld konden hun tien- ja zelfs twintigjarig jubileum vieren met feesten en festijnen, schitterende, vrolijke feestmaaltijden lieten ze verzorgen; zo konden ze hun tijd wel doorbrengen, in alle rust en voortdurende vrede.

10. Zo vermeerderde hun macht ongehinderd en werd dagelijks groter. En toen, opeens, beëindigden ze de vrede met ons en gingen een onverzoenlijke oorlog aan. Er waren nog geen twee jaar sinds deze ommezwaai verlopen, toen zich iets nieuws voordeed, waarbij het hele bewind op zijn kop gezet werd.

11. Want een ernstige ziekte overviel Diocletianus, de voornaamste van de eerder genoemde vier keizers. Hij kreeg een zeer hardnekkige ziekte, waardoor hij zijn geestelijke vermogens kwijt raakte; samen met de man, die na hem de tweede rang bekleedde, Maximianus, keerde hij terug tot een gewoon burgerleven. 305 Deze zaken waren nog maar nauwelijks geregeld, of het hele rijk werd in tweeën verdeeld; dat was, voor zover in de herinnering overgeleverd, nog nooit eerder gebeurd.

12. Kort daarna stierf keizer Constantius 306; gedurende heel zijn leven was hij zijn onderdanen zachtmoedig en welgezind; ook was hij zeer gunstig gestemd jegens het woord van God; hij liet zijn eigen zoon Constantinus achter als alleenheerser, om in plaats van hem *Augustus*¹⁷ te worden. Constantius was de eerste van de keizers die na zijn dood tot de goden werd gerekend; men keurde hem na zijn dood alle eer waardig, die men een goed keizer hoort te geven; want hij was allervriendelijkst en zeer mild geweest.

13. Als enige van de keizers in onze tijd heeft hij zijn regeringsperiode op waardige wijze doorgebracht; steeds weer betoonde hij zich een vriendelijk en goedaardig man; hij deed in het geheel niet mee met de oorlog tegen ons; integendeel, hij beschermde de vromen die onder zijn beheer vielen en bewaarde hen voor schade en schande. Hij was het niet, die kerkgebouwen liet neerhalen of een nieuw boosaardig plan tegen ons smeedde. Zo kreeg hij een gelukkig en hoogst gezegend levenseinde. Hij alleen stierf op vreedzame en roemvolle wijze; als enige kon hij bij zijn dood de regering overlaten aan zijn eigen zoon die hem opvolgde en een alleszins verstandig en godsdienstig man was.

¹⁷ keizertitel

14. Van meet af aan werd zijn zoon Constantinus daarom uitgeroepen tot opperkeizer en Augustus; dat deden de soldaten; maar reeds veel eerder was hij tot die functie geroepen door God, die over alles de soeverein is; Constantinus besloot de eerbied, die zijn vader met betrekking tot onze leer koesterde, na te volgen. Zo'n man was hij nu eenmaal.

15. Maar kort daarna verklaarden de heersers in een gezamenlijk besluit Licinius tot keizer en *Augustus*. Maximinus was daarover zeer ontstemd, omdat hij zelf door de anderen alleen nog maar tot Caesar benoemd was. En omdat Maximinus een bijzonder tiranniek karakter had, greep hij zelf naar de hoogste waardigheid en besloot zichzelf aan te stellen tot Augustus, 308.

Inmiddels werd er een samenzwering ontdekt om Constantinus te doden; de aanstichter daarvan [Maximianus,] was de man van wie ik eerder schreef, dat hij na het neerleggen van zijn waardigheid toch weer het ambt op zich genomen had; hij werd gegrepen en stierf een zeer smadelijke dood. Hij was de eerste van wie ze de standbeelden, de inscripties tot zijn eer en al het andere moois dat men meende aan zijn lof te moeten wijden, neerhaalden; want hij was een onheilig en goddeloos mens.

8.14 Het moreel gedrag van de vervolgen

1. Maximinus' zoon *Maxentius* [306-312] trok de alleenheerschappij over *Rome* naar zich toe; aanvankelijk deed hij net alsof hij ook ons geloof aanhing om het volk van de Romeinen te behagen en te vleien; hij beval zijn onderdanen om op te houden met het vervolgen van de christenen; door zich zo vroom voor te stellen leek hij een veel gematigder en vriendelijker heerser dan zijn voorgangers.

2. Maar wat men ook van hem gehoopt mocht hebben, in zijn handelingen gedroeg hij zich heel anders; allerlei kwaadaardigheid kwam in zijn leven openbaar; geen mogelijkheid om zich schunnig en losbandig te gedragen liet hij ongebruikt; overspel en verkrachting, niets was hem te dol; hij haalde vrouwen bij hun wettige echtgenoten weg, misbruikte ze op zeer schaamteloze wijze en stuurde ze dan weer terug naar hun mannen. Hij haalde dergelijke dingen niet uit bij gewone en onaanzienlijke mensen; maar hij wilde juist de meest vooraanstaande en eerbiedwaardige leden van de senaat op deze manier beledigen.

3. Zo leefde iedereen in angst voor hem, volk en magistraat, bekende en onbekende mensen; hoog en laag liet zich door deze smerige tirannie onderdrukken; maar hoewel de mensen zich koest hielden en deze harde slavernij verdroegen, ontsnapte men daardoor niet aan de moorddadige wreedheid van de tiran.

Zo gaf hij naar aanleiding van een onbetekenend voorval het volk over aan de moordzucht van zijn schildwachten; daardoor werd een groot aantal mensen van het Romeinse volk afgemaakt, midden in de stad nog wel; en dat gebeurde niet door speren en wapens van Scythen of barbaren, maar door hun eigen medeburgers.

4. Het is onmogelijk uit te rekenen hoe velen er uit de senaat alleen maar vanwege hun rijkdom werden omgebracht; duizenden werden gedood op grond van allerlei verzonnen misdaden.

5. Als een soort kroon op zijn misdaden begon de tiran zich bezig te houden met de tovenarij; met de bedoeling magie te bedrijven liet hij soms zwangere vrouwen opensnijden, dan weer onderzocht hij de ingewanden van pasgeboren baby's; soms liet hij leeuwen doden om allerlei niet nader te noemen dingen uit te halen; daarmee wilde hij de demonen aanroepen en de dreigende oorlog vermijden. Want het enige waarop hij hoopte, was dat zijn overwinning door deze middelen veilig gesteld zou worden.

6. Men kan haast niet aangeven op welke manieren deze tiran van Rome zijn onderdanen tot slavernij bracht; daardoor kwam de bevolking in grote nood; men

ervoer een groot gebrek aan noodzakelijk voedsel; onze tijdgenoten herinneren zich niet, dat het ooit eerder in Rome zo erg geweest is.

7. In het **oosten** van het rijk heerste **Maximinus** als tiran; hij sloot een geheime overeenkomst met Maxentius uit Rome, zijn evenknie in boosaardigheid; Maximinus probeerde zijn plannen zo lang mogelijk te verbergen. Maar tenslotte werd zijn opzet ontdekt en hij kreeg zijn verdiende straf.

8. Het was verbluffend hoeveel overeenkomst de boosaardigheid van deze tiran vertoonde met die van de gelijksoortige tiran van Rome, ja, hoe hij die broeder overtrof in schurkerij. De grootste tovenaars en Magiërs werden door hem de hoogste eer waardig gekeurd; want hij was uitermate vreesachtig en zeer bijgelovig en helemaal overgegeven aan de verleidende dienst van afgoden en demonen.

9. Daarom onderwierp hij ons aan een voortdurende vervolging, langer en feller dan zijn voorgangers hadden gedaan. Hij gaf bevel dat in elke stad tempels moesten worden opgericht; waar de tand des tijds de heiligdommen had aangetast, moeste ze snel vernieuwd worden. In elke plaats en stad stelde hij afgodpriesters aan; en boven hen kwam er in elke provincie een hogepriester; zón hogepriester werd gekozen uit de groep hoogwaardigheidsbekleders en was iemand die zich in allerlei burgerlijke ambten zeer goed onderscheidde; hij kreeg dan ook een lijfwacht van wapendragers mee. Aan al die tovenaars schonk de keizer schaamteloos hoge bestuursfuncties en de grootste voorrechten, alsof het vrome vrienden van de goden waren.

10. In het verlengde van deze handelingen begon hij alle provincies die onder zijn bewind stonden te grieven met het invorderen van goud, zilver en schatten zonder getal; hij deed dat niet alleen maar in één plaats of streek, maar overal; door zware belastingen en allerlei andere onrechtvaardigheden probeerde hij de mensen te onderdrukken. En terwijl hij de rijken beroofde van het bezit, dat ze van hun vaders geërfd hadden, overlaadde hij de vleiers om hem heen met kostbaarheden en hopen geld.

11. Door overdadig drankgebruik kwam hij in zo'n situatie, dat hij tijdens drinkgelagen de kluts kwijtraakt en van zijn verstand beroofd werd; vaak gaf hij onder invloed zulke bezopen bevelen, dat hij ze de volgende dag, nuchter geworden, weer betreurde. Hij overtrof iedereen in vraatzucht en liederlijkheid; zo stelde hij zichzelf aan als een leraar in boosaardigheid voor de heersers en onderdanen om hem heen. Hij liet het leger verslappen door allerlei weelderigheid en onmatigheid toe te staan; hij spoorde de stadhouder en generaals aan om hun onderdanen voortdurend onder druk te houden door roof en hebzucht, alsof ze zijn mede-tirannen waren.

12. Ik hoef toch de schandelijke wellust van deze man niet verder in herinnering te brengen, of de schare te tellen van de vrouwen die hij verleidde? Geen stad kon hij doortrekken zonder vrouwen te onteren of maagden te ontvoeren.

13. Dat lukte hem bij allen, behalve bij de christenen. Want alleen bij hen, die immers de dood gering achten, stelde dergelijke tirannie niets voor. De mannen onder hen hadden te lijden van het vuur, het zwaard, van kruisiging, wilde beesten, de diepe zee, van het verminken van ledematen, het brandmerken met gloeiend ijzer, het uittrekken of -steken van de ogen en het verminken van heel het lichaam. Bovendien hadden ze honger te verduren, arbeid in de mijnen en gevangenschap; en toch, zij betoonden tenslotte dit lijden wegens de godsdienst meer te verkiezen dan de dienst van God in te ruilen voor afgoden.

14. Ook de vrouwen onder hen werden niet minder dan de mannen krachtig gesterkt door het onderwijs in het woord van God; sommigen van hen hadden dezelfde verschrikkingen als de mannen te ondergaan; ze ontvingen dan ook dezelfde heerlijke beloning voor hun moed. Als sommige anderen met geweld werden weggesleurd om

hen te onteren, gaven ze eerder hun ziel over aan de doding ervan, dan hun lichaam aan de schending ervan.

15. Van de vrouwen die de tiran in Alexandrië probeerde te verkrachten was er één, die hem overwon; zij was een christin en zeer voornaam en bekend; [zij heette volgens Rufinus: Dorothea (H)] zij wist de door hartstocht en ontucht gedreven ziel van Maximinus door haar moedige standvastigheid te beteugelen. Ze was rijk, kwam uit een goede familie en had een goede opvoeding genoten, maar vond alles minder belangrijk dan haar seksuele ingetogenheid. De keizer drong wel zeer bij haar aan, maar wilde haar, die bereid was te sterven, toch niet doden; want zijn begeerte was sterker dan zijn nijd; daarom strafte hij haar door haar te verbannen en haar bezit te onvreemden.

16. Vele andere vrouwen konden zelfs de dreiging van hun schending niet aanhoren; ze werden door de machthebbers in de provincies op allerlei manieren gestraft, op de pijnbank gelegd en tot de dood toe gefolterd. Zij allen verdienen grote bewondering; maar het meest bewonderenswaardig was wel die vrouw uit Rome, van hoge komaf en seksueel zeer ingetogen onder al de vrouwen. Maxentius, de tiran daar, probeerde haar te onteren; hij gedroeg zich geheel en al gelijk aan Maximinus.

17. Ook deze vrouw was een christin [zij heette Sophronia volgens Rufinus (H)]; zij hoorde dat de dienaars van de tiran haar huis bedreigden; haar echtgenoot, nota bene een Romeinse prefect, had uit angst toegestaan, dat ze haar mochten halen en meenemen; de vrouw vroeg een ogenblikje respijt, zogenaamd om zich nog even op te maken; ze ging haar kamer binnen, alleen, en stak een zwaard in haar borst. Ze stierf direct en liet zo slechts haar dode lichaam achter voor de lieden die haar kwamen halen; maar haar daden spraken een duidelijker taal dan welk woord ook; door haar daden vertelde ze ieder die nu leeft en later zal leven, dat de deugd van de christelijke moed het enige bezit is, dat niet overwonnen of vernield kan worden.

18. Er golfde dus een vloed van onrecht over de wereld; dat werd veroorzaakt door de twee tirannen tegelijkertijd, die zowel in het oostelijk deel van het rijk als in het westen de macht hadden gegrepen. Hier lag de oorsprong van het kwaad; wie zich afvraagt hoe alle ellende ontstond, hoeft er niet aan te twijfelen dat de vervolging die tegen ons werd ingezet de oorzaak was; iets anders kan het toch niet zijn? Het hele rijk leek ineen te storten; en dat ging maar door; het hield pas op toen de christenen de vrijheid kregen.

8.15 Wat de heidenen overkwam

1. Gedurende alle tien jaren dat de vervolging duurde, bleven de samenzweringen tegen elkaar en de oorlog tussen de vervolgers voortdurend aanhouden. Men kon zelfs de zee niet bevaren; nergens vandaan kon men scheepgaan zonder het risico op allerlei mishandeling te lopen; men werd gefolterd, aan de zijkanten van het lichaam opengereten en met gebruikmaking van allerhande martelingen ondervraagd, of ze niet van de kant van de vijand kwamen; de mensen werden dan tenslotte vaak door kruisiging of verbranding gedood.

2. Daarbij werden hele voorraden schilden en harnassen geproduceerd, lansen, speren en ander oorlogstuig in gereedheid gebracht; in allerlei havens werden oorlogsschepen' bijeengebracht en voorzien van wapens voor de strijd ter zee; het leek wel of men niets anders verwachtte dan dat elke dag de oorlog kon beginnen. Bovendien overviel hen ook nog de hongersnood en de pest; ik zal op een gepast moment daarover nog het nodige meedelen.

8.16 Verandering ten goede

1. Gedurende de hele periode van de vervolging was de toestand zoals boven beschreven. Maar door Gods genade begon de dreiging van het geweld na het **achtste jaar** (na 310) te luwen en hield **in het tiende jaar** (in 312) helemaal op. De Goddelijke en hemelse genade vertoonde over ons een welwillend en barmhartig opzicht; als gevolg daarvan kwam er een hoogst opmerkelijke verandering in de opvattingen van onze heersers, van hen, die vroeger de voornaamste aanstichters van de vervolging waren; ze sloegen een andere toon aan en probeerden het heftig aangewakkerde vuur van de vervolging tegen ons te doven door het uitvaardigen van voor ons gunstige bevelen en verzachten edicten.

2. Dit alles had echter geen oorzaak in mensen; het kwam ook niet door medelijden, zoals men misschien zou denken, of menslievendheid van de heersers, integendeel; want vanaf het begin van de vervolging tot dan toe bedachten ze dagelijks wredere maatregelen tegen ons; steeds weer verzonnen ze nieuwe martelingen, steeds veelsoortiger werden de middelen en werktuigen waarmee ze ons kwelden. Maar de oorsprong van de veranderingen was gelegen in de duidelijke zorg van de goddelijke voorzienigheid, die zich met haar volk verzoende.

Aan de andere kant was het diezelfde voorzienigheid, die de aanstichter van alle ellende zou treffen. Hij als voorstander van het kwaad van die hele vervolging kreeg te maken met Gods toorn; want ook al is het waar dat deze dingen volgens het Godsoordeel moesten gebeuren, het staat toch ook geschreven:

3. *Wee hem door wie de ergernis komt* (Lukas 17:1).¹⁸ En daarom overkwam hem een door God gezonden straf; het begon in zijn lichaam en het ging door tot in zijn ziel

4. Plotseling ontstond er midden in zijn niet nader te noemen lichaamsdelen een vergroeisel, dat tot een fistelzweer diep in zijn buik uitgroeide; dat leidde tot een ongeneeslijke voortwoekering in zijn ingewanden. Daarin groeiden geweldige klonten wormen, wat een doodbrakende stank opleverde; dat was niet verwonderlijk, omdat al vóór de ziekte zijn hele lijf door zijn vraatzucht veranderd was in een reusachtige vetmassa; toen die kwabben gingen verrotten, leverde dat een verschrikkelijk en onverdraaglijk gezicht op voor wie dichtbij hem kwamen.

5. Een paar dokters konden die buitengewoon doordringende stank niet verdragen; zij werden neergehouwen. Ook andere artsen werden zonder mededogen gedood, toen bleek dat het hele lichaam opgezwollen was en elke hoop op herstel vervlogen; zij konden er niets meer aan doen.

8.17 De herroeping van het edict door de keizers

1. Toen de keizer met zoveel narigheid te kampen had, begon hij tot zichzelf in te keren en dacht hij terug aan de misdaden die hij vroeger tegen de vromen had durven begaan. Tot zichzelf gekomen, beleed hij eerst zijn schuld voor de God van alle dingen; daarna riep hij zijn dienaren en gaf bevel dat ze met onmiddellijke ingang de vervolging van de christenen moesten stoppen; door een keizerlijk bevelschrift gaf hij de opdracht om de kerken met spoed te herbouwen; zo konden de christenen hun gewone samenkomsten weer houden en gebeden doen voor het behoud van de keizer.

2. Direct voegde men het woord bij de daad; het keizerlijk edict¹⁹ werd overal in de steden opgehangen; zo kon ieder de nu volgende herroeping van het geweld tegen ons lezen:

¹⁸ Dat was Galerius volgens Lactantius (F); deze zin tot en met het Bijbelcitaat is uit een vroegere editie in sommige handschriften ingevoegd

3. Keizer Caesar Galerius Valerius Maximianus, de niet te overwinnen Augustus, de opperpriester, de Overwinnaar van de Germanen, Overwinnaar van Egypte, Overwinnaar van Thebe, vijfvoudig Overwinnaar van Sarmatië, tweevoudig Overwinnaar der Perzen, zes keer Overwinnaar van de Carpiërs, Overwinnaar van de Armeniërs, Overwinnaar van de Meden, Overwinnaar van de Adiabeners, twintigvoudig Volkstribuun, negentien keer Keizer, acht maal Consul, Vader des Vaderlands, Proconsul, en

4. keizer Caesar Flavius Valerius Constantinus, de Vrome, de Voorspoedige, de niet te overwinnen Augustus, de opperpriester, Volkstribuun, vijfvoudig Keizer, Consul, Vader des Vaderlands, Proconsul, en

5. keizer Caesar Valerius Licinianus Licinius de Vrome, de Voorspoedige, de niet te overwinnen Augustus, de opperpriester, viervoudig Volkstribuun, drievoudig Keizer, Consul, Vader des Vaderlands, Proconsul, aan de bewoners van hun provincies: gegroet.

6. Naast andere dingen die wij bepaald hebben tot algemeen welzijn en voorspoed van het volk, hebben wij vroeger besloten om alle dingen opnieuw in te richten naar de oude wetten en de publieke orde van de Romeinen. Wij hadden ook het voornemen om ervoor te zorgen dat de christenen weer zouden komen tot verstandige ideeën; want zij hadden de godsdienst van hun vaderen laten varen.

7. Om de een of andere oorzaak heeft hen een zodanige eigenwijsheid bevangen, dat zij de instellingen van vorige generaties en de regels die hun voorouders wellicht hebben ingevoerd niet meer willen volgen; maar op eigen houtje maakten zij, ieder voor zich, nieuwe wetten voor zichzelf ze gingen die navolgen en hielden verschillende bijeenkomsten in diverse plaatsen.

8. Wij hebben diensgevolge een decreet uitgevaardigd opdat ze terug zouden keren tot de gewoonten die hun voorvaders hadden ingesteld; velen van hen kwamen daardoor in groot gevaar; velen waren zodanig in verwarring, dat ze op diverse manieren de dood vonden.

9. We hebben echter gezien dat velen nog aan deze dwaasheid vasthouden; en ook, dat zij aan de ene kant de hemelse goden geen gepaste eer bewijzen, terwijl ze aan de andere kant de God van de christenen niet kunnen vereren; daarom hebben wij, gelet op onze menslievendheid en onze vaste en voortdurende gewoonte om alle mensen vergiffenis te schenken, in goedgunstigheid gemeend onze vergevingsgezindheid ook in deze kwestie te moeten laten blijken. Het is weer toegestaan om christen te zijn; zij mogen de gebouwen waarin zij gewoonlijk bijeenkwamen weer herstellen, op voorwaarde dat zij niets ondernemen tegen de gevestigde orde. Wij zullen in een ander schrijven aan de rechters meedelen, waaraan zij zich hebben te houden.

10. Vanwege deze onze beslissing zijn de christenen verplicht hun God aan te roepen voor ons welzijn, alsook voor het welzijn van het volk en van henzelf. Dat is nodig, opdat de samenleving in alle opzichten gezond zal blijven en opdat zij een veilig bestaan mogen hebben in hun eigen woonplaatsen.

Het edict was geschreven in de taal van de Romeinen; ik heb het zo goed mogelijk uit het Latijn in het Grieks vertaald; dan heeft het de inhoud als boven weergegeven. Het is nu de tijd om nader te bezien wat er verder gebeurde.

8.18 Aanhangsel bij boek acht.²⁰

1. De maker van het bovenstaande edict werd spoedig na deze bekendmaking van zijn pijnen verlost, toen zijn leven eindigde. Men zegt dat hij de voornaamste oorzaak van de ellendige vervolging was; lang voor de andere keizers hem daarin volgden, was hij al begonnen om met geweld allereerst de leden van zijn hofhouding om te turnen; hetzelfde deed hij met de christenen in de legers; sommigen ontnam hij hun militaire rang, anderen beledigde hij op een ronduit onbeschofte manier; sommigen bedreigde hij zelfs met de dood; tenslotte wist hij zijn medekeizers zo ver te krijgen dat ze akkoord gingen met een vervolging van alle christenen. Ik dacht dat het niet goed zou zijn om aan de dood van deze keizers stilzwijgend voorbij te gaan.

2. Vier keizers hadden de opperheerschappij onder elkaar verdeeld; degenen die het meest op jaren waren gekomen en de meeste eer behaald hadden, [Diocletianus en Maximianus,] deden afstand van de regering, bijna twee jaar na het begin van de vervolging, zoals ik al heb beschreven; ze brachten hun laatste dagen teruggetrokken door op de wijze van een gewoon burgermens; hun levenseinde was als volgt.

3. De ene keizer, [Diocletianus,] was ouder en meer geëerd dan de anderen; hij kreeg tenslotte een langdurige en slopende ziekte, die tot de dood leidde. Degenen die in waardigheid net onder hem stond, [Maximianus,] beëindigde zijn eigen leven door wurging, hij kwam daarmee om op de manier die demonische voorspellers hadden aangegeven; dat kwam vanwege de talloze wreedheden die hij begaan had.

4. Van de beide andere keizers na hen bezette Galerius de laatste plaats; hij was degene die de hele vervolging had aangesticht, zoals ik al heb vermeld; hij onderging het lijden dat ik eerder reeds beschreven heb. De keizer, die net boven hem stond, was Constantius, de meest minzame en vriendelijke; gedurende zijn hele regeringsperiode gedroeg hij op een manier, die in gepaste overeenstemming was met de keizerlijke waardigheid; hij betoonde zich een zeer hulpvaardig en welwillend vorst tegenover iedereen; bovendien deed hij niet mee met de strijd tegen ons, maar beschermde de onschuldige vromen die onder zijn heerschappij vielen en bewaarde hen voor bedreiging. Hij liet de kerkgebouwen niet afbreken en bedacht niets dat tegen ons gericht was. Hij stierf tenslotte na een werkelijk gelukkig en zeer gezegend leven; hij was de enige, die nog aan het einde van zijn rustige en roemrijke regering de heerschappij bij zijn dood kon overdragen aan zijn wettige zoon Constantinus, zijn opvolger; deze laatste was in alle opzichten een uitzonderlijk vorst door zijn bezonnenheid en vroomheid.

5. Direct daarna werd hij door de legers uitgeroepen tot opperkeizer en Augustus; met betrekking tot onze leer besloot hij net zo'n vrome ijver te betrachten als zijn vader.

Dit dan was het levenseinde van de vier keizers, over wie ik eerder al schreef, zoals het zich voltrok in de voortgaande tijden.

Degene, die als laatste van hen overbleef, was Galerius, de man over wie ik het even hiervoor had; hij was het ook, die samen met degenen die later met hem de heerschappij zouden uitoefenen, het eerder vermelde decreet uitvaardigde, zodat iedereen de daarin begrepen bekentenis uit het geschrevene duidelijk en helder kon te weten komen.

²⁰ Het volgende stuk is een ouder gedeelte, dat verwijderd is uit de definitieve versie van Eusebius; het wordt wel in drie kwart van de handschriften overgeleverd (W)

9 BOEK NEGEN

9.1 De schijnbare verzachting van de vervolging

1. Het keizerlijk bevel was dus herroepen; dat werd overal bekend gemaakt, in alle plaatsen in Klein-Azië en de provincies daar in de buurt; op deze wijze werd het edict alom gepubliceerd. Maar **Maximinus, de tiran van het oosten**, ging er op zijn eigen manier mee om; hij was immers de meest goddeloze mens die er rondliep, zeer vijandig gezind tegen de godsdienst die alleen de God van alle dingen erkent; hij was niet erg blij met de zaken die in het edict geschreven waren; integendeel, in plaats van de brief rond te sturen gaf hij de regeerders die onder hem stonden mondelinge bevelen om de oorlog tegen ons te verzachten. Maximinus had immers niet voldoende macht om zich rechtstreeks te verzetten tegen de mening van degenen die boven hem stonden; maar hij was niet van plan om het besluit van zijn superieuren openlijk bekend te maken; daarom legde hij de brief naast zich neer, zodat deze niet openlijk zichtbaar werd in de gebieden waarover hij de scepter zwaaide; daarom bedacht hij het bericht alleen mondeling door te geven, *zonder aan zijn stadhouders te schrijven, dat de vervolging tegen ons verzacht moest worden*. De stadhouders gaven deze opdracht per brief aan elkaar door.

2. Zo deed ook Sabinus; hij bekleedde de hoogste positie onder de heersers in de provincies; deze Excellentie gaf het besluit van de keizer door aan de verschillende stadhouders in de provincies in een Latijnse brief, waarvan de vertaling als volgt luidt:

3. Met de grootste volharding en toegewijde ernst hebben hunne goddelijke Majesteiten, onze opperheersers en meest verheven keizers, tot nu toe steeds richting gegeven aan het denken van alle mensen; ze wilden dat iedereen in leven en gedrag zich zou laten leiden door de principes van de heilige en juiste levensweg; daarom vonden ze dat ook die mensen, die er andere praktijken op na meenden te moeten houden dan de Romeinen, toch de onsterfelijke goden op gepaste wijze moesten vereren.

4. Maar sommige van die mensen waren zeer hardnekkig en hun vaste besluit in dit opzicht was niet te wijzigen. Dat ging zover dat ze zich door een verstandig gesprek over het keizerlijk bevel niet van hun eigen bedoelingen lieten afbrengen; zelfs werden ze door de dreigende straffen niet afgeschrikt.

5. Zo gebeurde het dat velen gevaar liepen vanwege dergelijke praktijken in de grootste moeilijkheden te komen; daarom hebben hunne goddelijke Majesteiten, onze opperheersers en meest verheven keizer, besloten de mensen niet langer dit risico te laten lopen; want de goddelijke Majesteit oordeelde, dat het niet bij haar eigen bedoeling past om mensen vanwege zo'n kwestie in zo'n groot gevaar te brengen; daarom heeft zijne Majesteit mij, zijn toegewijde dienaar opgedragen om aan uw scherpzinnigheid van geest het volgende schriftelijk mee te delen: als iemand van de christenen gevonden wordt tijdens het praktiseren van de godsdienstige plechtigheden van dat soort mensen, moet u hem beschermen tegen problemen en gevaren, die hij zou kunnen tegenkomen; u moet niet langer denken, dat zo iemand op grond van een dergelijke beschuldiging nog strafwaardig is; want het is nu, na zo'n lange tijd, wel duidelijk geworden dat men die christenen op geen enkele wijze kan overtuigen om hun antihouding te laten varen.

6. Het is bijgevolg de taak van uw waakzaamheid om dit aan alle bestuurders, magistraten en leiders van de diverse stadsdistricten te schrijven; want ze moeten beseffen dat het niet meer toegestaan is om verder te gaan met hun acties dan wat in deze brief geschreven is.

7. De provinciale bestuurders onderzochten eerst of het aan hen geschrevene op waarheid berustte; toen ze zich daarvan vergewist hadden, schreven zij op hun beurt aan de bestuurders, magistraten en leiders van de landelijke districten om duidelijk te maken wat het besluit van de keizer was. En ze schreven dat niet alleen, maar lieten het veeleer ook in daden tot uitdrukking komen; om het keizerlijk bevel tot uitvoering te brengen lieten ze de mensen, die ze vanwege het belijden van God geboeid en gekerkerd hadden, los en stelden hen in vrijheid; degenen, die voor straf in de mijnen tewerkgesteld waren, lieten ze gaan. Ze dachten dus, ten onrechte, dat dit de werkelijke bedoeling van de keizer was; maar daarin vergisten ze zich.

8. Toen men zo deze dingen ten uitvoer bracht, leek er een plotselinge lichtstraal te gaan schijnen in de nachtelijke duisternis van die dagen; men zag in elke stad de gemeenten bijeenkomen; volle samenkomsten werden gehouden; op de gebruikelijke wijze werden de diensten weer geleid. De ongelovige heidenen waren geheel verbluft zich verbazend over het wonder van zo'n verandering, riepen ze uit: *Groot en waarachtig is de God van de christenen.*

9. Onder onze broeders konden zij, die gelovig en dapper de vervolgingsstrijd hadden doorstaan, zich opnieuw met vrijmoedigheid bewegen te midden van allen. Maar wie in het geloof verzwakt was en in de ziel verkild, probeerde hoopvol genezing voor zich te vinden; ze keerden zich tot de standvastig gebleven broeders met de vraag om hen de rechterhand van behoud toe te steken; en ze wendden zich smekend tot God om hen genadig te zijn.

10. Toen werden ook al die kloeke strijders voor de godsdienst bevrijd van de ontberingen die ze bij de arbeid in de mijnen te lijden hadden; iedereen mocht naar eigen huis terug. Gelukkig en blij trokken ze door alle steden, vol onuitsprekelijke vreugde en met een vrijmoedigheid, die met geen woorden te beschrijven was.

Hele massa's mensen trokken zo voort, midden op heirbanen en dwars over markpleinen, onder het zingen van lofliederen en psalmen ter ere van God. Nog maar kort tevoren waren diezelfde mensen ongenadig gestraft en geboeid uit hun vaderland weggesleept maar nu zag je ze met opgewekte en vrolijke gezichten naar eigen huis en haard terugkeren; zelfs de mensen die ons vroeger wel hadden willen vermoorden, feliciteerden ons met wat er gebeurde, toen ze dit verwonderlijk en geheel onverwachte feit aanschouwden.

9.2 Het vervolg: de ommekeer ten kwade

Maar dit alles te verdragen was teveel voor de tiran die het edele haatte en het goede belaagde; hij, van wie ik al zei dat hij de opperheerser in de oostelijke delen van het rijk was, hield de nieuwe gang van zaken nog geen zes maanden uit. Op alle mogelijke manieren beraamde hij plannen om de vrede te verstoren; eerst begon hij, onder een of ander voorwendsel, ons te verhinderen om op de begraafplaatsen bijeen te komen. Toen haalde hij de volgende streek uit: hij liet met behulp van een paar boosaardige lieden zogenaamd een gezantschap naar hemzelf toekomen, gericht tegen ons; hij had zelf de burgers van Antiochië laten ophitsen om te komen verzoeken, dat er nooit meer een christen zou wonen in hun landstreek; ze deden net alsof ze daarmee de grootste gunst van hem verlangden; en ze vonden dat anderen maar moesten worden overgehaald om hetzelfde verzoek te doen. Ene Theotecnus, afkomstig uit Antiochië zelf, was de aanstichter van dit alles; het was een akelig mens, een bedrieger en booswicht, die tegengesteld handelde aan de betekenis van zijn naam'. Het schijnt, dat hij een belangrijk financieel ambtenaar in die stad was.

9.3 De oprichting van het nieuwe standbeeld in Antiochië

Zo begin deze figuur Theotecnus op krachtige wijze tegen ons te strijden hij droeg er op zijn manier zorg voor dat onze broeders als onzalige dieven uit hun schuilplaatsen verjaagd werden; hij verzon diverse beschuldigingen en fabriceerde allerhande laster tegen ons; zo werd hij de doodsoorzaak van zeer velen. Tenslotte liet hij een standbeeld inrichten van Jupiter Filius, uiteraard met de nodige komedie en magische rituelen. Hij bedacht voor die gelegenheid allerlei heilloze inwijdingsriten, voerde onheilspellende ceremoniën uit en verzon vervloekte heiligingriten; tenslotte vertoonde hij zijn quasi-wonderen zelfs aan de keizer, dankbaar gebruikt makend van schijnbare orakeltaal. Deze vleierei beviel de keizer wel; en zo slaagde Theotecnus erin om de demon tegen de christenen op te stoken; hij deed dat door te zeggen dat zijn god de christenen vijandig gezind was en dus opdracht gaf om ze te verdrijven, en ze over de grenzen van de stad en het omliggende land weg te jagen.

9.4 Verzoekschriften van het volk tegen ons

1. Toen deze Theotecnus aldus het voortouw in deze zaken had genomen, bleek hij zo goed in zijn opzet te slagen, dat ook alle andere ambtenaren in de steden, die onder dezelfde heerschappij vielen, snel een gelijksoortig verzoek deden uitgaan. De stadhouders in de provincies hadden samen wel gezien, dat zoiets de keizer wel aangenaam was; en ze fluisterden hun onderhorigen in om hetzelfde te doen.
2. De tiran was zeer ingenomen met deze verzoeken; hij willigde ze via retourbrieven dan ook gaarne in; en zo ontvlamde de vervolging tegen ons weer opnieuw. In alle steden werden dan ook priesters aangesteld om de afgodsbeelden te vereren; Maximinus zelf stelde boven hen wel opperpriesters aan; dat waren natuurlijk de topambtenaren die zich in het openbare leven het meeste hadden onderscheiden en faam hadden verworven op de verschillende posten die ze vervuld hadden. Deze mensen werden uiteraard gedrongen door vurige ijver met betrekking tot de godsdienstige plechtigheden, die ze moesten vervullen.
3. Kortom, de misplaatste demonenverering van de keizer inspireerde alle mensen, die onder hem heersten, en hun ondergeschikten, om tot zijn genoegen allerlei dingen tegen ons te ondernemen; ze meenden dat het de grootste gunst jegens hem was om, in ruil voor wat ze van hem aan voordelen dachten te verkrijgen, moorddadig gedrag tegen ons te vertonen; en daarom beraamden ze steeds weer nieuwe kwaadaardigheden tegen ons.

9.5 De valse verslagen

1. Ze zetten ook valse verslagen van Pilatus en onze Heiland in elkaar; die stonden vol met allerhande godslasteringen tegen Christus; met welnemen van de keizer stuurden ze die overal rond in het gedeelte van het rijk, dat onder zijn toezicht stond; tegelijkertijd zonden ze de schriftelijke opdracht mee dat die zogenaamde Verslagen aan iedereen bekend gemaakt moesten worden, overal in de landelijke en stedelijke gebieden; ook moesten ze aan de leerkrachten gegeven worden om ze door de kinderen te laten bestuderen in plaats van de gewone vakken; de leerlingen moesten ze dan ook uit het hoofd leren.
2. Toen men bezig was dit uit te voeren, haalde een ander, een bevelhebber in de rang van wat de Romeinen Dux noemen, het volgende uit in Damascus in Fenicië; hij liet een paar beruchte vrouwen van de markt oppakken en dwong ze, onder dreiging dat hij ze zou laten folteren, om een schriftelijk verklaring af te leggen; in die verklaring beweerden ze dat ze voorheen christenen geweest waren en daardoor goed op de hoogte van de misdadige activiteiten, die de christenen zogenaamd bedreven; ze

zeiden dat de christenen juist in hun kerken allerlei losbandige dingen deden. En zo liet die bevelhebber hen nog allerlei andere lasterpraat uitslaan, die hij tegen onze leer gezegd wilde hebben. Deze verklaringen liet hij in een 'verslag' opnemen en maakte het aan de keizer bekend; deze gaf dadelijk bevel om het geschrift in elke plaats en stad openlijk bekend te maken.

9.6 De mensen, die in deze tijd het martelaarschap ondergingen

1. De bevelhebber, die ik in het voorgaande noemde, sloeg echter niet lang daarna de hand aan zichzelf en kreeg zo de verdiende straf voor zijn boosaardigheid.

Inmiddels begon men weer ons te verbannen en aan zware vervolgingen bloot te stellen; de provinciale stadhouders boden ons wederom verschrikkelijke weerstand; het gevolg was, dat sommige bijzonder bekwame uitleggers van het woord van God opgepakt werden en onverbiddelijk de doodstraf ontvingen.

In Emisa, een stad in Fenicië, beleden drie van hen, dat ze christenen waren; ze werden als voedsel voor de wilde dieren geworpen. Eén van hen was **Silvanus**, een hoogbejaarde bisschop, die veertig jaar het kerkelijk dienstwerk had vervuld.

2. In deze tijd werd ook **Petrus** zonder enige beschuldiging plotseling opgepakt; hij was de alom geëerbiedigde leider van de Alexandrijnse parochies, een schitterend voorbeeld van een bisschop wegens zijn uitnemende levenswandel en zijn ijverig onderzoek van de heilige Schrift. Geheel onverwachts werd hij na zijn arrestatie zonder reden, maar zogenaamd op Maximinus' bevel, onthoofd. Vele andere bisschoppen in Egypte hadden dezelfde straf als hij te ondergaan.

3. Ook Lucianus kreeg daarmee te maken, een voortreffelijk man in alle opzichten, beheerst in zijn levenswijze en zeer vertrouwd met de theologische wetenschappen; hij was ouderling in de gemeente van Antiochië. Na zijn arrestatie werd hij naar de stad Nicomedia gebracht, waar toen juist de keizer verbleef; in tegenwoordigheid van de vorst kon Lucianus een toespraak houden om te verdedigen welke leer hij voorstond; daarna werd hij gevangen gezet en ter dood gebracht.

4. Al dergelijke dingen werden in korte tijd door Maximinus, die hater van het goede, tegen ons ondernomen, zodat het wel leek of de vervolging, die hij nu tegen ons op touw zette, nog veel zwaarder was dan de vorige.

9.7 De maatregelen die tegen ons werden uitgevaardigd en wat er op de pilaren bevestigd werd

1. Wat vroeger nooit vertoond was, gebeurde nu. Besluiten van stadsregeringen tegen ons en keizerlijke reacties daarop werden gegraveerd op bronzen zuilen en rechtop neergezet, zomaar midden in de steden. De kinderen op school hadden de hele dag de namen van Jezus en Pilatus in de mond, en ook die beledigende fantasieën, die ze de *Verslagen* noemden.

2. Het lijkt me noodzakelijk om hier het geschrift van Maximinus weer te geven, dat op de zuilen was aangebracht; dan kan het tenminste duidelijk worden hoe die grootsprekende en hoogmoedige zelfingenomenheid van deze man voortkwam uit zijn haat tegen God; maar tegelijkertijd zullen we zien hoe de haat tegen het kwaad, dat de goddelozen doen, altijd waakzaam is en voortkomt uit het heilig recht, dat de boosaardige op de hielen zit; want daardoor aangezet heeft Maximinus kort daarna precies het tegenovergestelde met betrekking tot ons besloten; ook dat maakte hij bekend door middel van geschreven wetten.

3. Afschrift van de vertaling van Maximinus' antwoord op de besluiten tegen ons, zoals op een zuil in Tyrus te zien was.

“De zwakke overmoed van de menselijke geest heeft nu tenslotte gezegevierd; allerlei wazige dwalingen zijn afgeschud, de mist is opgeklaard; afgedaan heeft nu wat voorheen de zinnen verblindde van de mensen die eigenlijk meer ongelukkig dan goddeloos waren; weg is de rampzalige duisternis die hen in de greep van onwetendheid gevangen hield; hierdoor werden wij ertoe gebracht om te erkennen dat de menselijke geest bestuurd wordt en krachtig in stand gehouden door de goedwillende voorzienigheid van de onsterfelijke goden.

4. Het is nauwelijks in woorden uit te drukken, hoe welgevallig dit feit ons was, hoe welkom, hoe aangenaam; want u hebt daarmee een schitterend bewijs van uw godlievende gezindheid. Iedereen kon trouwens ook vroeger al weten hoe opmerkzaam en eerbiedig u was jegens de onsterfelijke goden; en inderdaad, het geloof in de goden betuigt men niet met loze en lege woorden, maar met een voortdurend en opmerkelijk betoon van bijzondere daden.

5. Moge uw stad daarom terecht de tempel en woonplaats van de onsterfelijke goden genoemd worden; want uit vele voorbeelden is het klaarblijkelijk dat uw stad door het verblijf van de hemelgoden daar een periode van bloei doormaakt.

6. Zie toch, uw stad heeft immers haar eigen belangen veronachtzaamd en de vroegere verzoeken voor haar eigen welzijn voor gezien gehouden, toen zij merkte dat *de aanhangers van die vervloekte dwaasheid* zich weer begonnen te roeren; het leek wel op een vuur, dat onopgestookt schijnt na te smeulen, tot het opeens met grote vlammen weer oplaait en een vurige gloed verspreidt; uw stad heeft toen direct en zonder te talmen toevlucht gezocht bij onze godsdienst, als bij die moederstad van alle godvruchtigheden; en zij heeft daar om genezing en bijstand verzocht.

7. Het is duidelijk dat de goden deze heilzame gezindheid hebben toegedeeld vanwege uw geloof, dat hoort bij uw vroomheid. Daarom heeft hij, de allerhoogste en machtige Zeus, de leider van uw schitterende stad, de beschermer van uw voorvaderlijke goden, en van uw vrouwen en kinderen, van uw huis en haard, tegen allerlei vernietigend verderf, uw zielen geïnspireerd om dit heilzame wilsbesluit te nemen; hij heeft er getoond en verhelderd hoe uitnemend, hoe schoon en hoe heilzaam het is om met gepaste eerbied te naderen tot de verering en heilige rituelen van de onsterfelijke goden.

8. Je kunt toch geen mens vinden, die zo weinig verstand heeft of van zijn zinnen beroofd is, dat hij niet zou opmerken, waar de goden in hun welwillendheid allemaal voor zorgen:

de aarde heeft het zaad dat eraan werd toevertrouwd niet geweigerd; en de hoop en verwachting van de landslieden zijn niet ijdel gebleken;

er is geen onzalige en niet te verhinderen oorlog op aarde voorgekomen;

en de atmosfeer van de hemel was niet zo bedorven, dat er lichamen ter dood toe verpest werden;

de zee is niet tot een gevaarlijke golfhoogte opgezwiept door de woedende vlagen van tomeloze winden;

er is geen verderfelijke ramp gebeurd als gevolg van het losbarsten van onverwachte stormen in hun allesvernietigende kracht;

ook is de aarde, de moeder die ons allen voedt, niet ten onder gegaan door verschrikkelijke bevingen, die uit haar diepste holten komen;

en de bergen die erop liggen zijn niet in de open kaken van een uiteenscheurende afgrond verzonken.

Toch weet iedereen, dat zulke verschrikkelijke rampen, en zelfs nog ergere, vroeger voorgekomen zijn.

9. Dat gebeurde allemaal pas als gevolg van die loze dwaasheid van die snode lieden; dat was, toen de schadelijke dwaling hun zielen steeds meer overweldigde en, zou men bijna zeggen, de hele wereld met schaamteloosheden wist te vervullen.

10. *Even daarna voegt hij nog het volgende toe:*

Laat ze maar gaan kijken naar de prachtige wijd uitgestrekte velden, waar het gewas bloeit en heen en weer wiegt met volle aren; laat ze kijken naar de weilanden, die door de goede regens schitteren van planten en bloemen; laten ze de weersgesteldheid opmerken, die een behaaglijk en mild klimaat schept.

11. Laten allen zich voorts verheugen, omdat de almachtige en zeer strenge Ares²¹ gunstig gestemd is door onze vroomheid, onze heilige rituelen, ons eerbetoen; daardoor kan ieder nu genieten van volle vrede en aangename rust; laat ze maar vervuld zijn van diepe vreugde; laten vooral die mensen heel blij zijn, die geholpen zijn om aan die verblindende vergissing en dwaalweg te ontkomen en daardoor weer hun gezond verstand en juist begrip herwonnen hebben; want zij zijn als het ware bewaard voor een onverwachts opstekende storm of een ernstige ziekte en mogen voortaan de heerlijke vruchten plukken van een aangenaam leven.

12. Als er toch nog mensen zijn die in hun vervloekte dwaasheid volharden, moeten ze maar uit uw stad en de omgeving verdreven worden, zoals u gevraagd hebt; laat ze maar heel ver weggestuurd worden. Want zo'n vervolg past het beste bij uw in dit opzicht zo lofwaardige ijver; dan wordt uw stad tenminste vrijgemaakt van alle bezoedeling en goddeloosheid; dan kan zij zich weer met gepaste eerbied houden aan de heilige rituelen van de onsterfelijke goden, zoals het van nature bij uw stad is ingeworteld.

13. L1 moet wel weten, hoe goed uw verzoek inzake deze kwestie bij ons gevallen is; nog afgezien van uw besluit en uw verzoek, gunnen wij met onze zeer bereidwillige en goedwillende ziel uit eigen keuze het u ook om iets moois te vragen; u, die zo vroom bent, mag als tegenprestatie voor uw godlievende gezindheid een geschenk vragen, zo groot als u maar wilt.

74. Verwaardig u om dit te doen en uw cadeau te ontvangen; zonder enig uitstel zult u het gevraagde krijgen. Wat aan uw stad geschonken wordt zal in alle eeuwigheid een getuigenis zijn van de toegewijde vroomheid jegens de onsterfelijke goden; ook zal het een blijvend teken zijn van het feit, dat u vanwege onze goedwillendheid waardige beloningen hebt ontvangen voor uw keuze van deze levenshouding; en uw kinderen en nageslacht zullen daarop gewezen worden.”

15. Dit edict tegen ons werd in elke provincie op de zuilen aangebracht; het ontnam ons alle hoop, menselijkerwijs gesproken, op een goede ontwikkeling, in overeenstemming met het goddelijk Woord, dat als het mogelijk was zelfs de uitverkorenen geërgerd zouden worden (vergelyk Mat. 24.24).

16. Maar toch! Hoewel enige positieve verwachting bij de meesten al weggefallen was, en toen de mensen die het tegen ons uitgevaardigde geschrift moesten bezorgen in sommige streken nog onderweg waren, toen heeft plotseling God, de Beschermers van Zijn eigen gemeente, de mond van de tiran, die tegen ons zo hoogmoedig aan het opscheppen was, gesnoerd, en getoond dat Hij onze hemelse Medestrijder was.

21 De oorlogsgod, soms vertaald met het Latijnse Mars; veel handschriften hebben de waarschijnlijk corrupte lezing 'aeros'= lucht, vergelyk Schwartz

9.8 Wat er hierna gebeurde: hongersnood, pestilentie en oorlog

1. In het winterseizoen, als normaal de buien en de regens vallen, bleef de gebruikelijke hoeveelheid neerslag uit. Er kwam onverwachts een hongersnood, die zwaar op de mensen drukte; toen verscheen de pestilentie. Daarna stak een andere ziekte de kop op; het ging om een kwaadaardige verzwering, die vanwege de vurige puisten ook wel de '[zwarte] kool' genoemd werd. Die ziekte kroop over het hele lichaam en bracht de patiënten ernstig in gevaar. De zweren kwamen vooral veel voor rond de ogen; grote aantallen mannen, vrouwen en kinderen verloren daardoor hun gezichtsvermogen.

2. Bij deze rampen kreeg de tiran ook nog te maken met een oorlog tegen de Armeniërs. Vanaf oude tijden waren deze mensen vrienden en medestrijders van de Romeinen geweest; maar omdat ze christenen waren en de verering van de Godheid heel belangrijk vonden, kwamen ze met de tiran in conflict; want hij, die godhater, probeerde dat volk te dwingen om aan de afgoden en demonen te offeren; zo maakte hij hen tot vijanden in plaats van vrienden en in plaats van bondgenoten tot tegenstanders.

3. Al deze moeilijkheden ontstonden plotseling en terzelfder tijd; zo werd de tiran voor zijn opschepperij en zijn overmoedige houding tegen de Godheid gestraft. Want in zijn grote ijver voor de afgoden en door zijn aanval op ons had hij gesnoefd, dat er in zijn tijd geen hongersnood, noch pestilentie of oorlog zouden voorkomen. Maar nu kwamen die dingen opeens wel en ook nog tegelijkertijd; het waren de voorboden van zijn eigen ondergang.

4. Samen met zijn legers werd de tiran in de oorlog tegen de Armeniërs verslagen. En wat er nog over was van de stadsbevolking, die onder zijn bewind stond, werd verschrikkelijk geteisterd door hongersnood en pestilentie; het liep zo hoog, dat een enkele maat tarwe voor 2500 Attische drachmen verkocht werd.

5. Duizenden mensen stierven in de steden, maar meer nog op het platteland en in de dorpen; de registers die vroeger zoveel namen van boeren bevatten, waren vrijwel helemaal leeg; bijna de hele bevolking op het platteland werd in één klap weggevaagd door gebrek aan voedsel en door de pestachtige ziekte.

6. Sommigen wilden maar al te graag hun meest kostbare goederen verkopen aan anderen die nog wat voorraad hadden; zo werd het kleinste beetje voedsel duur verkocht. Anderen hadden na een poosje al hun bezittingen verkocht en vervielen tot een staat van volkomen gebrek. Er waren mensen die zelfs kleine resten dierenvoedsel op- kauwden; anderen aten zonder uit te kijken schadelijke planten op en schaadden daardoor hun lichamelijke toestand zodanig, dat zij kwamen te sterven.

7. Er waren vrouwen van hoge komaf in de steden, die door zo'n grote nood gedreven werden, dat zij alle schaamtegevoelens opzij zetten en op de markt gingen bedelen; de tekenen van hun vroegere levenswijze als vrije vrouw waren alleen nog zichtbaar in hun beschaamde blik en sierlijke kleding.

8. Sommigen teerden weg, tot ze louter dode geraamten leken; ze slingerden heen en weer, worstelend met de dood; glibberden van links naar rechts, omdat ze zo zeer verzwakt waren dat ze nauwelijks meer konden staan; dan vielen ze midden op straat neer en bleven daar plat voorover liggen; het enige wat ze nog konden doen was aan iemand om een stukje brood smeken; terwijl hun leven afliep gebruikten ze hun laatste ademtocht om uit te roepen: Honger!. Ze hadden niet meer kracht dan alleen voor het uiten van deze zo zeer smartelijke kreet.

9. Er waren mensen die behoorlijk bemiddeld leken te zijn; eerst waren ze verbluft over de menigte die aan het bedelen was en gaven ze heel wat weg; maar later neigden ze ertoe om een harde en onverbiddelijke houding aan te nemen, omdat ze

verwachtten spoedig hetzelfde lot te ondergaan als de bedelaars. En zo gebeurde het, dat midden op de brede markten en nauwe straten dagenlang dode en naakte lichamen lagen; dat leverde de toeschouwers een hoogst jammerlijke aanblik op.

10. Sommige lichamen werden als voedsel voor de honden gebruikt; om die reden begonnen de overlevenden de honden te doden; anders zouden die misschien dol worden en de mensen gaan verslinden.

11. Inmiddels eiste de pestilentie een hoge tol, in elk huis, in elk gezin; dat gold vooral voor diegenen, die nog zoveel voedsel voorradig hadden dat ze niet door de hongersnood getroffen konden worden. Zo stierven vele rijken, bestuurders en leiders en talloze ambtenaren; het leek wel of dezen met opzet door de honger aan de pestilentie werden overgelaten; ze kregen een bitter en snel aflopend einde.

Overall was het vol van weeklachten; in de stegen, op de marktplaatsen en grote wegen, was niets anders te zien dan lijkstoeten met de mensen, die zoals gebruikelijk rouwmuziek op de fluiten speelden en misbaar maakten.

12. De dood hield zo een vernietigende veldslag met slechts de twee genoemde wapens, honger en pest; hele families werden in korte tijd afgemaaid, zodat je soms twee of drie dode lichamen in één uitvaart zag wegbrengen.

13. Dat was dan de beloning voor de opschepperij van Maximinus en van de edicten die in de steden tegen ons waren uitgevaardigd. En juist toen werden de tekenen van de zorg en vroomheid, die de christenen in alle opzichten betoonden, duidelijk en voor alle heidenen zichtbaar.

14. Want onder zulke ellendige toestanden waren zij de enigen die metterdaad nog medelijden en menslievendheid lieten zien. Ze gingen de hele dag door met hun arbeid; sommigen bewezen de laatste eer aan de doden en begroeven hen; want er waren talloze doden waarvoor niemand meer zorgde. Anderen brachten hele menigten in de hele stad bij elkaar, die door de honger uitgeteerd waren, en deelden op die plaats brood uit aan allen.

Die daden werden onder alle mensen geroemd; men ging de God van de christenen verheerlijken; ze werden wel door de feiten gedwongen om te erkennen dat deze mensen de enigen waren, die door hun daden lieten zien dat zij echt vroom en godsdienstig waren.

15. Door deze dingen zo te laten voortgaan betoonde God de grote hemelse beschermer van de christenen te zijn; weliswaar toonde Hij in deze rampen Zijn toom en verontwaardiging aan alle mensen wegens de misdaden die ze ons zo buitensporig hadden aangedaan. Maar Hij gaf ons ook telkens de weldadige en heerlijke uitstraling van Zijn voorzienigheid over ons te ervaren; juist in de diepste duisternis liet Hij op wonderbaarlijke wijze het licht van Zijn vrede over ons stralen; en Hij maakte het voor allen duidelijk, dat God Zelf altijd de Opziener was over de dingen die ons overkwamen; soms straft Hij zijn volk wel en bezoekt het op Zijn tijd met verschillende oordelen; maar als Hij hen voldoende gekastijd heeft, laat Hij weer zien dat Hij genadig en barmhartig is voor hen die op Hem hun hoop stellen.

9.9 De dood van de tirannen; wat ze voor hun einde zeiden

I. Ik heb al vermeld, dat Constantinus een keizer was, die ook zoon was van een keizer; een vrome zoon, geboren uit een zeer vrome en verstandige vader; God als de Opperkoning, de God van alle dingen en de Heiland had hem opgewekt tot een echte oorlog tegen de beide zeer goddeloze tirannen Maxentius en Maximinus; Maxentius werd te Rome op wonderbaarlijke wijze ten val gebracht door Constantinus, die God als Medestrijder hadt. 312. De tiran van het oosten, Maximinus, leefde niet veel langer

meer dan zijn soortgenoot; 313, hij kreeg een zeer oneervolle dood, door de hand van Licinius, die toen nog niet gek was geworden.

2. Constantinus was nummer één in waardigheid en keizerlijke status; hij kreeg medelijden met de mensen die in Rome verdrukt werden onder de hand van de tiran; hij riep eerst de God van de hemel en Zijn Woord, Jezus Christus, de Heiland van allen, door gebeden aan als zijn Bondgenoot. Toen trok hij met zijn hele leger op om te proberen de voorouderlijke vrijheid aan de Romeinen terug te geven.

3. Maar Maxentius putte meer moed uit tovertrucs dan uit het goede inzicht van zijn onderdanen; hij durfde niet verder uit te trekken dan tot de poorten van de stad; intussen liet hij alle plaatsen, wijken en steden versterken, rond Rome en in de delen van Italië die hij onderworpen had, met grote aantallen soldaten en talloze garnizoenen. Maar keizer Constantinus trok tegen de tiran op, daarbij vertrouwend op goddelijke hulp; hij nam de eerste, tweede en derde linies van de tiran zonder veel moeite; zo trok Constantinus op door het grootste deel van Italië en stond spoedig vlak voor Rome zelf.

4. Maar om te voorkomen dat Constantinus gedwongen zou worden om alleen maar wegens de tiran met de Romeinen oorlog te voeren, leidde God Zelf de tiran, als in ketenen geboid, weg tot op behoorlijke afstand van de poorten. Daarmee werden opnieuw de wonderdaden die God ook vroeger tegen de goddelozen verrichtte, bevestigd; weliswaar geloven de meesten die geschiedenissen niet, alsof het zou gaan om mythen; maar de gelovigen beschouwen ze als betrouwbaar geboekstaafd in de heilige Schrift. Nu echter werden de zaken als duidelijk kenbaar gezien, om het simpel te zeggen; want gelovigen en ongelovigen konden de wonderwerken met eigen ogen waarnemen.

5. Ook in de tijd van Mozes en het toen Godvrezend volk der Hebreëen heeft God Farao's strijdswagens en zijn leger in de zee geworpen, de uitgelezen strijders, die als drietallen op één wagen gingen; zij zijn verdrongen in de Rode Zee; *de zee heeft hen bedolven* (verg. Ex. 15:4-5a); zo gebeurde ook nu: Maxentius, en zijn lijfwacht van zwaargewapende soldaten en lansdragers, *zij zijn in de diepten gezonken als een steen* (zie Ex. 14.5b).

Toen Maxentius de rug toekeerde aan de macht van God, die met Constantinus was, en de rivier vóór hem wilde oversteken, werd dat zijn verderf; Maxentius had een weg over de rivier gemaakt door boten als een brug naast elkaar te leggen; maar het werd zijn eigen ondergang.

6. We kunnen daarvan wel zeggen: *Hij heeft een kuil gedolven, en die uitgegraven; maar hij is gevallen in de groeve, (die) hij gemaakt heeft. Zijn moeite zal op zijn hoofd wederkeren, en zijn ongerechtigheid zal op zijn schedel nederdalen* (zie Ps. 7:16-17).

7. Want toen de bootbrug brak, zakte de overgang naar beneden weg; in een ogenblik zonken de boten en de mannen naar de diepte, de zeer goddeloze tiran al eerste, direct gevolgd door de schilddragers die hij bij zich had; in overeenstemming met het Goddelijk getuigenis: *zij zonken onder als lood in geweldige wateren* (Ex. 15:10c).

8. Net zoals indertijd de mannen van Mozes, die grote dienstknecht van God, zo al niet met woorden, dan toch metterdaad, het loflied aanhieven tegen die goddeloze tiran van vroeger, zo konden ook nu de mensen die van God de overwinning hadden gekregen het uitroepen: *Laten wij de Heere zingen; want Hij is hogelijk verheven. Het paard en zijn ruiters heeft Hij in de zee geworpen. De Heere is mijn Helper en Beschermers, en Hij is mij tot heil geworden* (zie Ex. 15:1b-2a). En ook: *O Heere, wie is als Gij onder de goden, wie is als Gij, verheerlijkt in de heiligen, wonderbaarlijk in lofzangen, doende wonderen?* (zie Ex. 15:11).

9. Met zijn daden hief Constantinus dan ook dergelijke en overeenkomstige gezangen aan toen hij Rome in triomftocht binnenging. Daarmee loofde hij God als Opperheerser en Bewerker van de overwinning. Alle mensen stonden hem op te wachten, met de kleine kinderen en de vrouwen, ook de senatoren en andere hoogwaardigheidsbekleders, ja heel het volk van de Romeinen; ze ontvingen hem als hun bevrijder, hun redder en weldoener; met stralende ogen en heel hun hart zongen ze hen hun zegenwensen toe; ze konden hun vreugde niet op.

10. Maar Constantinus was te zeer bezet met eerbied jegens God die diep in hem geplant was; daarom raakte hij helemaal niet van dat geroep ondersteboven en hij verhief zich niet vanwege de loftuitingen; integendeel, hij was zich er maar al te goed van bewust, hoe God hem had bijgestaan daarom gaf hij direct opdracht om het herinneringsteken aan het lijden van de Heiland aan te brengen in de hand van zijn eigen standbeeld. Toen ze dan ook voor hem een standbeeld hadden opgericht op de drukste plek in Rome, had het beeld het heilsteken in de rechterhand; Constantinus gaf daarna bevel om de volgende inscriptie in de taal van de Romeinen erop aan te brengen:

11. Door dit heilsteken, het waarachtig toonbeeld van moed, heb ik uw stad gered van het juk van de tiran en haar bevrijd. Daarmee heb ik ook de Senaat en het volk van de Romeinen de vrijheid teruggegeven en hen hersteld in hun oude glorie en luister.

12. Daarna hebben Constantijn zelf en zijn medekeizer Licinius God erkend als de Oorzaak van al hun welvaren; op dat moment was Licinius' verstand nog niet aangetast door de waanzin die hem later zou bevangen; nu vaardigden beiden, één van hart en zin, definitief een alles omvattende wet uit ten bate van de christenen. Ook zonden ze een verslag van de wonderdaden die God voor hen verricht had naar Maximinus, die nog over het oostelijk deel van het rijk heerste en net deed alsof hij hen vriendelijk gezind was; ze vertelden in het verslag ook over de overwinning die ze op de tiran behaald hadden en deden er de wet zelf bij.

13. Maar Maximinus, een echte tiran, was ontsteld over wat hij nu vernam. Want hij wilde de schijn niet wekken dat hij voor anderen uit de weg ging; aan de andere kant durfde hij niet voorbij te gaan aan wat hem was bevolen, uit vrees voor de heersers die de wet hadden uit doen gaan. Daarom schreef hij een brief over de christenen aan zijn eigen stadhouders, schijnbaar op eigen initiatief, maar feitelijk daartoe genoopt; in de brief was hij tegen zichzelf aan het liegen, omdat hij op gekunstelde wijze zichzelf daden toerekende die hij nooit of te nimmer gedaan had.

Afschrift van de vertaalde brief van tiran Maximinus

1. Jovius Maximinus Augustus aan Sabinus.

“Ik neem aan dat het aan u, Weledelgestrenghe, en aan alle mensen duidelijk is wat onze heersers Diocletianus en Maximianus, onze vaders, terecht gedaan hebben; ze zagen immers dat bijna alle mensen de verering van de goden nalieten en zich voegden bij het volk van de christenen; daarom hebben ze opdracht gegeven om alle mensen, die de verering van deze onsterfelijke goden veronachtzaamden, weer terug te brengen tot de dienst van de goden, door hen openlijk te tuchtigen en straf op te leggen.

2. Maar toen ik door een gelukkige lotsbeschikking voor het eerst naar het oosten kwam, bemerkte ik dat heel wat mensen, die goede diensten aan de samenleving zouden kunnen bewijzen, op grond van voornoemde reden door de rechters buiten het land gezet waren; daarom heb ik ieder van de rechters, geen uitgezonderd, opdracht gegeven om in de toekomst niet meer zo streng tegen de bewoners van

de provincie op te treden; ik zei hen deze mensen liever door vriendelijke taal en vermaningen terug te roepen tot de verering van de goden.

3. En zo gebeurde het; de rechters volgden mijn bevel op en handelden overeenkomstig mijn aanwijzingen; het gevolg was dat niemand uit de oostelijke rijksdelen verbannen of mishandeld werd; maar de mensen werden overgehaald om de goden weer te vereren, juist vanwege het feit dat er niets ernstigs tegen hen gebeurde.

4. Een jaar later echter kwam ik te Nicomedia onder gunstige omstandigheden en ik bleef daar enige tijd; er verschenen toen enige burgers uit die stad voor mij met godenbeelden; ze verzochten mij nadrukkelijk ervoor te zorgen dat aan het Christenvolk onder geen voorwaarde werd toegestaan om in hun land te blijven wonen.

5. Het was mij echter duidelijk geworden, dat er vele aanhangers van die godsdienst in deze gebieden woonden; daarom gaf ik hen ten antwoord, dat ik hen weliswaar hartelijk dankte voor hun verzoek, maar opgemerkt had dat niet iedereen dat vroeg; daarom, als sommigen in dat bijgeloof bleven volharden, moest men het zo laten; iedereen moest kunnen kiezen hoe hij wilde leven; en als ze wilden, konden ze de verering van de goden waarnemen,

6. Toch vond ik het noodzakelijk om niet alleen aan de inwoners van de stad Nicomedia, maar ook aan de andere steden een minzaam antwoord te geven; want die hadden ook een dergelijke verzoek tot mij gericht, en wel zeer serieus; ook die hadden er duidelijk om gevraagd, dat er geen enkele christen in de steden zou mogen wonen. Trouwens, de keizers van vroeger hebben dat beginsel ook gehandhaafd; en ook de goden zelf, door wie alle mensen worden gedragen en die het beheer van heel de samenleving ondersteunen, heeft het behaagd, dat ik de inhoud van het verzoek zou bekrachtigen; de mensen hadden dat tenslotte ingediend terwille van de dienst aan hun godheid.

7. Voorheen zijn ook aan u, Toegewijde Dienaar, al heel duidelijke brieven gezonden, waarin tevens het bevel gegeven werd om voorzichtig op te treden in dit soort kwesties; als er inwoners van de provincie zijn die nu eenmaal een dergelijke gewoonte zo graag willen aanhouden, dan moet tegen hen niet hard opgetreden worden; maar men moet lankmoedig en op een gematigde wijze met hen omgaan. Opdat ze ook van de kant van de beneficiarij of andere mensen geen belediging of mishandeling zouden ondergaan, heb ik ten gevolge van het besluit gemeend om u, Weledelgestrengste, aan de zaak te herinneren. U moet dus de bewoners van onze provincies veeleer door vriendelijke taal en vermaningen de verering van de goden te leren kennen.

8. Daarom is het gepast om ieder die uit eigen beweging besluit de goden te vereren welwillend te bejegenen, Maar als sommigen hun eigen godsdienst wensen aan te hangen, moet dat aan hen worden overgelaten.

9. Daarom moet u, Weledelgestrengste, het opgedragene uitvoeren en erop toezien, dat aan niemand de macht gegeven wordt om onze provinciebewoners door belediging of mishandeling te onderdrukken. Want, zoals ik al eerder schreef het is betamelijk om onze provinciebewoners veeleer door vermaningen en vriendelijke taal terug te roepen tot de verering van de goden. Het is de bedoeling dat dit ons bevel ter kennis komt van al onze provinciebewoners; daarom dient u het bevelene middels een decreet van uw kant bekend te maken.”

10. Maximinus werd door de nood gedrongen om deze dingen te doen, hij gaf het bevel echt niet uit eigen wil; bij niemand gold hij als betrouwbaar en geloofwaardig; immers, al eerder bleek zijn instelling na zo'n gunstige toezegging onbetrouwbaar en bedrieglijk.

11. Daarom durfde niemand van onze broeders een samenkomst te organiseren of in het openbaar te verschijnen; want dat was in het schrijven niet met zoveel woorden toegestaan, alleen maar dat men ons niet op een dreigende wijze mocht belagen; en de brief gaf ons geen aanmoediging om bijeenkomsten te houden, kerken te bouwen, of iets anders te doen dat onder ons gebruikelijk was.

12. En bovendien, het waren Constantinus en Licinius, de voorvechters van vrede en vroomheid, die hem hadden geschreven dat hij deze dingen moest toelaten; die hadden hiervoor dan ook aan al hun onderdanen via edicten en wetten toestemming gegeven.

Maar de hoogst goddeloze Maximinus wenste deze beleidswijziging niet voor zijn rekening te nemen; pas tenslotte moest hij wel, hoewel tegen zijn zin en daartoe gedreven door het goddelijk recht.

9.10 De overwinning van de vrome keizers

1. Aan alle kanten kreeg Maximinus nu te kampen met problemen. Geen wonder: hij was niet in staat om het gewicht van de regeringstaak, die zo onverdiend op zijn schouders gelegd was, te dragen; want hij was onbekwaam en miste de kwaliteiten die een verstandig keizer nodig heeft; en met zo'n beperkte blik mengde hij zich in allerlei zaken. Bovenal verhief hij zijn hart in trotse grootspraak, dwaas genoeg; dat deed hij zelfs ten nadele van degenen die samen met hem regeerden; terwijl toch die anderen hem in alles de baas waren, in afkomst, opvoeding en het onderwijs, dat ze genoten hadden, in waardigheid, verstand en vooral in het belangrijkste van alles bezonnenheid en vroomheid jegens de ware God; niettemin had hij zo'n lef, dat hij overmoedig begon te worden, en zichzelf als de hoogste in rang uit te roepen.

2. In zijn hoogmoedswaanzin kwam hij tot zo'n verstandsverbijstering, dat hij het verdrag, gesloten met Licinius, verbrak en een onverzoenlijke oorlog begon; in korte tijd wist hij alles in verwarring te brengen, elke stad deed hij schrikken en hij liet zijn hele leger, een menigte van ontelbare duizenden, verzamelen en stelde ze in slagorde om een strijd met Licinius te beginnen; daarbij stelde hij zijn vertrouwen op de demonen, waarvan hij meende dat het goden waren, en maakte zich groot vanwege zijn duizenden zwaargewapende krijgers.

3. Maar toen het gevecht daadwerkelijk begon, [30 april 313 in Tracië] bleek hij niet te kunnen rekenen op de bijstand van God; want de ene en enige God van alle dingen had Zelf zo beschikt, dat de overwinning in het voordeel van de toen nog sterke Licinius zou uitvallen.

4. Eerst verloor Maximinus de zwaargewapende krijgers waarop hij zo vast vertrouwd had; daarna gingen de lijfwachten op de loop en lieten hem moederziel alleen achter toen ze hun toevlucht zochten bij de overwinnaar; de lafaard trok toen zo snel mogelijk zijn keizerlijk gewaad uit, dat hij overigens toch al niet verdiende; als een bangerik, een figuur van laag allooi, zonder mannelijkheid, mengde hij zich in de massa en ontkwam vervolgens door zich telkens in velden en dorpen te verbergen; zo wist hij, alleen maar bedacht op eigen behoud, met moeite aan de handen van de vijanden ontkomen. Zo toonde hij door zijn daden aan, dat de goddelijke woorden betrouwbaar en waar zijn, die zeggen:

5. *Een koning wordt niet behouden door een grote macht; een held wordt niet gered door grote kracht; het paard feilt ter overwinning, en bevrijdt niet door zijn grote sterkte. Ziet, des Heeren oog is over degenen, die Hem vrezen, op degenen, die op Zijn goedheid hopen; om hun ziel van de dood te redden (zie Psalm 33:16-19a).*

6. Zo kwam de tiran overladen met schande terug in zijn eigen landstreek. In de eerste plaats liet hij, barstend van woede, vele priesters en profeten van de goden, die hij vroeger zo bewonderde, doden; want door hun orakels was hij aangespoord om de

oorlog te beginnen; maar nu beschouwde hij hen als tovenaars en bedriegers en bovenal als verraders, die zijn eigen veiligheid in gevaar gebracht hadden. Daarna bracht hij eer toe aan de God van de christenen en vaardigde definitief een alles omvattende wet uit waarin hij hen de vrijheid gaf. Kort daarna was het met hem gedaan; hij kreeg geen uitstel van de dood en zijn leven eindigde. De wet die hij uitvaardigd had volgt hieronder:

Afschrift van de Griekse vertaling van de Latijnse beschikking die de tiran met betrekking tot de christenen uitvaardigde.

7. “Keizer Caesar Gaius Valerius Maximinus, Overwinnaar van de Germanen, Overwinnaar van de Sarmatiërs, de Vrome, de Gelukkige en Onoverwinnelijke Augustus.

Wij vertrouwen erop, dat iedereen het duidelijk voor zich heeft, dat wij op elke manier voortdurend erop bedacht zijn om het beste voor de inwoners van onze provincies te zoeken; wij willen hen die dingen verschaffen, die de welvaart van allen het meest bevorderen en die wij achten het meest bij te dragen tot heil en nut van het algemeen; wat het algemeen belang dient en wat het beste past bij de wensen van iedereen, dat bevorderen wij. Niemand kan daarmee onbekend zijn; bovendien, iedereen kan dat opmaken uit de feiten en elk mens kan dat te weten komen.

8. Al eerder was het naar ons inzicht duidelijk geworden dat de wet, die door onze vaders, de zeer heilige Diocletianus en Maximianus, werd uitgevaardigd, als voorwendsel gebruikt werd om de christenen te vervolgen; de bijeenkomsten van christenen werden verboden, ellende en beroving werd hen op grote schaal door de ambtenaren aangedaan en naarmate de tijd voortschreed kregen de bewoners van onze provincies met steeds meer onrecht te maken; en dat, terwijl wij ons toch zeer wensen in te spannen om hen met de nodige voorzieningen te ondersteunen.

Toen de onteigening van de persoonlijke bezittingen van de christenen maar doorging, hebben wij vorig jaar brieven geschreven aan de stadhouders van alle provincies en daarin het volgende wettelijk bevolen: wanneer iemand een zodanige gewoonte of zijn eigen godsdienst wil navolgen, kan hij ongehinderd zijn eigen voornemen uitvoeren; niemand mag hem daarin hinderen of voor de voeten lopen; ieder heeft de vrijheid om zonder angst of argwaan te doen wat hem aanstaat.

9. Het kon evenwel ook nu voor ons niet verborgen blijven, dat sommige rechters onze bevelen veronachtzaamden; daardoor brachten ze onze mensen in onzekerheid over onze orders; het gevolg daarvan was dat ze onze onderdanen heel aarzelend maakten om de plichten te volvoeren van die godsdienst, die voor hen het beste was.

10. Wij willen nu dat elke argwaan en elk gevoel van angstige twijfel in de toekomst wordt weggenomen; daarom hebben wij besloten, dat dit decreet openlijk bekend gemaakt moet worden; dan zal het aan allen volstrekt duidelijk zijn, dat iedereen die deze sekte of godsdienst wil navolgen, daartoe de volle vrijheid heeft; dat kan op grond van deze onze goedgunstigheid, waardoor iedereen naar wat hij wil of wat hem bevalt, die godsdienst mag aanhangen, die hij voor zichzelf gekozen had en waaraan hij gewend was.

Bovendien wordt hun de vrijheid gegeven om de kerkgebouwen weer te herstellen en in gereedheid te brengen.

11. Om onze goedgunstigheid des te duidelijker te doen uitkomen, hebben wij ons verwaardigd om bij wet vast te stellen, dat aan de christenen hun bezittingen worden teruggegeven. Alle huizen of landerijen die vroeger wettig aan christenen toebehoorden, maar op grond van het bevel van onze voorgangers naar de fiscus zijn verdwenen, of door een of ander stadsbestuur zijn geconfisceerd om ze te verkopen of aan iemand ten geschenke te geven, moeten worden teruggegeven; wij hebben besloten dat al deze bezittingen moeten terugkeren in het vroegere rechtmatige bezit van de christenen; dan kunnen alle mensen hieruit een goed beeld vormen van onze vroomheid en onze goede zorg.”

12. Dat waren nu de woorden van de tiran, die volgden op de decreten tegen de christenen, die hij nog geen jaar tevoren op de zuilen had laten aanbrengen; nog maar zo kort geleden waren wij in de ogen van deze man als boosaards, goddelozen en mensen met een verderfelijke levensstijl; zo zeer, dat we in stad noch land, zelfs niet in de woestijn mochten wonen; en nu werden door deze zelfde man maatregelen en wetten ten gunste van de christenen afgekondigd.

Tot voor kort werden de christenen nog te vuur en te zwaard vernietigd; ze werden voor de ogen van de tiran verdelgd als voedsel voor wilde dieren en roofvogels; ze moesten alle mogelijke folteringen en straffen ondergaan; ze stierven de jammerlijkste dood alsof ze goddeloze en boosaardige mensen waren. En nu opeens wordt het de christenen door hem toegestaan om de godsdienst, die ze belijden, uit te oefenen en kerken te herbouwen; en de tiran zelf kent hun sommige rechten toe.

13. Omdat Maximinus deze dingen in het openbaar erkende, kreeg hij als het ware een soort beloning daarvoor, zodat hij minder hoefde te lijden dan hij eigenlijk verdiend had; hij werd plotsklaps door de gesel van God getroffen en vond zijn einde tijdens de tweede veldslag in de oorlog.

14. Maar zijn sterven was niet te vergelijken met dat van strategen of veldheren, die voor deugd en vriendendom steeds weer als dappere helden de strijd aangaan en moedig een roemvol einde vinden. Want deze man, een vijand van God en godsdienst, bleef thuis zitten om zich te verschuilen, terwijl zijn leger nog in het veld stond opgesteld; hij kreeg evenwel de straf die hij verdiende. Plotsklaps werd hij door de gesel van God over heel zijn lichaam geslagen; vreselijke pijnen en smarten bevingen hem, zodat hij voorover op de grond viel; honger deed hem wegwijnen, toen al zijn vlees werd verslonden als door een onzichtbaar, als van God gezonden vuur. Heel de aanblik van zijn vroegere gestalte verdween, werd tot niets; er bleef weinig meer van hem over dan een schim, die in de loop van de tijd vervormd werd tot een geraamte van dorre beenderen. De mensen, die erbij waren, konden niets anders bedenken dan dat zijn lichaam de tombe van zijn ziel was geworden, een ziel die begraven was in een lijk, dat helemaal begon te ontbinden.

15. Steeds meer verteerde hem de koorts uit de diepte van zijn merg, tot zijn ogen naar buiten puilden en uit hun eigen kas vielen, zodat hij blind bleef liggen. Nog steeds bleef hij hierna ademen; toen beledigde hij de Heere en riep de dood aan; uiteindelijk erkende hij dat dit zware lijden hem terecht overkwam, wegens zijn liederlijk gedrag tegen Christus. Daarna gaf hij de geest.

9.11 De algehele vernietiging van de vijanden van de godsdienst

1. Ook Maximinus was nu van het toneel verdwenen, de laatst overgebleven vijand van de godsdienst en klaarblijkelijk de ergste. Door de genade van de Almachtige God kon men nu beginnen met het herstel van de gemeenteopbouw, vanaf de fundamenten;

en tot verheerlijking van de God van alle dingen kon het woord van Christus weer helder schijnen, zelfs met meer openlijke vrijheid dan voorheen.

De ongodsdienstigheid van de vijanden van de godsdienst werd overladen met de opperste schande en verachting.

2. Als eerste werd Maximinus zelf door de overwinnaars tot gemeenschappelijke vijand van iedereen bestempeld; en hij werd in openbare mededelingen op de zuilen gekenschetst als de meest onzalige, vervloekte en door God gehate tiran. De afbeeldingen, die ter ere van hem en zijn kinderen in elke stad te zien waren, werden vernield; soms werden ze van boven op de grond gesmeten en in stukken geslagen; dan weer werden de portretten onherkenbaar gemaakt door er zwarte verf op te smeren; de standbeelden die tot eer van hem stonden opgesteld, werden evenzo neergehaald en in stukken geslagen; de restanten bleven liggen als voorwerp van gelach en spot voor ieder die ze maar wilde beledigen en beschimpen.

3. Daarna werden ook alle eretekenen rondom weggenomen van de andere vijanden van de godsdienst. Alle mensen, die gesympathiseerd hadden met Maximinus, werden ter dood gebracht; dat gold vooral voor hen, die door hem met hoge regeringsbanen beloond waren voor hun vleiend gedrag tegenover hem, toen ze heftig tekeer gingen tegen ons geloof.

4. Onder hen was Peucetius de meest van allen door hem geëerde en gevierde, zijn meest vertrouwde metgezel; twee, ja drie keer was hij consul geweest; Maximinus had hem tot hoogste ambtenaar van financiën aangesteld. Een ander, Culcianus, onderging hetzelfde lot; hij had alle hoge regeringsfuncties bekleed; deze man had zich onderscheiden door duizenden keren het bloed te vergieten van de christenen in Egypte. Naast hen waren er nog vele anderen, die door hun activiteiten de tirannie van Maximinus hadden versterkt en uitgebreid

5. Theotecnus werd ook gedagvaard; want het recht wilde de dingen die hij de christenen in Egypte had aangedaan niet aan de vergetelheid prijsgeven. Theotecnus leek na het oprichten van het afgodsbeeld te Antiochië wel een succesvolle toekomst in het verschiet te hebben; en inderdaad keurde Maximinus hem een stadhouderschap waardig.

6. Maar toen kwam Licinius aan in de stad Antiochië; hij liet de tovenaars opsporen en onderwierp de profeten en priesters van het pas opgerichte godenbeeld aan folteringen om te weten te komen op welke manier zij hun bedrog konden plegen. Door de druk van de folteringen werd het voor hen onmogelijk om de zaak nog langer te verbergen; ze legden uit, dat het hele mysterie bestond uit listig bedrog, dat door een kunstgreep van Theotecnus tot stand gebracht was. Licinius strafte allen naar ze verdienden; hij liet eerst Theotecnus zelf, maar vervolgens ook allen die aan zijn bedriegerijen hadden meegewerkt ter dood brengen, na ze vele martelingen te hebben laten ondergaan.

7. Bij al deze personen moeten ook nog Maximinus' kinderen worden opgeteld; hij had die al laten delen in keizerlijke waardigheid en onderstreepte dat door hun portretten op borden en inscripties weer te geven; maar wie eerst nogal hadden gepocht over hun verwantschap met de tiran en in zelfverheffing dachten alle mensen te kunnen overheersen, kregen hetzelfde te ondergaan als de vorigen, onder uiterst beschamende omstandigheden.

Deze mensen wilden zich niet meer laten opvoeden, ze kenden noch begrepen de vermaning van het heilig Woord:

8. *Vertrouwt niet op prinszen, op de mensenkinderen, bij wie geen heil is. Zijn geest gaat uit en hij keert wederom tot zijn aarde; te dienzelfden dage zullen al zijn aanslagen vergaan* (zie ook Ps. 146.3-4).

Zo waren dan de goddelozen uitgezuiverd; de hun toekomende keizerlijk macht lag vast en bleef onbestreden in handen van Constantinus en Licinius alleen. Nadat deze beide keizers eerst de vijandschap tegen God uit de wereld hadden weggezuiverd, vaardigden ze vervolgens wetten uit die gunstig waren voor de christenen; want ze voelden wel dat God hen vele weldaden geschonken had; daarom lieten ze hun liefde tot de deugd en tot God, alsook hun vroomheid en dankbaarheid jegens de Godheid zien in de nieuwe wetgeving.

10 BOEK TIEN

10.1 De vrede die ons door Gods hulp ten deel viel

1. Dank voor alles zij de almachtige God, die alles bestuurt; dank zij vooral ook Jezus Christus, de Heiland en Verlosser van onze zielen; het is door Hem, dat wij voortdurend bidden of ons altijd vrede geschonken zal blijven; we bidden of die vrede krachtig zal zijn en niet verstoord zal worden door overlast van buiten of geestelijke hinder van binnen.

2. Daarom, mijn zeer heilige Paulinus dragen we dit boek aan u op; en nu ik dit tiende boek van mijn kerkgeschiedenis met gebeden aan de voorgaande toevoeg, wend ik mij tot u, als om een zegel te zetten op het hele werk.

3. Daarom ook, omdat tien een volmaakt getal is, zal ik in dit tiende deel niet alleen een verhaal schrijven over het herstel van de kerken, maar er ook een dankrede op houden; ik hoop mij daarbij te laten leiden door Gods Geest, die ons immers op de volgende wijze opwekt (Psalm 98:1-2): *Zingt de Heere een nieuw lied, want Hij heeft wonderen gedaan; Zijn rechterhand en de arm Zijner heiligheid heeft Hem heil gegeven. De HEERE heeft Zijn heil bekend gemaakt, Hij heeft Zijn gerechtigheid geopenbaard voor de ogen der heidenen.*

4. Omdat de Schriften ons zo aansporen om een nieuw lied aan te heffen, zal ik laten zien wat er allemaal geschied is na die verschrikkelijke en donkere schouwspelen van de laatste tijd; want wij hebben van het voorrecht dat we werkelijk en met grote vreugde de dingen kunnen zien en bezingen, die vóór onze tijd de ware rechtvaardigen en martelaren Gods zo vurig verlangden op aarde te zien; maar zij hebben ze niet gezien; ze wilden er graag over horen, maar ze hebben het niet gehoord.

5. Zij hebben weliswaar, snel voortgaand 'veel betere dingen ontvangen, toen zij werden opgenomen in de hemelen zelf, in het paradijs van goddelijke vreugden. Maar wij moeten eerlijk bekennen, dat de situatie nu veel beter is dan wat we verdienen; we hebben ons buitengewoon verwonderd over de grote genade, die ons betoond is door Hem, die ons heil bewerkte; terecht mogen we Hem bewonderen en aanbidden met al onze geestelijke vermogens; we mogen er getuigenis van af leggen dat het waar is wat in de geschriften vanouds is opgetekend:

6. *Komt, aanschouwt de daden des HEEREN, die verwoestingen op aarde aanricht; Die de oorlogen doet ophouden tot aan het einde der aarde, de boog verbreekt en de spies in tweeën slaat, de wagenen met vuur verbrandt.*

We verheugen ons erover dat die dingen in onze tijd vervuld zijn; daarom zullen we met die gedachte op de achtergrond de draad van ons verhaal weer opnemen.

7. Het hele geslacht van de haters Gods was vernietigd op de wijze, die ik beschreven heb; al diegenen zijn plotsklaps uit het zicht van de mensen verdwenen. Zo ging wederom een ander Godswoord in vervulling, dat zegt (Psalm 37:35-36): *Ik heb gezien een gewelddrijvende goddeloze, die zich uitbreidde als een groene inlandse*

boom; maar hij ging door, en zie, hij was er niet meer; en ik zocht hem, maar hij werd niet gevonden.

8. Nu zag de toestand eruit als op een schitterend stralende dag; geen wolk was er, die nog sombere schaduwen wierp; het hemelse daglicht bescheen de gemeenten van Christus in de hele wereld. Zelfs de mensen die vreemdeling waren van ons geloof werden niet door nijd verhinderd om met ons deze zegeningen te ontvangen. Ook al was het dan niet van dezelfde zegen, dan toch van een zekere uitstraling daarvan; zo konden ook zij meegenieten van wat door God over ons beschikt was.

10.2 Het herstel van de kerken

1. Alle mensen waren nu bevrijd van de onderdrukking, die de tirannen hadden veroorzaakt, en verlost van de ellende, die er vroeger heerste; ieder erkende op de één of andere manier de enig ware God, Die de vromen beschermde. En wij vooral, die onze hoop gevestigd hebben op de Christus Gods, verheugden ons op een onuitsprekelijke wijze: onophoudelijk werden we vervuld van goddelijke blijdschap; want we zagen, dat op alle plaatsen, die nog maar kort te voren in puin lagen door het goddeloos gedrag van de tirannen, de activiteiten weer opleefden; het was zoals wanneer iemand herstelt van een langdurige, dodelijke kwaal. Kerkgebouwen begonnen uit de grond op te rijzen tot grote hoogte; ze zagen er veel prachtiger uit dan de bouwwerken, die daarvóór neergehaald waren.

2. Daar kwam nog bij dat de koningen en keizers, de hoogste machthebbers, de wetgeving aangaande de christenen niet alleen handhaafden, maar de grote gaven, die God ons geschonken had, vermeerderden in nog veel groter mate; de keizer stuurde brieven aan de bisschoppen, en zij ontvingen eerbewijzen en geldschenkingen. Het is geen slecht idee om die woorden op een later moment van mijn verhaal op te nemen; want ze vormen als het ware een gewijde inscriptie; ik zal ze dan ook uit het Latijn in het Grieks vertalen; zo kunnen ze in dit boek op schrift bewaard blijven tot herinnering voor hen die na ons komen.

10.3 Overal worden de kerken in gebruik genomen

1. Nu was dan het schouwspel toebereid, waarnaar we zo hevig verlangd hadden en waarvoor we allen gebeden hadden: de feestelijke diensten tot ingebruikneming van kerkgebouwen, de inzegening van nieuw gebouwde gebedshuizen, samenkomsten met mensen van heinde en ver, vriendschapsbetuigingen van gemeente tot gemeente. Zo konden de leden van Christus' lichaam samenkomen in harmonieuze eenheid.

2. Toen gebeurde wat de profeet als een geheimenis voorheen al had gesproken over wat geschieden zou (Ezech. 37:7), n.l. dat zich been bij been in harmonie en samenhang zou voegen; alles gebeurde wat het Woord daarover onbedrieglijk en in beelden had meegedeeld.

3. Eenheid was er door de kracht van Gods Geest, Die Zich in al de leden plaats maakte; zij waren allen één van ziel, beleden vurig één en hetzelfde geloof, allen hieven één zang aan om God te loven. Ja, volmaakt was de eredienst, door kerkelijke leiders gehouden, en het heilig werk, door geheiligde mensen uitgevoerd, Goderend waren de kerkelijke gebruiken. Hier kon men het zingen van de Psalmen horen, en andere door God ons gegeven liederen, daar weer werden de goddelijke en heilige sacramenten gehouden; het waren onuitsprekelijke symbolen van het lijden van de Heiland.

4. Mensen van alle leeftijden, mannen en vrouwen, verheugden zich met hart en ziel en loofden met al hun geestelijke krachten God, de Gever van alle goeds in gebed en dankzegging. De kerkelijke leiders, die aanwezig waren, spraken allen dankredes uit;

iedereen deed dat zo goed als hij kon. Zo versterkten ze de vreugde van het verzamelde volk.

Bronnen:

ADRIAAN VAN HAEMSTEDEN EN ZIJN MARTELAARSBOEK

Geschiedenis der Martelaren, die om de getuigenis der evangelische waarheid hun bloed gestort hebben; van Christus onzen Zaligmaker tot het jaar 1655; niet alleen in de Nederlanden, maar ook in Frankrijk, Engeland, Schotland, Spanje, Italië, Duitsland, Amerika en andere landen; benevens vele van hunne brieven en belijdenissen, den moord te Parijs en in de Voltolijn, de ongehoorde wreedheid in Ierland den verschrikkelijke moord aan de Waldenzen in Piëmont en andere vervolgingen van de gelovigen. Arnhem 1868.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN DOCTOR IN DE GODGELEERDHEID DOOR **AUKE JAN JELSMA**. Jelsma

bewijst dat Adriaan van Haamstede gebruik maakte van o.a.:

Eutropius; een Romeinse geschiedkundige, die leefde in de vierde eeuw. Hij schreef een korte geschiedenis van de stichting van de stad Rome tot de dood van keizer Jovianus in 364. Hij geeft een goede beschrijving van de karakters van de hoofdpersonen.

L. Rabus, Historien Der Heyligen Auszerwölten Gottes Zeügen, Bekennern und Martyrern, so in Angehender ersten Kirchen Altes und Neuwes Testaments zu jeder zeyt geweren seind. Auss. H. Gottlicher und der Alten Lehrer Glaubwürdigen Schriften zu gemeyner Auffbauung und Besserung der Angefochtenen Kirchen Telitscher Nation, warhafftig beschriben; Straatsburg 1571.

J. Crespin, Acta Martyrum, eorum videlicet, qui hoc seculo in Gallia, Germania, Anglia, Flandria, Italia, constans dederunt nomen Evangelio, idque sanguine suo obsignarunt: ab Wicleffo & Husso ad hunc usque diem; Genève 1556.

In ieder geval heeft Van Haamstede niet een direct gebruik van **Eusebius** gemaakt; volgens Jelsma.

ROMEINS MARTELAARSBOEK. 3e uitgave, uitgegeven L. J. Geeris-Roxs, Helmond, 1952.

Aurelius Prudentius Clemens was een Romeins christelijke dichter, geboren in de Romeinse provincie van Tarraconensis (nu Noord-Spanje) in 348. Hij overleed waarschijnlijk in Spanje, enige tijd na 405, ca. rond 413. Hij schreef onder andere *Liber Peristephanon* - ("kronen van het martelaarschap") bevat 14 lyrische gedichten op de Spaanse en Romeinse martelaren.

Jacobus de Voragine (bij Genua, 1228 of 1229 - Genua, 14 juli 1298) was een Italiaanse rooms-katholieke theoloog en aartsbisschop van Genua. Rond 1265 stelde hij een omvangrijk werk samen, dat hij zelf *Legenda Sanctorum* (*Heiligenlegenden*)

noemde. Behalve in het Latijn werd het ook in veel volkstalen beschikbaar gemaakt. De oudste Middelnederlandse vertaling stamt uit 1357.

MELLINUS, ABRAHAM, ca 1581-1622. Eerste deel van het groot rechtghevoelende **christen martelaers-boeck**: ghenoechsaem vervatende een kerckelijcke historie van den opgangh, voortgangh en ondergangh der vervolgingen: ende tusschen beyden de exempelen der vromer martelaren. Alles uyt de H. Out-vaders en getrouwe kerckelijcke historie-schrijvers by een vergadert ende in order gestelt, door Abraham Mellinuim van Vlissingen, dienaer des H. Euangelij in S. Anthonis Polder. DORDRECHT / AMSTERDAM, Isaak Jansz Canin / Jan Evertsz Cloppenburg, 1619. Folio. Titelpagina, (12), 632, 86 Fol.

Eusebius van Caesarea (ca 263 – † 339?) was een waarschijnlijk uit Palestina afkomstige geleerde, en leerling van Pamphilus van Caesarea. Hij leefde van omstreeks 260 tot 340. Rond het jaar 313 werd hij bisschop van Caesarea, de Romeinse hoofdstad van Palestina. Hij was enige tijd raadsman van Constantijn de Grote. In de strijd tussen Arius en Athanasius was zijn positie niet eenduidig.

In zijn **Kerkgeschiedenis of Kerkelijke geschiedenis** (Historia Ecclesiastica) ondernam Eusebius naar eigen zeggen (I.i.1) een poging om de geschiedenis van de Kerk te beschrijven vanaf de apostelen tot aan zijn eigen tijd. De inhoud:

Boek i: gedetailleerde inleiding op Jezus Christus

Boek ii: de geschiedenis van de tijd der apostelen tot de verwoesting van Jeruzalem

Boek iii: de daaropvolgende tijd tot Trajanus

Boeken iv en v: de tweede eeuw

Boek vi: het periode van Septimius Severus tot Decius

Boek vii: strekt zich uit tot het uitbreken van de vervolging onder Diocletianus

Boek viii: meer over deze vervolging

Boek ix: geschiedenis tot de overwinning van Constantijn op Maxentius in het Westen en op Maximinus in het Oosten

Boek x: Het herstel van de kerken en de rebellie door en overwinning op Licinius.

Voordat hij zijn kerkgeschiedenis had samengesteld, publiceert Eusebius een reeks martelaarslevens van de voorbije periode en een biografie van Pamphilus. Het martyrologium bleef niet als geheel bewaard, maar is bijna integraal overgeleverd in delen. Het bevatte:

1. een brief van de gemeente van Smyrna betreffende het martelaarschap van Polycarpus;
2. de martelaarsakte van Pionius;
3. de martelaarsakte van Carpus, Papyrus en Agathonike;
4. de martelaarsakten in de gemeenschappen van Vienne en Lyon;
5. de martelaarsakte van Apollonius.
6. Van de vita van Pamphilus bleef slechts een fragment bewaard.
7. Een werk over **“De martelaren van Palestina”** in de tijd van Diocletianus werd geschreven ná 311; talrijke fragmenten zijn verspreid in legendenboeken die totnogtoe niet bij elkaar gebracht zijn.

Lucius Caelius (of Caecilius?) **Firmianus Lactantius** (ca. 250 - 320) was een vroeg-christelijk schrijver die afkomstig was uit de Romeinse provincie Africa en een tegenstander van de heidense wijsbegeerte. Hij schreef o.a. De mortibus persecutorum (**“Over de dood van de vervolgers”**), waarin hij verhaalt over de levens- en lijdensgeschiedenis en dood van een aantal Romeinse keizers die in zijn tijd werden

gezien als actieve vervolgers van christenen. De authenticiteit van dit werk wordt echter betwist.

Th. J. van Braght: *Het bloedig tooneel of martelaerspiegel der Doopsgezinde of weereeloose Christenen*, uitg. Amsterdam, 1685

Jean le Clerc. *Levensbeschrijvingen der Kerkvaderen*; Isaak Tirion, Amsterdam, 1728

William Cave. *Het eerste Christendom*; Rudolf en Gerard Wetstein, Amsterdam, 1711

Benedictus Pictet; *Christelyke Godgeleertheid*; Deel III, Historie. 's Gravenhage 1731

Heiligen van alle tijden; door Clemens Jöckle, vertaling Piet Lekkerkerk; uitgave Gooi en Sticht; Baarn, 1995.